

Makaleler / Articles

Mustafa Durmuşçelebi - Nihan Yıldız - Ezgi Saygi: Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğine İlişkin Tutumlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi

Eray Demirçelik- Mekmet Korkma: The Relationship Between the Leadership Styles of School Managers and Organizational Cynicism According to the Perceptions of Secondary School Teachers

Ali Baltacı: Sınıf Öğretmenlerinin Erteleme Davranışı Eğilimleri ve Beş Faktörlü Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkiler

Hatice Balcı Şeker - Ahmet Erdoğan: GeoGebra Yazılımı ile Geometri Öğretiminin Geometri Ders Başarısına ve Geometri Öz-Yeterliğine Etkisi

Volkan Demir: Bilinçli Farkındalık Temelli Bilişsel Terapi Programının Üniversite Öğrencilerinin Kaygı Düzeylerine Etkisi

Orhan Koçak - Serkan Eti - Hüseyin Arslan: Belediyelerde Sosyal Politika Uygulamaları Ve Pendik Belediyesi Örneği

Vahit Çalışır: Kırdı Siyasal Davranış: Çukurova Örneği

Muhammed Yıldız: Yapısal Aile Terapisi'nin Temel Kavramlarıyla Gelin Filminin İncelenmesi

Ruhi Can Alkın: In Search of New Paradigms in Multiculturalism Debates: Özensel's Rope Culture Model

Hasan Gönder: An Overlook Over The Declining Fertility Rate In Turkey

Nedim Sarıgözel: Birinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisinde Antalya Milletvekilleri (Biyografi Ve Faaliyetleri)

Emrah Başaran: Çokkültürlülük Olgusunun Kanada Örneği Ekseninde İncelenmesi

Yaşar Semiz - Güngör Toplu: Milli Mücadele Döneminde Konya ve Atatürk

Çihad Özsöz: Kayseri'de Ticaret Kültürünün Tarihsel Kökleri ve Bugünü MÜSİAD Kayseri Şubesi Örneği

OPUS

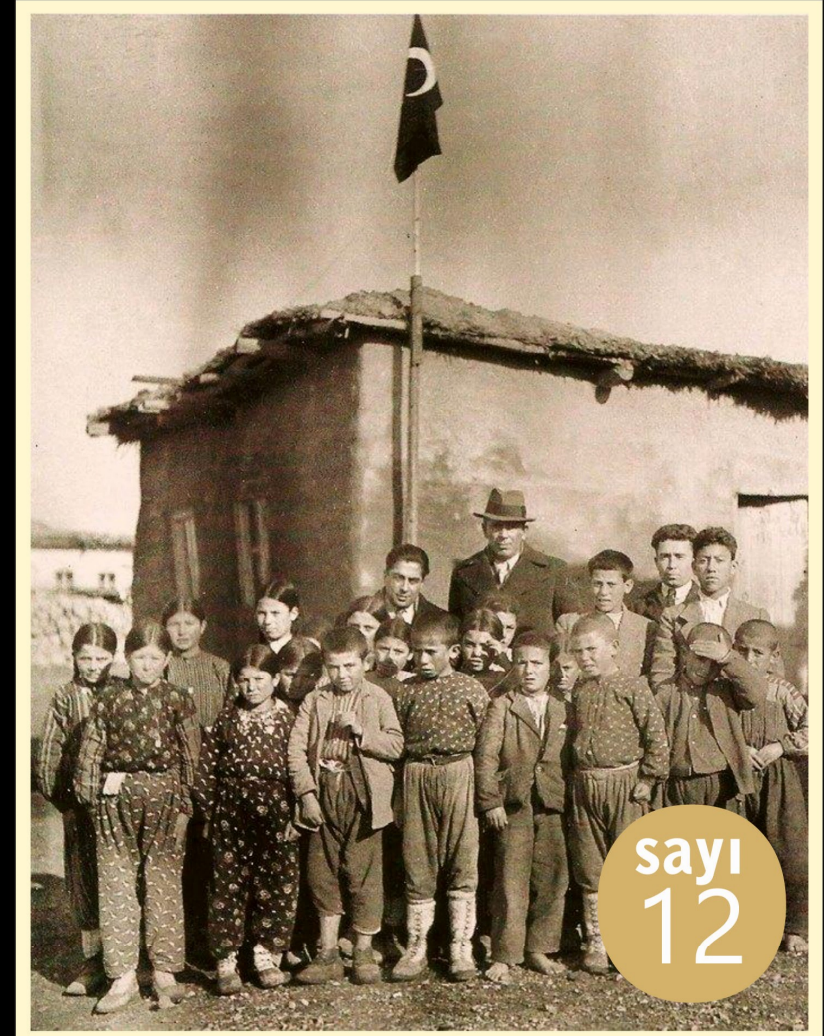
sayı
12

OPUS ▶

International Journal of
Society Researches

Uluslararası Toplum
Araştırmaları Dergisi

Sayı 12 • Haziran 2017 • ISSN 2528-9527 E-ISSN 2528-9535

sayı
12

OPUS ▶

Cilt Volume 7, Sayı Issue 12, 2017/1

Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi
International Journal of Society Researches

Sayı Issue 12 • Haziran June 2017/1
ISSN: 2528-9527 – E-ISSN:2528-9535

Sahibi • Owner

ADAMOR Araştırma Danışmanlık Medya Ltd. Şti. adına
Yusuf Sunar

Yazı İşleri Müdürü • General Director
Emir Osmanoğlu

Editör • Editor

Doç. Dr. Hasan BOZGEYİKLİ (Erciyes Üniversitesi)

Uluslararası Danışma Kurulu • International Advisory Board*

Abdullah Topçuoğlu (Selçuk Üniversitesi – Türkiye), Åsa Kajsdotter (Folk Universitetet – İsveç), Carlos Rodrigues (University of Aveiro -Portekiz), Cristina Tonghini (Università Ca' Foscari Venezia –İtalya), Dariusz Trzmielak (University of Lodz -Polonya), Dezso Jozsef (University of Pecs – Macaristan), Emil Papazov (University of Ruse -Bulgaristan), H.Yunus Taş (Yalova Üniversitesi – Türkiye), Hakkı Büyükbaş (Ardahan Üniversitesi – Türkiye), Irena Lazar (Univerza na Primorskem -Slovenya), Mustafa Çelikten (Erciyes Üniversitesi – Türkiye), Mustafa Durmuşçelebi (Erciyes Üniversitesi – Türkiye), Mustafa Güçlü (Erciyes Üniversitesi – Türkiye), Mustafa Şanal (Giresun Üniversitesi – Türkiye), Péter Mezei (Szegad University -Macaristan), Said Akbaşlı (Hacettepe Üniversitesi – Türkiye), Susran Erkan Eroğlu (Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi- Türkiye), Şahin Kesici (Necmettin Erbakan Üniversitesi- Türkiye), Verda Canbey Özgüler (Anadolu Üniversitesi – Türkiye), Verena Perko (University of Ljiljana -Slovenya), Yasin Aktay (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi – Türkiye), Zafer Çelik (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi – Türkiye)

* Ada göre alfabetik sırada *In alphabetical order*

Hakem Kurulu • Board of Reviewing Editors*

Ali Ünal (Necmettin Erbakan Üniversitesi – Türkiye), Ahmet Avcı (Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi – Türkiye), Alpaslan Gözler (Erciyes Üniversitesi – Türkiye), Arif Yavuz (İstanbul Üniversitesi – Türkiye), Aşkın Keser (Uludağ Üniversitesi – Türkiye), Bilgin Navruz (Erciyes Üniversitesi – Türkiye), Elisa Valia (University of Valencia- İspanya), Engin Yıldırım (Sakarya Üniversitesi – Türkiye), Ersin Kavi (Yalova Üniversitesi – Türkiye), Fevzi Demir (Dokuz Eylül Üniversitesi – Türkiye), Irene Monsonis (University of Valencia -İspanya), İbrahim Yenen (Karabük Üniversitesi – Türkiye), Javier Sánchez García (University of Jaume -İspanya), Jose Ruiz Mass (University of Granada -İspanya), Katarzyna Łobacz (University of Szczecin Polonya), Lyudmila Mihaylova (University of Ruse -Bulgaristan), Mehmet Merve Özyaydın (Gazi Üniversitesi – Türkiye), Mehmet Murat (Gaziantep Üniversitesi – Türkiye), Memet Memeti (South East European University -Makedonya), Murat Sezik (Adiyaman Üniversitesi – Türkiye), Musa Yavuz Alptekin (Karadeniz Teknik Üniversitesi – Türkiye), Mustafa Altunoğlu (Anadolu Üniversitesi – Türkiye), Mustafa Aykaç (Kırklareli Üniversitesi – Türkiye), Mustafa Kılıç (Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi – Türkiye), Naci Gündoğan (Anadolu Üniversitesi – Türkiye), Nuray Karaca (Anadolu Üniversitesi – Türkiye), Oğul Zengingönül (Dokuz Eylül Üniversitesi – Türkiye), Savaş Karagöz (Aksaray Üniversitesi – Türkiye), Sevda Demirbilek (Dokuz Eylül Üniversitesi – Türkiye), Simona Tripa (University of Ordea -Romanya), Sunhilde Cuc (University of Ordea -Romanya), Süleyman Özdemir (İstanbul Üniversitesi – Türkiye), Tunç Demirbilek (Dokuz Eylül Üniversitesi – Türkiye), Türker Kurt (Gazi Üniversitesi – Türkiye), Uğur Dolgun (Çanakkale 18 Mart Üniversitesi – Türkiye), Veysel Bozkurt (Uludağ Üniversitesi – Türkiye), Yusuf Alper (Uludağ Üniversitesi – Türkiye), Zekeriya Bingöl (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi-Türkiye), Zeki Parlak (Marmara Üniversitesi – Türkiye)

* Ada göre alfabetik sırada *In alphabetical order*

Yayın Danışmanı
Ali Güneş, Ekrem Eraslan, Ekrem Çoraklık

Abonelik

Yıllık: 30 TL

Kurumsal Yıllık: 50 TL

Yapı Kredi Bankası Kızılay Şubesi

IBAN:TR61 0006 7010 0000 0083 7963 30

Yayın Türü

Altı Aylık, Süreli Yayın

Yayıncı Kuruluş Publisher

ADAMOR

Toplum Araştırmaları Merkezi

W: www.adamor.com.tr

Reklam ve Halkla İlişkiler

Bekir Ateş

Baskı

Haziran June 2017

İletişim Correspondence

Nasuh Akar Mah. 1403. Sok. No:10 D:5

Balgat Çankaya

ANKARA * Tel: 0 312 285 53 59

Faks: 0 312 285 53 99

W: www.opusjournal.net

E-mail: opusdergi@gmail.com

•
OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, Haziran ve Aralık olmak üzere yılda 2 sayı olarak yayımlanan hem Türkçe hem de İngilizce dillerindeki çalışmalarına yer veren akademik, uluslararası hakemli bir dergidir.

OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 2011-2015 yılları arasında 2146-5177 ISSN numarasıyla OPUS-Türkiye Sosyal Politika ve Çalışma Hayatı Araştırmaları Dergisi olarak yayınlanmıştır.

Yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarına aittir.

OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, Türk Eğitim indeksi-*tei*, ASOS, SOBIAD, DRJI, ACARINDEX, SIS ve Journalindex.net tarafından indekslenmektedir.

•
OPUS- International Journal of SocietyResearches is an academic, international and refereed journal which is published twice a year in June and December and accepts either Turkish or English studies.

OPUS- International Journal of SocietyResearches was published with ISSN number 2146-5177 between years 2011-2015 with the name OPUS-Journal of Turkish Social Policy and Working LifeResearches.

All responsibilities of the articles published belong to the authors.

*OPUS- International Journal of SocietyResearches is indexed by Türk Eğitim indeksi-*tei*, ASOS, SOBIAD, DRJI, ACARINDEX, SIS and Journalindex.net*

İçindekiler / Contents

- 8 *Mustafa Durmuşçelebi – Nihan Yıldız – Ezgi Saygı*
Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğine İlişkin Tutumlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi
Investigation of Teacher Candidates' Attitudes towards Teaching Profession
- 33 *Eray Demirçelik- Mehmet Korkmaz*
The Relationship Between the Leadership Styles of School Managers and Organizational Cynicism According to the Perceptions of Secondary School Teachers
Ortaokul Öğretmenlerinin Algılarına Göre Okul Yöneticilerinin Liderlik Stilleri İle Örgütsel Sinizm Arasındaki İlişki
- 54 *Ali Baltacı*
Sınıf Öğretmenlerinin Erteleme Davranışı Eğilimleri ve Beş Faktörlü Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkiler
The Relations between Procrastination Behavior Tendency and Personality Traits of Primary School Teachers
- 82 *Hatice Balcı Şeker - Ahmet Erdoğan*
GeoGebra Yazılımı ile Geometri Öğretiminin Geometri Ders Başarısına ve Geometri Öz-Yeterliliğine Etkisi
The Effect of Teaching Geometry with GeoGebra Software on Geometry Lesson Achievement and Geometry Self-Efficacy
- 98 *Volkan Demir*
Bilinçli Farkındalık Temelli Bilişsel Terapi Programının Üniversite Öğrencilerinin Kaygı Düzeylerine Etkisi
Effects of Mindfulness Based Cognitive Therapy on the Anxiety Levels of University Students
- 119 *Orhan Koçak - Hüseyin Arslan - Serkan Eti*
Belediyelerde Sosyal Politika Uygulamaları Ve Pendik Belediyesi Örneği
Social Policy Applications In Municipalities and Pendik Municipality Sample

- 145 *Vahit alışır*
Kırda Siyasal Davranış: ukurova rneği
Political Behaviour in Rural: ukurova Sample
- 157 *Muhammed Yıldız*
Yapısal Aile Terapisi'nin Temel Kavramlarıyla Gelin Filminin İncelenmesi
Examining of The Movie 'Gelin' Through Structural Family Therapy Basis
- 177 *Ruhi Can Alkm*
In Search of New Paradigms in Multiculturalism Debates: Introduction to Özensel's Rope Culture Model
Çokkültürlülük Tartışmalarında Yeni Paradigma Arayışları: Özensel'in Halat Kültür Modeline Giriş
- 193 *Hasan Gönder*
An Overlook Over The Declining Fertility Rate In Turkey
Türkiye'deki Doğurganlık Oranının Düşüşünün İncelenmesi
- 205 *Nedim Sarıgüzel*
Birinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisinde Antalya Milletvekilleri (Biyografi Ve Faaliyetleri)
Antalya Member Of Parliament During First Era In Grand National Assembly Of Turkey (Biographies and Activities)
- 237 *Enrah Başaran*
Çokkültürlülük Olgusunun Kanada rneği Ekseninde İncelenmesi
An Investigation on The Notion of Multiculturalism Within The Scope of Canada Case
- 254 *Yaşar Semiz – Güngör Toplu*
Milli Mücadele Döneminde Konya ve Atatürk
Konya and Atatürk During the National Struggle
- 284 *Cihad zsöz*
Kayseri'de Ticaret Kültürünün Tarihsel Kökleri ve Bugünü: MÜSİAD Kayseri Şubesi rneği
Historical Roots and Present State of Trade Culture in Kayseri: The Case of Kayseri Branch of MÜSİAD

Bu sayının Hakem Listesi (List of Reviewers for Vol. 7 Issue 12)

Editör olarak bu sayımızda yayınlanan makalelere 1 Ocak 2017 ile 30 Haziran 2017 tarihleri arasında anonim hakemlik yapan aşağıdaki hakemlere teşekkür ederiz.

The Editor wish to thank the following reviewers for their anonymous evaluations of papers on which decisions were made from 1 January 2017 through 30 June 2017.

Prof. Dr. Cemal Güven	Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa Çelikten	Erciyes Üniversitesi
Doç. Dr. Ali Bozkurt	Gaziantep Üniversitesi
Doç. Dr. Ali Ünal	Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi
Doç. Dr. Erhan Ertekin	Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi
Doç. Dr. H. Yunus Taş	Yalova Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet Birekul	Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi
Doç. Dr. Mustafa Güçlü	Erciyes Üniversitesi
Doç. Dr. Susran Erkan Eroğlu	Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Ahmet Gökçen	Muş Alparslan Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Çağla Girgin Büyükbayraktar	Selçuk Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Derya Özlem Yazlık	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Ejder Ulutaş	Muş Alparslan Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Hatice İrem Özteke Kozan	Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Mehmet Murat	Gaziantep Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Murat Sezik	Adıyaman Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Savaş Karagöz	Aksaray Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Şevket Ercan Kızılay	Düzce Üniversitesi
Dr. Bilgin Navruz	Erciyes Üniversitesi
Dr. Cem Koray Olgun	Adıyaman Üniversitesi

Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğine İlişkin Tutumlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi

*

Mustafa Durmuşçelebi* - Nihan Yıldız** - Ezgi Saygı***

* Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Melikgazi/Kayseri/ Türkiye

E-Posta: mcelebi@erciyes.edu.tr

ORCID: 0000-0002-0325-7528

** Öğretmen, Şehit Üsteğmen Mustafa Şimşek Ortaokulu, Kocasinan / Kayseri / Türkiye

E-Posta: nhnyldz07@gmail.com

ORCID: 0000-0002-0942-1704

*** Öğretmen, Mustafa Kemal Ortaokulu, Melikgazi / Kayseri / Türkiye

E-Posta: ezgi.sglm@hotmail.com

ORCID: 0000-0001-5247-4206

Öz

Öğretmen yetiştirme konusu eğitim biliminin en önemli işlevlerinden birisidir. Öğretmen eğitimi üç temel üzerine planlanmıştır: alan bilgisi, genel kültür ve öğretmenlik formasyonu. Ancak her şeyden önce öğretmen olacak kimsenin mesleği sevmesi, içselleştirmesi, ona saygı duyması ve mesleğin gerektirdiği olmazsa olmaz becerilere sahip olması gerekir. Bu araştırmanın amacı cinsiyet, yaş, öğrencilerin geldikleri üniversite, okudukları bölüm, mezun olup olmamaları, ailelerinin meslekleri gibi değişkenleri ve 35 maddeden oluşan öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumları üç boyutta (sevgi, değer, uyum) ele alan Çetin (2006) tarafından geliştirilen "Öğretmenlik Mesleği Tutum Ölçeği" ölçeği aracılığı ile eğitim fakülteleri dışından gelen öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumlarını belirlemektir. Araştırmanın örneklem grubunu Türkiye'nin değişik kentlerinde bulunan toplam 28 üniversitenin değişik fakültelerinin 15 bölümünden 558 öğrenci oluşturmaktadır. Yapılan istatistiksel analizlerde öğrenci tutumlarının çeşitli değişkenlerde farklılaştığı saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Pedagojik Formasyon, Tutum, Öğretmenlik Mesleği

Investigation of Teacher Candidates' Attitudes towards Teaching Profession

*

Abstract

The matter of teacher training is one of the most important functions of pedagogy. Teacher training has been planned on three bases: field information, general knowledge and teaching formation. However, first of all it is a must that the person who will be a teacher loves his/her occupation, internalizes and respects it, and has necessary skills for the profession. The aim of this research is to determine pedagogical formation program students' attitudes towards teaching profession through "The Teaching Profession Attitude Scale" developed by etin (2006) discussing variables in three dimensions (love, esteem, adaptation) such as gender, age, university students graduate from, field they study in, whether they have graduated or not, and profession of their parents and discussing attitudes consisting of 35 items related to teaching profession. 558 students from 15 departments of various faculties in a total of 28 universities have formed the sample of the research. It has been determined after statistical analysis that students' attitudes differentiate according to different variables.

Anahtar Kelimeler: *Pedagogical Formation, Attitude, Teaching Profession*

Giriş

Öğretmenlik bir ülkede toplumun, yeni nesillerin, bilimin, teknolojinin kısaca topyekûn sağlıklı bir gelişmenin temel unsurudur. Söz konusu gelişimi sağlamak amacıyla gereksinim duyulan insan gücünü öğretmenler yetiştirmektedir. Bilim insanları öğretmenlerin toplumdaki değişmeye liderlik ettiğini ve bu nedenle öğretmenlerin mesleki gelişim davranışlarının diğer mesleklere nazaran daha önemli olduğunu vurgulamaktadır (Cobb, 1999; Harris, 2000). Bu yüzden toplumun gelişmesi, sistemin başarıya ulaşması, nitelikli insan gücü ancak ve ancak nitelikli öğretmen yetiştirmekle mümkün olabilir.

Bir eğitim sisteminin başarısı okul, öğretmen, öğrenci ve eğitim programları öğeleri ile ilgilidir. Bu öğelerin tümünün görevlerini doğru bir şekilde yerine getirmesi eğitim sisteminin başarılı olmasını sağlar (Katkat ve Mızrak, 2003). Eğitim sisteminde öğretmenin önemi, öğrenci ve eğitim programlarının öneminden daha yüksektir (Karagözoğlu, 1987).

Osmanlı'da öğretmen yetiştirme uygulamaları, Rüştiyelerin öğretmen gereksinimini karşılamak amacıyla 16 Mart 1848 tarihinde Dar-ül Muallimin-i Rüşti (İlk Öğretmen okulu) açılmasıyla birlikte başlamış olup yaklaşık 167 yıllık bir deneyime sahiptir. Cumhuriyet'in kurulması ile birlikte üzerinde en çok değişiklik yapılan sistemin öğretmen yetiştirme deneyimleri olduğu söylenebilir. Son 20 yılda yapılan değişikliklerden biri olarak Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK), MEB ve Dünya Bankası projelendirme çalışmaları kapsamında 1997'de yapılmış ve 1998-99 eğitim öğretim yılında uygulanmaya konmuştur (Kavcar, 2002). Bu uygulamanın Milli Eğitime yansması 8 yıllık ilköğretim şeklinde olmuştur. Bu tarihe kadar hiçbir önkoşul ortaya konmadan çok farklı alanlarda lisans mezunu herkes öğretmen olabiliyordu. Bu açıdan düşünüldüğünde sistemin acil bir değişikliğe gereksinimi vardı. Bu düzenleme ile tüm öğretmenlik programları Eğitim Fakülteleri bünyesinde toplanmıştır. Ancak bir süre sonra bu uygulamadan da vazgeçilerek, söz konusu bölümler ilgili fakülte ve yüksekokullara dönmüşlerdir.

Eğitim fakültelerinde uygulanan program kapsamında ilköğretim öğretmenliği ve ortaöğretim alan öğretmenliği programları uygulanmaya başlanmıştır. Söz konusu bu uygulamalar da zamanla YÖK ve Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) ile Eğitim Fakülteleri ve Fen Edebiyat Fakülteleri

arasında gerekli işbirliğinin yapılmaması sonucu oldukça fazla yanlış uygulamalara, eleştirilere, görev karmaşasına ve hatta Eğitim Fakülteleri içinde Fen-Edebiyat fakültesi yapılanmalarına neden olmuştur. 1997'de yapılan düzenlemelerle programlarda yer alan derslerin düzenlemelelerinde de değişikliklere gidilmiştir. Örneğin Psikoloji, sosyoloji, felsefe, eğitim psikolojisi, eğitim tarihi gibi dersler programda yer almamıştır (Yüksek Öğretim Kurumu [YÖK], 1998). Öğretmenliğin özellikle genel kültür boyutuyla ilgili olan bu derslerin programda yer almaması eleştirilebilecek uygulamalar arasında yer almaktadır.

Öğretmen yetiştirme sisteminde 2006 yılından sonra yapılan değişikliklerle, öğretmen adaylarının genel kültür dersleri artırılmış ve seçmeli ders olanakları artırılmıştır. Bunun sonucunda da öğretmenler farklı becerilere sahip olarak mezun olabilmişlerdir. Bunların yanı sıra uygulama ders saatleri azaltılmış, özellikle fen ve edebiyat fakülteleri öğrencileri tarafından kullanılan 3,5+1,5 sistemi kaldırılarak, meslek bilgisi dersleri sürece yayılmıştır. Son olarak 2010 yılında YÖK tarafından yeni bir düzenleme yapılmış ve hâlihazırda bu uygulama devam etmektedir. Söz konusu uygulamaya göre, eğitim fakültelerinden ve başta fen-edebiyat fakülteleri olmak üzere çok sayıda fakülteden mezun olup pedagojik formasyon eğitimini başarı ile tamamlayan öğrenciler öğretmen olarak görev yapabilme hakkına sahip olmuşlardır. Bu uygulama da beraberinde, "Formasyon eğitimi öğretmenlik yeterliklerini kazanabilmek ne kadar için etkili olabilir?" tartışmasını getirmiştir.

Öğretmen yetiştirme konusu eğitim biliminin en önemli işlevlerinden birisidir. Öğretmen eğitimi üç temel üzerine planlanmıştır: alan bilgisi, genel kültür ve öğretmenlik formasyonu. Ancak her şeyden önce öğretmen olacak kimsenin mesleği sevmesi, içselleştirmesi, ona saygı duyması ve mesleğin gerektirdiği olmazsa olmaz becerilere sahip olması gerekir. Bu araştırmanın amacı, eğitim fakültelerinde formasyon eğitimi alan öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumlarını belirlemek ve söz konusu tutumlarını bazı değişkenler açısından incelemektir.

Bu amaç doğrultusunda araştırmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumları nasıldır?
2. Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumları;

- a. Cinsiyetlerine,
 - b. Yaşlarına,
 - c. Geldikleri üniversiteye,
 - d. Okudukları bölüme,
 - e. Mezun olup olmamalarına,
 - f. Babalarının mesleklerine,
 - g. Annelerinin mesleklerine,
 - h. Aile tiplerine ve
 - i. Ailelerinde öğretmen olup olmamasına göre değişmekte midir?
3. Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğinin sevgi, değer ve uyum boyutlarına ilişkin tutumları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örneklem, verilerin toplanması ve çözümlenmesine yer verilmektedir.

Araştırmanın modeli

Eğitim fakültelerinde formasyon eğitimi alan öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumlarını betimlemeye yönelik yapılan bu çalışma tarama yöntemiyle yapılan bir araştırmadır. Yapılan bu çalışmada öğretmen adaylarının mesleği sevme, değer verme ve uyum sağlama boyutlarındaki tutumları betimlenmeye çalışılmıştır.

Evren ve örneklem

Araştırmanın evrenini Erciyes Üniversitesi Eğitim Fakültesinde 2015-2016 eğitim öğretim yılında yürütülen formasyon programına katılan öğrenciler oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklem grubunu ise, yaklaşık 2000 civarında öğrenci içerisinden tesadüfi örnekleme yöntemiyle seçilen, 28 farklı üniversitenin 15 değişik bölümünden mezun ya da mezun durumunda olan toplam 558 öğrenciyi kapsamaktadır. Üniversiteler daha sonra araştırma amacı doğrultusunda uygun istatistikler yapabilmek

amacıyla dört başlık altında toplanmıştır. Kayseri’de bulunan biri özel, birisi devlet olmak koşuluyla iki, öğrenci sayısı olarak fazla olduğu için A. Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi öğrencileri ve diğer üniversitelerden başvurup kaydolun öğrenciler de bir başlık altında toplanmıştır.

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının kimlik bilgilerinin bazı bağımsız değişkenlere (cinsiyet, yaş ve kardeş sayısına) göre dağılımına Tablo 1’de yer verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların cinsiyet, yaş ve kardeş sayısı değişkenlerine göre dağılımları

Değişken	Özellikler	F	%
Cinsiyet	Kadın	411	73,7
	Erkek	147	26,3
Yaş Grupları	20-24 yaş arası	389	69,7
	25-29 yaş arası	103	18,5
	30 ve üzeri	66	11,8
Kardeş Sayısı	1-3 kardeş	342	61,3
	4 ve üzeri	207	37,1

Tablo 1’de de görüldüğü gibi, son yıllarda öğretmenlik mesleğini yarım gün çalışabilme, uzun tatil dönemleri vb. gibi nedenlerden özellikle kadınlar (% 73,7) tercih etmektedirler. Araştırmaya katılan adayların % 11,8’i 30 yaş ve üzerinde görülmektedir. 2011 yılından itibaren yoğun formasyon programı düzenlenmiş olmasına rağmen, 30 yaşın üzerinde adayın hala formasyon programına katılıyor olmasının nedeni der-shanelerin kapatılmasından dolayı olabilir. Araştırmaya katılan 9 adayın kardeşi olmadığı, % 61,3’ünün 1-3 arasında kardeşi olduğu ve % 37,1’inin de 4 ve üzerinde kardeşi olduğu ortaya çıkmıştır.

Verilerin elde edilmesi

Araştırma verileri öğretmen adaylarının kişisel bilgileri ile öğretmenlik mesleğine yönelik olarak sevme, değer verme ve uyum sağlama boyutlarına ilişkin tutumlarını belirlemeye yönelik hazırlanmış olan ölçek aracılığıyla toplanmıştır. Öğretmen adaylarının mesleğe karşı tutumları Çetin tarafından geliştirilen “Öğretmenlik Mesleği Tutum Ölçeği” (Çetin, 2006) aracılığıyla belirlenmiştir. Çetin bu çalışmada kullanılan ölçeği Gazi Üniversitesi öğretmenlik programlarında okuyan 200 dördüncü sınıf

öğrencisinden elde edilen verilerle 100 maddelik bir ölçek geliştirmiş ve 341 öğrenciye uygulamıştır. Denemeye tabi tutulan tutum cümleleri puanlandıktan sonra, iyi işlemeyen maddeleri seçmek için madde analizi yapılmıştır. Madde analizleri yapılan ölçekten iyi işlemeyen maddeler çıkarılmıştır. Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum Ölçeği'nin her bir alt faktör için güvenilirliğin bir göstergesi olarak alfa iç tutarlık katsayısı ve bu kapsamda madde toplam korelasyonları hesaplanmıştır. Madde toplam korelasyonları 0.25'in altında kalan ve eksi değere sahip maddeler ölçekten çıkarılmıştır. Temel bileşenler analizinde Kaiser-Meyer Olkin (KMO) değeri .95 bulunmuş ve Eigen değeri 1.00'den büyük olan maddeler ölçeğe alınmıştır. 35 maddeye düşürülen ve 15'i olumsuz 20'si olumlu olmak üzere 35 maddeden oluşan ölçek, öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumları üç boyutta (sevgi, değer, uyum) ele almaktadır. Ters maddeler puanlanırken bilgisayarda gerekli düzenlemeler yapılmıştır.

Verilerin çözümlenmesi

Araştırmada elde edilen veriler uygun bir istatistik programı kullanılarak araştırma alt problemleri doğrultusunda çözümlenmeye çalışılmıştır. Çözümleme yapılırken betimsel istatistik tekniklerinden (yüzde, frekans, ortalama) ve değişkenler arasındaki farkların belirlenmesi aşamasında da t-testi ve Anova testi kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar araştırmanın alt problemleri çerçevesinde yorumlanmaya çalışılmıştır. Tutum puanları sınıflandırılırken aşağıdaki ölçütler çerçevesinde yapılmıştır:

- 1,00 – 1,80 Kesinlikle katılmıyorum
- 1,81 – 2,60 Katılmıyorum
- 2,61 – 3,40 Kararsızım
- 3,41 – 4,20 Katılıyorum
- 4,21 – 5,00 Tamamen katılıyorum

Bulgular

Bu bölümde araştırma bulguları çalışmanın alt problemleri dikkate alınarak sunulmuştur.

Araştırmanın birinci alt problemi, öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumlarının nasıl olduğunu belirlemeye yöneliktir. Söz

konusu tutumlar üç alt boyutta ele alınmıştır: öğretmenlik mesleğini sevme, öğretmenlik mesleğine değer verme ve öğretmenlik mesleğine uyum gösterme. Öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumlar önce madde madde, daha sonra da birlikte ele alınmıştır. Aşağıdaki tabloda (Tablo 2) öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğini sevmelerine ilişkin tutum puanları yer almaktadır.

Tablo 2. Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğini sevme boyutuna ilişkin tutumları

TUTUM DAVRANIŞLARI	K. Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	T. Katılıyorum	X= Art. Ort.
1. Benim için en ideal meslek öğretmenliktir.	10	38	67	261	182	4,02
2. Bir ömür boyu öğretmenlik yapabiliyim.	17	46	135	213	147	3,77
3. Mesleğimle ilgili faaliyetleri yapmak bana hiç zevk vermiyor. *	6	23	38	239	252	4,27
4. Öğretmenlik benim için bir tutkudur.	6	63	124	239	126	3,75
5. Öğretmenliğin bence hiçbir cazip yanı yoktur. *	7	18	20	220	293	4,39
6. Öğretmenlik mesleğindeki tecrübem arttıkça bu mesleğe daha çok bağlanacağıma inanıyorum.	13	14	49	221	261	4,26
7. Bu mesleğin bana çok şey kazandıracığını düşünmüyorum. *	32	44	17	180	285	4,15
8. Öğretmenlikten alacağım manevi doyumu hiçbir şeye değişmem.	12	75	82	242	147	3,78
9. Bu mesleği yapmaktan kimse beni alıkoyamaz.	10	107	129	207	105	3,52
10. Öğretmenliğin kişiliğime uygun bir meslek olduğunu düşünmüyorum. *	21	62	45	205	225	3,99
11. Bu mesleği bilerek ve isteyerek seçtim.	13	38	36	234	237	4,15
12. Öğretmenlikten alacağım hazzın bana bu mesleğin tüm zorluklarını unutturacağına inanıyorum.	7	38	114	243	156	3,90
13. Öğretmenlik mesleğini sevmiyorum. *	14	19	27	177	321	4,38

Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğine İlişkin Tutumlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi

14. İnsanlara bir şeyler öğretmeyi sevdiğim için bu mesleği seçtim.	10	32	32	260	224	4,18
15. Benden yeni bir meslek seçmem istense hiç tereddütsüz yine öğretmenlik mesleğini seçerdim.	15	61	128	196	158	3,75
16. Bu meslekte her zaman öğrenme ve öğretme heyecanı duyacağımı zannetmiyorum. *	9	39	82	236	192	4,01
17. İleride bu meslekte başarılı olabilmek için çok çalışıyorum.	4	56	66	285	147	3,92
18. Öğretmenlik mesleğinin beni ne maddi nede manevi açıdan tatmin edeceğine zannetmiyorum.*	7	25	37	223	266	4,28
19. Öğretmenlik mesleğini layıkıyla yapacağıma inanıyorum.	6	23	54	246	229	4,20
20. Ancak çok zorda kalırsam bu mesleği yapmayı düşünebilirim. *	7	34	28	222	267	4,34
21. Öğretmen olacağımı düşündükçe mutsuz oluyorum. *	8	16	26	179	329	4,44
22. Daha iyi bir meslek bulursam bir an bile öğretmenlik yapacağımı zannetmiyorum. *	13	32	58	185	270	4,20
ORTALAMA						4,08

* Bu maddeler ters puanlanmıştır.

Yukarıdaki tablo incelendiğinde, öğretmen adaylarının mesleklerini sevdikleri söylenebilir. Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğini sevme davranışları tutum puan ortalaması 4,08, yani “katılıyorum” düzeyinde bulunmuştur. Tutum puanı en düşük olan madde “Bu mesleği yapmaktan kimse beni alıkoyamaz.” (\bar{X} = 3,52 - katılıyorum) davranışı olurken, “Öğretmen olacağımı düşündükçe mutsuz oluyorum.” (\bar{X} = 4,44 – tamamen katılıyorum) maddesi en yüksek ortalama puana sahiptir.

Aşağıdaki tabloda (Tablo 3) öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine değer verme boyutuna ilişkin tutum puanları yer almaktadır.

Tablo 3. Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine değer verme boyutuna ilişkin tutumları

TUTUM DAVRANIŞLARI	K. Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	T. Katılıyorum	X= Art. Ort.
1. Öğretmenlik bilginin yanı sıra yetenek gerektiren bir meslektir.	7	15	25	210	301	4,58
2. Öğretmenlik paylaşımın en yoğun yaşandığı bir meslektir.	12	13	16	235	282	4,44
3. Bu mesleği öğrendikçe ciddiyetini daha iyi anlıyorum.	12	13	21	232	279	4,35
4. Öğretmenlik özveri isteyen bir meslektir.	12	11	5	203	327	4,47
5. Öğretmenlik onurlu bir meslektir.	10	13	13	161	361	4,61
6. Öğretmenlik mesleği hasta toplumları kurtaracak bir ilaç gibidir.	12	16	12	207	311	4,41
7. Öğretmenlik vicdani boyutu önemli olan mesleklerin başında gelmektedir.	7	13	14	188	336	4,58
8. Öğretmenlik çok sabır isteyen bir meslektir.	13	8	6	167	363	4,61
ORTALAMA						4,51

Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine verdikleri değere ilişkin tutum puanları tablosu incelendiğinde, öğretmen adaylarının en yüksek oranda değer verdikleri davranışlar bu grupta yer almaktadır. Bu grupta yer alan en düşük puanın ($\bar{X}= 4,35$ – tamamen katılıyorum) “Bu mesleği öğrendikçe ciddiyetini daha iyi anlıyorum.” davranışında olduğu, en yüksek puanın ($\bar{X}= 4,61$ – tamamen katılıyorum) ise, “Öğretmenlik çok sabır isteyen bir meslektir.” davranışında olduğu belirlenmiştir. Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine verdiği değer o mesleğe olan sevgilerinden daha yüksek bulunmuştur.

Aşağıdaki tabloda (Tablo 4) öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine uyum gösterme boyutuna ilişkin tutum puanları yer almaktadır.

Tablo 4. Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine uyum gösterme boyutuna ilişkin tutumları

TUTUM DAVRANIŞLARI	K. Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	T. Katılıyorum	\bar{X} = Art. Ort.
1. Derslerden ve öğretmenlerden bıktığım için öğretmenlik benim için yapacağım mesleklerin en sonuncusudur. *	7	21	44	184	302	4,35
2. Öğretmenlik gibi çileli bir mesleğe başlamaktan çekiniyorum. *	6	46	65	202	239	4,11
3. Sürekli kendini yenileme düşüncesi bu mesleği yapma konusunda beni düşündürüyor. *	6	66	88	240	157	3,85
4. Öğretmenlik mesleği bir daha düzelmeyecek kadar yıpranmış bir meslektir. *	19	18	57	242	222	4,13
5. Sürekli bir sınıfta hapsolmek beni sınırlendirir. *	16	23	53	219	247	4,18
ORTALAMA						4,12

* Bu maddeler ters puanlanmıştır.

Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin uyum sağlama puan ortalaması 4,12, yani “katılıyorum” şeklinde bulunmuştur. Öğretmen adaylarının önemli bir kısmı kendini yenilemekten, çalışmaktan çekindiklerini ifade etmişlerdir. En düşük puan (\bar{X} = 3,85 - katılıyorum) “Sürekli kendini yenileme düşüncesi bu mesleği yapma konusunda beni düşündürüyor” davranışında ortaya çıkmıştır. “Derslerden ve öğretmenlerden bıktığım için öğretmenlik benim için yapacağım mesleklerin en sonuncusudur.” düşüncesi öğretmen adaylarının hemen hemen hiç sahip olmadıkları bir duygu olarak tespit edilmiştir.

Aşağıdaki tabloda (Tablo 5) öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumlar birlikte ele alınarak bulgular değerlendirilmeye çalışılmıştır. Öğretmen adaylarının tutum davranışlarının 3 boyutuna ilişkin değerleri gösteren Tablo 5 incelendiğinde, “Değer verme” boyutuna ait ortalamanın (\bar{X} = 4,61;

Tamamen katılıyorum) diğer iki boyuttan da daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 5. Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumları

TUTUM DAVRANIŞLARI	K. Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	T. Katılıyorum	\bar{X} = Art. Ort.
Sevgi Boyutu	1	16	53	239	248	4,29
Değer Verme Boyutu	8	9	12	134	395	4,61
Uyum Sağlama Boyutu	4	15	74	214	251	4,24

Sevgi ve uyum sağlama boyut ortalamaları arasında ciddi bir farklılık ortaya çıkmamıştır. Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumlarının o mesleği icra edebilmelerinin ön koşulu olarak beklenen düzeyde olduğu söylenebilir.

Araştırmanın ikinci alt problemi ise, çeşitli değişkenlere göre öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumlarının farklılık gösterip göstermediğine ilişkindir. Aşağıdaki tabloda (Tablo 6) öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumlarının cinsiyet değişkenine göre farkını gösteren t-testi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 6. Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumlarının cinsiyet değişkenine göre t-testi sonuçları

Değişken	Cinsiyet	n	\bar{X}	sd	t	p
Sevgi	Kadın	411	4,12	,59	7,66*	,015
	Erkek	147	3,96	,71		
Değer	Kadın	411	4,55	,85	1,83	,111
	Erkek	147	4,40	1,05		
Uyum	Kadın	411	4,41	,63	3,61*	,007
	Erkek	147	4,24	,80		

*p<0,05

Öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumlar cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde, öğretmenlik mesleğini sevmeye ve öğretmenlik mesleğine uyum gösterme tutum puanlarının öğretmen adaylarının cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık ($t=,015$ ve $,007$) gösterdiği ortaya çıkmıştır. Her iki

cinsiyete ait ortalamalar dikkate alındığında, kadın öğretmen adaylarının her iki boyutta da erkek öğretmen adaylarına göre daha yüksek ortalamaya (4,12 ve 4,41) sahip olduğu görülmüştür. Öğretmenlik mesleğine değer verme maddelerine ilişkin öğretmen adaylarının tutumları cinsiyetlerine göre farklılık göstermemiştir. Necatibey Eğitim Fakültesi öğrencilerine yapılan bir çalışmada, öğrencilerin öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumlarının cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaştığı gözlenmiştir (Terzi & Tezci, Güz 2007).

Alanda yapılan çalışmalar incelendiğinde, öğrencilerin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarının cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaştığı gözlenmiştir. Tablo 3'te de görüldüğü gibi kız öğrencilerin öğretmenlik mesleğine ilişkin tutum puanlarının ortalaması erkek öğrencilerden daha yüksektir ($t_{510}=3.529$, $p<.05$). Araştırmanın bu bulgusu Türkiye'de Öztürk ve ark. (2005), Çakır (2005), Kaya ve Büyükkasap (2005), Saracaloğlu ve ark. (2004) yaptıkları araştırmalardaki bulgularıyla paralellik göstermektedir. Aslında bu bulgu çok şaşırtıcı değildir. Öğretmenlik mesleğinin çalışma ve yaşam koşullarına ilişkin algılamalar, mesleğin kadınlara daha uygun olduğu yönündeki anlayışla paralellik göstermektedir. Coultas ve Levin (2002) yapmış oldukları araştırmada da farklı ülkelerde kadınların öğretmenlik mesleğini daha fazla tercih ettiklerine yönelik bulgular elde etmişlerdir.

Aşağıdaki tabloda (Tablo 7) öğretmen adaylarının yaşlarına göre öğretmenlik mesleğine ilişkin tutum puanları yer almaktadır.

Tablo 7. Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumlarının yaşlarına göre t-testi sonuçları

Değişken	Yaş Grupları	N	\bar{X}	Sd	F	t
Sevgi	20-24 yaş	389	4,036	,640	2,753	,065
	25-29 arası	103	4,140	,612		
	30 ve üzeri	66	4,205	,552		
Değer	20-24 yaş	389	4,497	,936	,144	,866
	25-29 arası	103	4,551	,894		
	30 ve üzeri	66	4,511	,738		
Uyum	20-24 yaş	389	4,332	,693	1,254	,286
	25-29 arası	103	4,415	,695		
	30 ve üzeri	66	4,452	,600		

* $p<.05$

Tablo incelendiğinde, öğretmenlik mesleğini sevme, öğretmenlik mesleğine değer verme ve öğretmenlik mesleğine uyum gösterme tutumlarının yaşa göre farklılaşmadığı görülmüştür. Öğretmenlik mesleğini sevme boyutu ($t=,065$), anlamlı bir farklılaşma görülmemesine rağmen diğer iki boyuta göre ($t=,866$ ve $t=,286$) yaşlar arasındaki farkın en yüksek olduğu boyuttur.

Aşağıdaki tabloda (Tablo 8) öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumlarının eğitim gördükleri yükseköğretim kurumlarına göre farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin Kruskal Vallis testi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 8. Öğretmen adaylarının eğitim gördükleri yükseköğretim kurumlarına göre tutum puanlarına ilişkin Kruskal-Vallis testi sonuçları

Tutum Boyutları	Üniversiteler	N	\bar{X}	sd	X ²	p	z	Fark
Sevgi	Devlet Üniversitesi (DÜ)	425	4,07	3	12,86	,005*		DÜ-
	Özel Üniversite (ÖÜ)	18						AÖ
	Açıköğretim (AÖ)	55						ÖÜ-
	Diğer Üniversiteler (DİÜ)	60						AÖ
								DİÜ-
Değer	Devlet Üniversitesi	425	4,46	3	5,54	,137		DÜ-
	Özel Üniversite	18						AÖ
	Açıköğretim	55						
	Diğer Üniversiteler	60						
Uyum	Devlet Üniversitesi	425	4,13	3	9,96	,019*		DÜ-
	Özel Üniversite	18						AÖ
	Açıköğretim	55						ÖÜ-
	Diğer Üniversiteler	60						AÖ
							DİÜ-	
								AÖ

* $p<,05$

Tablo 8 incelendiğinde, araştırma kapsamındaki üniversite öğrencilerinin sevgi ($X^2(3)=12.86$; $p<0,05$) uyum ($X^2(3)=9.96$; $p<0,05$) boyutundaki tutum puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu belir-

lenmiştir. Söz konusu farkın hangi üniversite öğrencilerinin tutumlarından kaynaklandığını tespit etmek amacıyla yapılan ikili Mann-Whitney U karşılaştırmalarında, farklılığın “Sevgi” ve “Uyum” boyutlarında Kayseri’deki devlet üniversitesi, özel üniversite ve diğer üniversiteler ile Açıköğretim öğrencilerinin tutum puanlarından kaynaklandığı ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin üniversitelerine göre tutum puan ortalamaları dikkate alındığında, bir üniversitenin Açıköğretim fakültesinde okuyan öğrencilerin tutum puanlarının her üç boyutta da (Sevgi: $\bar{X}=4,34$; Değer: $4,62$; Uyum: $\bar{X}=4,41$) diğer üniversite öğrencilerinden daha yüksek olduğu görülmüştür.

Aşağıdaki tabloda (Tablo 8) öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumlarının okudukları bölüm türüne göre farklılaşım farklılaşmadığını gösteren t-testi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 9. Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları ile okudukları bölüm türüne ilişkin t-testi sonuçları

Değişken	Bölümler	N	\bar{X}	SS	t	sd	p
Sevgi	Sözel Bölümler	507	4,09	,621	1,652	556	,099
	Sayısal Bölümler	51	3,93	,650			
Değer	Sözel Bölümler	507	4,46	,726	,350	556	,726
	Sayısal Bölümler	51	4,42	,507			
Uyum	Sözel Bölümler	507	4,13	,704	,212	556	,833
	Sayısal Bölümler	51	4,11	,726			

*p<0,05

Öğretmenlik mesleğine ilişkin her üç boyuttaki tutum puanları öğrencilerin öğrenim gördükleri bölüm türüne - tipine (sözel / sayısal) göre incelendiğinde, Tablo 9’da da görüleceği gibi, tutum puanları ile bölümler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Ancak ortalamalar dikkate alınarak bir karşılaştırma yapıldığında, sözel bölümlerde okuyan öğrencilerin her üç boyuttaki tutum puanlarının sayısal bölümlerde okuyan öğrencilerin tutum puanlarından daha yüksek olduğu görülmektedir.

Aşağıdaki tabloda (Tablo 10) öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumlarının mezuniyet durumlarına göre farklılaşım farklılaşmadığını gösteren t-testi sonuçları yer almaktadır.

Öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumlar mezuniyet değişkenine göre incelendiğinde, öğrencilerin mezun olmuş olmaları ile 4. sınıfta öğrenim görmeye devam ediyor olmaları arasında anlamlı farklılık görülmemiştir.

Tablo 10. Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları ile mezuniyet durumlarına ilişkin t-testi sonuçları

Değişken	Mezuniyet	N	\bar{X}	SS	t	sd	p
Sevgi	Mezun	119	4,04	,628	-,528	556	,598
	4. Sınıf	439	4,08	,624			
Değer	Mezun	119	4,39	,752	-1,244	556	,214
	4. Sınıf	439	4,48	,696			
Uyum	Mezun	119	4,20	,728	1,354	556	,176
	4. Sınıf	439	4,10	,698			

*p<0,05

Sadece Sevgi ve Değer boyutunda 4. Sınıflar lehine, Uyum boyutunda da mezun öğrenciler lehine küçük bir ortalama farkı ortaya çıkmıştır.

Aşağıdaki tabloda (Tablo 11) öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarının babalarının mesleğine göre farklılaşıp farklılaşmadığını gösteren anova testi sonuçları bulunmaktadır.

Tablo 11. Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları ile baba mesleklerine ilişkin Kruskal-Wallis testi sonuçları

Değişken	Babanın Mesleği	N	\bar{X}	SS	sd	X2	p	
Sevgi	İşçi	90	4,16	4,07	,624	4	5,392	,249
	Serbest Meslek	180	4,03					
	Memur	92	3,98					
	Emekli	181	4,11					
	Vefat	15	4,03					
Değer	İşçi	90	4,53	4,46	,709	4	8,221	,084
	Serbest Meslek	180	4,39					
	Memur	92	4,41					
	Emekli	181	4,52					
	Vefat	15	4,39					
Uyum	İşçi	90	4,14	4,13	,705	4	1,624	,805
	Serbest Meslek	180	4,09					
	Memur	92	4,12					
	Emekli	181	4,17					
	Vefat	15	3,95					

*p<0,05

Tablo 11’de de görüldüğü gibi, öğretmen adaylarının babalarının mesleklerinin, adayların öğretmenlik mesleğini sevme, mesleğe değer verme ve uyum göstermeleri üzerinde etkisi bulunmamıştır. Tüm boyutlarda ortalamalar incelendiğinde babası işçi ya da serbest meslek sahibi olan öğrencilerin tutum puanlarının her üç boyutta da yüksek olduğu gözlenmiştir.

Aşağıdaki tabloda (Tablo 12) öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarının anne mesleklerine göre farklılaşp farklılaşmadığını gösteren Kruskal-Vallis testi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 12. Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları ile anne mesleklerine ilişkin Kruskal-Wallis testi sonuçları

Değişken	Annenin Mesleği	N	\bar{X}	SS	sd	X2	p	
Sevgi	Ev kadını - İşsiz	520	4,07	4,07	,624	5	2,48	,780
	Serbest Meslek	12	4,16					
	Memur	12	3,95					
	İşçi	4	4,33					
	Emekli	9	4,03					
	Vefat	1	4,59					
Değer	Ev kadını - İşsiz	520	4,45	4,46	,709	5	6,79	,237
	Serbest Meslek	12	4,74					
	Memur	12	4,41					
	İşçi	4	4,34					
	Emekli	9	4,53					
	Vefat	1	4,88					
Uyum	Ev kadını - İşsiz	520	4,12	4,13	,705	5	,651	,986
	Serbest Meslek	12	4,28					
	Memur	12	4,15					
	İşçi	4	4,20					
	Emekli	9	4,24					
	Vefat	1	4,40					

*p<0,05

Öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlar anne mesleği değişkenine göre incelendiğinde, serbest meslek sahibi anneler ile ev kadını olan annelerin tutum puanları diğer meslek sahibi annelere göre daha yüksek görülmektedir ancak anne mesleğine göre tutum puanları arasında istatistiksel bir farklılık ortaya çıkmamıştır.

Aşağıdaki tabloda (Tablo 13) öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarının adayların kardeş sayılarına göre farklılaşp farklılaşmadığının gösteren t-testi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 13. Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları ile kardeş sayılarına ilişkin t-testi sonuçları

Değişken	Kardeş Sayısı	N	\bar{X}	sd	F	t
Sevgi	1-3 arası	342	4,071	,653	3,349	,849
	4 ve üzeri	207	4,081	,586		
Değer	1-3 arası	342	4,498	,849	,453	,639
	4 ve üzeri	207	4,534	,999		
Uyum	1-3 arası	342	4,346	,660	,002	,476
	4 ve üzeri	207	4,390	,727		

*p<0,05

Öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlar kardeş sayısı değişkenine göre incelendiğinde, kardeş sayısı 1-3 arasında olan adaylarla kardeş sayısı 4 ve üzeri olan adaylar arasında bir farklılık görülmemiştir.

Aşağıdaki tabloda (Tablo 14) öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarının ailelerinde öğretmen bulunması durumuna göre farklılaşp farklılaşmadığını gösteren t-testi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 14. Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları ile ailelerinde öğretmen bulunma durumlarına ilişkin t-testi sonuçları

Değişken	Ailede Öğretmen	N	\bar{X}	sd	F	t
Sevgi	Var	170	4,066	,631	,042	,828
	Yok	388	4,079	,627		
Değer	Var	170	4,491	,958	,441	,770
	Yok	388	4,516	,883		
Uyum	Var	170	4,363	,703	,049	,974
	Yok	388	4,361	,676		

*p<0,05

Tablo 13'te de görüldüğü gibi ailelerinde öğretmen bulunan adaylar ile bulunmayan adayların mesleği sevme, mesleğe değer verme ve uyum gösterme tutum puan ortalamaları birbirine oldukça yakın bulunmuştur. Bu da sevgi, değer ve uyum boyutları açısından ailede öğretmen bulunma

ve bulunmama durumları arasında bir farklılık olmadığını göstermektedir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu bölümde, eğitim fakülteleri dışından gelen öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumlarını betimlemeye yönelik yapılan bu çalışmada elde edilen bulgulardan çıkarılan sonuç, tartışma ve öneriler kısmına yer verilmiştir. Araştırma sonuçları aşağıdaki sorular çerçevesinde ele alınmıştır: Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumları nasıldır? Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumlarının onların, cinsiyetlerine, yaşlarına, geldikleri üniversiteye, okudukları bölüme, mezun olup olmamalarına, babalarının mesleklerine, annelerinin mesleklerine, aile tiplerine ve ailelerinde öğretmen olup olmamasına göre değişmekte midir? Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğinin sevgi, değer ve uyum boyutlarına ilişkin tutumları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

Araştırma verilerinin çözümlenmesi sonucunda, öğretmen adaylarının mesleklerini sevdikleri ortaya çıkmıştır. Yine aynı grubun mesleğine değer verme puanları sevgi puanlarından daha yüksek bulunmuştur. Bu da aday öğretmenlerin mesleğin önemini anladıkları sonucunu ortaya koyuyor. Öğretmen adayları, kendilerinin bu mesleğe çok uyum sağlayabileceklerini ifade etmişlerdir. Bu boyutta en sıkıntılı durum ise, öğretmen adaylarının kendilerini yenilemekten kaçındıklarının ortaya çıkmasıdır. Alanda yapılan çalışmalar (Özder, Konedralı, ve Zeki, 2010; Başbay, Ünver, ve Nilay, 2009; Demircioğlu ve Özdemir, 2014; Güçlü ve Bozgeyikli, 2016; Terzi ve Tezci, Güz 2007; Can ve Bahar, 2010) öğretmenlerin ya da öğretmen adaylarının mesleklerini sevdikleri sonucunu ortaya çıkarmıştır. Öğretmenlik mesleğini öğretmenlerin sevmeleri, o mesleğe saygı göstermeleri meslekte başarılı olabilmeleri için ön koşullardan birisi olarak düşünülebilir. Öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarda etkili olan unsurun ne olduğunu belirlemek ve gerektiğinde buna ilişkin ek etkinlikler düzenleyebilmek için bu tür çalışmaların her yıl değişik sınıflarda yapılmasında yarar vardır. Böylece öğretmen yetiştiren fakültelerde öğretmen adaylarına öğretmenlik mesleğine ilişkin kazandırılan duyuşsal davranışların düzeyi belirlenmiş olabilir.

Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğini sevmeleri ve kendilerini bu mesleğe uygun görmeleri ile öğretmen adaylarının cinsiyetleri arasında farklılık ortaya çıkmıştır. Kadın öğretmen adayları öğretmenlik mesleğine kendilerini daha yakın bulmakta ve erkek adaylara oranla mesleği daha çok sevmektedirler. Elde edilen bu sonuç alanda yapılan bazı çalışmalarla (Terzi ve Tezci, Güz 2007; Ekici, 2014; Gökçe ve Sezer, 2012) paralellik gösterirken bazı çalışmalarla (Özder vd., 2010; Çapa ve Çil, 2000; Bademcioğlu, Karataş, ve Alcı, 2014) da örtüşmemektedir. Öğretmenlik mesleğinin çalışma koşulları kadın öğretmen adaylarını daha çok isteklendirmektedir. Cinsiyetler arasında farklılığın ortaya çıkmadığı araştırmalarda ise, alt boyutlarda farklılıklar görülmektedir. Yani kadın öğretmen adayları genel anlamda daha fazla mesleğe ilgi göstermekte ancak birkaç alt boyutta (örneğin kendine güven alt boyutu gibi) erkek öğretmen adaylarının puanları daha yüksek bulunduğu ortalamalar arasında farklılık bulunmamıştır. Erkeklerin öğretmenlik mesleğini giderek neden tercih etmedikleri konusunda yeni araştırmaların yapılması, öğretmenlik mesleğinin sadece kadın mesleği olarak algılanmaması açısından önemlidir.

Öğretmen adaylarının yaşları ile öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumları arasında anlamlı farklılık ortaya çıkmamıştır. Alanyazın incelendiğinde öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları ile yaşları arasında farklılık olup olmadığına dair çok fazla araştırmaya rastlanmamaktadır. Ancak Ekici (2014)'nin bulguları da öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlar ile yaş arasında anlamlı bir farklılık olmadığını destekler niteliktedir. Bu da tüm yaş gruplarının öğretmenlikle ilgili ortak bir algıya sahip olduğu ve yaşın bir belirleyici olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumlarının öğrenim gördükleri üniversiteye göre değişip değişmediğini ortaya koyan bulgulara göre, Anadolu Üniversitesi (açıköğretim) öğrencilerinin öğretmenlik mesleğini diğerlerine göre daha çok sevdikleri, değer verdikleri ve mesleğe kendilerini daha yakın gördükleri sonucunu ortaya çıkarmıştır. Söz konusu sonucun çıkmasının nedeni, açık öğretim öğrencilerinin öğretmen olma olasılıklarının diğer üniversitelerde öğrenim gören öğrencilere göre daha zor olmasından kaynaklanmış olabilir. Alanda yapılan bazı

çalışmalar incelendiğinde ise öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumlarının öğrenim gördükleri üniversiteye göre farklılaştığı bulgusu Tekerek ve Polat (2011)'in bulgularıyla paralellik gösterirken Bulut (2009) ve Ekici (2014)'nin bulgularıyla farklılaşma göstermiştir.

Öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumlar ile öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri bölümler arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Alan-yazın incelendiğinde elde edilen bu sonuç bazı çalışmalarla (Bademcioğlu vd., 2014; Tekerek ve Polat, 2011) paralellik gösterirken bazı çalışmalarla da (Terzi ve Tezci, Güz 2007; Bulut, 2009; Ekici, 2014) örtüşmemektedir. Yine aynı şekilde öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumlar ile öğretmen adaylarının mezun olmaları ya da hala okuyor olmaları arasında anlamlı fark ortaya çıkmamıştır. Bu bulgunun aksine Bademcioğlu vd. (2014) deneyimli öğretmenler lehine anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşmıştır. Öğretmenlik deneyiminin öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları üzerinde olumlu ve önemli bir etkiye sahip olduğunu belirtmişlerdir. Tural ve Kabadayı (2014) ise mezun olmuş ve olmamış öğrenci tutumlarının öğretmenliği sevme boyutunda mezun olmuşlar lehine bir farklılaşma gösterdiğini belirtirken mesleğe değer verme ve uyum sağlama boyutlarında bir farklılaşma göstermediğini belirtmiştir. Öğretmen adaylarının baba ve anne mesleklerinin onların öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumlarını etkileyip etkilemediğine ilişkin yapılan test sonucunda da adayların tutumlarının onların ebeveynlerinin mesleklerine göre değişmediği görülmüştür. Sadece annesi serbest meslek sahibi olan adayların öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumları ile diğer meslekler arasında anlamlı fark ortaya çıkmıştır. Çocuğun yetişmesindeki en etkili bireyin anne olduğu varsayılırsa, söz konusu annelerin mesleklerinden dolayı çevreyi daha iyi tanıdıkları ve kendi deneyimlerinin sonucunda çocuklarına öğretmenlik mesleğini önerdikleri düşünülebilir. Bu bulgulara paralel olarak Tekerek ve Polat (2011) öğretmen adaylarının baba öğrenim durumu ile öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları arasında anlamlı bir farklılık görülmediği bulgusuna ulaşmışlardır. Ancak öğretmen adaylarının anne öğrenim durumlarını incelediklerinde anneleri ilkökul ve lise mezunu olan öğretmen adaylarının anneleri ortaokul mezun olan öğretmen adaylarından daha olumlu tutum geliştirdikleri sonucuna varmışlardır. Evdeki kardeş sayısının adayların tutumlarında

etkili olmadığı görülmüştür. Alanyazın incelemesi sonucunda da bu değişkenle ilgili verilere rastlanmamıştır.

Sonuçlar

Araştırmanın alt problemleri doğrultusunda aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Öğretmen adayları öğretmenlik mesleğini sevme boyutuna ilişkin olarak yeterli düzeyde puan almışlardır.

Öğretmen adayları öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumlardan mesleğe değer verme boyutunda en yüksek tutum puanını almışlardır.

Öğretmen adayları mesleğe uyum sağlama boyutunda en düşük puanı almışlardır.

Öğretmenlik mesleğini sevme ve uyum sağlama boyutlarına ilişkin tutum puanları öğretmen adaylarının cinsiyetlerine göre farklılaşmaktadır.

Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin tutum puanları öğrenim gördükleri / mezun oldukları üniversiteye göre farklılık göstermektedir. Açıköğretim Fakültesi öğrencileri ile diğer üniversitelerde okuyan öğrencilerin tutum puanları arasında farklılık meydana gelmiştir. Araştırmanın en önemli sonucu, Açıköğretim Fakültesi öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine diğer öğrenci gruplarından daha çok önem vermeleridir.

Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin tutum puanları araştırmanın diğer değişkenlerine göre farklılık göstermemektedir.

Öneriler

Öğretmen adaylarının mesleğe uyum sağlamalarını daha üst düzeye çıkarabilmek amacıyla uygulama ağırlıklı derslerin süreleri artırılabilir.

Bu araştırmanın bir sonucu olarak da özellikle kadın adaylar öğretmenlik mesleğini daha çok tercih eder hale gelmiştir. Öğretmenlik mesleği erkekler için de cazibeli bir meslek haline getirilmelidir. Bu bağlamda meslek seçimi sürecinde yönlendirmelere ağırlık verilebilir. Ayrıca öğretmenlik mesleğinin icrası sürecinde meslekte yükselme ölçütleri getirilerek, öğretmenlerin hem maddi hem bilimsel düzeyi artırılabilir.

Araştırma sonuçlarında elde edilen bulguların mesleğin icra edilmesi sürecinde de izlenmesi ve gerekli alıştırmaların yapılması, eğitim sürecinin etkililiğini artırmak için yararlı olabilir.

Kaynakça

- Bademcioğlu, M., Karataş, H. ve Alcı, B. (2014). The investigation of teacher candidates' attitudes towards teaching profession (Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumlarına yönelik inceleme. *Educational Research Association - The International Journal of Educational Researchers*, 5(2), 16-29.
- Başbay, M., Ünver, G. ve Nilay., T. B. (2009). Ortaöğretim alan öğretmenliği tezsiz yüksek lisans öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları: boylamsal bir çalışma. *Educational Administration: Theory and Practice - Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 15(59), 345-366.
- Can, Ş. (Bahar 2010). Tezsiz yüksek lisans öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*, 24, 13-28.
- Cobb, V. L. (1999, 11). An international comparison of teacher education. Eric Digests: <http://www.ericdigests.org/2000-3/teacher.htm> - Erişim tarihi: 13 Ocak 2016.
- Çapa, Y. ve Çil, N. (2000). Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 69-73.
- Çetin, Ş. (2006). Öğretmenlik Mesleği Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi - Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*(18), 28-37.
- Demircioğlu, E. ve Özdemir, M. (2014). Fen ve edebiyat fakültesi öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(3), 110-122.
- Durmuşçelebi, M. (2015). Öğretmenlik eğitimi programının etkililiği. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 5(5), 747-766.
- Ekici, F. Y. (2014). Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Örneği). *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi - The Journal of International Social Research*, 7(35), 658-665.

- Gökçe, F. ve Sezer, G. O. (2012). Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları (Uludağ Üniversitesi Örneği). *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(1), 1-23.
- Güçlü, M. ve Bozgeyikli, H. (2016) Öğretmen adaylarının Türk Eğitim Tarihi dersine yönelik Tutumlarının incelenmesi, *Journal of History School*, 9(25), 401-415.
- Harris, A. (2000). What works in school improvement? Lesson from the field and future directions. *Educational Research*, 1-11.
- Karagözoğlu, G. (1987). Yükseköğretime geçişte öğretmenlik mesleğine yönelme. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*(2), 35-46.
- Katkat, D. ve Mızrak, O. (2003). Öğretmen adaylarının pedagojik eğitimlerinin problem çözme becerilerine etkisi. *Milli Eğitim Dergisi*(158).
- Kavcar, C. (2002). Cumhuriyet döneminde dal öğretmeni yetiştirme. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 35(1-2), 1-14.
- Özder, H., Konedralı, G.ve Zeki, C. P. (2010). Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Educational Administration: Theory and Practice - Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 16(2), 253-275.
- Tekerek, M. ve Polat, S. (2011). Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumları. 5th International Computer & Instructional Technologies Symposium, 22-24 September 2011, Fırat University, Elazığ-Turkey.
- Terzi, A. ve Tezci, E. (Güz 2007). Necatibey Eğitim Fakültesi öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumları. *Educational Administration: Theory and Practice - Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*(52), 593-614.
- Tural, G. ve Kabadayı, Ö. (2014). Pedagogical formation program teacher candidates' attitudes towards the teaching profession. *Anadolu Journal of Education Sciences International*, 4(1),1-12.
- Yüksek Öğretim Kurumu. (1998). Eğitim fakülteleri öğretmen yetiştirme programlarının yeniden düzenlenmesi. YÖK: www.yok.gov.tr/egitim/ogretmen_yetistirme_lisans/rapor.pdf Erişim tarihi: 1 Mart 2016.

Kaynakça Bilgisi / Citation Information

Durmuşçelebi, M., Yıldız, N. & Saygı, E. (2017). Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğine İlişkin Tutumlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, *OPUS – Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 7(12), 8-32.

The Relationship Between the Leadership Styles of School Managers and Organizational Cynicism According to the Perceptions of Secondary School Teachers*

*
Eray Demirçelik* - Mehmet Korkmaz**

* Uzm. Çetin Şen Bilim ve Sanat Merkezi, Melikgazi / Kayseri / Türkiye

E-Posta: eraydemircelik@gmail.com ORCID: 0000-0002-3165-7211

** Prof. Dr., Siirt Üniversitesi, Eğitim Fakültesi / Siirt/ Türkiye

E-Posta: m.korkmaz@mail.com.tr ORCID: 0000-0001-7600-5121

Abstract

The purpose of this research is to determine the relationship between leadership styles perceived by teachers of school principals and the organizational cynics. In the research, it has been tried to investigate how much of organizational cynicism can be attributed to leadership styles. The study was conducted according to the relational screening model. The study group selected by the purposeful sampling method consists of a total of 142 teachers working in five secondary schools in Kayseri. The Organizational Cynicism Scale was used to determine organizational cynicism. The Multicultural Leadership Questionnaire (MLQ 5x-short) was used to determine the leadership styles of school managers. Correlation coefficients were calculated for the relationship between variables, whether the variables influence each other and what the power of explanation is revealed by multiple regression analysis. According to research findings, school principals mostly exhibit transformative leadership behaviours. There is a negative relationship between the transformational leadership dimension and the cognitive and behavioural dimensions of organizational cynicism. As a result of the regression analysis performed, transformational leader's influence on cognitive and behavioural dimensions of organizational cynicism is significant.

Keywords: Leadership styles, Organizational cynicism, School manager, Teacher, Secondary school

* This study was presented as oral presentation at 10th National Education Management Congress.

Ortaokul Öğretmenlerinin Algılarına Göre Okul Yöneticilerinin Liderlik Stilleri İle Örgütsel Sinizm Arasındaki İlişki

*

Öz

Bu araştırmanın amacı okul yöneticilerinin öğretmenler tarafından algılanan liderlik stilleri ile örgütsel sinizm arasındaki ilişkiyi belirlemektir. Araştırmada örgütsel sinizmin ne kadarının liderlik stillerine bağlanabileceği irdelenmeye çalışılmıştır. Araştırma ilişkisel tarama modeline göre yapılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu, amaçlı örnekleme yöntemi ile seçilen ve Kayseri’de bulunan beş ortaokulda çalışan toplam 142 öğretmenden oluşmaktadır. Örgütsel sinizmi belirleyebilmek için, Örgütsel Sinizm Ölçeği, okul yöneticilerinin liderlik stillerini belirlemek amacıyla Çok Faktörlü Liderlik Anketi (MLQ 5x-short) kullanılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişki için korelasyon katsayıları hesaplanmış, değişkenlerin birbirlerini etkileyip etkilemediğini ve açıklama gücünün ne olduğu ise çoklu regresyon analizi ile ortaya konmuştur. Araştırma bulgularına göre, okul yöneticileri çoğunlukla dönüşümcü liderlik davranışlarını sergilemektedir. Dönüşümsel liderlik boyutu ile örgütsel sinizmin, bilişsel ve davranışsal boyutları arasında ters yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Yapılan regresyon analizi sonucunda, dönüşümcü liderliğin örgütsel sinizmin bilişsel ve davranışsal boyutları üzerinde etkisi anlamlıdır.

Anahtar Kelimeler: *Liderlik stilleri, Örgütsel sinizm, Okul yöneticisi, Öğretmen, Ortaokul*

Introduction

One of the important factors affecting the success of educational institutions today is the skills and abilities that the managers have. The leadership behaviors of school administrators in school play an effective role in achieving the organizational goals of the school (Başaran, 1991, 45). Leadership skills of the school administrator are one of the important factors affecting the quality of education in the school (Korkmaz, 2005). According to organizational behaviour scientists leadership occurs in the role of the individual in the group and in the interaction of this role during the process of shaping the expectations of the other group members (Korkmaz, 2006). Behaviours in an organizational environment where a large part of an individual's life is spent are closely related to many variables. Research on the conditions and behaviors of the individuals in the organizations shows that variables such as organizational culture (Robbins and Judge, 2013; Shein, 2004), leader-member interaction (Schriesheim, Neider and Scandura, 1998; Wayne, Shore and Liden, 1997) leadership (Bass, 1997; Bass and Avolio, 1990; Hoy and Miskel, 2012; Yukl, 1989) are effective in the behavior of individuals in the organizational environment. When studies of school administrators' leadership styles are examined in our country it is seen that there are many researches that reveal the transformational leadership capacity (Karip, 1998), relationship between leadership characteristics and transformational leadership behaviours, teacher performance of leadership styles, executive personality traits, organizational health and relationship with learning organization (Korkmaz, 2005, 2006, 2007, 2008), effect of teachers on organizational citizenship behaviour (Çetin, Korkmaz and Çakmakçı, 2012), relationship between leadership styles and mobbing (Cemaloğlu, 2007), relationship between leadership styles and organizational commitment of school administrators (Buluç, 2009).

Today's schools need administrators that are well trained in all respects. Adoption to a constantly evolving and changing environment could be provided by admins having advanced leadership features (Çınar and Bozgeyikli, 2015). Leadership is the ability to cope with change. A school administrator is an educational leader who develops vision for all the stakeholders in the school for the agreed goals and increases school

success in line with that vision (Sashkin, 1986). In recent definitions of leadership it is accepted as an interaction process in which motivation is used instead of power or authority to achieve organizational objectives. Thus the importance of influence is emphasized and formal authority is being left in the background. For this reason, transformational leadership is widely accepted in the literature (Nourthouse, 2010; Vigoda-Gadot, 2006).

The transformational leadership developed by Bass, which was announced by Burns in 1978 (Korkmaz, 2006), unleashes the talents found in his followers, provides positive motivation and aims to make effective change moves. According to Bass and Avolio (1990), the transformational leadership behaviour has four dimensions: idealized influence, inspirational motivation, intellectual stimulation and individual support. The idealized influence is the formation of a strong influence on followers' admiration, trust and likeness towards the leader. Inspirational motivation; transformational leaders creates environments that will improve the sense of common aims for their followers and boost their morale. They give encouraging and enthusing speeches for the followers. Intellectual stimulation refers to the ability of the leader to motivate employees to develop their talents and problem-solving abilities. Individual support means providing new opportunities for the improvements of the employees regarding their different needs (Bass and Avolio, 1995).

Transactional leaders are the ones that determines the employee's behaviours towards their roles and tasks, leads or motivates them towards organizational goals (Howell and Avolio, 1993). Interactional leadership has three dimensions; conditional award, management by exceptions, and laissez-faire leadership behaviour (Bass, 1997). Conditional award: Leaders reveal their expectations from their followers and what they will achieve if these expectations are met. Management by exceptions is applied in two forms, active and passive. Active managers follow the performance of their staff, warn and correct their mistakes. Passive managers wait until the mistake occurs, and do not take any corrective action (Bass, 1997). In Laissez-faire leadership behavior, the leader doesn't seem much, refrains taking responsibility. He is indecisive and reluctant.

According to employees' evaluations, the transformational leadership has three main influences, extra effort, efficiency and satisfaction (Bass and Avolio, 1995). In organizations transformational leadership behaviors of the leaders lead to increased extra effort, effectiveness and satisfaction (Karip, 1998).

Individuals are able to react differently to any negative situation they encounter in their institution. The density of activities related to organizational life, organizational competition, various disagreements, the efforts to prove themselves, the situations in which the expectations are at the upper levels negatively affect the individual's thoughts about the institution they are working with (Cemaloğlu, 2007). Cognitive workers who feed suspicious, sceptical, insecure, pessimistic feelings against the institution they work for can be found in every organization (Dean, Brandes and Dharwadkar, 1998). Cynicism is a very broad concept with individual and organizational dimensions. In the studies of organizational cynicism and different variables (Çakıcı and Doğan, 2014; DeCelles, Tesluk and Taxman, 2013; Kabataş, 2010; Kalağan, 2009; Özgan, Külekçi and Özkan, 2012; Pelit and Pelit, 2014; Üçok and Torun, 2014), the relationship between leadership and the organizational cynicism (Bommer, Rich and Rubin, 2005; Davis and Gardner, 2004; Neves, 2012) individual and organizational dimensions of cynicism have been tried to be expressed through different variables in different contexts. Research in educational organizations found a significant relationship between organizational cynicism and school culture and school achievement (Karadağ, Kılıçoğlu and Yılmaz, 2014), between leadership behaviors and cynicism (Polatcan and Titrek, 2014), between the level of organizational cynicism of teachers and their branch, occupational seniority, educational status, school type and reasons of choosing teaching (Kalağan and Güzeller, 2010).

Cynicism is a multidimensional concept that can be associated with many disciplines based on philosophical foundations, According to the Turkish Language Institution's (TDK) Contemporary Turkish Dictionary it is described as 'Antisthenes teaching which claims that one can self-access virtue and happiness without being bound by any value' (TDK, 2014). According to the Oxford English Dictionary (OED) *cynic* is defined as 'A person who believes that people are motivated purely by self-interest ra-

ther than acting for honourable or unselfish reasons' (OED, 2014). Cynicism has close meanings with insecurity, scepticism, pessimism, and lack of faith. It is an attitude that is shaped by disappointment, negative emotions and distrust that people feel against another person, a group or an organization (Andersson, 1996). The main factors that constitute cynicism are due to individual or organizational reasons. Individual reasons are usually related to personality traits. Inequalities in organizations and the failure to meet occupational expectations are among the reasons for organizational cynicism (Peng and Zhou, 2009). Johnson and O'Leary-Kelly (2003) reported in their research that they have found that cynicism in organizations stems from organizational injustice and indifference.

Organizational cynicism whose theoretical bases rely on expectancy theory, attribution theory, attitude theory, social change theory, emotional events theory and social motivation theory is defined as the notion that an institution is lack of integrity and honesty and the negative attitude of the individual to the organization and is examined in three dimensions (Dean, Brandes and Dharwadkar, 1998). In these dimensions, the first one is the belief that organization is devoid of honesty, which arises with negative feelings such as rage, contempt and condemnation. The second dimension is the emotional reactions that emerge as a result of negative feelings towards the organization. The last dimension involves humiliation and critical behaviour tendencies via strong criticism, cynical humour and pessimistic predictions (Özgener, Ögüt and Kaplan, 2008).

While organizational cynicism reduces effectiveness and productivity in organizations, it can cause material and moral losses. In this sense, factors such as decrease in organizational commitment, increase in quitting work, dissatisfaction in work, alienation to work and decrease in organizational performance can be shown among organizational cynicism results (Andersson, 1996; Johnson and O'Leary-Kelly, 2003; Neves, 2012; Peng and Zhou, 2009).

In general, although the leadership behavior of school administrators is considered to be influential among the causes of organizational cynicism in educational organizations, empirical research on the field is limited. How much of the organizational cynicism that teachers experience can be related to the school administrator. What are the effects of school

administrators' leadership styles on teachers' cynical attitude? It seems that there aren't enough studies in the field to for these questions. This research aims to examine the leadership style influence of the school manager as an effective variable in the cynical attitude of the teachers. For this purpose, the answers to the following questions will be sought. How teachers perceive school administrators' leadership styles? Is there a relationship between leadership styles of school administrators and organizational cynicism?

Method

This research is in the relational screening model. Relational search models are a research model used to determine the presence and / or the degree of co-exchange between two or more variables (Karasar, 2007, 81).

Participants

The population of the research is formed by the secondary state school teachers working in Kayseri province. The sample of the research consists of 142 teachers who work in five selected secondary schools. In the determination of the schools in the survey, the criterion sampling technique was used. For this purpose, the criteria that 'the school administrator must be at least six months old at the same school' was selected as the criterion in the sample selection of the research.

When the demographic characteristics of teachers participating in the research are examined; 31.7% were female, 68.3% were male, 88% were married 12% were single, 86.6% were bachelor and 13.4% were masters degree graduates. When the distribution of age variable is examined; 58.5% are in the age group of 31-39, 23.9% are in the age group of 22-30 and 17.6% are in the age group of 40-48. When the distribution according to seniority in the teaching profession is examined; the teachers in the seniority group for 11-20 years (57.7%) were higher than the seniority groups for 1-10 years (31%) and 21 years and over (11.3%). When the distribution of working time in the school where the teachers are located is examined; 1-5 years (41.5%), 6-10 years (30.3%), less than 1 year (21.8%) and 11 years or more (6.3%) respectively.

Data Collection Tools

In the study, two different measuring instruments were used. The required permissions were taken to use of the surveying instruments employed in the research.

Multi-Factor Leadership Questionnaire (MLQ): The Multifactor Leadership Questionnaire 5X Short (MLQ) Turkish version of the Multifactor Leadership Questionnaire developed by Bass and Avolio (1995) was used to determine the leadership styles of school administrators. MLQ is a five-point Likert-type measure. The survey consists of a total of 45 items, including 20 determining the transformational leadership, 16 determining the transactional leadership, and nine determining the results of the leadership behaviours. Transformational leadership consist of idealized affect (behaviour), idealized effect (attributed), inspirational motivation, intellectual stimulation and individual support sub-dimensions, whereas transactional leadership consists of conditional compensation, exceptional management (passive), exceptional management (active), Laissez-Faire leadership sub-dimensions. The results of leadership behaviours consist of three dimensions: extra effort, effectiveness and satisfaction. Bass and Avolio (1995) found that the Cronbach alpha coefficients of the scale are in the dimension of transformational leadership 0.86 for idealized effect (attributed), 0.87 for idealized effect (behaviour), 0.91 for inspirational motivation, 0.91 for intellectual stimulation, and 0.90 for individual support. In terms of processor leadership, the conditional prize was found as 0.87, exceptional management (active) 0.74, exceptional management (passive) 0.82, laissez-faire leadership 0.83.

The following Table 1 gives information about result of leadership styles factor analysis. From the following table we find out that sample sufficiency index KMO by Kaiser-Meyer-Olkin, which compares the sizes of the observed correlation coefficients to the sizes of the partial correlation coefficients for the sum of analysis variables is 85.8%, and it is reliable because it overcomes 70% by far. In addition, supposition test of sphericity by the Bartlett test is rejected on a level of statistical significance $p < 0.0005$

for approx. ChiSquare= 9131,549. As a result, both acceptances for the conduct of factor analysis are satisfied and we can proceed to it.

Table 1. Result of leadership styles factor analysis

Factors of MLQ	Factor Loading			Item-rest correlation
	Transformational leadership	Transactional leadership	Laissez Faire	
L1		.657		.809
L2	.804			.779
L3			.867	.898
L4		.772		.758
L5			.761	.784
L6	.881			.904
L7			.627	.802
L8	.796			.764
L9	.820			.855
L10	.806			.938
L11		.827		.855
L12			.851	.903
L13	.759			.827
L14	.512			.689
L15	.622			.721
L16		.888		.879
L17			.855	.822
L18	.709			.763
L19	.857			.761
L20		.863		.888
L21	.803			.915
L22		.726		.862
L23	.819			.898
L24		.848		.737
L25	.787			.839
L26	.875			.899
L27		.736		.889
L28			.683	.821
L29	.595			.821
L30	.849			.894
L31	.756			.884
L32	.800			.898

L33			.528	.729
L34	.816			.891
L35		.887		.858
L36	.809			.886
Eigen values	18.168	3.081	6.175	
Variance Explained	40.629	6.847	13.723	
Cronbach's Alfa	.96	.66	.91	
Total Variance Explained		61.199		
KMO		.858		
Bartlett's Test		9131.549		

Varimax rotation was applied on 45 items of the leadership survey. Factor analysis revealed a structure with nine factors. Distribution of the remaining 36 items after the removal of the nine items containing the results of the leadership behaviors, the first, third, fourth, and eighth factors consisted of 20 items belong to transformational style whose item load changes between 0.51 to 0.88. The fifth, sixth, seventh and ninth factors consisted of nine items belong to transactional style whose item load changes between 0.65 to 0.88. The second factor consisted of seven items belong to Laissez-Faire whose item load changes between 0.52 to 0.86. This is 61.2% of the total variance. Cronbach Alpha internal consistency coefficients of dimensions were calculated as 0.96, 0.91 and 0.66, respectively. Similar results were obtained regarding the validity and reliability of the questionnaire in the studies where the Multi-Factor Leadership Questionnaire (MLQ) was used in Turkey conducted by Cemaloğlu (2007), Buluç (2009), Çetin, Korkmaz and Çakmakçı (2012).

Organizational Cynicism Scale (OCS): The "Organizational Cynicism Scale" developed by Brandes, Dharwadkar and Dean (1999) and adapted to Turkish by Kalağan (2009) consists of 13 items. There are three dimensions of organizational cynicism scale: cognitive (5 items), affective (4 items) and behavioural (4 items). Brandes et al. (1999) found that the factor loadings of the cognitive dimension items ranged from 0.63 to 0.81; the factor loadings of the affective dimension items were 0.75 to 0.80 and the factor loadings of the behavioural dimension items ranged from 0.54 to

0.80. In addition, Cronbach Alpha internal consistency coefficients of dimensions were calculated as 0.86, 0.80 and 0.78, respectively.

Varimax rotation was applied on 13 items of the organizational cynicism questionnaire. Factor analysis revealed a three-factor structure. The first factor included five items that belonged to the cognitive dimension and ranged from 64 to 81 item loads. The second factor consisted of four items belonging to the affective dimension ranging from 79 to 87 item loads. The third dimension was composed of four items belonging to the behavioral dimension and ranging from 63 to 85 item loads. According to the data, the reliability level of organizational cynicism scale was found as $\alpha=.90$, cognitive dimension's Cronbach alpha value is $\alpha=.85$, affective dimension's Cronbach alpha value is $\alpha=.89$, behavioural dimension's Cronbach's alpha is $\alpha=.85$. The first factor explains the 25.15% of the total variance for the scale. The second factor explains the 24.21% of the total variance for the scale and the third factor explains the 20.61% of the total variance for the scale. This explains 69.9% of the total variance.

Findings

In Table 2, sub dimensions of organizational cynicism scale; arithmetic average (\bar{x}), standard deviations (ss) and reliability coefficients (α) of cognitive, emotional and behavioral cynicism and transformative, interactivity and laissez-faire leadership styles sub-dimensions are given. In Table 2, it is seen that the highest average among the leadership styles is in the transformative leadership ($\bar{x} = 2.95$) sub-dimension and the lowest average is the Laissez-Faire ($\bar{x} = 1.03$) sub-dimension. Within organizational cynicism scale subdimensions, the highest average belongs to cognitive dimension ($\bar{x} = 1.28$), whereas the lowest average belongs to affective dimension ($\bar{x} = 1.15$).

Except for the transactional leadership dimension ($\alpha = 0.66$), α is over 0.7 in all dimensions. The success of the scales is satisfactory. Similar results were obtained regarding the validity and reliability of the questionnaire in the studies where the Multi-Factor Leadership Questionnaire (MLQ) was used in Turkey conducted by Karip (1998), Korkmaz (2005, 2006,

2007, 2008), Cemaloğlu (2007), Buluç (2009), Çetin, Korkmaz and Çakmakçı (2012).

Table 2. Reliability, arithmetic mean and standard deviation values of the factor groups (n = 142)

Variables	\bar{x}	ss	α^a
Cognitive dimension (5 items)	1.28 ^b	0.70	0.85
Affective dimension (4 items)	1.15 ^b	0.63	0.88
Behavioral dimension (4 items)	1.27 ^b	0.66	0.85
Transformational leadership (20 items)	2.95 ^b	0.68	0.96
Transactional leadership (9 items)	1.87 ^b	0.52	0.66
Laissez-Faire (7 items)	1.03 ^b	0.89	0.91

^a Cronbach's Alpha

^bScale value: 0=never 4=always

Similar results were obtained regarding the validity and reliability of the scale in the studies where the organizational cynicism scale was used in Turkey conducted by Kalağan (2009), Özgan, Külekçi and Özkan (2012), Polatcan and Titrek (2014).

Table 3. Teacher perceptions correlation analysis results

Variables	1	2	3	4	5	6
1-Cognitive dimension	1.00	.435(*)	.642(*)	-.613(*)	.037	.301(*)
2-Affective dimension		1.00	.416(*)	-.254(*)	.256(*)	.348(*)
3-Behavioral dimension			1.00	-.597(*)	.008	.453(*)
4-Transformational leadership				1.00	.087	-.471(*)
5-Transactional leadership					1.00	.450(*)
6- Laissez-Faire						1.00

* p<.01

When the cognitive, affective and behavioural dimensions of the organizational cynicism scale and the distribution of MLQ's transformational, interactionist and laissez faire leadership styles sub-dimensions are

examined, (as seen in table 3), there is a high degree of relationship between the transformational leadership dimension and the cognitive dimension ($r = -.613, p < .01$) and the behavioural dimensions ($r = -.597, p < .01$), but there is a low negative correlation with the transformational leadership dimension and the affective dimension ($r = -.254, p < .01$). Accordingly, as school administrators' transformational leadership behaviours increase, the tendency of teachers to show behaviour toward cognitive and behavioural dimensions which are organizational cynicism sub-dimensions will decrease. There is a significant positive correlation between all dimensions of organizational cynicism scale: between the cognitive and affective dimensions ($r = .435, p < .01$), cognitive and behavioural dimensions ($r = .642, p < .01$) and affective and behavioural dimensions ($r = .416, p < .01$). Accordingly, change in any dimension of organizational cynicism can affect other dimensions as well. It can be claimed that these dimensions influence each other in the same direction. The leadership scale has a significant negative relationship between the transformational leadership dimension and the laissez-faire dimension ($r = -.471, p < .01$). Accordingly, it can be said that as the school administrators increase the transformational leadership behaviours, they decrease the leadership behaviours of the laissez-faire dimension. There is a significant positive correlation between the transactional leadership dimension and the laissez-faire dimension ($r = .45, p < .01$). Accordingly, the increase in the school administrators' behaviours belonging to the transactional leadership dimension leads to an increase in the laissez-faire dimension.

(In Table 4), when the results of multiple regression analysis on the predictive of cognitive dimension of organizational cynicism are examined, there is a significant relationship between cognitive dimension and leadership styles ($R = .622, R^2 = .386, p < .01$). As a result of multiple regression analysis of the cognitive dimension of organizational cynicism as the predicted variable, transformational leadership seems to predict the cognitive dimension of organizational cynicism to a significant extent ($p \leq .01$). The score of [$\beta = -.653$ and $t = -7.99$] in the transformational leadership dimension show us the impact value in this level of significance.

Table 4. Multiple regression analysis results regarding prediction of cognitive, affective and behavioural dimension

Dimensions	Predictive Variables						
	B	Std. Error B	β	t	p		
Dependent Variable (Cognitive Dimension)	Transformational leadership	-.120	.015	-.653	-7.99	<.001*	
	Transactional leadership	.091	.060	.122	1.50	.134	
	Laissez-Faire	-.035	.051	-.062	-.677	.499	
		R= .622	R ² = .386	F ₍₃₋₁₃₈₎ = 28.968			
Dependent Variable (Affective Dimension)	Transformational leadership	-.032	.016	-.191	-2.00	.047*	
	Transactional leadership	.133	.064	.197	2.08	.039*	
	Laissez-Faire	.086	.054	.169	1.58	.116	
		R= .397	R ² = .158	F ₍₃₋₁₃₈₎ = 8.62			
Dependent Variable (Behavioural Dimension)	Transformational leadership	-.081	.014	-.466	-5.75	<.001*	
	Transactional leadership	-.050	.056	-.071	-.88	.377	
	Laissez-Faire	.140	.048	.265	2.93	.004*	
		R= .631	R ² = .398	F ₍₃₋₁₃₈₎ = 30.355			

*p<0.05, **p<0.01

In the other dimensions, no significant effect was found ($p \leq .05$ and $p \leq .01$). According to the standardized regression coefficient (β), the relative importance of the predicted variables over the cognitive dimension is; the

transformational leadership, the transactional leadership and laissez-faire. Together, transformationalist, transactional, and laissez-faire leadership variables account for approximately 39% of the total variance for the cognitive dimension of organizational cynicism.

When the results of multiple regression analysis on the prediction of the affective dimension of organizational cynicism are examined, it is seen that the leadership style transformational leadership and transactional leadership sub-dimensions do have a significant effect on the affective dimension of organizational cynicism ($R=.397$, $R^2=.158$, $p<.05$). While there is a negative relationship between transformational leadership and the affective dimension of organizational cynicism ($\beta=-.191$, $t=-2.00$, $p<.05$), transactional leadership affects the affective dimension of organizational cynicism positively ($\beta=.197$, $t=2.08$, $p<.05$). Together, transformationalist, transactional, and laissez-faire leadership variables account for about 16% of the total variance for the affective dimension of organizational cynicism. According to the standardized regression coefficient (β), the relative importance of the predicted variables over the cognitive dimension is in this order; the transactional leadership, the transformational leadership, and laissez-faire.

When the results of multiple regression analysis for predicting the behavioural dimension of organizational cynicism are examined, there is a significant relationship between the behavioural dimension of organizational cynicism and the leadership styles of transformationalist and laissez-faire ($R=.631$, $R^2=.398$, $p<.01$). The score of transformative leadership dimension $\beta= -.466$ ve $t= -5.756$ and laissez-faire dimension $\beta= .265$ ve $t= 2.933$ show us the impact value of this significance. Together, transformationalist, transactional, and laissez-faire leadership variables account for about 40% of the total variance for the behavioural dimension of organizational cynicism. According to the standardized regression coefficient (β), the order of the relative importance of the predicted variables over the behavioural dimension is; the transformational leadership, laissez-faire and the transactional leadership.

According to the results of the regression analysis, the regression equations for the prediction of cognitive, emotional and behavioural dimensions are as follows. Cognitive dimension= $15.094 -.120$ transformational

leadership +.091 transactional leadership -.035 laissez-faire. Affective dimension= 4,417-.032 transformational leadership +.133 transactional leadership +,086 laissez-faire. Behavioural dimension= 11,620-.081 transformational leadership -,050 transactional leadership +,140 laissez-faire.

Discussion, Conclusion and Suggestions

For the purpose of this study, the relationship between organizational cynicism and the leadership styles of school managers according to the perceptions of secondary school teachers was determined. The findings of this study show that teachers participating in the research perceive their school principals as transformational leaders and exhibit low cynic behaviour. It was determined that among the sub dimensions of organizational cynicism scale, cognitive dimension has the highest and the affective dimension has the lowest mean. Teachers assessed the leadership behaviours of school administrators at the highest level in terms of transformational leadership. This result supports the research results of Buluç (2009), Karip (1998) and Korkmaz (2005, 2006, 2007, 2008).

The most important finding of this study is that there is a negative correlation between the transformational leadership behaviours of the school principals and the cognitive and behavioural dimensions of organizational cynicism. The fact that school principals showing transformational leadership behaviours can help working staff to show positive attitudes and behaviours towards the school (Neves, 2012; Jung, Chow and Wu, 2003) and therefore also reduce cynical behaviour tendencies. This finding is similar to the results of Polatcan and Titrek (2014), which tests the relationship between the transformational leadership style of school principals and the level of organizational cynicism in their research. Wu, Neubert and Yi (2007) found that there was a negative relationship between transformational leadership behaviour and organizational cynicism in their study. The presence of a negative but low relationship in terms of emotional dimension suggests that school administrators need to make the teachers morale increasing discourses and behaviours more often. Criticizing the institution they work for and having negative attitudes and behaviours towards the institution (Dean et al., 1998) have been identified

as characteristics of individuals with a high level of cynicism. When the concepts of organizational cynicism and transformational leadership are examined theoretically, it can be said that there is a negative relationship between the two concepts.

Cynicism is a notable concept in recent years in the literature of educational administration. Investigating the concept of cynicism that reflects negative attitudes and working to solve it, is important for the organizations. The fact that the school principals are in a transformational approach in educational organizations causes teachers to give positive reactions. School principals should be aware of the teacher's tendencies and determine an active management style. It is important to consider these trends and scientific criteria in the election of school administrators. Teachers' feelings of belonging to the school can be improved, and in-service trainings can be given to teachers about situations that will cause cynicism.

References

- Andersson, L. (1996). Employee cynicism: An examination using a contract violation framework. *Human Relations*, 49, 1395-1418.
- Başaran, E. (1991). *Turkey education system*. Ankara: Gül.
- Bass, B. M. (1997). Personal selling and transactional/ transformational leadership. *Journal of Personal Selling & Sales Management*, 17(3), 19-28.
- Bass, B. M. & Avolio, B. J. (1990). Developing transformational leadership:1992 and beyond. *Journal of European Industrial Training*, 14(5), 21-27.
- Bass, B. M., & Avolio, B. J. (1995). *MLQ-Multifactor leadership questionnaire*. California: Mind Garden.
- Bommer, W. H., Rich, G. A. & Rubin, R. S. (2005). Changing attitudes about change:Longitudinal effects of transformational leader behavior on employee cynicism about organizational change. *Journal of Organizational Behavior*, 26(7), 733-753.

- Brandes, P., Dharwadkar, R. & Dean, J. W. (1999). Does organizational cynicism matter? Employee and supervisor perspectives on work outcomes. *Eastern Academy of Management Proceedings*, 150-153. Outstanding Empirical Paper Award.
- Buluç, B. (2009). The relationships between organizational commitment and leadership styles of principals based on elementary school teacher's perceptions. *Educational Administration: Theory and Practice*, 15(57), 5-34.
- Cemaloğlu, N. (2007). The relationship between the leadership styles of school administrators and mobbing. *Journal of Hacettepe University Education Faculty*, 33, 77-87.
- Çakıcı, A. & Doğan, S. (2014). The impact of organizational cynicism on business performance: A research in vocational colleges. *Journal of Doğuş University*, 15(1), 79-89.
- Çetin, Ş., Korkmaz, M. & Çakmakçı, C. (2012). Effects of transformational and transactional leadership and leader-member exchange on teachers' organizational citizenship behaviors, *Educational Administration: Theory and Practice*, 18(1), 7-36.
- Çınar, A. & Bozgeyikli, H. (2015). Perceptions of distributed leadership in the secondary school institutions. *OPUS - International Journal of Society Researches*, 5(9), 42-60.
- Dawis, W. D. & Gardner, W. L. (2004). Perceptions of politics and organizational cynicism: An attributional and leader-member exchange perspective. *The Leadership Quarterly*, 15, 439-465.
- Dean Jr, J. W., Brandes, P. & Dharwadkar, R. (1998). Organizational cynicism. *The Academy of Management Review*, 2(23), 341-352.
- DeCelles, K. A., Tesluk, P. E. & Taxman, F. S. (2013). A field investigation of multilevel cynicism toward change. *Organization Science*, 24(1), 154-171.
- Hoy, W. K. & Miskel, C. G. (2012). *Education management theory, research and application* (Trs. S.Turan). Ankara: Nobel.
- Howell, J. M. & Avolio, B. J. (1993). Transformational leadership, transactional leadership, locus of control and support for innovation: Key predictors of consolidated business-unit performance. *Journal of Applied Psychology*, 78, 891-902.

- Jung, D. I., Chow, C. & Wu, A. (2003). The role transformational leadership in enhancing organizational innovation: Hypotheses and some preliminary findings. *The Leadership Quarterly*, 14, 525-544.
- Johnson, J. L. & O'Leary-Kelly, A. M. (2003). The effects of psychological contract breach and organizational cynicism: Not all social exchange violations are created equal. *Journal of Organizational Behavior*, 24(5), 627-647.
- Kabataş, A. (2010). *An examination of the relationship between organizational cynicism and organizational citizenship behavior and a research*. (Unpublished master's thesis). Kocaeli University, Institute of Social Science, Kocaeli, Turkey.
- Kalağan, G. (2009). *The relationship between research assistants' perceived organizational support and organizational cynicism* (Unpublished master's thesis). Akdeniz University, Institute of Social Science, Antalya, Turkey.
- Kalağan, G. & Güzeller, C. O. (2010). The organizational cynicism levels of the teachers. *Pamukkale University Journal of Education*, 27, 83-97.
- Karadağ, E., Kılıçoğlu, G. & Yılmaz, D. (2014). Organizational cynicism, school culture, and academic achievement: The study of structural equation modeling. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 14(1), 89-113.
- Karasar, N. (2007). *Scientific research method*. Ankara: Nobel.
- Karip, E. (1998). Transformational leadership. *Educational Administration: Theory and Practice*, 16, 443-465.
- Korkmaz, M. (2005). Effects of leadership styles and emotions on teachers' performance. *Educational Administration: Theory and Practice*, 43, 401-422.
- Kokmaz, M. (2006). The relationship between the personality characters of school managers and their leadership styles. *Educational Administration: Theory and Practice*, 46, 199-226.
- Kokmaz, M. (2007). Effects of leadership styles on organizational health. *Educational Administration: Theory and Practice*, 49, 57-91.
- Kokmaz, M. (2008). A study of relationship between leadership styles on the characteristics of learning organizations in Turkish public schools. *Educational Administration: Theory and Practice*, 53, 75-98.

- Neves, P. (2012). Organizational cynicism: Spillover effects on supervisor-subordinate relationships and performance. *The Leadership Quarterly*, 23(5), 965–976.
- Nourthouse, P. G. (2010). *Leadership: Theory and practice*. NY: Sage.
- OED. (2014). Oxford English Dictionary. Retrieved from <http://www.oed.com/>,
- Özgan, H., Külekçi, E. & Özkan, M. (2012). Analyzing of the relationships between organizational cynicism and organizational commitment of teaching staff. *International Online Journal of Educational Sciences*, 4(1), 196-205.
- Özgener, Ş., Öğüt, A. & Kaplan, M. (2008). A new paradigm in occupational-employer relations: Organizational cynicism, selected topics in organizational behavior. Mahmut Özdevecioğlu ve Himmet Kaplan (Ed.), Ankara: İlke.
- Peng, Z. & Zhou, F. (2009). The moderating effect of supervisory conscientiousness on the relationship between employee's social cynicism and perceived interpersonal justice. *Social Behavior and Personality*, 37(6), 863-864.
- Pelit, E. & Pelit, N. (2014). Two primary cancer-causing factors in organizations: Mobbing and organizational cynicism. Ankara: Detay.
- Polatcan, M. & Titrek, O. (2014). The relationship between leadership behaviors of school principals and their organizational cynicism attitudes. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 141, 1291 – 1303.
- Robbins, S. & Judge, T. A. (2013). *Organizational behavior*. (Trs. İ. Erdem). Ankara: Nobel.
- Sashkin, M. (1986). Participative management remains an ethical imperative. *Organizational Dynamics*, 14(4), 62–75
- Schriesheim, C. A., Neider, L. L. & Scandura, T. A. (1998). Delegation and leader-member exchange: Main effects, moderators, and measurement issues. *The Academy of Management Journal*, 41(3), 298-318.
- Schein, E. H. (2004). *Organizational culture and leadership*. San Francisco, 3th Edition, Jossey-Bass.
- TDK. (2013). Turkish Language Institute Current Turkish Dictionary. Retrieved from www.tdk.gov.tr,

- Üçok, D. & Torun, A. (2014). The effects of negative attitudes and expectations on burnout: a study on cynical attitudes and perceived psychological contract breach. *Atatürk University Journal of Economics and Administrative Sciences*, 28(1), 231-250.
- Vigoda-Gadot, E. (2006). Leadership style, organizational politics, and employees performance: An empirical examination of two competing models. *Personnel Review*, 36(5), 661-683.
- Wayne, S. J., Shore, L. M. & Liden, R. C. (1997). Perceived organizational support and leader-member exchange: A social exchange perspective. *The Academy of Management Journal*, 40(1), 82-111.
- Wu, C., Neubert, M. J. & Yi, X. (2007). Transformational leadership, cohesion perceptions, and employee cynicism about organizational change: the mediating role of justice perceptions. *The Journal of Applied Behavioral Sciences*, 43(3), 327-351.
- Yukl, G. (1989). Managerial leadership: A review of theory and research. *Journal of Management*, 15(2), 251-289.

Kaynakça Bilgisi / Citation Information

Demirçelik, E. & Korkmaz, M. (2017). The Relationship Between the Leadership Styles of School Managers and Organizational Cynicism According to the Perceptions of Secondary School Teachers, *OPUS – International Journal of Society Researches*, 7(12), 33-53.

Sınıf Öğretmenlerinin Erteleme Davranışı Eğilimleri ve Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkiler¹

*

Ali Baltacı*

* Dr. Milli Eğitim Bakanlığı Ankara /Türkiye
E-Posta: alibaltaci@meb.gov.tr ORCID: 0000-0003-2550-8698

Öz

Bu çalışma bilinçli farkındalık temelli bilişsel terapi programının üniversite öğrencilerinin kaygı Bu araştırmanın amacı sınıf öğretmenlerinin beş faktör kişilik özelliklerine göre erteleme davranış eğilimlerinin belirlenmesidir. Ayrıca araştırma ile beş faktör kişilik özelliklerinin, erteleme davranışı üzerindeki etkisi de araştırılmıştır. Bu araştırma ilişkisel karşılaştırmalı tarama modeli ile tasarlanmıştır. Araştırmanın evreni Ankara İlinin 25 ilçesinde çalışmakta olan 15716 sınıf öğretmenidir. Tabakalı örnekleme yöntemi ile hedef evrenden belirlenen 463 sınıf öğretmeni, örneklem grubunu oluşturmaktadır. Sınıf öğretmenlerinin erteleme eğilimlerini ölçmek için 'Tuckman Erteleme Eğilimi Ölçeği' ve kişilik özelliklerini ölçebilmek için ise 'Beş Faktör Kişilik Özellikleri Ölçeği' kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, cinsiyet, yaş, mesleki kıdem ile erteleme davranışı arasında anlamlı bir farklılık belirlenmiştir. Ayrıca, kişilik özellikleri (duygusal denge, sorumluluk ve uyumluluk) ile erteleme davranışı arasında anlamlı bir etkileşim söz konusudur. Bunun yanında kişilik özellikleri, erteleme davranışı eğiliminin %39'luk bir bölümünü açıklamaktadır. Türkiye'de öğretmen adaylarının erteleme ve kişilik özelliklerinin incelendiği az sayıda araştırma olmasına rağmen, sınıf öğretmeni örnekleminde, her iki kavramın ilişkilerinin birlikte ele alındığı araştırmalara rastlanamamıştır. Alanyazındaki bu önemli eksikliği giderme amacıyla gerçekleştirilen bu çalışma, Türk eğitim bilimleri alan yazınında erteleme davranışı ile kişilik özelliklerini sınıf öğretmeni örneklemini üzerinde inceleyen ilk çalışma olma özelliği taşımaktadır. İleride yapılacak araştırmalar için yeni çalışma alanları açan bu çalışmanın, yönetim ve eğitim bilimleri alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Erteleme, Erteleme eğilimi, Beş faktör kişilik özellikleri, Sınıf öğretmeni.

¹ Makalenin ilk hali üzerine düşüncelerini ileten Prof. Dr. Ali Baltacı ile çok değerli iki anonim hakem katkılarından dolayı teşekkürlerimi sunarım.

The Relations between Procrastination Behavior Tendency and Personality Traits of Primary School Teachers

*

Abstract

The purpose of this study is to determine the behavioral tendencies of procrastination according to the big-five personality traits of primary school teachers. The research also investigated the effects of big-five personality traits on procrastination behavior. This study was designed with a correlational survey model. The universe of this study consists of 15716 primary school teachers working in 25 districts of Ankara Province. The 463 primary school teachers identified from the target group by stratified sampling method constitute the sampling group. The 'Tuckman Procrastination Tendency Scale' was used to measure procrastination tendencies of teachers and 'Five Factor Personality Traits Scale' was used to measure personality traits. As a result of the research, a significant difference was determined between gender, age, professional tenure and procrastination behavior. There is also a significant interaction between personality traits (neuroticism, conscientiousness, and agreeableness) and procrastination behavior. Personality traits, on the other hand, account for 39% of the tendency to procrastination behavior. Although there are only a few studies on the procrastination and personality traits of prospective teachers in Turkey, there have been no studies of the relationship between the two concepts in the sample of primary school teachers. This study aimed at solving this important deficiency in the literature is the first study to examine the procrastination behavior and personality traits on the sample of primary school teachers in Turkish educational science literature. This work, which opens up new fields of study for future research, is thought to contribute to the literature on management and educational sciences.

Key Words: *Procrastination, Procrastination tendency, Big-five personality traits, Primary school teacher*

Giriş

Toplumsal sistem içindeki her örgütte işlerin belirli bir düzen ve süre içinde yürütülmesi söz konusudur. İşlerin organize edilmesi örgütün amaçlarını gerçekleştirmesini ve etkililiğini arttırmasını kolaylaştırmaktadır. Eğitim örgütleri de diğer toplumsal örgütlerde olduğu gibi işlerin yapılış şekli ve süresinden etkilenmektedir. Okullarda işlerin ertelenmesi, eğitim hizmetleri ve diğer işlerin aksamasına, okulun verim ve üretkenliğinin düşmesine yol açmaktadır. Ayrıca işlerini erteleyen çalışanların örgüt içinde dışında çeşitli olumsuzluklarla karşılaşmaları söz konusu olabilmektedir. Türkiye'deki okullarda gerek öğretmenler ve gerekse okul yöneticileri tarafından yapılması gerekli olan işlerin savsaklandığı ve geciktirildiği bilinmektedir. İşlerin geciktirilmesi ile öğretmen ve okul yöneticileri ile veliler ve farklı paydaşlar arasında sorunlar yaşanabilmektedir. Çocuğun ailesinden sonra ilk karşılaştığı otorite figürü ve davranış değişiminin önemli bir uygulayıcısı olan sınıf öğretmenleri çeşitli sebeplerle işlerini ertelemektedir. Gelecek nesillere örnek teşkil etmesi bakımından sınıf öğretmenlerinde görülen erteleme davranışı eğilimlerinin anlaşılması ve uygulamaya dönük öneriler geliştirme amacıyla yürütülen bu çalışma, erteleme davranışına neden olan unsurların öğretmenlerin kişilik özelliklerinden etkilenebileceği varsayımıyla yürütülmüştür.

Erteleme Davranışı

Çalışma yaşamı içinde işlerin geciktirilmesi, çalışanlar tarafından oldukça sık tercih edilen bir durum olmasının yanında, kişinin iş disiplini ve öz yeterliklerinin de bir göstergesidir. Pek çok nedeni ve sonucu olabilen işlerin ertelenmesi davranışı, zamanla çalışanlarda baskı oluşturmakta ve işe yönelik tutumlarının değişmesine neden olmaktadır. Erteleme kişinin aldığı kararları veya yapması gereken işleri geciktirmesi durumudur (Sriouis, 2007). Toplumsal, bireysel ve akademik nedenlere bağlı eğilimler olarak gelişebilen ve zamanla kişinin iş performansını olumsuz yönde etkileyen erteleme davranışı alanyazında akademik erteleme ve genel erteleme eğilimi olarak incelenmiştir (Saddler ve Sacks, 1993). Kişinin yapması gereken herhangi bir işi geciktirme eğiliminde olması, genel erteleme olarak

adlandırılmaktadır (Orpen, 1998; Tice ve Baumeister, 1997). Genel erteleme davranışı, belirli bir sistematığe sahip bir alışkanlık veya süregelen bir davranış kalıbıdır (Milgram ve Toubiana, 1999). Akademik erteleme ise işlerin belirli önceliklere göre tasnif edilerek geciktirilmesidir. Genellikle öğrenciler ve öğretim profesyonellerinde görülen akademik erteleme, günlük yaşamında yapmak zorunda olunan ödevlerin, işlerin ve öğrenme durumlarının seçilmesi ve ileri bir tarihe ötelemesidir (Ferrari, 1991). Örneğin teslim tarihi yaklaşmış bir ödevin son güne bırakılması veya öğrenenin sınavdan bir gün önce çalışmaya başlaması gibi davranışlar akademik erteleme örnekleridir.

Önemli bir sosyal olgu olan erteleme davranışını anlayabilmek için farklı kuramlar geliştirilmiştir. Akılcı Duygusal-Davranışçı Kuram'a göre erteleme, akla yatkın olmayan inanışların davranışa dönüştürülmesidir. Çalışanların yapmak zorunda olduğu işler ile bağ kuramaması ve işleri akla yatkın bulmaması durumunda erteleme eğilimi görülmektedir (Sriouis ve Tosti, 2012). İhtiyaçlar Hiyerarşisi Kuramı ise, erteleme davranışını bir ihtiyaçtan vazgeçerek diğerlerini karşılama eğilimi olarak değerlendirmektedir. Bu kurama göre erteleme çoğunlukla alt düzey ihtiyaçların karşılanması için üst düzey ihtiyaçların göz ardı edilmesi olarak durumudur. (Fritzsche, Young, ve Hickson, 2003). Özellik Kuramına göre erteleme eğilimleri, çalışanların kişilik özellikleri sonucu oluşmaktadır. Erteleme davranışını açıklamaya çalışan kuramlar genellikle davranışın nedenlerine ve sonuçlarına odaklanmışlar, ertelemenin karmaşık ve birbiri ardı sıra gelişen bir süreç olduğunu bildirmişlerdir.

Alanyazında erteleme davranışı eğilimlerinin nedenleri arasında çalışanların zaman yönetimi konusundaki yetersizlikleri olduğu bildirilmektedir (Orpen, 1998; De Raad, 2000). İşlerini belirli bir süre içinde organize edemeyen çalışanlar, işleri geciktirmekte veya ileri bir tarihe ertelemektedirler (Flett, Hewitt, ve Martin, 1995). Kişinin bireysel korku ve yetersizlikleri, işe yönelik tutum eksikliği, karar verme becerilerinden yoksunluk ve sorumluluk alma konusundaki isteksizlikler ertelemenin diğer nedenleri arasında yer almaktadır (Milgram ve Toubiana, 1999). Kişinin başarı algısı veya yapabilme becerisi de erteleme davranışının nedenleri arasındadır. Başarısızlık korkusu veya başaramayacağım düşüncesiyle işlerin ertelenmesi, örgütlerde oldukça sık karşılaşılan bir çeşit kaygı bozukluğu-

dur (Tice ve Baumeister, 1997). Bunun yanında kişinin akılcı olmayan beklentiler içinde yer alması veya mükemmeliyetçi tutumu da erteleme davranışlarına neden teşkil edebilmektedir (Vestervelt, 2000).

Alanyazında erteleme davranışının sonuçları arasında düşük bireysel performans gösterme (Balkıs, 2013; Orpen, 1998); depresif belirtiler gösterme veya depresyona girme (Stöber ve Joormann, 2001); endişe ve kaygı (Aydoğan ve Özbay, 2012; Ekşi ve Dilmaç, 2010); stres seviyesindeki artış (Sriois ve Tosti, 2012; Tice ve Baumeister, 1997) ve fizyolojik rahatsızlıklar (Tice ve Baumeister, 1997) olarak belirlenmiştir. Erteleme davranışının neden ve sonuçlarından hareketle bu davranışın, kişinin örgüte uyumunu, iş başarımını, psikolojik ve fizyolojik sağlığını ve performansını olumsuz yönde etkileyen önemli bir olgu olduğu sonucuna varılabilir. Alanyazındaki tartışmalarda erteleme davranışının çalışanın kişilik özelliklerinden etkilendiği bildirilmektedir (Antonioni, 1998; Moberg, 2001).

Beş Faktörlü Kişilik Özellikleri Modeli

Kişilik, bireylerin davranış, düşünce ve diğer eylemlerine yön veren bireysel süreçler veya belirli bir zaman süreci içinde gelişen duygu, düşünce ve davranış formlarından oluşan ve bireyin tüm karakteristik özelliklerini barındıran yapıdır (Allport, 1937). Kısa bir ifade ile kişilik, bireylerin iç ve dış dünyalarıyla etkileşimleri toplamı olup onları diğer kişilerden farklılaştıran, belirli bir dengeye sahip, duygu, düşünce ve kalıplaşmış tutumları da içeren özellikler toplamıdır (Allport, 1961). Alanyazında kişiliği açıklamaya çalışan farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Psikanalitik yaklaşımda kişilik, içedönük ve dışadönük özellikler temelinde ele alınmış ve kişilerin diğer insanlarla ilişkileri temelinde açıklamalar getirilmiştir. Evrimci yaklaşımlarda kişilik, kişinin belirli bir zaman sürecinde geliştirdiği davranış örüntüleri olarak tanımlanmış; dışadönük ilişkiler, bastırılmış yapılar ve kaygı durumları üzerine yoğunlaşmıştır. Özellik Kuramında kişilik 16 faktörlü özellikler modeli, beş faktörlü kişilik deseni gibi kişiyi diğer insanlardan ayırt etmeyi sağlayabilecek belirgin özellikleri ile tanımlamaya çalışmıştır.

Bununla birlikte kişiliği açıklamak için ayırt edici özellikler yaklaşımının öne çıktığı ve alanyazında kuramsal ve uygulamalı çalışmaların ço-

ğunlukla bu yaklaşım temelinde ele alındığı belirlenebilir. Özellik Kuramı, kişilerin kendilerini ifade etmede kullandıkları kelimelerin çözümlenmesi, kişinin sosyal çevresinde karşılaştığı olay ve olgulara karşı takındıkları tutum, tavır ve davranışların belirlenmesi, kişinin sahip olduğu özelliklerin zaman içindeki değişimleri gibi kişilik özelliklerine yönelik konularla ilgilenmektedir. Özellik Kuramı, kişilerde kolaylıkla belirlenebilen düşünce ve tutumlar ile gözlenebilen davranışlara odaklandığından ölçülmesi ve değerlendirilmesi daha kolay ve az maliyetlidir. Kişilik yapısını Özellik Kuramı doğrultusunda belirlemeye çalışan araştırmalar çoğunlukla kişiliği farklı etmenlerin bir bileşkesi olarak görmektedirler (Cattell, 1956). Özellik Kuramının içinde yer alan Beş Büyük Kişilik Modeli, kişiliği belirlemek için yaygın olarak kullanılan ve alanyazında fikir birliğine varılmış bir modeldir (Robbins ve Judge, 2012). Beş Büyük Kişilik Modelinin kuramsal altyapısını Allport (1937)'un kişilik özelliği kuramı, Cattell'in 16 faktörlü kişilik yaklaşımı (1956) oluşturmaktadır. Model, beş temel kişilik özelliğini betimlemektedir: dışa dönüklük (extraversion), uyumluluk (agreeableness), sorumluluk (conscientiousness), duygusal denge (neuroticism) ve deneyime açıklık (openness to experience) (De Raad, 2000; McCrae ve Costa, 1999).

Uyumluluk; mütevazı, yumuşak başlı, açık sözlü, mizah becerileri gelişmiş, farklı ortamlara kolay uyum sağlayabilen, işbirliğini seven, fedakâr, ailesinin ve arkadaşlarının iyiliklerini ön planda tutan kişileri belirlemektedir (Milfont ve Sibley, 2012). Uyumluluk derecesi yüksek olan kişiler, diğerlerine daha fazla güven duymaya, dışarıdan gelen uyarıcıları kabul etmeye daha fazla eğilimlidirler (Madran ve Akdoğan, 2010). *Dışadönüklük;* kendine güvenen, sosyal iletişim becerileri gelişmiş, enerjik, neşeli, baskın, hareketli ve maceraperest, iddialı, diğer kişilere karşı ilgili, olumlu duygusal kişiliğe sahip olan bireyleri belirleyen faktördür (Kozako, Safin ve Rahim, 2013). Dışadönük kişiler, sosyal ilişkilerinden yarar sağlama ve risklerden kaçınmaya yatkın olsalar da sosyal ağların genişlemesi, zaman ve enerji maliyetlerinin de yükselmesine neden olduğundan erteleme davranışlarını gösterme eğilimleri yüksektir (Milfont ve Sibley, 2012).

Nörotiklik olarak da ifade edilebilen *Duygusal denge*, kişilerin iç yaşantılarına ilişkin özelliklerine odaklanmakta kişinin sahip olacağı huzurlu, sakin, tutarlı bir yaşantının, korku ve kaygılardan veya tüm olumsuz

duygu durumlarından arınmasını kolaylaştıracağını ifade etmektedir (Antonioni, 1998; Bozkaya, 2013). Duygusal dengesini oluşturamamış kişilerin, endişe, sinirlilik, suçluluk, hüznün ve korku gibi depresif duygulara sahiptirler (Moberg, 2001). *Sorumluluk*, kişinin öz-disiplin göstermeye yatkınlığı, görev bilincinin yüksek olması ve başarılı olmak için çaba sarf etmesi anlamına gelmektedir (Moberg, 2001). Sorumlu kişiler kendilerinin ve örgütlerinin başarıları için azimli bir şekilde çalışırlar. Genellikle diğer çalışanlar tarafından düzenli bir çalışma alışkanlığı olan güvenilir kişiler olarak tanınırlar (Burger, 2006). *Gelişime Açıklık* olarak da ifade edilebilen *Deneyime Açıklık*, yeniliklere ve yeni tecrübelerle yatkınlık olarak ifade edilebilir. Deneyimlere açık kişiler, sanata ve maceraya düşkünlüdürler ve bu kişilerin gerek iş yaşamında gerekse sosyal yaşantılarında sıra dışı ve yaratıcı fikirleri vardır. Meraklı, cesur, hayalperest olan yüksek dereceli deneyime açık kişilerin aksine düşük dereceli deneyime açık kişiler, ilgisiz, duyarsız, dar bir bakış açısına sahip ve çoğunlukla geleneksel ve tutucu kişilerdir (Vestervelt, 2000; De Raad, 2000).

Eğitim sisteminin önemli bir parçası olan okullar, belirli düzeylerde akademik ve yönetsel iş yükünün olduğu örgütlerdir (Baltacı, 2017). Okullarda eğitim ve öğretim hizmetlerini sunan öğretmenler, yönetsel işlerden sorumlu yöneticiler ve bina bakım ve onarımı gibi çeşitli işleri yapmakla görevli yardımcı personel bulunur. Öğretmenler yalnızca eğitim ve öğretim işleriyle değil, okul içinde oluşabilecek farklı türden işleri de yaparlar. Öğrencilerin kamusal alanla ilk ve en önemli temaslarının sağlandığı ilkokullar ve ilkokuldaki sınıf öğretmenleri, eğitim sistemi için elzemdir. Sınıf öğretmenleri, öğrencilere yeni bilgi ve beceriler kazandırmakla görevli olmakla birlikte, çocukların sağlıklı bir şekilde toplumsallaşması ve istendik davranış değişimlerinin de kazandırılması gibi önemli gizil görevleri de yürütürler. Sınıf öğretmenlerinin kişilik özellikleri, çocukların yetişme biçimini etkileyebilmektedir. Bu açıdan sınıf öğretmenlerindeki olumlu ve olumsuz davranış kalıplarının belirlenmesi; olumlu davranışların ödüllendirilmesinin yanında, olumsuz davranışların azaltılması için önlemler alınması da önemlidir. Erteleme davranışı da olumsuz davranışlardan biri olarak kabul edildiğinden, sınıf öğretmenlerin erteleme davranışı eğilimlerinin belirlenmesi, eğitim sisteminin hedeflerine ulaşabilmesi açısından önem arz etmektedir.

Okullarda sınıf öğretmenlerinin farklılaşmış iş yüklerinin olması, onların çeşitli işleri öncelik sırasına koymasına ve bazılarını da ertelemesine yol açmaktadır. Okullarda işlerin ertelenmesi ile birçok iş ya yapılmamakta veya gelişigüzel yapılmaktadır. Böylelikle özelde okulun ve genelde ise eğitim sisteminin verimliliğini düşürmektedir. Okullardaki iş yoğunluğuna rağmen, sınıf öğretmenlerinin kişilik özellikleri bu işlerle başa çıkmalarını sağlayan en önemli kaynaklarıdır. Sınıf öğretmenin kişilik özelliği onların iş performanslarını, işe yönelik tutumlarını, öz-yeterliklerini ve iş doyumları gibi çok çeşitli durumları etkilemektedir.

Alanyazında erteleme ile kişilik özelliklerinin beraber incelendiği çalışmaların sınırlı olduğu belirlenebilir. Özer (2012), öğretmen adaylarında duygusal denge ve erteleme davranışları arasında pozitif yönde olumlu ilişki belirlemiştir; bunun yanında, içsel denetim ve erteleme eğilimleri arasında negatif ilişki saptamıştır. Özer (2012) ve Balkıs (2006), cinsiyetin önemli bir erteleme nedeni olduğunu belirlediği çalışmalarında, erkeklerin daha çok işlerini ertelediğini bildirmektedirler. Gülebağlan (2003) öğretmenlerin cinsiyetleri ile erteleme eğilimleri arasında bir ilişki bulunmadığını; buna karşın, yaştaki artışın erteleme davranış eğilimlerini azalttığı sonucunu bulmuştur. Lay (1997), öğretmenlerin içsel kontrol odağının yüksek olmasının erteleme davranışını azalttığını belirlemiştir. Benzer şekilde Lee, Kelly ve Edwards (2005) ise öğretmenlerin sahip olduğu sorumluluk bilincinin erteleme davranışını azalttığını bildirmektedirler. Doğan, Kürüm ve Kazak (2014), öğrenciler üzerine yürüttükleri çalışmalarında, erteleme davranışı ile sorumluluk ve duygusal dengesizlik arasında ilişki belirlemiştirler. Bunun yanında Dışadönüklük, uyumluluk ve deneyime açıklık arasında belirli bir ilişki tespit etmemişlerdir. Alanyazındaki çalışmaların çoğunlukla akademik erteleme davranışına odaklanması, ertelemeyi durumsal değişkenlerle ve kültürel farklılıklarla açıklamaya çalışmaları sebebi ile yetişkinlik döneminde ve özellikle profesyonel yaşantı içinde erteleme davranışının kişilik özellikleri ile ilişkisi konusunda belirgin bir eksiklik görülmektedir.

Alanyazın incelendiğinde sınıf öğretmenlerinin erteleme davranışları ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkileri inceleyen araştırmaların çoğunlukla yurtdışında ve farklı kültürel özelliklere sahip örneklemeler üzerinde yürütüldüğü, Türkiye’de öğretmen adaylarının erteleme ve kişilik özel-

liklerinin incelendiği az sayıda araştırma olmasına rağmen, sınıf öğretmenleri örnekleminde, her iki kavramın ilişkilerinin birlikte ele alındığı araştırmalara rastlanamamıştır. Alanyazındaki bu önemli eksikliği giderme amacıyla gerçekleştirilen bu çalışma, Türk eğitim bilimleri alanyazınında erteleme davranışı ile kişilik özelliklerini sınıf öğretmenleri örnekleminde inceleyen ilk çalışma olma özelliği taşımaktadır. Bunun yanında özellikle okullarda gerek eğitim ve öğretimle gerekse okulun yürüttüğü diğer işlerde sıklıkla karşılaşılan erteleme davranışlarının incelenmesi ile konunun sosyolojik gerçekliği ortaya konacak ve politika belirleyiciler için uygulamaya yönelik öneriler geliştirilmesine imkân sağlanacaktır. Bu çalışma ile alanyazınında belirlenen önemli bir eksiklik giderilecek ve ileride yapılacak araştırmalar için farklı türden veriler ortaya çıkarılacaktır. Çalışmanın yönetim ve eğitim bilimleri alanyazınına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu çalışma, sınıf öğretmenlerinin kişilik özelliklerine göre genel erteleme davranış eğilimlerinin belirlenmesi ile erteleme davranışının görülme sıklığının azaltılması için alınacak önlemlere ilişkin öneriler sunmayı amaçlamaktadır. Araştırma ile aşağıda belirlenen sorulara yanıt aranacaktır:

1. Sınıf öğretmenlerinin kişilik özellikleri ile erteleme davranışlarının düzeyi nedir?
2. Sınıf öğretmenlerinin cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve mesleki kıdemlerine göre erteleme eğilimleri farklılaşmakta mıdır?
3. Sınıf öğretmenlerinin erteleme eğilimleri ile kişilik özellikleri arasında ilişki bulunmakta mıdır?
4. Kişilik özelliklerinin erteleme davranışını yordama düzeyleri nedir?

Yöntem

Araştırma Deseni

Bu araştırma, ilişkisel karşılaştırmalı tarama modeli ile tasarlanmıştır. İlişkisel tarama modeli, en az iki değişken arasındaki ilişkilerin derecesini belirlemeyi hedeflemektedir. İlişkisel tarama modelinde değişkenler arasındaki ilişkilerin yoğunluğu, yönelimi ve türü belirlenir ve farklı değişkenlerle kıyaslamaları yapılabilir (Balci, 2015).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, Ankara ilinin 25 ilçesinde resmi okullarda görev yapmakta olan 15716 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmada, evrende belirlenen alt grupların, evrende var oldukları oranda örnekleme temsil edilmesi, diğer bir deyişle evrendeki elemanların her temel karakteristiğinin örnekleme de aynı oranda olması gerektiği durumlarda kullanılan (Clemence, Doise ve Lorenzi-Cioldi, 2014) “tabakalama” değişkenlerine ilişkin ölçümlerin tarafsızlığını artıran (Teddlie ve Yu, 2007), tabakalı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Örneklem büyüklüğü güç analizi ile belirlenmiş; bu doğrultuda evrenden çekilen ve örnekleme yansıtılan sayıların hesaplanmasında Cochran’ın (1962, Akt: Balcı, 2015) tabakalı örneklemede örneklem büyüklüğünü saptamada yaygın olarak kullanılan formülü kullanılmıştır.

$$n = \frac{t^2(PQ)/d^2}{1 + \left[\left(\frac{1}{N}\right)t^2(PQ)/d^2\right]}$$

Formülde, n= Örneklem büyüklüğünü, N= Evren büyüklüğünü, d= Tolerans düzeyini (.05 ya da .01), t= Güven düzeyinin Çizelge değerini (t= 1.96 veya 2.58), PQ= (.50)(.50)=.25 Maksimum örneklem büyüklüğü için örneklem yüzdesini göstermektedir. İlgili örneklem hesaplamaları formülü kullanılarak evreni .05 anlamlılık ve %5 hata payı ile temsil edecek örneklem sayısı 375 olarak belirlenmiştir. Araştırmada kullanılan tabakaların oluşturulmasında 25 ilçede bulunan öğretmen sayıları dikkate alınmış, ilçelerin tabakalara ayrılmasında ise Ankara İlini beş yaşam kalitesi düzeyine göre sınıflandıran Şeker’in (2011) sınıflandırması kullanılmıştır. Şeker (2011) çalışmasında demografik yapı, sağlık, eğitim, ekonomik durum vb. değişkenlere ilişkin verileri kullanarak yaşam kalitesi düzeylerine göre Ankara ili ilçelerini beş sınıfa ayırmıştır. Araştırma, ulaşılabilirlik imkânları da dikkate alınarak Şeker (2011) sınıflandırmasında yer alan 25 ilçede çalışan sınıf öğretmenleri üzerinde yürütülmüştür. Araştırmada kullanılan ölçekler Ankara İlinin 25 ilçesinde yer alan okullara araştırmacı tarafından elden veya e-posta ile ulaştırılmış ve katılımcılara araştırma konusu hakkında bilgi verilerek yeterli süre içinde ölçme araçlarını doldurmaları istenmiştir. Doldurulan ölçekler, yine elden araştırmacı tarafından veya e-posta kanalıyla toplanmıştır. Katılımcılara (sınıf öğretmenleri),

toplamda 600 ölçek ulaştırılmış, bunlardan 507'si geri dönmüştür. Bu ölçeklerden 32'si yanlış doldurma, 12'si de aykırı (uç) değerler nedeniyle analizden çıkarılmıştır. Aykırı değerler, içinde bulunduğu örneğin diğer gözlemlerinden belirgin sapmalar gösteren değerlerdir. Aykırı değerler ölçme hatası, veri girişi sırasında yapılabilecek bir hata, ölçme aracının doğru çalışmaması olabileceği gibi elde edilen gözlemlerin farklı bir yığından gelmesi gibi bir durumda da ortaya çıkabilir (Teddlie ve Yu, 2007). Bu araştırmada aykırı değerler, Mahalanobis uzaklığı kullanılarak tespit edilmiştir. Belirlenen örneklem büyüklüğünü karşılayan 463 ölçek analize dâhil edilmiştir. Örneklemde yer alan katılımcıların % 71,79'u kadındır ve %73,58'i lisans düzeyinde eğitim almıştır. Katılımcıların %38,87'sinin mesleki kıdemi 11 yıl ve %37,58'i 36-45 yaş aralığındadır.

Ölçme Araçları

Sınıf öğretmenlerinin erteleme eğilimlerini ölçmek için 'Tuckman Erteleme Eğilimi Ölçeği' ve kişilik özelliklerini ölçebilmek için ise 'Beş Faktör Kişilik Özellikleri Ölçeği' gerekli izinler alınarak kullanılmıştır.

Tuckman Erteleme Eğilimi Ölçeği. Erteleme eğilimlerini belirleyebilmek için Tuckman (1991) tarafından tek boyutlu ve 16 maddeden oluşan bir form geliştirilmiş olup ölçeğin Türkçe uyarlaması, Uzun-Özer, Saçkes ve Tuckman (2009) tarafından yapılmıştır. Türkçe uyarlama esnasında 2 madde, orijinal ölçekte tavsiye edilen şekilde çıkarılmış ve ölçek 14 maddelik bir yapıya kavuşmuştur. Beş dereceli likert tipi bir yapıda tasarlanan ölçek, (1) 'kesinlikle katılmıyorum' ve (5) 'tamamen katılıyorum' arasında değişen bir şekilde puanlanmaktadır. Ölçek puan ortalamasının 5'e yaklaşması erteleme eğiliminin yüksek olduğunu gösterirken 1'e yaklaşması erteleme eğiliminin düşük seviyede olduğunu belirlemektedir. Ölçeğin orijinal formunun Cronbach Alpha katsayısı .86 ve benzer ölçek geçerliği .47; Türkçe formunun ise Cronbach Alpha Katsayısı .90 ve benzer ölçek geçerliği .22 olarak belirlenmiştir (Uzun-Özer, Saçkes ve Tuckman, 2009).

Bu araştırma kapsamında ölçeğin tek faktörlü yapısı doğrulayıcı faktör analizine (DFA) tabi tutulmuştur. DFA sonucunda gizil değişkenler ile gözlenen değişkenlerin farklılaşma derecesini belirleyen t testi değerleri-

nin de .01 seviyesinde anlamlı olduğu belirlenmiştir. DFA sonucunda tavsiye edilen düzenleme önerilerinin kuramsal geçerliği olmadığı için dikkate alınmamış; ayrıca, söz konusu tavsiyelerin X^2 'ye anlamlı bir katkı sağlamadığı da belirlenmiştir [$(X^2_{[158]}= 416.122, p<.01), X^2/sd=2.63, RMSEA=.061, GFI=.90, IFI=.91, NFI=.91, NNFI=.90$ ve $CFI=.90$]. DFA sonuçlarında gözlenen ve beklenen model arasındaki uyum derecesinin 3'ün altında olması modelin kabul edilebilirliğini, 2'nin altında olması ise modelin iyi bir uyum gösterdiğini belirlemektedir (Hu ve Bentler, 1999). Buna göre X^2/sd oranının 2.63 olarak hesaplanması, ölçeğin kabul edilebilir bir uyum gösterdiğini belirlemektedir. Örneklem büyüklüğüne duyarlı olan GFI değerinin .90 olması, genel olarak iyi bir uyumun belirleyicisi olarak önerilen .90 ve üstü değeri şartını karşılamaktadır. Kovaryans matrisleri arasındaki uyumu gösteren CFI, NFI ve NNFI göstergelerinin kabul edilebilir bir model için önerilen en az .90 olma şartını karşıladığı belirlenmiştir. Bunun yanında örneklem büyüklüğü ve modelin karışık doğasından etkilenmeyen IFI göstergesinin de kabul edilebilir bir model için .90 olması şartı sağlanmıştır (Harrington, 2009). Sonuç olarak ölçeğin tek faktörlü yapısının DFA ile doğrulandığı, ölçeğin kabul edilebilir bir uyum düzeyine sahip olduğu belirlenmiştir. Ayrıca ölçeğin madde toplam korelasyonlarına ilişkin analizlerinde tüm maddelerin .40'ın üzerinde değerlere sahip olduğu belirlenmiştir. Ölçeğin Cronbach's Alpha güvenirlik katsayısı .86; bileşik güvenirlik katsayısı .89 ve benzer ölçek geçerliği .26 olarak belirlenmiştir. Bunun yanında ölçekte yer alan değişkenler arasında çoklu bağlantılık (multicollinearity), içsellik (endogeneity) ve dışsallık (exogeneity) problemine rastlanmamıştır.

Beş Faktör Kişilik Özellikleri Ölçeği. Sınıf öğretmenlerinin kişilik özelliklerini belirleyebilmek için Costa ve McCrae (1985) tarafından geliştirilen ve Türkçe uyarlaması Somer, Korkmaz ve Tatar (2002; 2004) tarafından yapılan 'Beş Faktör Kişilik Özellikleri Ölçeği' kullanılmıştır. Ölçek dışadönüklük, duygusal denge, deneyime açıklık, sorumluluk ve uyumluluk olmak üzere 5 kişilik boyutundan ve 25 maddeden oluşmaktadır. Beş dereceli likert tipi bir yapıda tasarlanan ölçek, (1) 'kesinlikle katılmıyorum' ve (5) 'tamamen katılıyorum' arasında değişen bir şekilde puanlanmaktadır. Ölçek puan ortalamasının 5'e yaklaşması kişilik özelliğinin yüksek olduğunu gösterirken 1'e yaklaşması düşük seviyede kişilik özelliği olduğunu

belirlemektedir. Ölçeğin orijinal formunun Cronbach Alpha katsayıları sorumluluk alt boyutu için .91, deneyime açıklık alt boyutu için .84, uyumluluk alt boyutu için .86, dışadönüklük alt boyutu için .86 ve duygusal denge alt boyutu için .84 olarak belirlenmiştir. Ölçeğin tamamının Cronbach Alpha Katsayısı .86 ve benzer ölçek geçerliği .32 olarak belirlenmiştir (Somer, Korkmaz ve Tatar, 2004).

Bu araştırma kapsamında ölçeğin beş faktörlü yapısının geçerliğini sınamak için doğrulayıcı faktör analizine (DFA) kullanılmıştır. DFA sonucunda gizil değişkenler ile gözlenen değişkenlerin farklılaşma derecesini belirleyen t testi değerlerinin de .05 seviyesinde anlamlı olduğu belirlenmiştir. DFA sonucunda ölçeğin iyi bir uyum gösterdiği belirlenmiştir [$(X^2_{[228]}= 382.256, p<.01), X^2/sd=1.67, RMSEA= .058, GFI= .93, IFI=.94, NFI=.92, NNFI=.93$ ve $CFI=.93$]. DFA sonuçlarında gözlenen ve beklenen model arasındaki uyum derecesinin ($X^2/sd=1.67$), ölçeğin iyi bir uyum gösterdiğini belirlemektedir. Sonuç olarak ölçeğin tek faktörlü yapısının DFA ile doğrulandığı, ölçeğin iyi bir uyum düzeyine sahip olduğu belirlenmiştir. Ayrıca ölçeğin madde toplam korelasyonlarına ilişkin analizlerinde tüm maddelerin .40'ın üzerinde değerlere sahip olduğu belirlenmiştir. Ölçeğin Cronbach Alpha katsayıları sorumluluk alt boyutu için .85, deneyime açıklık alt boyutu için .82, uyumluluk alt boyutu için .83, dışadönüklük alt boyutu için .82 ve duygusal denge alt boyutu için .81 olarak belirlenmiştir. Ölçeğin tamamının Cronbach Alpha Katsayısı .83 ve benzer ölçek geçerliği .27 olarak belirlenmiştir Bunun yanında ölçekte yer alan değişkenler arasında çoklu bağlantılık (multicollinearity), içsellik (endogeneity) ve dışsallık (exogeneity) problemlerine rastlanmamıştır.

Verilerin Analizi

Parametrik testler uygulanmadan önce, bu testlerin temel varsayımları sorgulanmıştır. Öncelikle çalışma grubunun normal dağılım gösterip göstermediği (skewness ve kurtosis değerleri) incelenmiştir. Bu çalışmada yapılan normal dağılım analizleri skewness (çarpıklık) = -.456; kurtosis (basıklık) = .794 olarak bulunmuştur. Elde edilen bu değerler -1 ile +1 arasında olduğu için çalışma grubunun normal dağılım gösterdiği bulunmuştur. Parametrik testlerin diğer varsayımı, varyansların homojen olmasıdır. Çalışma grubunun homojenliği Levene testi ile incelenmiş; cinsiyet, eğitim

durumu, medeni durum, mesleki kıdem ve yaş değişkenlerine göre yapılan analizde anlamlılık (p) değerleri .05'ten yüksek çıkmıştır. Elde edilen bu bulgulara dayanarak parametrik testlerin kullanılması uygun görülmüştür.

Değişkenler arasındaki farklılığın sadece istatistiksel değil pratikte de anlamlı olup olmadığının incelenmesi amacıyla anlamlı bulunan değerlerin etki büyüklüğü de hesaplanmıştır. Etki büyüklüğünün hesaplanmasında en yaygın kullanılan Cohen tarafından geliştirilen hesaplama (d) olmakla birlikte, Hedge's d , Glass's Δ gibi hesaplamalar da kullanılmaktadır (Yıldırım ve Yıldırım, 2011). Cohen genel bir öneri olmak üzere, d değerinin 0.2'den küçük olması durumunda, etki büyüklüğünün zayıf, 0.5 olması durumunda orta ve 0.8'den büyük olması durumunda ise kuvvetli olarak tanımlanabileceğini bildirmektedir (Cohen, 1992). ANOVA testleri için etki büyüklüğü (*effect size*) hesaplamalarında *Cohen's d* formülü (Kotrlık & Williams, 2003) kullanılmıştır. Yapılan istatistiksel analizlerin tümünde anlamlılık düzeyi (p) .05 olarak belirlenmiştir.

Cinsiyet ve eğitim durumu ve medeni durumun erteleme davranışı ile farklılaşma düzeyi t-testi; mesleki kıdem ve yaş değişkenleri ise tek yönlü varyans analizi (ANOVA); kişilik özelliklerinin erteleme davranışı ile ilişkisi ise korelasyon ve regresyon analizi ile yapılmıştır. İlişkisel karşılaştırmalar ise Pearson katsayısı ile ölçülmüştür. Hangi sınıflar lehine fark bulunduğunu incelemek amacıyla post-hoc testlerinden Scheffe testi kullanılmıştır. Tüm bulgular, .05 ve .01 anlamlılık düzeyi temelinde yorumlanmıştır. Araştırmada korelasyon katsayısının mutlak değer olarak: .90-1.0 arası çok yüksek; .70-.89 arası yüksek; .50-.69 arası orta; .30-.49 arası düşük ve .30-.0 ise çok düşük ilişki olarak belirlenmiştir (Dixon ve Massey, 1969).

Araştırmada kullanılan beşli derecelendirme ölçeklerinden elde edilen ağırlıklı ortalama puanların yorumlanması için:

- 4.20-5.00 tamamen (kişilik özelliğine/erteleme davranışına tamamen sahip),
- 3.40-4.19 çoğunlukla (kişilik özelliğine/erteleme davranışına çoğunlukla sahip),
- 2.60-3.39 kısmen (kişilik özelliğine/erteleme davranışına kısmen sahip),
- 1.80-2.59 az (kişilik özelliğine/erteleme davranışına az düzeyde sahip),

- 1.00-1.79 hiç (kişilik özelliğine/erteleme davranışına hiç sahip değil) aralıkları kullanılmıştır (Balcı, 2015).

Bulgular

Katılımcıların kişilik özellikleri ile erteleme davranış düzeyleri Tablo 1’de görülmektedir.

Tablo 1. Katılımcıların Kişilik Özellikleri İle Erteleme Eğilimi Düzeyleri

Değişkenler	N	X	ss
1 Duygusal Denge	463	3.82	.71
2 Dışadönüklük	463	2.37	.56
3 Uyumluluk	463	3.13	.49
4 Deneyime Açıklık	463	1.93	1.12
5 Sorumluluk	463	3.63	.67
6 Erteleme Eğilimi	463	3.80	.62

Tablo 1 incelendiğinde katılımcıların kişilik özelliklerinden duygusal dengeye çoğunlukla ($X=3.82$); dışadönük kişilik özelliğine az düzeyde ($X=2.27$); uyumlu kişilik özelliğine kısmen ($X=3.13$); deneyime açık kişilik özelliğine az düzeyde ($X=1.93$) ve sorumlu kişilik özelliğine ise çoğunlukla ($X=3.63$) sahip oldukları belirlenmiştir. Bununla birlikte katılımcıların işlerini ‘çoğunlukla’ erteledikleri saptanmıştır ($X=3.80$). Katılımcıların cinsiyet, eğitim durumu ve medeni durumları ile genel erteleme davranışı eğilimlerine ilişkin bulgular Tablo 2’de görülmektedir.

Tablo 2’de katılımcıların cinsiyetleri ile genel erteleme davranışına olan eğilimleri arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır [$t_{(461)}=4.73$; $p<.05$]. Erteleme eğilimleri erkeklerde ($X=4.21$), kadınlara göre ($X=3.39$) daha yüksektir. Araştırmanın bağımsız değişkeni olan cinsiyet, erteleme eğilimini ($d_{Cohen}=.57$) orta düzeyde farklılaştırmaktadır.

Tablo 2. Çeşitli Demografik Değişkenlere Göre Katılımcıların Erteleme Eğilimleri

Değişkenler	Kategoriler	N	X	ss	sd	t	P	Cohen's d
Cinsiyet	Erkek	131	4.21	.56	461	4.73	.002	.57
	Kadın	332	3.39	.81				
Eğitim Durumu	Lisans	340	3.81	.63	461	.062	.209	-
	Lisansüstü	123	3.78	.58				

Buna karşın katılımcıların eğitim durumları ile erteleme eğilimleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Katılımcıların mesleki kıdem, okul türü ve yaş durumları ile genel erteleme davranışı eğilimlerine ilişkin bulgular Tablo 3'te görülmektedir.

Tablo 3. Çeşitli Demografik Değişkenlere Göre Katılımcıların Erteleme Eğilimleri

Değişken	Kategoriler	N	X	ss	sd	F	Co- hen's	P	Fark (Scheffe)
Mesleki Kıdem	1 5 ve -	136	3.99	.53	2; 460	9.874	.48	.009	1-2
	2 6-10 yıl	147	3.78	.41					1-3
	3 11 yıl +	180	3.63	.43					2-3
Yaş	1 28 ve -	33	4.11	.76	4; 458	8.255	.43	.013	1-5
	2 29-38 yaş	121	3.91	.69					2-5
	3 39-48 yaş	176	3.84	.63					3-5
	4 49-58 yaş	101	3.62	.58					
	5 59 yaş +	32	3.52	.44					

Tablo 3 incelendiğinde, katılımcıların mesleki kıdemleriyle genel erteleme davranışı eğilimlerinin anlamlı olarak değiştiği görülmektedir [$F_{(2;460)}=9.874$; $p<.05$]. Genel erteleme davranışı eğilimiyle mesleki kıdem alt kategorileri arasındaki fark incelendiğinde 11 yıl ve üstü mesleki kıdeme sahip olanların, 6-10 yıl ve 5 yıl ve altı yıl kıdeme sahip olanlara göre daha az; 6-10 yıl mesleki kıdeme sahip olanların da 5 yıl ve altı kıdeme sahip olanlara göre daha az erteleme davranışı eğilimine sahip olduğu belirlenmiştir. Mesleki kıdemdeki artış erteleme davranışına ilişkin eğilimi azaltmaktadır. Araştırmanın bağımsız değişkeni olan mesleki kıdem, genel erteleme eğilimini ($d_{Cohen}=.48$) orta düzeyde farklılaştırmaktadır.

Katılımcıların yaşları ile erteleme eğilimleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır [$F_{(4,458)}= 8.255; p<.05$]. 28 ve altı yaşa sahip katılımcıların diğer yaş gruplarına göre daha fazla erteleme eğilimi içinde oldukları; benzer şekilde 29-38 ile 39-48 yaş grubundakilerin de 59 yaş ve üzerindeki katılımcılardan daha çok erteleme davranışına eğilimleri oldukları belirlenmiştir. Bu bulgu ile yaştaki artışın erteleme davranışına ilişkin eğilimleri azalttığı belirlenebilir. Yaş değişkeni, genel erteleme davranışı eğilimini ($d_{Cohen}=.43$) orta düzeyde farklılaştırmaktadır. Katılımcıların kişilik özellikleri ile erteleme eğilimleri arasındaki ilişkiler Tablo 4'te görülmektedir.

Tablo 4. Katılımcıların Kişilik Özellikleri İle Erteleme Eğilimleri Arasındaki İlişki

Değişkenler	X	ss	1	2	3	4	5
1 Duygusal Denge	3.82	.71					
2 Dışadönüklük	2.37	.56	-.53*				
3 Uyumluluk	3.13	.49	-.49*	.43*			
4 Deneyime Açıklık	1.93	1.12	-.42*	.36	-.39		
5 Sorumluluk	3.63	.67	-.43*	-.39	.37	-.49*	
6 Erteleme Eğilimi	3.80	.62	.88**	.31	-.79**	-.27	-.84**

Not: N = 463; ** p < .01; * p < .05

Tablo 4 incelendiğinde erteleme davranışı eğilimi ile kişilik özelliklerinden duygusal denge arasında yüksek düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişki belirlenmiştir ($r=.88$). Bununla birlikte kişilik özelliklerinden uyumluluk ($r=-.79$) ve sorumluluk ($r=-.84$) ile erteleme eğilimi arasında orta düzeyde negatif yönlü anlamlı bir ilişki belirlenmiştir. Benzer şekilde deneyime açıklık ile erteleme eğilimi arasında düşük düzeyde negatif yönlü; dışadönüklük ile erteleme eğilimi arasında düşük düzeyde pozitif yönlü bir ilişki söz konusudur. Erteleme davranışı eğilimi ile kişilik özellikleri arasındaki Regresyon analizi sonuçları Tablo 5'te yer almaktadır.

Tablo 5 incelendiğinde, kişisel özelliklerden duygusal denge, uyumluluk ve sorumluluğun regresyon modeline anlamlı katkı verdiği görülmektedir. Modele en anlamlı katkıyı sorumluluk kişilik özelliğinin verdiğini ($\beta=-.472; p<0.05$), duygusal denge ($\beta=.411; p<0.01$) ve uyumluluk ($\beta=-.087;$

$p < 0.05$) kişilik özelliklerinin de anlamlı etki sundukları belirlenmiştir. Bunun yanında dışadönüklük ve deneyime açıklık kişilik özelliklerinin modele anlamlı bir katkısının olmadığı da belirlenmiştir ($p > 0.05$).

Tablo 5. Erteleme Davranışı İle Kişilik Özellikleri Arasındaki Yordama Düzeyleri

Değişkenler	B	SH _B	β	t	p
Sabit	84.379	5.063		12.542	.000
Duygusal Denge	1.199	.106	.411	1.964	.002
Dışadönüklük	.375	.093	.034	0.921	.242
Uyumluluk	-.877	.079	-.087	-0.955	.006
Deneyime Açıklık	-.492	.084	-.032	-1.311	.114
Sorumluluk	-1.049	.103	-.472	-12.294	.009
R=.627	R ² =.393				
F _(5,457) =71.469	p=.000				N = 463

Modele ilişkin tüm değişkenler birlikte ele alındığında, katılımcıların kişilik özellikleri, erteleme davranışı eğilimlerine ilişkin varyansın %39'unu anlamlı bir şekilde açıklama olduğu söylenebilir ($R^2 = .393$; $F_{(5,457)} = 71.469$). Regresyon analizi sonuçlarından hareketle kişilik özellikleri ile erteleme davranışı arasındaki matematiksel model aşağıdaki gibi formüle edilebilir:

Erteleme = 84.379 + 1.199 Duygusal Denge – 1.049 Sorumluluk – .877 Uyumluluk - .492 Deneyime Açıklık + .375 Dışadönüklük

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu araştırma, sınıf öğretmenlerinin kişilik özelliklerine göre erteleme davranış eğilimlerinin belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda, cinsiyet, yaş, mesleki kıdem ile erteleme davranışı arasında anlamlı bir farklılık belirlenmiştir. Ayrıca, kişilik özelliklerinden duygusal denge, sorumluluk ve uyumluluk ile erteleme davranışı arasında anlamlı bir etkileşim söz konusudur. Bunun yanında kişilik özellikleri, erteleme davranışı eğiliminin önemli bir bölümünü açıklamaktadır.

Araştırmanın bağımsız değişkenlerinden cinsiyet, erteleme davranışını etkilemektedir. Erkekler, kadınlara göre daha fazla erteleme eğilimi

sergilemektedirler. Araştırmının bu sonucu alanyazındaki farklı araştırmalarla desteklense de alanyazında cinsiyet ve erteleme eğilimi arasında çelişkili sonuçlar bulunmaktadır. Çeşitli araştırmalarda cinsiyetin, erteleme eğilimi arasında etkili olmadığı tespit edilmiş (Aydoğan, 2008; Gülebağlan, 2003; Özer ve Altun, 2011; Watson, 2001); farklı araştırmalarda da kadınların erkeklere göre ertelemeye daha fazla eğilimli oldukları belirlenmiştir (Vestervelt, 2000; Pychyl, Coplan ve Reid, 2002). Bununla birlikte, erkeklerin kadınlara göre daha fazla erteleme eğiliminde olduğunu belirleyen çalışmalar: Balkıs (2007); Balkıs ve Duru (2009); Kandemir (2014); Uzun-Özer (2005); Yeşil ve Şahan (2012) çalışmaları ise bu araştırma sonuçları ile paralellik göstermektedir.

Bu araştırmada katılımcıların yaşları ile genel erteleme davranışları arasında anlamlı bir değişim belirlenmiştir. Buna göre yaş arttıkça erteleme eğilimi azalmaktadır. Araştırmının bu sonucu alanyazınla benzerlik göstermektedir. Balkıs ve Duru (2009); Ferrari, Johnson ve McCown (1995); Gülebağlan (2003); Güner (2008); Yazıcı ve Bekaroğlu (2012), erteleme davranışının yaş ile ters yönlü ilişkisinin olduğunu, yaş ilerledikçe rutin işleri erteleme eğiliminin azaldığını belirlemişlerdir. Yaş değişkenine benzer şekilde mesleki kıdem, erteleme davranışı ile anlamlı olarak farklılaştığı ve mesleki kıdemdeki artışın, erteleme eğilimini azalttığı sonucu, alanyazınla paralellik göstermektedir (Burka ve Yuen, 2008; Gawali, 2012; Gülebağlan, 2003; Güner, 2008; Yazıcı ve Bekaroğlu, 2012). Yaş değişkeni gibi mesleki kıdem de zamanla edinilen deneyimlerin bir bütünü olması sebebiyle önem arz etmektedir. Yine araştırmının bağımsız değişkenlerinden eğitim durumu, erteleme davranışı ile anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Bu sonuç alanyazındaki çeşitli araştırma sonuçlarıyla desteklenmektedir (Burka ve Yuen, 2008; Gülebağlan, 2003; Özer ve Altun, 2011).

Bu araştırmada kişilik özelliklerinden duygusal denge, sorumluluk ve uyumluluk ile genel erteleme eğilimi arasında bir ilişki belirlenmiştir. Duygusal denge ile genel erteleme arasında yüksek düzeyde pozitif yönlü bir ilişki belirlenmiştir. Duygusal denge durumundaki artış gerçekte kişinin duygu-durum sorunları yaşadığını veya nevroitik bir kişiliğe sahip olduğunu göstermektedir. Duygusal denge özellikleri yüksek olan kişilerin işe motive olamadıkları ve işleri yapmak istemedikleri, çoğunlukla ertele-

dikleri alanyazında bildirilmektedir (Tenne, 2000). Bununla birlikte, endişe, kaygı, olumsuz duygusallık, düşük benlik algısı ve kontrol eksikliği gibi nevrotik özellikleri taşıyan kişilerin daha yüksek düzeyde erteleme eğilimi içinde olması alanyazındaki farklı araştırma sonuçlarıyla benzerlikler göstermektedir (Gawali, 2012; Al Otaibi, 2012; Vreeke ve Muris, 2012).

Bu araştırmada kişilik özelliklerinden sorumluluk ile erteleme eğilimi arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki belirlenmiştir. Sorumluluktaki artış, erteleme eğiliminin görülmesini azaltmaktadır. Bu durum, tutarlı, güvenilir, kendi kendini kontrol edebilen, başarma arzusu yüksek ve temkinli bir şekilde çalışan kişilerin işleri erteleme eğilimlerinin düşük seviyelerde kaldığını belirlemektedir. Ayrıca sorumlu kişilerin işlerini daha çok sahiplendikleri ve işlerini zamanında yapma eğiliminde oldukları da belirlenebilir. Buna karşın erteleme davranışının temel nedenleri arasında zaman yönetimindeki yetersizlikler, işe motive olamama veya düşük sorumluluk algısına sahip olma gibi durumların olması sebebiyle kişinin sahip olduğu sorumluluk bilinci özellikle önemlidir. Araştırmanın sorumlu kişilik özelliği ile erteleme eğilimi arasındaki yukarıda anılan ilişkisi alanyazında çok sayıda araştırma ile desteklenmektedir (Aydoğan, 2008; Balkıs ve Duru, 2009; Uzun-Özer, Saçkes ve Tuckman, 2013; Vreeke ve Muris, 2012; Watson, 2001).

Kişilik özelliklerinden uyumluluk ile genel erteleme eğilimleri arasında negatif yönlü bir ilişkinin belirlendiği bu araştırmada, çalışanların uyumluluk derecelerindeki artışın genel erteleme davranışını azalttığı sonucuna varılmıştır. Uyumluluk kişinin sosyalleşme düzeyi ile ilgilidir. Kişilerin örgüt içinde sosyal, nazik, karşısındakine güven duyan, olaylara ve kişilere şüphe ile yaklaşmayan, uysal, iyi niyetli ve pozitif düşünen bireyler olmaları olarak belirlenebilecek uyumluluk özelliği, işe yönelik tutumların da pozitif olmasını sağlamakta ve kişinin iş performansını yükseltmektedir. Bu araştırmayla belirginleşen uyumlu kişilerin erteleme eğilimleri içinde olmamaları durumu alanyazınla paralellik göstermektedir (Balkıs, 2006; Çakıcı, 2003).

Araştırma sonuçlarından hareketle erteleme davranışının okullarda görülme sıklığının azaltılması için sınıf öğretmenlerine zaman yönetimi konusunda uygulamalı eğitimler verilmesi önerilebilir. Ayrıca yaşın ve mesleki deneyiminin okulda karşılaşılan sorunların çözümlenmesinde,

kişilerarası iletişimin dengelenmesinde ve okul sisteminin en uygun yönetim biçiminin belirlenmesinde etkili olduğu düşüncesinden hareketle bu araştırma sonuçlarına da dayanarak okullarda yaşı ve mesleki kıdemi yüksek olan sınıf öğretmenlerinin bulunması veya yaş ve mesleki kıdemi yüksek olan sınıf öğretmenlerinin, bu özelliklere sahip olmayanlara koçluk ve mentorluk yapmaları önerilebilir.

Araştırma ile kişilik özelliklerinin genel erteleme davranışını açıklamada oldukça önemli bir etkisinin olduğu belirlenmiştir. Özellikle sorumluluk ve uyumluluk gibi pozitif kişilik özelliklerinin, genel erteleme davranışını azalttığı sonucu önemlidir. Sorumluluk, kişinin bir amacı gerçekleştirmede sergilediği kararlılık, irade ve odaklanma gücü ile düzenli ve dengeli bir çalışma alışkanlığı olarak belirlendiğinde, kişinin işe yönelik sorumluluklarının, bireysel performansını arttıracaklarını, işleri zamanında yapmasını sağlayacağı belirlenebilir. Sorumlu kişilik özellikleri küçük yaşlardan itibaren kişilere kazandırılabilir bir özelliktir. Çocukların temel sorumluluk bilinciyle eğitilmeleri, profesyonel yaşantılarında da hesapverebilir bireyler olmalarını, üstlendikleri işleri zamanında yapmalarını sağlamaktadır. Türk Eğitim sistemi içinde de sorumluluk, okul öncesi, ilköğretim ve diğer eğitim kademeleri içine de yerleştirilmelidir. Ancak böylesi uzun soluklu bir öneri, erteleme gibi güncel bir sosyal sorunun çözümü için yeterli olmayacaktır. Erteleme davranışı, günümüz iş dünyasının yaşadığı önemli bir sorundur ve çözümünü eğitim sistemine yüklemek, sorunun çözümünü ertelemekten başka bir anlam ifade etmeyecektir. Sınıf öğretmenlerine sorumluluk bilincinin kazandırılması amacıyla ödüllendirme sistemi, işi zamanında yapanın ödüllendirilmesi, işleri belirli düzenlerde yapan çalışanların örnek gösterilmesi gibi pekiştiriciler kullanılabilir.

Erteleme davranışı, örgütlere sosyal uyumunu gerçekleştirmiş çalışanlar arasında daha az görülmektedir. Araştırmanın bu sonucu ile kişilik özellikleri arasında önemli bir yere sahip olan uyumluluğun önemi belirginleşmiştir. Uyumluluk kişinin sosyalleşme ve diğerlerine güven derecesidir. Örgütlerde kişilerin sosyalleşmesi sağlanarak uyum yetenekleri geliştirilebilir. Ayrıca onlara verilecek iletişim becerileri, hitabet, duygudaşlık gibi eğitimler ile uyumlu kişilik özellikleri kazanmaları sağlanabilir. Özellikle sınıf öğretmenlerine yönelik ilişki temelli eğitimlere ağırlık verilmesi, hizmet içi eğitimlerin işlerlik kazandırılması önemlidir. Okullarda

uyumlu öğretmenlerin varlığı ile gerek okul iklimi gerekse okulun bağlı olduğu diğer örgütlerle ilişkileri iyileşme gösterecektir.

Bu araştırmayla belirginleşen ve sınıf öğretmenlerinin sahip olduğu duygusal denge özelliklerinin, işleri ertelemelerinde etkili olduğu sonucu önemlidir. Duygusal denge, nevrotik kişilik özellikleridir. Duygusal dengesi yüksek olan kişilerin korku, endişe, düşmanlık, içe kapanıklık, kırıl-ganlık, şiddet eğilimi ve depresif davranışlar içinde olabilecekleri bilin-mektedir. Araştırma ile sınıf öğretmenlerinde yüksek düzeyde nevrotik davranış eğilimi bulunması dikkat çekicidir. Bu durum özellikle eğitim hizmetlerinin etkili ve verimli bir şekilde sunulmasına engel teşkil etmektedir. Sınıf öğretmenleri arasında duygusal denge sorunları yaşayanların belirlenmesi ve sistem dışına çıkarılmasıyla eğitim sistemi daha dengeli bir yapıya kavuşturulabilir.

Erteleme davranışıyla ilgili Türkiye’de yapılan çalışmaların çoğunlukla öğrencilerin veya öğretmen adaylarının akademik erteleme davranışlarına odaklanması ve profesyonel yaşantıda karşılaşılan genel erteleme davranışının göz ardı edilmesi, bu araştırmanın önemini arttırmaktadır. Ayrıca araştırma ile sınıf öğretmenlerinin demografik değişkenlerine ilişkin veriler kadar erteleme davranışı ve kişilik özellikleri de belirlenmiştir. Okullarda karşılaşılan erteleme davranışlarının önemli bir nedeninin öğretmenlerin kişilik özellikleri olduğunu belirleyen bu çalışma, alanyazındaki önemli bir boşluğu doldurmakta ve yeni çalışma alanları oluşturmaktadır. İleride yapılacak çalışmalarda farklı demografik değişkenler, aracı ve moderatör etkiler veya farklı ölçme araçları ile erteleme davranışı sınanabilir. Ancak ileride yapılacak araştırmaların nitel desenlerde tasarlanması, erteleme davranışının nedenlerinin anlaşılması için belirleyici olacaktır. Her çalışmada olduğu gibi bu çalışmanın da kendi içinde sınırlılıkları söz konusudur. Bu çalışma 2016 yılı eylül ayında Ankara İli genelinde dar bir örneklem üzerinde yapılan nicel analizler ve karşılaştırmalar ile tasarlanmıştır. Farklı illeri de içeren daha büyük nicel desenler ve farklı örneklem grupları üzerinde yürütülecek nitel desenler veya boylamsal çalışmalarla alanyazında önemli bir eksiklik giderilebilir. Eğitim sistemi içerisinde taşra ve merkez teşkilatında görev yapan çok sayıda meslek gurubundan çalışan olması, ileride yapılacak çalışmalar için örneklem seçimi konusunda çeşitlilik sunabilir. Bunun yanında farklı nitel ve nicel ölçme araçları ile farklı sonuçlar elde edilebilir.

Kaynakça

- Allport, G.W. (1937). *Personality-A psychological Interpretation*. New York: Henry Holt Company.
- Allport, G. W. (1961). *Pattern and growth in personality*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Al Otaibi, S. M. B. (2012). The relationship between cognitive dissonance and the big-5 factors model of the personality and the academic achievement in a sample of female students at the University of Umm Al Qura. *Education*, 132(3), 607-625.
- Antonioni, D. (1998). Relationship between the big five personality factors and conflict management styles. *International journal of conflict management*, 9(4), 336-355.
- Aydoğan, D. (2008). *Akademik erteleme davranışının benlik saygısı, durumluk kaygı ve özyeterlik ile açıklanabilirliği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Aydoğan, D. ve Özbay, Y. (2012). Akademik erteleme davranışının benlik saygısı, durumluluk kaygı, öz-yeterlik açısından açıklanabilirliğinin incelenmesi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 2 (3), 1-9.
- Balcı, A. (2015). *Sosyal bilimlerde araştırma*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Baltacı, A. (2017). Okul müdürlerinin iş yükünün performans düzeylerine etkisi (İş yükü ve performans arasındaki ilişkiler: Ampirik bir araştırma). *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 101-121.
- Balkıs, M.(2006). *Öğretmen adaylarının davranışlarındaki erteleme eğilimlerinin düşünme ve karar verme tarzları ile ilişkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Balkıs, M. (2007). Öğretmen adaylarının davranışlarındaki erteleme eğiliminin, karar verme stilleri ile ilişkisi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 67-83.
- Balkıs, M. (2013). Academic procrastination, academic life satisfaction and academic achievement: The mediation role of rational beliefs about studying. *Journal of Cognitive and Behavioral Psychoterapies*, 13(1), 57-74.

- Balkıs, M., & Duru, E. (2009). Prevalance of academic procrastination among pre-service teachers, and its relationship with demographics and individual preferences. *Journal of Theory and Practice in Education*, 5(1), 18-32.
- Bozkaya, E. (2013). *Örgüt çalışanlarının kişilik özellikleri ile örgütsel bağlılıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi: hiyerarşik yapısı yüksek bir kurumda uygulama*, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.
- Burger, M. J. (2006). *Kişilik*. İ. D. Erguvan Sarioğlu (Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Burka, J. B., & Yuen, L. M. (2008). *Procrastination: Why you do it, what to do about it now*. Da Capo Press.
- Cattell, R. B. (1956). Validation and intensification of the sixteen personality factor questionnaire. *Journal of Clinical Psychology*, 12 (3), 205-214.
- Clemence, A., Doise, W., & Lorenzi-Cioldi, F. (2014). *The quantitative analysis of social representations*. New York: Routledge.
- Cohen, J. (1992). Statistical power analysis. *Current directions in psychological science*, 1(3), 98-101.
- Costa, P. T., & McCrae, R. R. (1985). *Manual for the NEO personality inventory*. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources Inc.
- Çakıcı, D. Ç. (2003). *Lise ve üniversite öğrencilerinde genel erteleme ve akademik erteleme davranışının incelenmesi*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- De Raad, B. (2000). *The Big Five Personality Factors: The psycholexical approach to personality*. New York: Hogrefe & Huber Publishers.
- Dixon, W. J., & Massey, F. J. (1969). *Introduction to statistical analysis* (Vol. 344). New York: McGraw-Hill.
- Doğan, T., Kürüm, A., & Kazaka, M. (2014). Kişilik özelliklerinin erteleme davranışını yordayıcılığı. *Başkent University Journal Of Education*, 1(1), 1-8.
- Ekşi, H. & Dilmaç, B. (2010). Üniversite öğrencilerinin genel erteleme, karar vermeyi erteleme ve akademik erteleme düzeylerinin sürekli kaygı açısından incelenmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(2), 433-450.

- Ferrari, J. R. (1991). Self-handicapping by procrastinators: Protecting self-esteem, social esteem, or both? *Journal of Research in Personality*, 25, 245-261.
- Ferrari, J. R., Johnson, J. L. & McCown, W. G. (1995). *Procrastination and task avoidance: Theory, research, and treatment*. New York: Plenum Press.
- Flett, G. L., Hewitt, P. L., & Martin, T. R. (1995). Dimensions of perfectionism and procrastination. In J. R. Ferrari, J. L. Johnson & W. G. McCown (Eds), *Procrastination and task avoidance: Theory, research and treatment*. New York: Springer.
- Fritzsche, B. A., Young, B. R., & Hickson, K. C. (2003). Individual differences in academic procrastination tendency and writing success. *Personality & Individual Differences*, 35, 1549-1557.
- Gawali, C. S. (2012). The impact of gender on development of big five (OCEAN) personality factors (openness to experience, conscientiousness, extroversion, agreeableness and neuroticism). *Indian Streams Research Journal* 2(4), 1-4.
- Gülebağlan, C.(2003). *Öğretmenlerin işleri son ana erteleme eğilimlerinin, mesleki yeterlilik algıları, mesleki deneyimleri ve branşları bakımından karşılaştırılmasına yönelik bir araştırma*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Güner, D. (2008). *İlköğretim okullarında görev yapan sınıf ve branş Öğretmenlerinin Erteleme Eğilimleri ve Kaygı Düzeyleri*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Harrington, D. (2009). *Confirmatory factor analysis*. Oxford University Press.
- Hu, L. T., & Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural equation modeling: a multidisciplinary journal*, 6(1), 1-55.
- Kandemir, M. (2014). A Model Explaining Academic Procrastination Behavior. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 4(3), 51-72.
- Kozako, I. N. A. M. F., Safin, S. Z., & Rahim, A. R. A. (2013). The relationship of big five personality traits on counterproductive work behaviour among hotel employees: An exploratory study. *Procedia Economics and Finance*, 7, 181-187.

- Lay, C. H. (1997). Explaining lower-order traits through higher-order factors: The case of trait procrastination, conscientiousness, and the specificity dilemma. *European Journal of Personality*, 11, 267-278.
- Lee, D., Kelly, K. R., & Edwards, J. K. (2005). A closer look at the relationships among trait procrastination, neuroticism and conscientiousness. *Personality and Individual Differences*, 40, 27-37.
- Madran, C., & Akdoğan, T. (2010). satıcıların kişilikleri ile performanslarının ilişkisi; beş faktör modeline göre bir analiz. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(1), 366-381.
- McCrae, R. R., & Costa Jr, P. T. (1999). A five-factor theory of personality. *Handbook of personality: Theory and research*, 2, 139-153.
- Milfont, T. L., & Sibley, C. G. (2012). The big five personality traits and environmental engagement: Associations at the individual and societal level. *Journal of Environmental Psychology*, 32(2), 187-195.
- Milgram, N., & Toubiana, Y. (1999). Academic anxiety, academic procrastination, and parental involvement in students and their parents. *British Journal of Educational Psychology*, 69, 345-361.
- Moberg, P. J. (2001). Linking conflict strategy to the five-factor model: Theoretical and empirical foundations. *International Journal of Conflict Management*, 12(1), 47-68.
- Orpen, C. (1998), The causes and consequences of academic procrastination: A research note. *Westminster Studies in Education*, 21, 73-75.
- Özer, A. (2012). Pocrastination : Rethinking trait models. *Education and Science*, 35(166), 303-317.
- Özer, A., & Altun, E. (2011). Üniversite öğrencilerinin akademik erteleme nedenleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(21), 45-72.
- Pychyl, T. A., Coplan, R. J., & Reid, P. A. (2002). Parenting and procrastination: gender differences in the relations between procrastination, parenting style and self-worth in early adolescence. *Personality and Individual Differences*, 33(2), 271-285.
- Robbins, S. P. & Judge, T.A. (2012). *Örgütsel Davranış*. Ankara: Nobel Yayıncılık
- Saddler, C. D., & Sacks, L. (1993). Multidimensional perfectionism and academic procrastination: Relationship with depression in university students. *Psychological Reports*, 73, 863-871.

- Sirois, F. M. (2007). "I'll look after my health, later": A replication and extension of the procrastination–health model with community-dwelling adults. *Personality and Individual Differences*, 43, 15–26.
- Sirois, F. M. & Tosti, N. (2012). Lost in the moment? An investigation of procrastination, mindfulness, and well-being. *Journal of Rational-Emotive & Cognitive-Behavior Therapy*, 30, 237–248.
- Somer, O., Korkmaz, M., & Tatar, A. (2002). Beş faktör kişilik envanteri'nin geliştirilmesi-1: ölçek ve alt ölçeklerin oluşturulması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 17(49), 21-33.
- Somer, O., Korkmaz, M., & Tatar, A. (2004). *Kuramdan uygulamaya beş faktör kişilik modeli ve beş faktör kişilik envanteri (5FKE)*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Stöber, J., & Joormann, J. (2001). Worry, procrastination, and perfectionism: Differentiating amount of worry, pathological worry, anxiety, and depression. *Cognitive Therapy and Research*, 25(1), 49-60.
- Şeker, S. D. (2011). *Türkiye'nin insani gelişme endeksi ve endeks sıralamasının analizi*. Ankara: DPT-SSKGM.
- Teddlie, C., & Yu, F. (2007). Mixed methods sampling: A typology with examples. *Journal of mixed methods research*, 1(1), 77-100.
- Tice, D. M. & Baumeister, R. F. (1997). Longitudinal study of procrastination, performance, stress, and health: The costs and benefits of dawdling. *Psychological Science*, 8, 454-458.
- Tenne, R. (2000). Personality correlates of decisional and task avoidant procrastination. *European journal of Personality*, 14(2), 141-156.
- Tuckman, B. W. (1991). The development and concurrent validity of the procrastination scale. *Educational and psychological measurement*, 51(2), 473-480.
- Uzun Özer, B. (2005). *Academic procrastination: Prevalence, self-reported reasons, gender difference and it's relation with academic achievement*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Uzun Özer, B., Saçkes, M., & Tuckman, B. W. (2013). Psychometric properties of the Tuckman Procrastination Scale in a Turkish sample. *Psychological reports*, 113(3), 874-884.

- Vestervelt, C. M. (2000). *An examination of the content and construct validity of four measures of procrastination*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Carleton Üniversitesi, Kanada.
- Vreeke, L. J., & Muris, P. (2012). Relations between behavioral inhibition, big five personality factors, and anxiety disorder symptoms in non-clinical and clinically anxious children. *Child Psychiatry & Human Development*, 43(6), 884-894.
- Watson, D. C. (2001). Procrastination and the five-factor model: A facet level analyses. *Personality and Individual Differences*, 30, 149-158.
- Yazıcı, H., & Bekaroğlu, B. (2012). Örgün eğitim kurumlarında görev yapan müdürlerin erteleme davranışlarının okul yönetimine etkisi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2).
- Yeşil, R., & Şahan, E. (2012). Öğretmen adaylarının akademik işlerini erteleme nedenleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 219-236.
- Yıldırım, H. H., & Yıldırım, S. (2014). Hipotez testi, güven aralığı, etki büyüklüğü ve merkezi olmayan olasılık dağılımları üzerine. *İlköğretim Online*, 10(3), 1112-1123.

Kaynakça Bilgisi / Citation Information

Baltacı, A. (2017). Sınıf Öğretmenlerinin Erteleme Davranışı Eğilimleri ve Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkiler, *OPUS – Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 7(12), 54-81.

GeoGebra Yazılımı ile Geometri Öğretiminin Geometri Ders Başarısına ve Geometri Öz-Yeterliliğine Etkisi¹

*
Hatice Balcı Şeker* - Ahmet Erdoğan**

* Matematik Öğretmeni, Safiye Akdede Çok Programlı Anadolu Lisesi, Ankara, Türkiye
E-Posta: haticebalci_1@hotmail.com ORCID: 0000-0002-3617-3670

** Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi A.K. Eğitim Fakültesi, Meram, Konya, Türkiye
E-Posta: aerdogan@konya.edu.tr ORCID: 0000-0003-2024-4515

Öz

Bu çalışmada, 9.sınıf Geometri dersinde yer alan çember ve daire konusunun GeoGebra yazılımı ile bilgisayar destekli öğretiminin geometri ders başarısına ve geometri öz-yeterliliğine etkisi araştırılmıştır. Çalışma 2012-2013 eğitim-öğretim yılında Konya ili sınırlarında yer alan bir lisede gerçekleştirilmiştir. Çalışma, ön-test son-test kontrol gruplu yarı deneysel desende tasarlanmıştır. Veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen başarı testi ve geometriye yönelik öz-yeterlilik ölçeği kullanılmıştır. Veriler SPSS programı ile analiz edilmiş ve analiz sürecinde bağımlı ve bağımsız ölçümlerde t-testi kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda, geometri ders başarısında deney grubu ile kontrol grubu arasında son-test puan ortalamaları arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark olduğu ortaya konmuştur. Uygulanan yöntemin ders başarısını ve öz-yeterliliği artırdığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: GeoGebra, Geometri, Akademik Başarı, Öz-yeterlilik

¹ Bu araştırma, birinci yazarın ikinci yazar yönetiminde hazırladığı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

The Effect of Teaching Geometry with GeoGebra Software on Geometry Lesson Achievement and Geometry Self-Efficacy

*

Abstract

In this study, the effect of computer assisted instruction with GeoGebra Software on geometry lesson achievement and self-efficacy in teaching the topics of circle and disc in the 9th grade geometry lesson was examined. The study was done in a high school in provincial borders of Konya in 2012-2013 academic year. The study was designed as quasi-experimental design with pre-test and post-test control groups. As for the data collection tool achievement test developed by the researcher and self-efficacy scale towards geometry were used. The data were analyzed by SPSS program and in the analysis process independent sample t-test and pared sample t-test were used. At the end of the study, it was found out that between the post-test point averages of control group and experimental group there was a significant difference in favor of experimental group. The method used increased the lesson achievement and self-efficacy towards geometry.

Key Words: *GeoGebra, Geometry, Achievement, Self-Efficacy*

Giriş

Toplumsal yapının değişen ve gelişen yapısı ile bilim ve teknolojiadaki hızlı gelişmeler eğitim sistemini değişime açık bir alan olarak yeni arayışlara yönlendirmektedir. Bu arayışların başında bilgisayarların eğitimde kullanımı gelmektedir. Bilgisayarlar işlevsel bir iletişim aracı ve bireysel öğrenmeyi destekleyici özellikleri ile kendilerini eğitim sisteminde göstermektedirler. Teknoloji ile birlikte; eğitimli insanın tanımı, eğitimin içeriği, bilgi kaynaklarının çeşitlenmesi ve yeni öğretme ve öğrenme yöntemleri gibi birçok konuda önemli gelişmeler yaşanmaktadır. Bu gelişmelerin etkisiyle eğitim, bilgilendirme işinden ziyade bireylerin ürün veya performans sergileyeceği bir içeriğe dönüşmekte ve öğretme-öğrenme süreçlerinde hedefin “öğrenme” kavramı olduğu görülmektedir. Eğitim alanındaki gelişmeler öğrenme ortamlarını çağdaş ve modern bir yaklaşımla değiştirmekle birlikte bu ortamlara uygun olan ve bu ortamları zenginleştiren etkinlikleri de beraberinde getirmektedir (Sümer, Yenice, Oktaylar & Erbil, 2003). Bilgisayarlar, öğretim sürecine birçok işlevsel öğeyi bünyesinde taşıyarak girmektedir. Öğretmen ve öğrencilere rehberlik eden bilgisayarlar, kalem, kitap ve defter olgularını çok daha ilerilere taşıyarak onları tamamlamaktadır. Modelleme, çözümlenme, problem kurma ve analiz etme açısından bireyleri daha nitelikli bir öğrenme ortamına taşımaktadır.

Matematik ve geometri dersleri; soyut yapısı ve üst düzey bilişsel beceriler gerektirmesinden dolayı genellikle öğrencilerin zihinlerinde inşa etmekte zorlandıkları ve yapamayacaklarına inandıkları dersler olarak algılanmaktadır. Düz anlatım yöntemi ile geleneksel sınıf ortamlarında öğrencilere öğretilmeye çalışılan matematik ve geometri dersleri öğrencilere matematiksel düşünme yeteneği kazandırmakta eksik kalmaktadır. Öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerinin kazandırılabilmesi yalnızca öğrencilerin öğrenme faaliyetine ilgi duyması ve bizzat kendilerinin bilgiyi keşfi ile mümkündür (Toluk, 2003; Yazlık ve Erdoğan, 2015).

Matematik öğretimi küçük yaşlarda somut deneyimler ve işlemlerle başlasa da zaman geçtikçe zihinsel bir sistem olarak soyut düşünmeye yönelik bir hale gelmektedir (Umay, 1996). Matematik dersi yapısı itibari ile soyut kavramların birbirini sıkı şekilde takip ederek ilerlediği, birbiri üzerine inşalarla kurulan bir derstir. Matematik dersi ünitelerinin, öğrenciye

kazandırılacak bilişsel davranışlar açısından birbiri üzerine kurulma derecesi diğer derslere göre yüksektir. Her ünite kendisinden sonraki ünitelerin kazanımlarını olumlu ya da olumsuz şekilde etkileyebilir. Bir önceki ünite de eksik kalan bilişsel hedefler kendisinden sonra gelen ünitenin öğrenilmesini zorlaştıracaktır (Sulak, 2002).

Eğitim ve öğretimde başarı kavramından ve öğrenme olgusundan bahsedebilmek için öğrencinin birçok duyu organı ile öğrenme sürecine katılması gerekir. Bu durum öğrenme ortamının teknoloji ile birleştirilmesi sonucunda öğrencilerin duyu organlarına hitap eden etkileşimli ortamlarda öğrenim görmeleri ile sağlanabilmektedir. Bilgisayarların öğrencilere en çok hitap eden teknolojik gelişme olması nedeniyle de bilgisayar destekli öğrenme ortamlarıyla dersler hem daha zevkli hale getirilecek hem de öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçları göz önünde bulundurularak öğrenmenin kalıcılığı artırılmış olacaktır (Abdüsselam, 2006; Erdoğan, 2010; Mutluoğlu ve Erdoğan, 2016).

Bilgisayarlar sadece hesaplamalar yapabilen aletler olmanın ötesinde matematiğin soyut kavramlarını somut ekrana taşıyabilen ve bu kavramları görselleştirerek öğrencilere somut deneyimler yaşatabilen işlevsel araçlardır. Bu yüzden, bilgisayarlar hesaplama ve grafik çizme özelliklerinin çok daha ötesine geçerek matematiğin yapısını değiştirmiştir. Ve bunun neticesinde matematikçilerin matematiği araştırma yöntemlerini de değiştirmiştir. Formüllerin, ilişkilerin ve kuralların bilgisayar ekranında somut olarak gösterilebilmesi öğrencilerin problemlere analitik açıdan yaklaşım analiz yaparak mantıksal geçişleri yapabilmelerini olanaklı hale getirmiştir. Bu durum, matematikçilerde matematiksel problemlerin çözümlerini kolaylaştırarak mantıksal geçişleri bireyin kendisinin kurmasına olanak tanımıştır (Baki, 1996).

Günlük hayatımızın içinde her an her yerde birçok geometrik şekil ile iç içe yaşamaktayız. Fakat bu yaşam parçalarını ders ortamına aktarmak, özelliklerini ifade edebilmek oldukça zordur. Matematiksel dilin soyut karakteri, derslerin geleneksel ortamda anlatılmaya çalışılması, çok fazla şekil çizmeyi gerektirmesi, üç boyutlu düşünememe, her geometrik şekil ve çizim için farklı kuralları ezberlemeye çalışma, tanımsız terimlerin zihinde canlandırılmaması gibi nedenlerden ötürü geometri dersleri öğrenciler tarafından çok da benimsenememektedir (Erdoğan, Baloğlu ve

Kesici, 2011). Oysa geometri, dinamik yapısı itibari ile hareket, ilişkilendirme ve iletişim gibi becerileri gerektirmektedir. Geleneksel sınıf ortamları ise bu becerileri kazandırmak için eksik kalmaktadır. Dinamik geometri ortamları öğrencilere çeşitli geometrik şekilleri sanal ortamda yaratma, bu şekiller arasında ilişkiler kurma, bu ilişkiler ile bir teoremi ispatlayabilecek geometrik bir iskele kurma ve bu iskeleyi kendi isteğine göre değiştirebilme olanağı tanır (Bintaş, Ceylan ve Dönmez, 2006).

Etkili bir geometri öğretimi geometrik formülleri ve çizimleri öğrencilere iletmek değil, öğrencilere görsel yetenekleri ve geometrik becerileri anlamlı öğrenmeler vasıtası ile kazandırmaktan geçmektedir (Kesici, Erdoğan ve Özteke, 2011). Bu becerileri kazandırmak için teknoloji desteğine başvurmak ve onu etkin şekilde kullanmak en etkili yollardandır. Özellikle bilgisayarların eğitim-öğretim ortamına katkıları yadsınamaz derecede önemlidir. Dinamik geometri yazılımları, geometri dersinde konu alanı, öğretmen ve öğrenci arasında köprü olacak en kusursuz araçlardır.

Dinamik geometri yazılımları geometrik yapıların hareketlerinin gözlemlenerek, geometrik ilişkilerin keşfedilmesini içerir. Bu ilişkiler The Geometer's Sketchpad, Cabri Geometri, Cinderella ve ya GeoGebra gibi programlarla inşa edilebilmektedir. Bu tür yazılımlar geometriyi statik yapısından ve kalem-kağıt olgusundan kurtarıp geometriye dinamik bir yapı kazandırmıştır. Dinamiklikten kasıt şekillerin hem hareketli olması hem de birbirlerine dönüşebilmesidir (İçel, 2011).

GeoGebra; analiz, cebir, geometri ve aritmetik işlemlerinin bütün seviyelerde çalışılabildiği dinamik geometri yazılımları özelliklerini taşıyan bir program olarak hazırlanmıştır (Antohe, 2009). Aynı zamanda, bilgisayar cebir sistemleri yüzüyle dinamik geometri yazılımlarının kullanımını birleştiren çok yönlü bir araçtır (Hohenwartern ve Jones, 2007).

GeoGebra, kullanıcı ara yüzü ve yardım menüsü ile Türkçe'ye çevrilmiş olması ve eğitsel araçlarla kullanımında sınırsız özgürlük tanınması olanakları ile okullarımızda etkin olarak kullanılabilme potansiyeline sahiptir. GeoGebra'daki temel düşünce; geometri ve cebiri birleştirerek matematiksel nesnelerin çoklu temsillerini dinamik ortamda tartışma olanağı sağlamasıdır. Zaten matematiksel kavramların öğrenciler tarafından daha kolay anlaşılmasının bir yolu da öğretimde çoklu temsillerin kullanılmasıdır. GeoGebra; cebir penceresi, çizim tahtası ve hesap çizelgesi görünüm pencereleri ile girilen değerlerin, sembol veya grafiklerin pencerelerde

hızlı geçişlerine imkân sağlaması yönüyle diğer dinamik geometri yazımlarından ve bilgisayar cebiri sistemlerinden ayrılmaktadır (Aktümen, Horzum, Yıldız ve Ceylan, 2011). Nitekim yapılan araştırmalarda (Reis ve Gülseçen, 2010; Şataf, 2010; Çetin, Erdoğan ve Yazlık, 2015) GeoGebra yazılımı ile bilgisayar destekli öğretimin öğrencileri daha aktif hale getirerek ders başarısını artırdığı belirtilmektedir.

Bütün bu açıklamalar ışığında, bu araştırmanın amacı, “9.sınıf geometri dersi müfredatında bulunan çember ve daire öğrenme alanında, dinamik bir yazılım olan GeoGebra’nın kullanıldığı bilgisayar destekli öğretim ortamı ile tasarlanan derslerin öğrencilerin geometri ders başarısına ve geometri öz-yeterliklerine etkisi” ni ortaya koymaktır. Araştırma sonuçlarının dinamik yazılım GeoGebra ile bilgisayar destekli matematik ve geometri eğitiminde kullanılması ile ilgili program geliştirme çalışmalarına, ders ve öğretmen kitaplarının yazımına yardımcı olması beklenmektedir. Ayrıca matematik öğretmenlerine “çember ve daire” öğrenme alanı ile ilgili olarak öğretimde kullanılacak yöntem, teknik ve stratejilere yeni bir bakış açısı kazandırması yönüyle de önem arz etmektedir.

Bu bağlamda araştırmamızın problem cümlesi, “9.sınıf geometri dersi müfredatında yer alan çember ve daire öğrenme alanının öğretilmesinde GeoGebra yazılımının kullanıldığı bilgisayar destekli ortamın, geometri başarısına ve geometri öz-yeterliğine etkisi nedir?” şeklindedir.

Yöntem

Araştırmanın modeli

Bu araştırma, kontrol ve deney grupları rasgele değil de ölçümlerle belirlendiği için ön-test son-test kontrol gruplu yarı deneysel desende tasarlanmıştır.

Çalışma grubu

Bu araştırma 2012-2013 eğitim öğretim yılında Konya ilinin Derbent ilçesinde öğrenim gören 50 tane 9. sınıf düzeyindeki öğrenci ile yürütülmüştür. Denkleştirme işlemlerinin ardından öğrencilerden 25 tanesi deney grubu, 25 tanesi de kontrol grubu olarak atanmıştır. Deney grubunda 5

kız, 20 erkek öğrenci; kontrol grubunda ise 10 kız, 15 erkek öğrenci bulunmaktadır. Grupların denkleştirilmesinde, araştırma öncesinde uygulanan “Çember ve Daire” öğrenme alanına ait kazanımları içeren başarı testinden aldıkları puanlar göz önünde tutulmuştur.

Veri toplama araçları

Araştırma için veri toplama aracı olarak çember ve daire öğrenme alanının kazanımlarını içeren başarı testi ve geometriye yönelik öz yeterlik ölçeği kullanılmıştır. Araştırmacı tarafından geliştirilen başarı testi, 9. sınıf geometri dersi “Çember ve Daire” öğrenme alanında yer alan kazanımları içeren 18 adet çoktan seçmeli sorudan oluşmaktadır. Hazırlanan test, güvenilirlik analizlerinin yapılması amacıyla 48 öğrenciye uygulanmış ve testin güvenilirlik katsayısı $KR-20 = 0.74$ olarak hesaplanmıştır. Başarı testi, doğru cevaplandırılan maddelere 1 puan vererek yanlış cevaplandırılan ve boş bırakılan maddelere ise hiç puan verilmeksizin puanlandığından güvenilirlik katsayısı olarak $KR-20$ tercih edilmiştir. Ayrıca Cantürk Günhan ve Başer’in (2007) geliştirmiş olduğu “Geometriye Yönelik Öz-Yeterlik Ölçeği” kullanılmıştır. Bu ölçek 5’li likert tipi bir ölçek olup 3 farklı alt boyut üzerine yapılandırılan 25 sorudan oluşmaktadır. Bu ölçeğin alt boyutları ve maddeleri şöyledir (Cantürk Günhan ve Başer, 2007):

Tablo-1: Geometriye Yönelik Öz-Yeterlik Ölçeğinin Alt Boyutları

Alt Boyut	Maddeler
Olumlu öz-yeterlik inançları	1,2,4,10,11,13,14,15,16,19,21,22
Geometri bilgisinin kullanılması	7,8,17,20,23,25
Olumsuz öz-yeterlik inançları	3,5,6,9,12,18,24

Çalışmanın uygulama aşamaları

Çember ve daire öğrenme alanının kazanımlarını içeren etkinlikler GeoGebra programı ile araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Sınıf uygulamalarına geçmeden önce her iki gruba da öğrencilerin ön kazanımlarını ölçmek amacıyla başarı testi uygulanmıştır. Başarı testinde elde edilen puanlara göre denkleştirme işlemleri yapılarak gruplardan biri deney grubu diğeri ise kontrol grubu olarak belirlenmiştir. Öğretim süreci öncesinde

gruplara başarı testine ek olarak “Geometriye Yönelik Öz-Yeterlik Ölçeği” de yöneltilmiştir. Konunun öğretim sürecine başlamadan önce araştırmacı tarafından deney grubu öğrencilerine GeoGebra programını tanıtan 3 saatlik bir ek çalışma yapılmıştır. Öğrenme alanı, 9. sınıf geometri dersi müfredatına uygun olarak 3 hafta süren 6 saatlik bir ders sürecinde deney grubuna GeoGebra ile oluşturulan etkinlikler yardımıyla bilgisayar destekli bir ortamda işlenmiştir. Kontrol grubuna ise geleneksel öğretim yöntemi ile işlenmiştir. Bu sürenin sonunda kontrol ve deney gruplarına başarı testi ile öz-yeterlik ölçeği bir kez daha uygulanmıştır.

Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde deney ve kontrol gruplarına uygulanan başarı testi ve öz-yeterlik ölçeğinden elde edilen sonuçlara ve bu sonuçlarla ilgili yapılan yorumlara yer verilmiştir.

Araştırmaya katılan deney grubundaki öğrencilerin ön test ve son test puanlarının ortalamaları ve standart sapmaları hesaplanmıştır. Ön test ve son test arasındaki başarı puanları farkına bağımlı örneklem t-testi ile bakılmıştır. Bu testle ilgili istatistikler Tablo-2’ de verilmiştir.

Tablo-2: Deney Grubunun Ön Test ve Son Test Puanlarına ilişkin t-testi Sonuçları

Test	N	\bar{X}	S	sd	t	p
Ön Test	25	4.32	1.796	24	-18.698	.000
Son test	25	13.80	2.553			

Bağımlı örneklem t-testine göre öğrencilerin deneysel işlemler sonrasında ($\bar{X} = 13.80$), deneysel işlemler öncesine göre ($\bar{X} = 4.32$) başarı puanı ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Deney grubunda yer alan öğrencilerinin deneysel işlemler öncesindeki başarı puanları ile deneysel işlemler sonrasındaki başarı puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($t = -18.69$, $p < .05$).

Araştırmaya katılan kontrol grubundaki öğrencilerin ön test ve son testlerdeki başarı puanlarının ortalamaları ve standart sapmaları hesaplanmıştır. Ön test ve son test arasındaki puanların farkına bağımlı örneklem t-testi ile bakılmıştır. Bu testle ilgili istatistikler Tablo-3’ te verilmiştir:

Tablo-3: Kontrol Grubunun Ön Test ve Son Test Puanlarına ilişkin t-testi Sonuçları

Test	N	\bar{X}	S	sd	t	p
Ön Test	25	4.44	1.758	24	-6.374	.000
Son test	25	9.16	3.300			

Tablo incelendiğinde öğrencilerin deneysel işlemler sonrasında (\bar{X} =9.16), deneysel işlemler öncesine (\bar{X} =4.44) göre başarı puanları ortalamasının daha yüksek olduğu görülmektedir. Kontrol grubunda yer alan öğrencilerin deneysel işlemler öncesindeki başarı puanları ile deneysel işlemler sonrasındaki başarı puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($t=-6.37$, $p<.05$).

Araştırmaya katılan deney ve kontrol gruplarının son testlerden elde ettikleri puanların ortalamaları ve standart sapmaları hesaplanmıştır. Deney ve kontrol grupları arasındaki son test puan farkına bağımsız örneklem t-testi ile bakılmıştır. Bu testle ilgili istatistikler Tablo-4' te verilmiştir:

Tablo-4: Deney ve Kontrol Gruplarının Son Test Puanlarına ilişkin t-testi Sonuçları

Test	N	\bar{X}	S	sd	t	p
Ön Test	25	13.80	2.533	48	5.577	.000
Son test	25	9.16	3.300			

Tabloya göre, son test başarı puanları ortalaması açısından deney grubunun ortalamasının (\bar{X} =13.80) kontrol grubu ortalamasından (\bar{X} =9.16) yüksek olduğu görülmektedir. Deney grubunun son test puanlarına ait ortalaması ile kontrol grubunun son test puanlarına ait ortalaması arasındaki fark bağımsız örneklem t-testi ile karşılaştırılmış ve anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($t=5.57$, $p<.05$). Deney grubu öğrencilerinin matematiğe yönelik öz-yeterlik ölçeğinin alt boyutları araştırma öncesinde ve sonrasında ölçülmüştür. Bu testle ilgili istatistikler Tablo-5' te verilmiştir:

Tablo-5: Deney Grubunun Geometri Öz-Yeterliliğiyle ilgili Ön Test ve Son Test Puanlarına ilişkin t-testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Test	N	\bar{X}	S	sd	t	p
Olumlu Öz-Yeterlik İnançları	Ön Test	25	36.76	11.107	24	4.492	.000
	Son test	25	46.92	4.192			
	Ön Test	25	16.72	5.727	24	7.333	.000

Geometri Bilgisinin Kullanılması	Son test	25	23.76	2.454			
Olumsuz Öz-Yeterlik İnançları	Ön Test	25	17.92	5.823	24	3.343	.000
	Son test	25	15.00	2.930			

Tablo incelendiğinde ölçeğin üç alt boyutuna göre uygulamalar öncesinde ve sonrasında deney grubunun ortalama puanları görülmektedir. “Olumlu Öz-Yeterlik İnançları” boyutunun son test puan ortalamasının ön test puan ortalamasından yüksek olduğu görülmektedir. Yine aynı şekilde, “Geometri Bilgisinin Kullanılması” alt boyutunun uygulama sonrası ortalamasının uygulama öncesindeki ortalamadan yüksek olduğu görülmektedir. Fakat üçüncü alt boyut olan “Olumsuz Öz-Yeterlik İnançları” ortalaması, uygulama sonrasında öncesine göre daha düşük bir değere sahip olmuştur ki bu da deney grubu lehine bir farklılıktır. Alt boyutların p değerleri incelendiğinde, $p < .05$ olması deney grubunun ön test ve son test sonuçları arasında anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir.

Kontrol grubu öğrencilerinin matematiğe yönelik öz-yeterlik ölçeğinin alt boyutları araştırma öncesinde ve sonrasında ölçülmüştür. Bu testle ilgili istatistikler Tablo-6’da verilmiştir:

Tablo-6: Kontrol Grubunun Geometri Öz-Yeterliğiyle ilgili Ön test ve Son Test Puanlarına ilişkin t-testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Test	N	\bar{X}	S	sd	t	p
Olumlu Öz-Yeterlik İnançları	Ön Test	25	36.48	12.403			
	Son test	25	23.72	4.402	24	6.069	.000
Geometri Bilgisinin Kullanılması	Ön Test	25	15.44	5.017			
	Son test	25	11.28	2.301	24	5.151	.000
Olumsuz Öz-Yeterlik İnançları	Ön Test	25	17.12	5.510			
	Son test	25	25.12	2.635	24	6.385	.000

Tablo incelendiğinde ölçeğin pozitif alt boyutları olan “Olumlu Öz-Yeterlik İnançları” ve “Geometri Bilgisinin Kullanılması” boyutları ortalamalarının uygulama sonrasında düştüğü görülmektedir. Buna karşılık “Olumsuz Öz-Yeterlik İnançları” alt boyutunun uygulama sonrasında ortalamasının yükseldiği gözlenmektedir.

Deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin araştırma sonunda uygulanan öz-yeterlik ölçeğinden elde ettikleri puanların ortalamaları ve standart sapmaları hesaplanmıştır. Deney ve kontrol grupları arasındaki puan farkına bağımsız örneklem t-testi ile bakılmıştır. Bu testle ilgili istatistikler Tablo-7’de verilmiştir:

Tablo-7: Deney ve Kontrol Grubunun Geometri Öz-Yeterliliğiyle ilgili Son Test Puanlarına İlişkin Bağımsız Örneklem t-testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Test	N	\bar{X}	S	sd	t	p
Olumlu Öz-Yeterlik İnançları	Ön Test	25	46.92	4.192	48	19.082	.000
	Son test	25	23.72	4.402			
Geometri Bilgisinin Kullanılması	Ön Test	25	23.76	2.454	48	18.549	.000
	Son test	25	11.28	2.301			
Olumsuz Öz-Yeterlik İnançları	Ön Test	25	15.00	2.930	48	25.12	.000
	Son test	25	25.12	2.930			

Tablo incelendiğinde “Olumlu Öz-Yeterlik” inançları ile “Geometri Bilgisinin Kullanılması” alt boyutlarının ortalamasının deney grubunda kontrol grubuna göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Buna karşılık kontrol grubu öğrencilerinin “Olumsuz Öz-Yeterlik İnançları” alt boyutuna verdikleri cevapların ortalamaları deney grubundan yüksektir. Uygulama sonrası testin p değerlerine bakıldığında tüm alt boyutlarda $p < .05$ olması kontrol ve deney grupları arasında anlamlı bir fark olduğunu ortaya koymaktadır.

Tartışma

Bu araştırma ile “9. sınıf geometri dersi müfredatında yer alan Çember ve Daire öğrenme alanının öğretilmesinde GeoGebra yazılımının

kullanıldığı bilgisayar destekli ortamın, geometri başarısına ve geometri öz-yeterliliğine etkisi nedir?” sorusuna cevap aranmıştır. Bu soru doğrultusunda elde edilen bulgular ve yorumlara yukarıda yer verilmiştir.

Araştırmanın başında deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilere çember ve daire öğrenme alanı ile ilgili başarı testinin ön uygulaması yapılmıştır. Bu testlerin verileri öğrencilerin uygulama öncesi puanlarını belirlemiştir. Test sonuçları incelendiğinde iki grup arasında başarı açısından anlamlı bir fark bulunamamıştır. Yani deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin uygulama öncesi başarıları denktir.

Başarı testi ön test olarak uygulandıktan sonra, kontrol grubuna MEB ders kitabı ışığında düz anlatım yöntemi ile dersler işlenmiş ve sonrasında ön test olarak uygulanan başarı testi son test olarak tekrar uygulanmıştır. Deney grubunun başarı testine ilişkin ön test ortalaması 4.32 iken son test ortalaması 13.80'e yükselmiş olup istatistiksel olarak anlamlı bir fark oluşmuştur. Kontrol grubun başarı testine ilişkin ön test ortalaması 4.44 iken son test ortalaması 9.16 olmuş olup oluşan fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Buna ek olarak deney ve kontrol gruplarının başarı testine ilişkin son test puanları arasında yapılan analizlerde öğrencilerin başarılarında istatistiksel olarak anlamlı bir artış olduğu görülmüştür. Uygulama sonrasında ise deney grubunda yer alan öğrencilerin başarı puanı ortalamaları, kontrol grubunda yer alan öğrencilerininkine kıyasla istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksek çıkmıştır. Bu durum, seçtiğimiz öğrenme alanında GeoGebra destekli öğretim yaklaşımının geleneksel öğretim yaklaşımına göre öğrencilerin başarılarına etkisi açısından daha etkili olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar, GeoGebra destekli öğretimin öğrenci başarısına etkisi üzerine çalışma yapan Şataf (2010), Reis ve Gülseçen (2010) ve Çetin vd.'nin (2015) çalışmalarında buldukları sonuçlar ile paralellik göstermektedir.

Deney grubu öğrencilerinin başarılarının daha yüksek olması ve araştırmamızda deney grubu lehine anlamlı bir farklılık oluşmasının altında öğrencilerin teknolojiye merakı ve GeoGebra programının kendisi yattığı düşünülmektedir.. İlgi ve ihtiyaçlara uyum sağlayan bilgisayar destekli öğrenme ortamı ile sade ve anlaşılır ara yüzleri, Türkçe dili ve birçok dinamik yapıyı barındıran GeoGebra programı ile öğrenme ortamı öğrencilere daha çok hitap etmiştir. Bu durum Chrysanthou (2008)' in çalışmasında bulunduğu sonuçlar ile örtüşmektedir.

Başarı testi dışında öğrencilere geometriye yönelik öz-yeterlik ölçeği de uygulanmıştır. Geometriye yönelik öz-yeterlik, ölçeğin üç alt boyutu üzerinde şekillenmektedir. Alt boyutlar; olumlu öz-yeterlik inançları, geometri bilgisinin kullanılması ve olumsuz öz-yeterlik inançlarıdır. Deney grubu ve kontrol grubu öğrencileri ölçeği uygulamadan önce ve uygulamadan sonra cevaplandırmışlar ve sonuçlar analiz edilmiştir.

Bilgisayar destekli olarak GeoGebra yazılımı ile öğretim yapılan deney grubunda olumlu öz-yeterlik inançları ve geometri bilgisini kullanma alt boyutlarının ortalaması son test lehinedir ve iki durumda da fark anlamlıdır. Diğer alt boyutların tersine olumsuz öz-yeterlik inançları ortalaması son testte azalmıştır ve fark anlamlıdır. Bu sonuçlar, Lopez'in (1998) çalışmasında bulduğu sonuçlarla paralellik göstermektedir.

Geleneksel öğretim yöntemi ile derslerin işlendiği kontrol grubunda olumlu öz-yeterlik inançları ve geometri bilgisini kullanma alt boyutlarının ortalaması uygulama sonrasında uygulama öncesine göre düşüktür. Buna karşılık olumsuz öz yeterlik inançlarının ortalamasında ise artma gözlenmektedir.

GeoGebra ile derslerin işlendiği deney grubundaki öğrenciler hem bilgisayara olan ilgileri hem de öğrenme sürecine direk katılmaları nedeniyle başarılı olmuşlar ve bu durum öz-yeterliklerini olumlu yönde etkilemiştir. Geçmişten gelen ön yargılarını bu yöntem ile aşmışlardır. Kontrol grubundaki öğrencilerin ise başarı testi sonuçları yeterince iyi olmadığı için geometri öz-yeterlikleri olumsuz yönde etkilenmiştir.

Karadağ (2008), bilgisayar ortamında öğrencilerin matematiksel düşünme süreçlerini araştırmış; Chrysanthou (2008) ise bir 6. sınıfın GeoGebra desteğiyle hazırlanmış matematik derslerindeki öğrenci ve öğretmen davranışlarını gözlemlemiş ve yöntem olarak GeoGebra ile bilgisayar destekli öğretimin lehine sonuçlara ulaşmışlardır. Benzer şekilde Hacıömeroğlu vd. (2009) GeoGebra ile matematik derslerini geliştirmeyi öğrenme adlı çalışmalarında aday matematik öğretmenlerini incelemiş; Choi (2010) GeoGebra ile güneş sistemi konusunda yöntem olarak GeoGebra ile bilgisayar destekli öğretimin kullanılmasının yararlı olduğu yönünde bulgular elde etmişlerdir. Bu araştırmalardan da elde edilen bulgular diğer araştırmaları destekler niteliktedir.

Baydaş (2010), öğretim elemanlarının ve öğretmen adaylarının görüşleri doğrultusunda matematik öğretiminde GeoGebra kullanımını

incelemiş ve GeoGebra yazılımının kullanımının kolaylığı üzerinde durmuştur. Saha vd. (2010) ise düzlem geometri konusunun öğretiminde GeoGebra programının öğrenci başarısına etkisini araştırmış ve öğrenci başarılarında anlamlı farklılıklar elde etmişlerdir. Bu noktadan hareketle, öğrenme süreçlerini GeoGebra ile bilgisayar destekli olarak şekillendirmenin öğrenciler açısından etkili olduğu, başarıyı ve öz-yeterliği olumlu yönde artırdığı, derslere rehberlik etmeyi profesyonel olarak biçimlendirdiği ve ders ortamlarını somutlaştırarak öğrenmeyi kolaylaştırdığı söylenebilir.

Kaynakça

- Abdüsselam, M.S. (2006). Matematiksel Denklem ve İfadelerin Bilgisayar Ortamında Grafikleştirilerek Öğretilmesinin Eğitime Katkıları. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Aktümen, M., Horzum, T., Yıldız, A. ve Ceylan, T. (2011). Bir Dinamik Matematik Yazılımı: GeoGebra ve İlköğretim 6-8. Sınıf Matematik Dersleri İçin Örnek Etkinlikler. <http://ankarageogebra.org/cms/aktumen/ekitap/download.phf?file=geogebaturkiye.pdf>. Erişim Tarihi: 15/04/2013.
- Baki, A. (1996). Matematik Öğretiminde Bilgisayar Her şey Midir?. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12, 135-143.
- Baydaş, Ö. (2010). Öğretim Elemanlarının ve Öğretmen Adaylarının Görüşleri Işığında Matematik Öğretiminde GeoGebra Kullanımı. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Bintas, J., Ceylan, B. ve Dönmez, O. (2006). Dinamik Geometri Yazılımları Aracılığıyla İspat Yoluyla Öğrenme, Eğitimde Çağdaş Yönelimler-3 Yapılandırıcılık ve Eğitim Yansımaları Çalıştayı (29 Nisan 2006). Tefvik Fikret Okulları. İzmir.
- Choi, K. (2010). Motivating Students in Learning Mathematics with GeoGebra. *Annals, Computer Science Series*, 8(2).
- Chrysanthou, I. (2008). The Use of ICT in Primary Mathematics in Cyprus: The Case of GeoGebra. Master's Thesis, University of Cambridge, UK.

- Çetin, İ., Erdoğan, A., ve Yazlık D.Ö. (2015). Geogebra ile Öğretimin Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Dönüşüm Geometrisi Konusundaki Başarılarına Etkisi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4, 84-92.
- Erdoğan, A. (2010). Variables that affect math teacher candidates' intentions to integrate computer assisted mathematics education (CAME). *Education*, 131(2), 295-305.
- Erdoğan, A., Baloğlu, M., ve Kesici, Ş. (2011). Gender differences in geometry and mathematics achievement and self-efficacy beliefs in geometry. *Eurasian Journal of Educational Research*, 43, 91-106.
- Hacıömeroğlu, E.S., Bu, L., Schoen, R. C. ve Hohenwarter, M. (2009). Learning to Develop Mathematics Lessons with GeoGebra. *MSOR Connections*, 9(2), May-June.
- Hohenwarter, M. ve Jones, K. (2007). Ways of Linking Geometry and Algebra: The Case of GeoGebra, Proceeding of British Society for Research into Learning Mathematics, 27. 3, November 2007.
- İçel, R. (2011). Bilgisayar Destekli Öğretimin Matematik Başarısına Etkisi: GeoGebra Örneği. Yüksek lisans Tezi, Selçuk üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Karadağ, Z. (2008). Improving Online Mathematical Thinking. 11th International Congress on Mathematical Education. Monterrey, NuevoLeon, Mexico. Computer Supported Mathematics with GeoGebra.
- Kesici, Ş., Erdoğan, A., ve Özteke, H.İ. (2011). Are the dimensions of metacognitive awareness differing in prediction of mathematics and geometry achievement? *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 15, 2658-2662.
- Mutluoğlu, A. & Erdoğan, A. (2016). İlköğretim matematik öğretmenlerinin öğretim stili tercihlerine göre teknolojik pedagojik alan bilgi (TPAB) düzeylerinin incelenmesi. *OPUS – Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 6(10), 102-126.
- Reis, Z.A. ve Gülseçen, S. (2010). The Effect of the GeoGebra Use in Mathematics Education: A Case Study on Integers in Turkey. GeoGebra North America Conference, Canada.

- Saha, R.A., Ayub, A.F.M. ve Tarmizi, R.A. (2010). The Effects of GeoGebra on Mathematics Achievement: Enlightening Coordinate Geometry Learning. *Procedia Social and Behavioral Sciences* 8, 686-693.
- Sulak, S.A. (2002). Matematik Dersinde Bilgisayar Destekli Öğretimin Öğrenci Başarı ve Tutumlarına Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Sümer, Ş., Yenice, N., Oktaylar, H.C. ve Erbil, E. (2003). Fen Bilgisi Derslerinde Bilgisayar Destekli Öğretimin Dersin Hedeflerine Ulaşma Düzeyine Etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24, 152-158.
- Şataf, H.A. (2010). Bilgisayar Destekli Matematik Öğretiminin İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin “Dönüşüm Geometrisi” ve “Üçgenler” Alt Öğrenme Alanındaki Başarısı ve Tutuma Etkisi (Isparta Örneği). Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Toluk, Z. (2003). Üçüncü Uluslararası Matematik ve Fen Araştırması (TIMSS): Matematik Nedir? *İlköğretim-Online*, 2(1), 36-41.
- Umay, A. (1996). Matematik Eğitimi ve Ölçülmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12, 145-149.
- Yazlık, D.Ö. ve Erdoğan, A. (2015). Students' Opinions on the Instructional Material Developed with Regard to Integral. *Global Journal on Technology*, 9, 15-25.

Kaynakça Bilgisi / Citation Information

Balcı Şeker, H., Erdoğan, A. (2017). GeoGebra Yazılımı ile Geometri Öğretiminin Geometri Ders Başarısına ve Geometri Öz-Yeterliliğine Etkisi, *OPUS – Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 7(12), 82-97.

Bilinçli Farkındalık Temelli Bilişsel Terapi Programının Üniversite Öğrencilerinin Kaygı Düzeylerine Etkisi

*

Volkan Demir*

* Psikoloji Uzmanı. Klinik ve Adli Psikoloji Derneği: Mecidiyeköy Mah. Kervangeçmez Cad.

Hark Sok. No:5 Kat:4. Şişli/İstanbul/Türkiye

E-Posta: demir.volkan@outlook.com

ORCID: 0000-0002-8148-8647

Öz

Bu çalışma bilinçli farkındalık temelli bilişsel terapi programının üniversite öğrencilerinin kaygı düzeylerine etkisini saptamak amacıyla hazırlanmıştır. Araştırma, İstanbul'da psikoloji bölümünde ikinci ve üçüncü sınıflarında öğrenim görmekte olan 16 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmada katılımcılara sekiz oturumdan oluşan her oturumu 90 dakika süren bir program uygulanmıştır. Katılımcıların kaygı düzeylerini belirlemek amacıyla Beck tarafından geliştirilen "Beck Anksiyete Envanteri" uygulanmıştır. Araştırmaya kabul ölçütleri; uygulanan Beck Anksiyete Envanteri puan sonuçlarına göre 'Orta' ve 'Şiddetli' düzeyde puan ortalaması olan ve çalışmaya katılmayı kabul eden öğrenciler olarak belirlendi. Ölçme araçları uygulama öncesinde ön test, uygulamanın bitiminde ise son test olarak uygulanmıştır. Tek grup öntest - sontest kontrol grupsuz yarı deneysel desenin kullanıldığı çalışmada veriler, Wilcoxon İşaretli Sıra Testi ile çözümlenmiştir. Yapılan analizler katılımcıların kaygı puanlarının anlamlı düzeyde azaldığını göstermiştir. Sonuç olarak, bilinçli farkındalık temelli bilişsel teknikler kullanılarak yapılan terapi programının uygulama yapılan öğrencilerin kaygı düzeylerinin düşmesine sebep olduğu gözlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Bilinçli farkındalık, Bilişsel terapi, Kaygı, Üniversite öğrencileri.*

Effects of Mindfulness Based Cognitive Therapy on the Anxiety Levels of University Students

*

Abstract

This study is aimed to analyse the effects of Mindfulness Based Cognitive Therapy on the anxiety levels of university students. Sample group is composed of 16 students who are in second grade or third grade in psychology department. A program is applied to the sample group, which is composed of 8 sessions, and each session were 90 minutes. "Beck Anxiety Inventory" is applied to comprehend the anxiety levels of sample group. After the application of Beck Anxiety Inventory, according to the results, individuals who have a "medium" or "severe" anxiety and also who confirms to attend the study are chosen. Measurement methods are applied as pre-test, before the application, and post-test after the application. Wilcoxon Signed-Rank Test is used for the analyse of one group pre-test post-test quasi-experimental design. Analyses show that there is a significant decrease in the participants anxiety levels. Results are, the therapy program which is conducted by using mindfulness based cognitive techniques; causes a significant decrease in the anxiety levels of university students in the sample group.

Key Words: *Mindfulness, Cognitive therapy, Anxiety, University students.*

Giriş

Kaygı bilişsel, somatik, duygusal, davranışsal bileşenleri olan ruhsal ve fizyolojik bir durumdur. Bu bileşenler tipik olarak huzursuzluk, kaygı, korku ve endişe ile ilişkili hoş olmayan bir duyguya neden olurlar. Genellikle tetikleyici bir unsurun tanımlanamadığı bir duygu olan kaygı, bu özelliği ile gözlenebilen bir tehlikenin varlığında ortaya çıkan korkudan ayrılır. Korku, kaçma ve sakınma gibi özgün davranış örüntüleri ile ilişkiliyken, kaygı kaçınılamaz ve kontrol edilemez olarak algılanan bir tehdit algısının sonucudur (Ohman, 2000). Beck ve Emery'ye (1985) göre tehdit edici bir uyaran ile karşı karşıya kalma durumunda yapılan bilişsel değerlendirmeye korku, bu değerlendirmeye verilen duygusal tepkiye ise kaygı denmektedir. Kaygının patolojik olduğuna karar verebilmek için zamanla azalmak yerine artması ve klinik tabloya ağırlıklı olarak baş dönmesi, kulak çınlaması, ağız kuruluğu, çarpıntı, nefes darlığı, çeşitli ağrılar, kas güçsüzlüğü, yorgunluk gibi fiziksel belirtilerin hakim olması gerekir (APA, 2000). Süreğenleşmiş, bireyin işlevselliğini bozan, mesleki ve ailevi yaşantısını olumsuz yönde etkileyen, sosyal ilişkilerinde bozulmalara neden olan kaygı durumları patolojik olarak değerlendirilmelidir (Stahl, 2013). Kaygı, son yıllarda kuşku, bıkkınlık, zihinsel çatışma, hayal kırıklığı, mahcubiyet ve gerçek dışılık hissi gibi duygusal durumları ifade etmek için de kullanılmaktadır (Barlow, 2002).

Bilinçli farkındalık (mindfulness) kavramı son yıllarda artan bir şekilde bilimsel araştırma literatürünün ilgisini çekmektedir (Bao, Xue ve Kong, 2015; Wang ve Kong, 2014). Bilinçli farkındalık, alanyazında bir kuramsal yapıyı betimlemekle birlikte farkındalık geliştirme amaçlı yapılan bir uygulama anlamında (örn., meditasyon) ve psikolojik bir süreç olarak da (bilinçli farkında olma) kullanılmaktadır (Germer, Siegel ve Fulton, 2005). Bishop ve arkadaşları (2004) farkındalığın meditasyon temelli uygulamalar ile geliştirilebilen bir psikolojik süreç olduğunu ve bu olgunun işe vuruğu tanımının yapılmasının psikoloji alanyazını için de önemli olacağını ifade etmişlerdir. Farkındalık kavramı en çok Budist psikolojisinde kullanılmasına rağmen kadim Yunan felsefesi, Amerika'daki hümanizm, Batı Avrupa öğretisindeki doğalcılık ve varoluşçuluk gibi bazı felsefi ve psikolojik geleneklerden gelişen fikirlerle kavramsal akrabalığı vardır (Brown, Ryan & Creswell, 2007).

Bilinçli farkındalık (mindfulness), geçmişte yaşanan veya gelecekte planlanan olası deneyim ve duyguların etkisi altında kalmadan anı kabul edip onaylamak şeklinde tanımlanır (Bishop ve ark. 2004). Bilinçli farkındalık kişinin o ana yani şimdiki zamana dikkatini yoğunlaştırıp, yargısız bir şekilde kabullendiği anlık deneyimdir (Kabat-Zinn 2005). Bilinçli farkındalık temelli terapiler, farkındalık düzeyini yükselten çeşitli tekniklerin ve alıştırmaların kullanıldığı terapi yöntemidir. Bu yöntemin uygulanması ile beraber kişi sorunlarla başa çıkma, içsel ve dışsal deneyimleri kabullenme ve uzaklaşma stratejilerini öğrenir (Hayes, Luoma, Bond, Masuda, & Lilis, 2006). Bu terapiler, psikolojik rahatsızlıklara yol açan yaşantıların değiştirilmesini değil kabullenilmesini önermektedir (Siegel ve ark. 2009).

Farkındalık çok eski bir Budist uygulamasıdır. Kim olduğumuzu incelemekle, dünyayı ve dünyadaki yerimizi nasıl gördüğümüzü sorgulamakla ilgilidir. Bilişsel terapiler kaynağını Budizm'den alarak "dünyayı düşüncelerimizle oluştururuz" görüşü ile temellerini oluşturur. Bilişsel terapiler de Budizm gibi, bireylere düşüncelerinin nasıl ortaya çıktığı, belli türdeki bazı düşünce ve istekleriyle başa çıkmak için zihinlerini nasıl eğitecekleri konusunda yol gösterir (Özyeşil, 2011). Farkındalık uygulamaları ile bilişsel-davranışçı terapiler, üstbilis, duygu düzenleme, dikkat düzenleme konusunda benzer bir bakış açısına sahiptir (Çatak ve Ögel, 2010). Bilinçli farkındalık son zamanlarda artan biçimde, sıklıkla bilişsel ve davranışsal terapilere ek olarak klinik psikolojide kullanılmaktadır (Cash ve Whittingham, 2010).

Bishop (2004), bilinçli farkındalığın iki bileşeni olduğunu ifade eder. Bunlardan bir tanesi, dikkatin öz-düzenlenmesi (kendinden ayarlanması), ikincisi ise anlık deneyim sırasında yaşanan merak, kabullenme ve açık olma kavramlarının oryantasyonudur. Bilinçli farkındalığın bu bileşenler dışındaki önemli ve temel unsuru şimdiki zamanı yaşamamanın rolüdür. Hatta bu, bilinçli farkındalığın kabul edilen en temel ve önemli özelliğidir. Birey, geçmiş yaşantılarına veya geleceğine odaklanma eğilimde ise, geçmiş yaşantılarının ve gelecekteki olası yaşantıların getirisi olan stres faktörleri ile daha çok iç içedir. Bu esnada deneyimlenen stres faktörleri kaygı gibi sonuçlar doğurabilmektedir (Kabat-Zinn, 2003). Vøllestad, Sivertsen ve Nielsen (2011) kaygı bozukluğu olan hastalar için farkındalık temelli stres azaltma programının etkisini araştırmışlardır. Sekiz oturum

farkındalık temelli stres azaltma programının kaygı bozukluklarında etkili bir tedavi olduğu sonucuna varılmıştır. Kaygı bozukluğu olan hastalar için farkındalık temelli stres azaltma programının etkinliğini belirlemek amacıyla yapılan diğer bir çalışmada katılımcıların program sonrası kaygı ve depresif belirtilerinde anlamlı ölçüde azalma gözlenmiştir (Peterson ve Pbert, 1992). Yook ve arkadaşları (2008) kaygı bozukluğu olan hastalarda uykusuzluk belirtilerini tedavi etmek için farkındalık temelli bilişsel terapi programının etkisini incelemişlerdir. 19 hastaya uygulanan sekiz haftalık program sonunda kaygı bozukluğuyla ilişkili uykusuzluk belirtilerinin azalmasında farkındalık temelli bilişsel terapinin etkili olduğu görülmüştür.

Bilinçli farkındalık temelli uygulamalar son 20 yılda artmış ve çoğunlukla iyi sonuçlar alınmıştır (Walsh ve ark. 2008). Bilinçli farkındalık temelli grup uygulamaları sağlık alanında da yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmış, araştırmalar hemşireler (Cohen-Katz ve ark. 2005, Mackenzie ve ark. 2006, Kemper ve ark. 2011), kanser hastaları (Smith ve ark. 2005, Witek-Janusek ve ark. 2008, Matchim ve ark. 2011, Tsang ve ark. 2012), madde kullanımı olan bireyler (Kristofersson, 2012) organ nakilli hastalar (Gross ve ark. 2010), diyabet hastaları (Whitebird ve ark. 2009), ve ailesine bakım veren bireyler (Whitebird ve ark. 2013) üzerinden yürütülmüştür. Yapılan çalışmalarda; kaygı ve davranış problemlerinde azalma (Semple, Lee, Dinelia ve Miller, 2010), sosyal becerilerde ve akademik performansta artış (Beauchemin, Hutchins ve Patterson, 2008), depresyon belirtilerinde azalma (Demir, 2014; Demir, 2015a; Demir, 2015b; Liehr ve Diaz, 2010), iyimserlik ve pozitif duygularda önemli seviyelerde artış, muhalif davranışlarda, saldırganlıkta azalma ve çocukların sosyal ve duygusal yetkinlik durumlarında iyileşme (Schonert-Reichl ve Lawlor, 2010), farkındalıkta artış (Huppert ve Johnson, 2010), sakinlikte, duygusal düzenleme, kendini kabul, rahatlama, farkındalık ve netlikte artış (Broderick ve Metz, 2009) olduğu tespit edilmiştir.

Buraya kadar yapılan açıklamalar göz önünde bulundurulduğunda, farkındalık temelli terapilerin psikolojik iyi oluş üzerindeki olumlu etkileri görülmektedir (Carmody ve Baer, 2009; Pinquart & Teubert, 2010; Visted, Vøllestad, Nielsen & Nielsen, 2015). Elde edilen bilgiler sonucunda, yapılan bu çalışmanın, üniversite öğrencilerinin kaygı düzeyleri

üzerinde bilinçli farkındalık temelli bilişsel terapi programının etkisinin olup olmadığını belirlemeye katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, psikososyal müdahalelerden biri olan bilinçli farkındalık temelli bilişsel terapi programının üniversite öğrencilerinin kaygı düzeyleri üzerindeki etkisini incelemektir. Bu genel amaca dayalı olarak araştırmanın problem cümlesi şu şekilde belirlenmiştir.

Problem Cümlesi

Bilinçli farkındalık temelli bilişsel terapi programı üniversite öğrencilerinin kaygı düzeylerini azaltmada etkisi var mıdır?

Yöntem

Araştırma Deseni

Araştırmada, deneme modellerinden “Tek grup öntest - sontest kontrol grupsuz yarı deneysel desen” kullanılmıştır. Tek grup öntest - sontest modelinde gelişigüzel seçilmiş bir gruba bağımsız değişken uygulanır. Tek grup öntest - sontest modelinde hem deney öncesi (öntest) hem de deney sonrası (sontest) ölçmeler vardır (Karasar, 2014).

Tablo 1: Araştırmanın Deseninin Sembolik Görünümü

Grup	Öntest	İşlem	Sontest
G	O1	X	O2

Katılımcılar

Araştırma Klinik ve Adli Psikoloji Derneği'nde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın örneklemini, 2015-2016 öğretim yılı bahar döneminde, psikoloji bölümünde öğrenim görmekte olan ikinci ve üçüncü sınıf öğrencileri arasından seçilen öğrencilerden oluşmaktadır. Çalışma grubu 11 kadın 5 erkek olmak üzere 16 öğrenciden oluşmaktadır. Bu öğrenciler 19-

21 yaşları arasında bulunmaktadır. Kronik fiziksel hastalığı olan, psikiyatrik tedavi alan (ilaç ve/veya terapi), madde bağımlılığı, intihar girişimi veya kendine zarar verme öyküsü olan öğrencilerin çalışmaya alınmasına dikkat edilmiştir. Araştırmaya kabul ölçütleri; uygulanan Beck Anksiyete Envanteri puan sonuçlarına göre 'Orta' ve 'Şiddetli' düzeyde puan ortalaması olan ve çalışmaya katılmayı kabul eden katılımcılar olarak belirlendi. Beck Anksiyete Ölçeği'nden yüksek puan alan 38 öğrenci görüşmeye davet edilmiştir. Davet edilen öğrencilerden 29 öğrenci ön görüşmeye katılmıştır. Katılımcılara araştırmanın amacı ve grup çalışmasının özellikleri konusunda bilgi verilerek katılımın gönüllülük ilkesine dayandığı açıklanmış ve onam alınmıştır. Çalışmaya katılanların kişisel bilgilerinin başkalarına açıklanmayacağı konusunda güvence verilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Sosyodemografik Bilgi Formu: Katılımcılara verilen bu form sosyodemografik özellikleri sorgulamak amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Bu form ile yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, medeni durum, meslek, kullanılan ilaç tedavileri, alkol-madde kullanımı ve diğer fiziksel hastalıkları sorgulanmıştır.

Beck Anksiyete Ölçeği: Bireylerin yaşadığı kaygı belirtilerinin sıklığının belirlenmesi amacı ile Beck ve arkadaşları tarafından 1988 yılında geliştirilen, 21 maddeden oluşan ve 0-3 arası puanlanan bir kendini değerlendirme ölçeğidir. Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması, Ulusoy ve arkadaşları tarafından 1998 yılında yapılmıştır. Psikiyatrik hastalığı olan bireylerle yapılan çalışmada, ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısının 0.93 olduğu belirlenmiştir. Ölçeğin madde toplam puan korelasyon katsayısı ise 0.45-0.72 arasında değişirken; test-tekrar test güvenilirlik katsayısı ise $r = 0.57$ olarak bulunmuştur. Ölçeğin Otomatik Düşünceler Ölçeği ile korelasyonu $0.41 (p < 0.001)$, Beck Umutsuzluk Ölçeği ile $0.34 (p < 0.01)$, Beck depresyon Ölçeği ile $0.46 (p < 0.001)$ olarak belirtilmiştir.

Verilerin Toplanması

Araştırmaya katılacak öğrencileri belirlemek amacıyla Beck ve arkadaşları tarafından geliştirilen Beck Anksiyete Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek İstanbul'da psikoloji bölümünde öğrenim görmekte olan ikinci ve üçüncü sınıfa devam eden 46 kız, 18 erkek, toplam 64 öğrenciye araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Beck Anksiyete Ölçeği'nden yüksek puan alan 38 öğrenciden çalışmalara katılmaya gönüllü olan 12 kız 6 erkek toplam 18 öğrenci belirlenmiştir. Şubat 2016 - Nisan 2016 tarihleri arasında toplam sekiz hafta süreyle, hazırlanan program katılımcılara uygulanmıştır. Oturumlar başladıktan sonra katılımcılara çalışmanın içeriği ve izlenecek yöntem hakkında bilgi verilmiştir. Program 18 katılımcı ile başlamış ve iki öğrencinin oturumlara ve değerlendirmelere katılmaması nedeniyle, verilerin analizi 16 öğrenci üzerinden yapılmıştır. Oturumlar haftada bir kez 90 dakika süreyle uygulanmıştır. Çalışma okul saatleri dışında aynı gün 16.30-18.00 arasında yürütülmüştür. Programın uygulamasının ardından çalışma grubunda yer alan öğrenciler Beck Anksiyete Ölçeği'ni bir kez daha doldurmuşlardır.

İşlem

Bilinçli Farkındalık Temelli Bilişsel Terapi Programının Hazırlanması ve Uygulanması: Araştırma, ön-test ve son-test uygulamaları arasında gerçekleştirilen bireylerin kaygı düzeylerini olumlu yönde değişmelerine yönelik sekiz oturumluk Bilinçli Farkındalık Temelli Bilişsel Terapi Programı'dır. Bu çalışmada; ayrışma (defuzyon), şimdiye odaklanma, yargısızlık ve kabullenme gibi farkındalık becerilerinin yanı sıra psikoeğitim, gevşeme eğitimi, kendine yönerge verme, bilişsel yeniden yapılandırma, sosyal beceri eğitimi gibi bilişsel teknikler uygulanmıştır. Program, araştırmacı tarafından birçok kaynaktan yararlanılarak geliştirilmiştir (Demir, 2014; Demir, 2015a; Demir, 2015b; Özyeşil ve Ögel, 2013).

Her oturumda verilecek bilgiler, yapılacak alıştırmalar ve oturum sonunda verilecek ödevler belirlenmiştir. Her oturumun amacı katılımcıların kazanması beklenen hedef düşünce, duygu ve davranışlar belirlenerek hazırlanmıştır. Ayrıca, tüm üyelerin bir sonraki grup oturu-

muna kadar o oturumda üzerinde durulan bilinçli farkındalık (mindfulness) egzersizlerinin günlük yaşama uygulamasına ve her oturumun başında bu yaşantıların paylaşılmasına çalışılmıştır.

I. Oturum: Grup üyeleri “hoş geldiniz” diyerek güler yüzle karşılandı. Grup üyeleriyle birlikte kurallar belirlendi. Devam, gizlilik, alıştırma ve ödevlere katılım belirlenen kurallar içindeydi. Grup üyelerinden geribildirimler alınarak ve de ön testin uygulaması ile birlikte programın içeriği ile ilgili bilgi verildi.

II. Oturum: Grup üyelerine düşünce, duygu ve davranış arasındaki ilişkinin önemi çeşitli örneklerle anlatıldı. Nefes egzersizine başlamak için katılımcıların rahat bir şekilde oturmaları sağlandı. Nefes alışının farkında olarak kendinizi an’a hapsedin ve başlayın. Bedeninizin her parçasını hissedin ve oradaki yaşamı hissetmenin nasıl olduğunun farkında olun” yönünde telkinler verildi. Egzersizin sonunda katılımcılara dikkatleri nefeslerinde iken zihinlerini meşgul eden düşünceler soruldu. Katılımcıların birçoğu, dikkatini nefese verdiğinde düşüncelerinin yok olduğu yönünde cevap verdiler.

III. Oturum: Grup üyelerine şimdi ve burada olmanın, an’da yaşamının önemi açıklandı. Olumsuz duygu ve düşüncelerle baş edebilmek için nefes egzersizleri uygulandı ve uygulanan egzersizler ev ödevi verildi.

IV. Oturum: Grup üyelerinde olumsuz duygulara yol açan ‘olumsuz otomatik düşünceler’ hakkında bilgi verildi ve bu olumsuz otomatik düşüncelerin kendilerinde var olup olmadığı sorgulandı. Olumsuz otomatik düşüncelerin tespitine dair ev ödevi verildi.

V. Oturum: Çalışmaya grup üyelerine beden farkındalığının kendi bedenleriyle ilişkilerini güçlendireceği, zihnin odaklanma yetisini güçlendirdiği ve gevşemeyi sağladığı konusunda bilgi verildikten sonra;

Fiziksel beden farkındalığı

Nefes ile beden farkındalığını birleştirme

Hissederek nefes alma

şeklinde 3 adım olan beden farkındalığı egzersizi uygulandı.

VI. Oturum: Grup üyelerinin olumsuz otomatik düşüncelerle nasıl baş edeceklerini fark etmeleri amacıyla bu düşünceleri destekleyen ve desteklemeyen kanıtların olup olmadığı üzerinde çalışıldı. Çalışmaya daha sonra katılımcılara beden farkındalığı ile nefes farkındalığını birleştirme çalışmaları yapıldı.

VII. Oturum: Oturum sırasında katılımcıların, kaygı hakkında bilgi edinmeleri ve baş etmede yapılabilecekler hakkında bilgi edinmeleri hedeflenmektedir. Grup üyelerine daha sonra kaygılı durumlarda kullanabilecekleri “Tek bir şey düşünme” alıştırması uygulandı. Önce birkaç farkında nefes alıp vermeleri sağlandı. Son günlerde onları üzen herhangi bir düşünce ile zihinlerini meşgul etmeleri istendi. Ardından yakınlarındaki bir cismi seçip o cisme odaklanmaları istendi. Aşağıdaki sorulara yanıt bulmaya çalışırken bu esnada zihinlerini olumsuz düşünce ile meşgul etmeleri istendi.

- Bu cismin yüzeyi nasıl?
- Düz mü, pürtüklü mü?
- Ne renkte? Hangi renk tonları var?
- Parlak mı, mat mı?
- Yumuşak mı sert mi?
- Büyüklüğü ne kadar?
- Isısı nasıl?
- Ağırlığı ne kadar?

VIII. Oturum: Katılımcıların kendilerini yargılamış oldukları özellikleri kabullenmeye yönelik çalışma yapıldı. Alıştırmadan çıkan sonuç; her bir katılımcının, kendilerinininkine benzer yaşam deneyimleri karşısında benzer düşünceler geliştirdikleri yönünde idi. Son oturum olan sekizinci oturumda genel bir özet yapılmıştır. Katılımcılardan ilk oturum ile son oturum arasında kendilerindeki değişimlere dair geri bildirimler alındıktan sonra son test uygulandı.

Verilerin Analizi

Ölçme araçları ile toplanan verilerin çözümlenmesinde; araştırmanın genel amacı çerçevesinde cevapları aranan amaçlara yönelik olarak

toplanan veriler SPSS programına girilmiştir ve veriler üzerinde gerekli istatistiksel çözümler için SPSS 16.0 paket programından yararlanılmıştır. Literatürde denek sayısının düşük olduğu durumlarda dağılımın normal olmayacağı ve bu nedenle parametrik olmayan testlerin kullanılması önerilmektedir (Drew, Hardman ve Hard, 1996). Bu nedenle, araştırmada verilerin normal dağılım göstermemesi ve denek sayısının azlığı da dikkate alınarak parametrik olmayan testlerin kullanılması tercih edilmiştir. Öntest - sontest puan karşılaştırmalarında, puanlar arasındaki farkın anlamlılığını test eden parametrik olmayan istatistiksel tekniklerden biri olan Wilcoxon İşaretli Sıralı Testi kullanılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde araştırmada elde edilen bulgular yer almaktadır. Araştırmada bilinçli farkındalık temelli bilişsel terapi programının üniversite öğrencilerinin kaygı düzeylerine etkisi incelenmiştir.

Tablo 2: Çalışma Grubundaki Öğrencilerin Beck Anksiyete Ölçeği (BAÖ) Öntest ve Sontest Puan Ortalamaları

Kaygı	N	Ortalama	Ss
Ön Test	16	21,37	8,913
Son Test	16	18,25	11,054

Tablo-2 incelendiğinde katılımcıların kaygı son test puan ortalamaları \bar{X} =18,25, ön test puan ortalamaları \bar{X} = 21.37 olduğu görülmektedir. Öntest - sontest puan ortalamaları arasında anlamlı bir farkın olup olmadığı Wilcoxon işaretli sıralar testi ile analiz edilmiş, sonuçlar tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3: Beck Anksiyete Ölçeği (BAÖ) Öntest - Sontest Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

	Sıra İşaretleri	n	Sıra ortalaması	Sıra toplamı	z	p
Kaygı	Negatif Sıra	9	8,50	76,50	-2,170	,030
	Pozitif Sıra	4	3,62	14,50		
	Eşit	3				

*Negatif sıralar temeline dayalı

Katılımcıların öntest - sontest puanları arasında anlamlı bir farklılaşma olduğu bulunarak ($z=-2,170$ $p<.05$) Tablo 3'de gösterilmiştir.

Tartışma

Bilinçli farkındalık temelli bilişsel terapi programına katılan öğrencilerin program öncesi kaygı puan ortalamaları ile program sonrası kaygı puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde farklılaşma olup olmadığı sınıranmıştır. İstatistiksel analiz sonucu terapi programının üniversite öğrencilerinin kaygı düzeylerini azaltmada etkili olduğu söylenebilir.

Bilinçli farkındalık temelli bilişsel terapi programı hazırlanırken, programa katılan öğrencilerin kaygılarını bilişsel öğeler çerçevesinde ele alınması, kaygıya yol açan olumsuz otomatik düşüncelerin yerine alternatif rasyonel düşüncelerin konulması, beden, duygu ve düşüncelerin farkına varma, her türlü duygu ve düşünceyi olduğu gibi yargılamadan, bastırmadan ve olumsuz yaşam deneyimlerinin nedenini sorgulamak yerine onları olduğu gibi kabullenmeleri kaygı düzeylerini azaltacağı beklentisinden hareket edilmiştir.

Farkındalık temelli terapi; bireylerin “şu anda, şu dakika”daki yaşantılarına yoğunlaşarak düşünce ve duygularını yargılamadan ve yok saymadan kabul etmelerini amaçlamaktadır. Bilinçli farkındalık temelli bilişsel terapi programının, katılımcıların duygu düzenlenmesi, eşduyum yeteneğinin ve bilişsel esnekliğin artması gibi olumlu etkilerin artırdığı gözlemlenmiştir. Böylece bireylerin acı veren düşünce ve duygularla etkin bir şekilde baş edebilme becerilerinin geliştiği görülmüştür. Alan yazında yer alan çalışmalara bakıldığında, farkındalık temelli terapilerin bireylerde bilişsel ve duygusal süreçler üzerindeki olumlu etkileri görülmektedir (Baer, 2007; Johnson ve Larson, 1982; Cooper, Frone, Russell ve Mudar, 1995; Mennin, Heimberg ve Fresco 2005).

Literatürde “farkındalık” kapsamında yapılan çalışma bulguları doğrultusunda yüksek bilinçli farkındalık düzeyine sahip bireylerin kaygı, depresyon ve stres düzeylerinin düşük olduğu görülmektedir. Brown ve Ryan (2003) bilinçli farkındalığın psikolojik iyi oluşa katkısını araştırdıkları çalışmalarında bilinçli farkındalığın psikolojik iyi oluşa pozitif yönde ilişkili olduğunu bulmuşlardır. “Bilinçli farkındalık yaratıcılık, dikkat, öğrenme, zihin, beyin, vücut, davranış sağlığı, beceri,

zihinsel sağlık, yaşam kalitesi üzerinde olumlu etkileri olmakla birlikte stres, kaygı ve depresyonu azaltmakta, duygusal farkındalık, duygusal zeka, öz anlayış, pozitif duygu, empati ve yaşam kalitesi değişkenleri ile pozitif yönde, okuma güçlüğü, ruhsal bozukluk, duyguların ifade edilememesi, olumsuz duygu ve internet bağımlılığı ile negatif yönde ilişkili bulunmaktadır” (aktaran Baysal ve Demirbaş, 2012).

Mevcut deneysel kanıtlar farkındalık temelli uygulamaların psikolojik iyi oluşu artırdığını (Astin, 1997), kaygı ve depresyonu azalttığını (Baer, 2003) ve tekrarlamasını engellediğini (Duncan ve Bardacke, 2009) savunmaktadır. Miller, Fletcher ve Kabat-Zinn (1995) tarafından yürütülen bir araştırmada kaygı bozukluğu tanısı almış bireylere sekiz hafta süren farkındalık temelli stres azaltma programı uygulanmıştır. Yapılan analizler çalışma grubundaki katılımcıların kaygı puanlarının anlamlı düzeyde azaldığını göstermiştir. Çalışma sonrasında izlenen değişimin tutarlı olup olmadığını belirleyebilmek amacıyla çalışmanın bitiminden üç yıl sonra izleme ölçümü yapılmıştır. Yapılan izleme ölçümünde kaygı puanlarında bu azalmanın üç yıl süresince devam ettiği gözlenmiştir. Kim ve arkadaşları (2009) panik bozukluğu ve yaygın anksiyete bozukluğu olan hastalarda farkındalık temelli bilişsel terapi programının etkinliğini sınımaşlar, program sonucunda istatistiksel olarak kaygı ve depresif belirtilerinin yanında Belirti Tarama Envanteri (SCL-90-R) alt ölçeklerinden obsesif kompulsif ve fobik anksiyete alt ölçekleri de anlamlı ölçüde azalma görülmüştür. Yaygın anksiyete bozukluğu tanısı almış 23 yetişkinin katıldığı farkındalık temelli bilişsel terapi programı sonrası katılımcıların patolojik kaygı ve stres puan ortalamalarında azalma, yaşam kalitesi puan ortalamalarında ise artış saptanmıştır (Craigie, Rees, Marsh, ve Nathan, 2008). Hofmann, Sawyer, Witt ve Oh (2010) yaptıkları çalışmada farkındalık temelli terapinin anksiyete tedavisi için umut verici bir yöntem olduğunu rapor etmişlerdir.

Anksiyete tedavisi ile ilgili literatür incelendiğinde neredeyse tamamının bilişsel-davranışçı terapilerin çeşitli türlerini içerdiği görülmektedir. Bilişsel-davranışçı yönelimli terapistler, psikopatoloji ile bilişsel süreçler arasındaki ilişkiye odaklanmaktadır (Silverman ve DiGueseppe, 2001). Psikopatolojiyi bilişsel modellerle açıklarken yaklaşımın temel vurgularından biri; kaygı bozukluklarında işlevsel olmayan düşüncelerin etkili olduğudur. Alan yazında sözü edilen işlevsel olmayan düşünceler:

Felaketleştirme (bir olayla ilgili olarak olası en kötü sonucu beklemek), aşırı genelleme (tek bir olumsuz olaydan hareketle genelleme yapmak), kişiselleştirme (bütün olumsuz olaylardan kendini sorumlu tutma) ve seçici soyutlama (bir olayın olumsuz yönüne aşırı odaklanma) dır (Leung ve Wong, 1998).

Bu çalışmada uygulanan müdahale programı kaygı ile ilgili duygu, düşünce ve davranışların tanımlanmasını, hatalı düşüncelerin değiştirilmesini ve bu düşünceleri destekleyen ve desteklemeyen kanıtların sorgulanması, kaygı ile baş edebilmek için nefes egzersizleri ve farkındalık egzersizlerini içermektedir. Müdahalenin sonunda öğrencilerden grup yaşantısını yazılı olarak değerlendirmeleri istenmiştir. Evlerinde yazarak getirdikleri notlar incelendiğinde önemli bir kısmı benzer sorunları yaşayan bireylerin olduğunu görmenin kendilerini hem şaşırttığını hem de rahatlattığını ifade etmişlerdir. Bir öğrenci “programdan önce ben, benim gibi düşünen bu kadar insan olduğunu bilmiyordum. Benim yaşadığım şeylerin benzerlerini yaşayanların olduğunu ve benim gibi düşünen, hissedenenlerin olduğunu bilmek beni rahatlattı” diyerek grup müdahalelerinin en temel avantajı olan “evrensellik” duygusunun bu uygulama sürecinde de oluştuğunu göstermiştir.

Bilinçli farkındalık temelli bilişsel terapi, bireylerin düşüncelerinin sadece bir düşünce; duygularının ise sadece bir duygu olduğunu fark etmelerini sağlar. Bireylerin bu düşünce ve duygularının diğer bireylerin düşünce ve duygularına benzerliği yönündeki farkındalıkları kendilerine yönelik yargılayıcı tutumlarının ve kendine olumsuz odaklanmanın önüne geçecektir (Brown ve Ryan 2003, Zvolensky vd., 2006).

Bu araştırmanın bazı sınırlılıkları vardır. Araştırma verileri ikinci ve üçüncü sınıfa devam eden üniversite öğrencilerinden elde edildiği için benzer gruplara genellenebilir. Diğer taraftan genellenebilirliği artırmak için geniş örneklem grupları üzerinde yapılacak çalışmalara ihtiyaç vardır. Araştırmada katılımcılar, uygulanan deneysel işlemle bağımsız olarak grup çalışmasına katıldıkları için araştırmacıların kendilerinde olumlu yönde davranış değişikliği beklendiklerinden dolayı, bu beklentiyi boşa çıkarmamak için özel bir çaba içine girmelerinden kaynaklanan etkiyi kontrol etmek amacıyla kontrol grubu oluşturulmaması da sınırlılık olarak düşünülmektedir. Çalışmanın önemli sınırlılıklarından biri de araştırmaya katılan bireylerin kaygı düzeylerinin sadece Beck Anksiyete

Ölçeği ile değerlendirilmiş olması, bir psikiyatrist ve psikolog tarafından bireylerin klinik muayenesinin yapılmamış olmasıdır. Ayrıca çalışma sonucunu etkileyebilecek yaşam koşulları, aile biçimi gibi çeşitli faktörler değerlendirilmemiştir.

Sonuç olarak, bu çalışmada yukarıda belirtilen kısıtlılıklara ve sınırlılıklara rağmen bilinçli farkındalık temelli bilişsel terapi programının üniversite öğrencilerinin kaygı düzeylerini azaltmada etkili olduğu söylenebilir. Araştırmanın bulgularına dayanılarak varılan sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir.

Son yıllarda Türkiye’de bilinçli farkındalık temelli terapilere yönelik ilginin arttığı görülmektedir; ancak bu konuda Türkiye’de yapılmış çalışmaların yeterli olmaması elde ettiğimiz sonuçları karşılaştırmamızı sınırlamaktadır. Farkındalık temelli terapilerin etkinliğini değerlendiren yapısal çalışmaların yapılması yararlı olabilir.

Benzer araştırmalar, daha geniş ve farklı özelliklere sahip örneklem grupları üzerinde gerçekleştirilebilir.

İlköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarındaki öğrencilerin kaygı düzeylerini azaltmak amacıyla bilinçli farkındalık temelli bilişsel terapi programları yaygınlaştırılabilir.

Uygulanan program oturumlarının daha ayrıntılı hale getirilerek ve oturumların sayısı artırılarak programın kapsamı genişletilebilir. Bu sayede okullarda bir dönem veya bir yıl boyunca uygulanabilecek bir rehberlik çalışması haline getirilebilir.

Bu araştırmada öğrencilerin kaygı düzeyleri ele alınmıştır. Benzer araştırmalar, öz-yeterlik (genel, mesleki, akademik ve sosyal vb.), depresyon, empatik beceriler, tükenmişlik, duygu düzenleme gibi diğer konularda yapılabilir.

Kaynakça

- American Psychiatric Association. Diagnostic and statistical manual of mental disorders. In: APA, eds. Text Revision. 4th ed. Washington, DC: American Psychiatric Association; 2000: 1-943.
- Astin, J. A. (1997). Stress reduction through mindfulness meditation: Effects on psychological symptomology, sense of control, and spiritual experiences. *Psychother Psychosom*, 66(2), 97-106.

- Baer, R. A. (2003). Mindfulness training as a clinical intervention: A conceptual and empirical review. *Clinical psychology: Science and practice*, 10(2), 125-143.
- Baer, R. A. (2007). Mindfulness, assessment, and transdiagnostic processes. *Psychological Inquiry*, 18(4), 238-271.
- Bao, X., Xue, S., & Kong, F. (2015). Dispositional mindfulness and perceived stress: The role of emotional intelligence. *Personality and Individual Differences*, 78, 48-52.
- Barlow, D. H. (2002). *Anxiety and its disorders: the nature and treatment anxiety and panic*. (2.basım). New York: Guilford Press.
- Baysal, N. & Demirbaş, B. (2012). Sınıf öğretmenliği adaylarının bilinçli farkındalıkları ile yansıtıcı düşünme eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 1(4), 12-20.
- Beauchemin, J., Hutchins, T. L. & Patterson, F. (2008) Mindfulness meditation may lessen anxiety, promote social skills and improve academic performance amongst adolescents with learning difficulties. *Complementary Health Practise Review*, 13(1), 34-45.
- Beck A. T., Epstein, N., Brown, G., Steer, R. A. (1988). An inventory for measuring clinical anxiety: Psychometric properties. *Journal of consulting and clinical psychology*, 56(6), 893.
- Beck, A. T. ve Emery, G. (1985). *Anxiety disorders and phobias: A cognitive perspective*. New York: Basic Books.
- Bishop, S. R., Lau, M., Shapiro, S., Carlson, L., Anderson, N. D., Carmody, J., ... & Devins, G. (2004). Mindfulness: A proposed operational definition. *Clinical psychology: Science and practice*, 11(3), 230-241.
- Broderick, P.C. & Metz, S. (2009). Learning to BREATHE: A pilot trial of a mindfulness curriculum for adolescents. *Advances in School Mental Health Promotion*, 2(1), 35-45.
- Brown, K. W., & Ryan, R. M. (2003). The benefits of being present: mindfulness and its role in psychological well-being. *Journal of personality and social psychology*, 84(4), 822.
- Brown, K. W., Ryan, R. M., & Creswell, J. D. (2007). Mindfulness: Theoretical foundations and evidence for its salutary effects. *Psychological inquiry*, 18(4), 211-237.
- Carmody, J., & Baer, R. A. (2009). How long does a mindfulness-based stress reduction program need to be? A review of class contact

- hours and effect sizes for psychological distress. *Journal of clinical psychology*, 65(6), 627-638.
- Cash, M., & Whittingham, K. (2010). What facets of mindfulness contribute to psychological well-being and depressive, anxious, and stress-related symptomatology?. *Mindfulness*, 1(3), 177-182.
- Cohen-Katz, J., Wiley, S. D., Capuano, T., Baker, D. M., & Shapiro, S. (2004). The effects of Mindfulness-Based Stress Reduction on nurse stress and burnout: a quantitative and qualitative study. *Holistic nursing practice*, 18(6), 302-308.
- Cooper, M. L., Frone, M. R., Russell, M., & Mudar, P. (1995). Drinking to regulate positive and negative emotions: a motivational model of alcohol use. *Journal of personality and social psychology*, 69(5), 990.
- Craigie, M. A., Rees, C. S., Marsh, A., & Nathan, P. (2008). Mindfulness-based cognitive therapy for generalized anxiety disorder: A preliminary evaluation. *Behavioural and Cognitive Psychotherapy*, 36(5), 553-568.
- Çatak, P. D. , Ögel, K. (2010). Farkındalık Temelli Terapiler ve Terapötik Süreçler. *Klinik Psikiyatri*, 13, 85, 91.
- Demir, V. (2014). *Bilinçli farkındalık temelli hazırlanan eğitim programının bireylerin depresyon ve stres düzeyleri üzerine etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi.
- Demir, V. (2015). Bilinçli Farkındalık Temelli Kognitif Terapi Programının Bireylerin Depresif Belirti Düzeyleri Üzerine Etkisi. *Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, 35(1), 15-26.
- Demir, V. (2015). Görme Engellilerde Depresif Belirtilere Yönelik Bilinçli Farkındalık Temelli Bilişsel Terapi Programının Etkililiği. *Nesne*, 3(6), 77- 93.
- Drew, C. J., Hardman, M. L., & Hart, A. W. (1996). *Designing and conducting research: Inquiry in education and social science*. Allyn & Bacon.
- Duncan, L. G., Coatsworth, J. D., & Greenberg, M. T. (2009). A model of mindful parenting: Implications for parent-child relationships and prevention research. *Clinical child and family psychology review*, 12(3), 255-270.
- Germer, C. K., Siegel, R. D. ve Fulton, P. R. (2005). *Mindfulness and psychotherapy*. (1.basım). New York: Guilford.

- Gross, C. R., Kreitzer, M. J., Thomas, W., Reilly-Spong, M., Cramer-Bornemann, M., Nyman, J. A., ... & Ibrahim, H. N. (2010). Mindfulness-based stress reduction for solid organ transplant recipients: a randomized controlled trial. *Alternative therapies in health and medicine*, 16(5), 30.
- Hayes, S. C., Luoma, J. B., Bond, F. W., Masuda, A., Lillis, J. (2006). Acceptance and Commitment Therapy: Model, processes and outcomes. *Behaviour Research and Therapy*, 44(1), 1-25.
- Hofmann, S. G., Sawyer, A. T., Witt, A. A., & Oh, D. (2010). The effect of mindfulness-based therapy on anxiety and depression: A meta-analytic review. *Journal of consulting and clinical psychology*, 78(2), 169.
- Huppert, F. A. & Johnson, D. M. (2010). A controlled trial of mindfulness training in schools; the importance of practice for an impact on well-being. *The Journal of Positive Psychology*, 5(4), 264-274.
- Johnson, C., & Larson, R. (1982). Bulimia: An analysis of moods and behavior. *Psychosomatic Medicine*, 44(4), 341-351.
- Kabat-Zinn, J. (2003). Mindfulness-based interventions in context: past, present, and future. *Clinical psychology: Science and practice*, 10(2), 144-156.
- Kabat-Zinn, J. (2005). *Coming to our senses: Healing ourselves and the world through mindfulness*. Hachette UK.
- Karasar, N. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemi*. (26.baskı). Ankara Nobel Yayınevi.
- Kemper, K., Bulla, S., Krueger, D., Ott, M. J., McCool, J. A., & Gardiner, P. (2011). Nurses' experiences, expectations, and preferences for mind-body practices to reduce stress. *BMC complementary and alternative medicine*, 11(1), 1.
- Kim, Y. W., Lee, S. H., Choi, T. K., Suh, S. Y., Kim, B., Kim, C. M., ... & Song, S. K. (2009). Effectiveness of mindfulness-based cognitive therapy as an adjuvant to pharmacotherapy in patients with panic disorder or generalized anxiety disorder. *Depression and anxiety*, 26(7), 601-606.
- Kristofersson, G. K. (2012). *The effects of a mindfulness based intervention on impulsivity, symptoms of depression, anxiety, experiences and quality of life of persons suffering from substance use disorders and traumatic brain injury* (Doctoral dissertation, University of Minnesota).

- Leung, P. W., & Wong, M. M. (1998). Can cognitive distortions differentiate between internalising and externalising problems?. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 39(2), 263-269.
- Liehr, P. & Diaz, N. (2010). A pilot study examining the effect of mindfulness on depression and anxiety for minority children. *Archives of Psychiatric Nursing*, 24(1), 69-71.
- Mackenzie, C. S., Poulin, P. A., & Seidman-Carlson, R. (2006). A brief mindfulness-based stress reduction intervention for nurses and nurse aides. *Applied Nursing Research*, 19(2), 105-109.
- Matchim, Y., Armer, J. M., & Stewart, B. R. (2011). Effects of mindfulness-based stress reduction (MBSR) on health among breast cancer survivors. *Western Journal of Nursing Research*, 33(8), 996-1016.
- Mennin, D. S., Heimberg, R. G., Turk, C. L., & Fresco, D. M. (2005). Preliminary evidence for an emotion dysregulation model of generalized anxiety disorder. *Behaviour research and therapy*, 43(10), 1281-1310.
- Miller, J. J., Fletcher, K., Kabat-Zinn, J. (1995). Three-year follow-up and clinical implications of a mindfulness meditation-based stress reduction intervention in the treatment of anxiety disorders. *General hospital psychiatry*, 17(3), 192-200.
- Napoli, M., Krech, P. R. & Holley, L. C. (2005). Mindfulness training for elementary school students. *Journal of Applied School Psychology*, 21(1), 99-125.
- Ohman, A. (2000). *Fear and anxiety: Evolutionary, cognitive, and clinical perspectives*. New York: The Guilford Press.
- Özyeşil, Z. (2011). *Özanlayış ve Bilinçli Farkındalık*. Ankara: Maya Akademi Yayıncılık.
- Özyeşil, Z., & Ögel, K. (2013). *The Effects of a Mindfulness and Acceptance Based (Education) Program on University Students' Perceived Stress and Test Anxiety*. Oral presentation. In First International Conference on Mindfulness (ICM), Sapienza University of Rome, May (pp. 8-12).
- Peterson, L. G., & Pbert, L. (1992). Effectiveness of a meditation-based stress reduction program in the treatment of anxiety disorders. *Am J Psychiatry*, 149(7), 936-943.

- Pinquart, M., & Teubert, D. (2010). A meta-analytic study of couple interventions during the transition to parenthood. *Family Relations*, 59(3), 221-231.
- Schonert-Reichl, K. A. & Lawlor, M. S. (2010). The effects of a mindfulness-based education program on pre-and early adolescents' well-being and social and emotional competence. *Mindfulness*, 1(3), 137-151.
- Semple, R. J., Lee, J., Rosa, D., & Miller, L. F. (2010). A randomized trial of mindfulness-based cognitive therapy for children: Promoting mindful attention to enhance social-emotional resiliency in children. *Journal of Child and Family Studies*, 19(2), 218-229.
- Siegel, R. D., Germer, C. K., & Olendzki, A. (2009). *Mindfulness: What is it? Where did it come from?*. In *Clinical handbook of mindfulness* (pp. 17-35). Springer New York.
- Silverman S. & Digiuseppe R. (2001). Cognitive-Behavioral constructs and children's behavioral and emotional problems. *Journal of Rational-Emotive & Cognitive-Behavior Therapy*, 19(2), 119-134.
- Smith, J. E., Richardson, J., Hoffman, C., & Pilkington, K. (2005). Mindfulness-Based Stress Reduction as supportive therapy in cancer care: systematic review. *Journal of advanced nursing*, 52(3), 315-327.
- Stahl, S. M. (2013). *Stahl's essential psychopharmacology: neuroscientific basis and practical applications*. Cambridge university press.
- Tsang, S. C. H., Mok, E. S. B., Lam, S. C., & Lee, J. K. L. (2012). *The benefit of mindfulness-based stress reduction to patients with terminal cancer*. *Journal of clinical nursing*, 21(17-18), 2690-2696.
- Ulusoy, M., Şahin, N. ve Erkmen, H. (1998). Turkish version of the Beck Anxiety Inventory: Psychometric properties. *Journal of Cognitive Psychotherapy*, 12(2), 163-172.
- Visted, E., Vøllestad, J., Nielsen, M. B., & Nielsen, G. H. (2015). The impact of group-based mindfulness training on self-reported mindfulness: a systematic review and meta-analysis. *Mindfulness*, 6(3), 501-522.
- Vøllestad, J., Sivertsen, B., & Nielsen, G. H. (2011). Mindfulness-based stress reduction for patients with anxiety disorders: evaluation in a randomized controlled trial. *Behaviour research and therapy*, 49(4), 281-288.

- Wang, Y., & Kong, F. (2014). The role of emotional intelligence in the impact of mindfulness on life satisfaction and mental distress. *Social Indicators Research*, 116(3), 843-852.
- Whitebird, R. R., Kreitzer, M. J., & O'Connor, P. J. (2009). Mindfulness-based stress reduction and diabetes. *Diabetes spectrum: a publication of the American Diabetes Association*, 22(4), 226.
- Whitebird, R. R., Kreitzer, M., Crain, A. L., Lewis, B. A., Hanson, L. R., & Enstad, C. J. (2012). Mindfulness-based stress reduction for family caregivers: a randomized controlled trial. *The Gerontologist*, 53(4), 676-686.
- Witek-Janusek, L., Albuquerque, K., Chroniak, K. R., Chroniak, C., Durazo-Arvizu, R., & Mathews, H. L. (2008). Effect of mindfulness based stress reduction on immune function, quality of life and coping in women newly diagnosed with early stage breast cancer. *Brain, behavior, and immunity*, 22(6), 969-981.
- Yook, K., Lee, S. H., Ryu, M., Kim, K. H., Choi, T. K., Suh, S. Y., ... & Kim, M. J. (2008). Usefulness of mindfulness-based cognitive therapy for treating insomnia in patients with anxiety disorders: a pilot study. *The Journal of nervous and mental disease*, 196(6), 501-503.
- Zvolensky, M. J., Solomon, S. E., McLeish, A. C., Cassidy, D., Bernstein, A., Bowman, C. J., & Yartz, A. R. (2006). Incremental validity of mindfulness-based attention irelation to the concurrent prediction of anxiety and depressive symptomatology and perceptions of health. *Cognitive behaviour therapy*, 35(3), 148-158.

Kaynakça Bilgisi / Citation Information

Demir, V. (2017). Bilinçli Farkındalık Temelli Bilişsel Terapi Programının Üniversite Öğrencilerinin Kaygı Düzeylerine Etkisi, *OPUS – Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 7(12), 98-118.

Belediyelerde Sosyal Politika Uygulamaları Ve Pendik Belediyesi Örneği

*
Orhan Koçak* - Hüseyin Arslan** - Serkan Eti***

* Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü. İstanbul/Türkiye

E-Posta: orhan.kocak@istanbul.edu.tr **ORCID:** 0000-0002-0281-8805

** Yrd. Doç. Dr., İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul/Türkiye

E-Posta: harslan@ticaret.edu.tr **ORCID:** 0000-0002-2190-2607

*** Öğr. Gör. Medipol Üniversitesi, İstanbul/Türkiye

E-Posta: serkaneti@yandex.com **ORCID:** 0000-0002-4791-4091

Öz

Sosyal politikalar genelde merkezi hükümetler tarafından planlanır ve ağırlıklı olarak yerel yönetimler tarafından uygulanır. Son yıllarda sosyal politikaların yerleşmesi daha da önem kazanmıştır. Bunun sebebi ise halkın sorunlarını yerel yönetimlerin daha iyi tespit edebilmesi ve erişebilmeleri olarak görülebilir. Yerel yönetimlerden biri olan belediyeler temel kentsel hizmetler sağlayan kurumlardır. Bunun yanında halk belediyelerden sosyal sorunları ile de ilgilenmelerini beklemektedir. Sosyal belediyecilikte sadece hizmetler üzerine değil, halkın sosyal sorunlarıyla da ilgilenilmektedir. Bu anlamda, belediyelerin sosyal sorunların çözümü için merkezi yönetimden daha fazla maddi kaynağa ve desteğe ihtiyaçları vardır. Bu çalışmada sosyal belediyeciliğin ne olduğu araştırılmış olup, çalışmanın birinci kısmında sosyal politika ve yerel yönetim hakkında literatür taraması yapılmıştır. Çalışmanın ikinci kısmında, belediyecilik ile ilgili yasal düzenlemeler incelenmiştir. Çalışmanın üçüncü kısmında, belediye ve sosyal politika ilişkisi araştırılmıştır. Son kısımda ise, İstanbul'un önemli bir ilçesi olan Pendik'te sosyal belediyecilik uygulamaları değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal politika, belediye, sosyal belediyecilik

Social Policy Applications In Municipalities and Pendik Municipality Sample

*

Abstract

Social policies are usually planned by central governments and implemented by local governments. In recent years, the decentralization of social policies has come into prominence. Because local governments can determine the problem of the people and easily reach and solve them. Municipalities provide basic city services, but people want municipality to interest in their social problems. A social municipality not only works for services but also works on social problems of the people. In this paper, what a social municipality has been investigated. The municipality needs more fund to solve the social problems and central government must help the municipalities more in this aspect. In the first part of the article, what do social policy and local government mean and history of them are described. In the second part of the article, local government and its duty in law have been examined. In the third part of the article, the relation between the municipality and social policy has been analyzed. In the last part, social municipality applications in Pendik that is an important district of Istanbul has been studied.

Key Words: Social policy, municipality, social municipality

Giriş

Sosyal kelimesi toplumla ilgili, birden fazla insanın oluşturduğu insan toplulukları ile ilgilidir. Ancak sosyal politika konularında sosyal kelimesi hangi başka bir kelimenin önüne gelirse bu kelimeye insani bir boyut kazandırır. Bu anlamda kullanılan sosyal kelimesi “karşılıklı yardım ve dayanışma anlayışı ile birlikte hareket etme” anlamını taşır (Alper, 2004: 3). Bu yardımlaşma ve dayanışmanın temelinde toplum içinde zayıf olanı, güçsüz olanı koruma, onu muhtaçlıktan kurtarma amacı vardır. Bu maddada sosyal adalet, sosyal devlet, sosyal güvenlik ve sosyal belediyecilik bahsedilen anlama sahip kavramlar olarak ortaya çıkmıştır.

Sosyal politika kavramı 19. yüzyılda sanayileşmenin sonuçlarından biri olarak ortaya çıkmış ve İkinci Dünya Savaşı'na kadar işçi-işveren ilişkilerini inceleyen dar kapsamda ele alınmıştır. Sanayi devrimi ile birlikte kentlerin nüfusu artmış ancak özellikle İkinci Dünya savaşı sonrası bu nüfus artışı çok hızlı olmuştur. Bu nüfus artışına bağlı olarak sosyal politika kapsamında ele alınabilecek sorunlar artmış ve sosyal politika, bireylerin toplumsal yaşamda karşılaştıkları veya karşılaşılabilecekleri tüm sorunların alanına ulaşmıştır (Güven, 1995: 11). Daha açık bir ifade ile sosyal politika, başlangıçta işçilerin korunması ve işçi-işveren arasındaki çatışmanın giderilmesi için başlamış, daha sonra toplumun tüm bireylerini kapsayacak bir genişliğe ulaşarak devletin uyguladığı vergi ve ücret politikalarından sosyal yardımlara, eğitim ve sağlık politikalarından çocuk yuvaları ve huzur evlerine kadar birçok uygulama ve hizmetin yer aldığı bir olgu olmuştur (Koray-Topçuoğlu, 1995: 22).

Son 20-30 yıl içinde ekonomik gelişmeler, küreselleşmenin artması ve hatta komünizmin yıkılması sonuçlarına bağlı olarak belediyelerin yönetim anlayışlarında değişiklikler meydana getirmiştir (Andrew – Goldsmith, 1998: 101). Bu değişikliklere bağlı olarak kamu yönetiminde modern işletme anlayışı içinde sosyal sorumluluk odak noktası haline gelmiştir (Yılmaz, 2010: 311). Kamu yönetiminde yerel yönetimin bir birimi olan belediyeler yerel kentsel hizmetlerin yanında sosyal sorumluluk anlayışının gereği olarak, halkın sosyal durumları ile de ilgilidirler. Belediyeler son yıllarda görevlerini sadece yol, su ve kanalizasyondan ibaret görmemektedir. Bunların yanı sıra kent sakinlerinin sosyal, kültü-

rel, sportif ve benzeri ihtiyaçlarını da dikkate almaktalar ve gerekli hizmetleri mali yapılarının elverdiği ölçüde sunmaktadırlar. Bu belediyeçilik anlayışı sosyal belediyeçilik olarak adlandırılmaktadır. Ayrıca "Sosyal Belediyeçilik", Akdoğan tarafından şöyle tanımlanmakta: "Mahalli idar-eye sosyal alanlarda planlama ve düzenleme işlevi yükleyen, bu çerçevede kamu harcamalarını konut, sağlık, eğitim ve çevrenin korunması alanlarını kapsayacak şekilde sosyal amaca yönlendiren; muhtaçlara yardım yapılması ve sosyal dayanışmanın tesis edilmesi ile sosyo-kültürel faaliyetlerin gerçekleştirilebilmesi için gerekli olan altyapı yatırımlarını üstlenen; bireyler ve toplumsal kesimler arasında zayıflayan sosyal güvenlik ve adalet mefhumunu güçlendirmeye yönelik olarak mahallî idarelere sosyal kontrol işlevleri yükleyen bir modeldir" (Akdoğan, 2002).

Sosyal politika uygulama alanları içinde sorunların çözülmesinde en etkin ve güçlü kurum devlettir. Yerel yönetimler, devletin işleyişi içinde halka en yakın kuruluşlar olarak, mahalli sorunların tespit edilmesinde, sosyal politikalar oluşturulmasında ve bu politikaların uygulanmasında önemli yere sahiptirler. Özellikle refah devleti kavramının ortaya çıktığı İkinci Dünya savaşından sonra bu kapsamda ele alınan sorunların çözümünde belediyelerin sosyal yardım ve sosyal hizmet uygulamaları önemini artırmıştır.

Sosyal Politika

Sosyal politikanın doğuşu 19. yüzyılda işçi sınıfı odaklı çalışmalar ile olmuştur. Sanayi devrimi sırasında uygulanan iktisat politikaları sonucunda, bu kesimin çalışma ve yaşam koşulları ağırlaşmıştır. Ücretler düşmüş, çalışma hayatına kadınlar ve çok küçük yaşta çocuklar girmiştir. Bunların sonucunda toplumsal düzen ve sosyal denge bozulmuştur. Sosyal politika uygulamalarının temelleri böyle bir ortamda atılmıştır. Çalışma koşullarının iyileştirilmesi, sosyal güvenlik (Koray, 1995: 4), çalışma hayatındaki kadın ve çocuklar gibi konular sosyal politikanın temel konularıdır.

İkinci dünya savaşına kadar geçen zaman zarfında sosyal politikanın ilgilendiği konular işçi-işveren arasındaki anlaşmazlıklar ve çatışmalardı. İkinci dünya savaşından sonra "Refah devleti" kavramıyla birlikte sosyal

politikanın ilgilendiği konular gelişmiştir (Güven, 1995: 12). Sosyal refahı etkileyen her konu ve sorun sosyal politikanın ilgi alanına girmiştir. Sosyal politika çok çeşitli tanımlar yapılan bir bilim dalıdır. Ancak bütün tarifleri iki kategori altına toplamak mümkündür. Bunlar dar anlamda sosyal politika ve geniş anlamda sosyal politika.

19. yüzyılda sanayi devriminden sonra ortaya çıkan, işçi sorunlarını çözmeye yönelik politikaları içeren sosyal politika anlayışıdır. Sanayileşme ve buna bağlı olarak kentleşmenin yol açtığı sefalet ve tehlikelere karşı işçileri korumak amacıyla ekonomik ve sosyal yaşamda alınan önlemler bütünüdür (Koray-Topçuoğlu, 1995: 3). Anlaşıldığı üzere, işçi ve işveren arasında oluşan sorunlar ve çatışmaları gidermek, işçilerin çalışma ve yaşam koşullarını iyileştirmek dar anlamda sosyal politikanın hedefleridir.

Bu anlamıyla sosyal politika aslında insanlık tarihi kadar eskidir. Sanayi devriminden önce de insanlar arasında güçsüz, yaşlı, özürlü ve yardıma muhtaç olanlar bakılıp gözetiliyordu. Bu manada sosyal politika tüm zayıf ve güçsüzlerin korunmasının yanında sosyal refahın artmasını da kapsar. Sosyal sorun sağlık, eğitim, konut, çevre, yerleşim sorunları, personel sorunları ve demokratikleşmeyi de içine alacak şekilde geniş bir çerçevede ve kapsamda anlam ve içerik kazanmaktadır.

Yerel Yönetimler

Sosyal politikaların oluşturulması ve etkin bir şekilde uygulanması üzerine yapılan araştırmalarda yerel yönetimlerin merkezi yönetime göre daha etkin olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Ersöz, 2006: 760). Sosyal politika başlığı altına toplanabilecek sosyal yardım, sosyal hizmet, eğitim, sağlık, kültür ve konut başlıklarında, mahalli sorunların tespit edilmesinde ve bu sorunların çözümlenmesinde belediyeler halka yakınlık derecesi oranında merkeze göre daha etkindirler. Ancak belediyelerin sosyal politikaları uygulamalarındaki etkinliği büyük oranda mali yapılarına ve merkezi yönetimin refah devleti yaklaşımına bağlıdır (Ersöz, 2006: 760).

Son 20 yılda yerel yönetimler bölgelerinin ekonomik gelişimlerinde kritik roller oynamışlardır (Mike-Imrie, 1999: 58). Ancak bu kritik ve önemli rolüne rağmen belediyeler tek başlarına uygulamaları ile özellikle

sosyal sorunların başında gelen yoksulluğu düşüremezler (Torjman-Leviten, 2003: 21).

Türkiye gibi Sivil Toplum Kuruluşlarının gelişmediği, ara korunak mekanizmalarının etkisiz olduğu, devletin sosyo-ekonomik fonksiyonlarını yitirdiği ülkelerde yerel yönetimlerin sosyal devlet misyonunu üstlenmeleri kaçınılmaz bir durumdur (Akdoğan, 2002:). Ülkemizde sosyal politika kapsamına giren görev ve sorumluluklar 5393 sayılı Belediye Kanununun 14. maddesinin "b" fıkrasında sayılmış ve uygulama takdiri belediyelere bırakılmıştır (Ersöz, 2004: 23). Bu fıkranın üçüncü paragrafında "Hizmetlerin yerine getirilmesinde öncelik sırası, belediyenin mali durumu ve hizmetin ivediliği dikkate alınarak belirlenir." cümlesi ile belediyelere kanunda belirtilen ve belirli bir sınırı olmayan sosyal politika uygulamalarında serbestlik tanınmıştır.

Bir ülkeyi, özellikle Türkiye ölçeğinde büyük bir ülkeyi tek bir merkezden yönetmek mümkün değildir. Kamu hizmetlerinin verimliliği ve etkinliğini artırmak için yerel yönetimlerin varlığı önemlidir. Yerel yönetimler belirli bir amaçlara ulaşmak, belirli ihtiyaçlara yanıt vermek için ortaya çıkmış birimlerdir (Keleş, 1994: 21).

Ülkemizde "İl özel idaresi", "belediye" ve "köy" olmak üzere üç türlü yerel yönetim birimi vardır. Ancak ülkemizde belde veya beldeye ait hizmetler denildiğinde, il özel idarelerinden çok Belediyeler akla gelmektedir. Kente yönelik hizmetler belediyelerin varlık sebebidir (Toprak, 1988: 103). Biz de konumuzla ilişkili olan yerel yönetim birimini belediye olarak ele alacağız.

Yönetim sistemimiz içinde yaklaşık 150 yıllık bir geçmişi bulunan belediye de, il özel idaresi gibi, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e intikal eden yönetim kurumlarından (Eryılmaz, 2002: 136). Cumhuriyet döneminde ilk olarak 1930 yılında çıkartılan 1580 sayılı Belediye Kanunu ile belediyeler düzenlenmiştir. Ancak bu konuda en son düzenleme 5393 sayılı Belediye Kanunu ile yapılmıştır. Bu kanuna göre nüfusu 5000'i aşan yerleşim merkezleri ile tüm il ve ilçe merkezlerinde belediye kurulmaktadır.

Avrupa'da Belediyeciliğin Gelişim Süreci

Sanayi devrimine kadar geçen sürede belediyecilik anlamında önemli bir gelişme yaşanmamıştır. Yerel yönetimler Sanayi devrimi öncesi

Avrupa'da daha çok bağımsız şehir yönetimleri şeklinde ortaya çıkmıştır. Kent yönetimleri temel kentsel hizmetlerin yanısıra günümüzün üniter devletleri tarafından yerine getirilen önemli sosyal politika fonksiyonları üstlenmişlerdir. Su arzı, atık sistemi, yol sistemi gibi kentsel hizmetler ve kadın ve çocuk emeğinin denetimi, kamu sağlığı sistemlerinin oluşturulması, okullar, yoksullar ve yaşlılar için bakım imkanlarının geliştirilmesi gibi sosyal politika hizmetleri bu yönetimler tarafından karşılanmışlardır (Ersöz, 2007: 761).

18 yüzyıl sonunda gerçekleşen sanayi devrimi ile birlikte tarım toplumundan sanayi toplumuna geçilmesi kentlerin sanayi merkezi olarak ortaya çıkması ve buralara köylerden yoğun göç olması yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Kentlerin nüfusları hızla artmış, bu yoğun nüfus çarpık kentleşme, hava kirliliği, alt yapı yetersizliği gibi sorunlarla karşılaşmışlardır. Bu sorunların çözümünde yeni arayış ve çabalar Avrupa belediyeçiliğini derinden etkilemiş ve yerel yönetimlerin önemini artırmıştır (Aydınlanma1923, 2004). Endüstri devriminden İkinci dünya savaşına geçen periyotta yerel yönetimlerin sosyal politika alanındaki işlevi 20. yüzyılın başlarına kadar genelde yoksullara yardım ölçeğinde kalmıştır.

Belediyelerin önemi özellikle sosyal politika fonksiyonlarındaki rol ve etkinliği İkinci Dünya savaşından sonra refah devleti kavramı ile birlikte artmıştır. 1945-1975 döneminde refah devletleri gibi, birçok ülkede, yerel yönetimler de "altın çağ" diye nitelendirilen bir dönemi yaşamışlardır (Ersöz, 2007: 1).

Türkiye'de Belediyeçiliğin Gelişim Süreci

Selçuklularda birinci derecede belediye işleri kadıların yetkisinde idi. Osmanlılarda ise kuruluşundan 1850'li yıllara kadar bir belediye örgütlenmesi yoktu. Devletin görmesi gereken belediye hizmetleri vakıflar aracılığı ile görülüyordu. Bunlar: su işleri, temizlik işleri, aydınlatma işleri, parklar ve bahçeler, mezarlıklar, yol ve altyapı hizmetleri, halk sağlığını koruyucu çalışmalardır. Bu işler için halktan vergi toplanmıyordu. Ancak 19. yüzyılda sanayi devriminden sonra Osmanlı'da el sanatlarına dayanan geleneksel ekonominin çöküşü ile birlikte vakıfların

gelirleri azalmış bu durum vakıf hizmetlerinin sağlıklı bir şekilde görülmesini engellemiştir (Aydınlanma1923, 2004).

Osmanlı döneminde İstanbul dışında diğer şehirlerde belediye kurulması 1870'den sonra olmuştur. Vilayet yönetimini yeniden düzenleyen 1871 tarihli "İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi" aynı zamanda belediyelerin ilk yasal temeleni oluşturur. Şehir ve kasabalardaki belediye örgütünün yaygın bir şekilde kurulması 1877 yılında yürürlüğe giren "Vilayetler Belediye Kanunu" ile gerçekleşti. Bu yasa 1930 yılında kabul edilen 1580 sayılı Belediye Kanununa kadar yürürlükte kaldı (Eryılmaz, 2002: 178).

Cumhuriyet döneminde 1930 yılında 1580 sayılı belediye yasası çıkarılarak belediyelerin fonksiyonları düzenlenmiştir. Fransa'dan uyarlanarak yapılan bu yasa çıkarıldığı yılların sosyo-ekonomik şartları içinde yeterli, hatta ileri düzenlemeler içermekte idi. Yaklaşık 75 yıl yürürlükte kalan bu yasa belediyelere geniş bir faaliyet alanı tanımaktaydı (Ersöz, 2006: 761). Daha sonra 7 Aralık 2004 tarihinde çıkartılan 5272 no'lu yasa belediye kanunu olarak yürürlüğe girdi ancak Anayasa Mahkemesi bu yasayı 18 Ocak 2005 tarihinde iptal etti. İptal edilen bu yasanın yerine 13 Temmuz 2005 tarihinde 5393 sayılı yasa yürürlüğe girdi.

Belediyecilik İle İlgili Yasal Düzenlemeler

Anayasa'da Yerel Yönetimler

Yerel yönetimler, 1982 Anayasasında 2. bölümde "Yürütme" başlığı altında, "İdarenin kuruluşu" kenar başlığında 127. maddede şöyle tarif edilmiştir: Mahallî idareler; il, belediye veya köy halkının mahallî müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirlenen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişileridir. Mahallî idarelerin kuruluş ve görevleri ile yetkileri, yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunla düzenlenir.

Anayasa'da da görüldüğü üzere belediyeler bulunduğu bölgenin yerel ihtiyaçlarını karşılamak üzere oluşturulmuş kamu tüzel kişileridir. Bu ihtiyaçları en yakından tanıyan halka en yakın yerel yönetimlerdir.

5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu'nda Sosyal Politika Görevleri

Nüfusu 750 bini aşan illerde kanunla büyükşehir belediyesi kurulabilir. Ülkemizde 16 adet büyükşehir belediyesi bulunmaktadır. Büyükşehir belediyelerine yasa ile verilen bazı sosyal politika görev ve sorumlulukları mevcuttur. Bunlar yasanın 7. maddesinin (n) ve (v) fıkralarında yer almaktadır. “n” fıkrası büyükşehir belediyelerine gerektiğinde sağlık, eğitim ve kültür hizmetleri için bina ve tesisler yapmak, kamu kurum ve kuruluşlarına ait bu hizmetlerle ilgili bina ve tesislerin her türlü bakımını, onarımını yapmak ve gerekli malzeme desteği sağlamak şeklinde görevler verirken, “v” fıkrası: sağlık merkezleri, hastaneler, gezici sağlık üniteleri ile yetişkinler, yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek, geliştirmek ve bu amaçla sosyal tesisler kurmak, meslek ve beceri kazandırma kursları açmak, işletmek veya işlettirmek, bu hizmetleri yürütürken üniversiteler, yüksek okullar, meslek liseleri, kamu kuruluşları ve sivil toplum örgütleri ile işbirliği yapmak görevlerini vermiştir.

5393 Sayılı Belediye Kanunu'nda Belediyelerin Görevleri

Belediyeler, belde halkının günlük ihtiyaçlarının karşılanmasında birinci derecede sorumlu kuruluşlar olarak kabul edildikleri için temel kentsel hizmetlerin ve altyapı tesisinde, sosyal ve hatta kültürel konulara kadar birçok alanda sorumluluklar üstlenmişlerdir (Aydın, 2008: 115)

3 Temmuz 2005 tarihinde kabul edilen 5393 no'lu belediye konusunda belediyelerin görevleri şu şekildedir :

MADDE 14. — Belediye, mahallî müşterek nitelikte olmak şartıyla;

- a) İmar, su ve kanalizasyon, ulaşım gibi kentsel alt yapı; coğrafi ve kent bilgi sistemleri; çevre ve çevre sağlığı, temizlik ve katı atık; zabıta, itfaiye, acil yardım, kurtarma ve ambulans; şehir içi trafik; defin ve mezarlıklar; ağaçlandırma, park ve yeşil alanlar; konut; kültür ve sanat, turizm ve tanıtım, gençlik ve spor; sosyal hizmet ve yardım, nikâh, meslek ve beceri kazandırma; ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi hizmetlerini yapar veya yaptırır. Büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 50.000'i geçen belediyeler, kadınlar ve çocuklar için koruma evleri açar.

- b) Okul öncesi eğitim kurumları açabilir; Devlete ait her derecedeki okul binalarının inşaatı ile bakım ve onarımını yapabilir veya yaptırabilir, her türlü araç, gereç ve malzeme ihtiyaçlarını karşılayabilir; sağlıkla ilgili her türlü tesisi açabilir ve işletebilir; kültür ve tabiat varlıkları ile tarihî dokunun ve kent tarihi bakımından önem taşıyan mekânların ve işlevlerinin korunmasını sağlayabilir; bu amaçla bakım ve onarımını yapabilir, korunması mümkün olmayanları aslına uygun olarak yeniden inşa edebilir. Gerekliğinde, öğrencilere, amatör spor kulüplerine malzeme verir ve gerekli desteği sağlar, her türlü amatör spor karşılaşmaları düzenler, yurt içi ve yurt dışı müsabakalarda üstün başarı gösteren veya derece alan sporculara belediye meclisi kararıyla ödül verebilir. Gıda bankacılığı yapabilir.

Belediye hizmetleri, vatandaşlara en yakın yerlerde ve en uygun yöntemlerle sunulur. Hizmet sunumunda özürlü, yaşlı, düşkün ve dar gelirli durumuna uygun yöntemler uygulanır. Belediyenin görev, sorumluluk ve yetki alanı belediye sınırlarını kapsar. Belediye meclisinin kararı ile mücavir alanlara da belediye hizmetleri götürülebilir. 14. maddenin a fıkrasında açıkça sosyal politikaların temeli sayılan sosyal hizmet ve yardım görevi zikredilmiş ve bu çerçevedeki hizmetler arasında nitelendirilebilecek olan kadın ve çocuklar için koruma evleri açma görevi verilmiştir (Aydın, 2008: 117). Büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 50.000'i geçen belediyeler, kadınlar ve çocuklar için koruma evleri açacaklardır. Yine bu kapsamda belediyeler okullara, öğrencilere ve amatör spor kulüplerine destek olabileceklerdir. Yine aynı maddenin a fıkrasında yer alan önemli bir görev, belediyeler hemşerilerine meslek ve beceri kazandırmak amacıyla faaliyetlerde bulunmadır.

Sosyal Politika Ve Belediye

Sosyal politika gerek kavram gerek kapsam ve gerekse politikalarının belirlenmesi ve bu politikaları uygulayan kurumlar bakımından kesin sınırları çizilemeyen bir alandır. Sosyal politika tanımlarına bakıldığında çok çeşitli yaklaşımlarla karşılaşılır. Örneğin İngiltere'de sosyal politika sosyal refahı temin etmesi olarak ele alınırken, (Walsh- Stephens- Moore,

2000: 2) başka bir tanımda devletin sosyal durum ve imkanlara müdahale biçimi olarak değerlendirilmektedir.

Gelişmiş ülkelerde devlet İkinci Dünya Savaşından sonra refah devleti olarak algılanmaya başlamış ve 1945 - 1975 dönemleri arasında yerel yönetimler bu konuda çalışmalar yapmışlardır. Bu dönemde kentlerin sosyal kalkınmasında yerel yönetimler önemli roller oynamışlardır (Ay-dın, 2008: 42). 1980'li yıllarda belediyelerin bu konudaki fonksiyonlarında daralma olsa da 1990'lı yılların ikinci yarısında desantralizasyon etkisi ile yerel kalkınmadan istihdam sağlamaya, işsizlik ve yoksullukla mücadele etme konusuna kadar yerel yönetimler yeniden inisiyatif kullanmaya başlamışlardır (Kesgin, 2008: 102).

Tablo 1: Sosyal Politika Sağlayan Gruplar

Sosyal Ku- rumlar	Örgütlenme Biçimleri	Temel Fonksiyon- ları	Sosyal Refah Fonksiyon- ları
Sivil Kesim	Aileler	Üreme, sosyalleşme, koruma, dostluk, manevi destek	Bağımlı üyelerinin bakımı, aile içi mali destek
Din	Dini kurumlar	Ruhi gelişme	Üyelerine refah, sağlık, eğitim, sosyal hizmetler sağlamak ve danışmanlık
İşyeri	İş organizasyon- ları	İstihdam	İşçi ödenekleri
Piyasa(özel sektör)	Üreticiler(firma) ve tüketiciler (Hane halkı)	Mal ve hizmetlerin değişimi	Mal ve hizmetlerin ticari sosyal refahu
Gönüllü sektör karşılıklı yardım	Gönüllü ku- ruluşlar, gruplar	Karşılıklı yardım, in- san sevgisi, yardım- severlik	Kendi kendine yardım, gönüllülük, topluma yönelik sosyal hizmetler
Devlet	Merkezi yöne- timler, bölgesel ve yerel yönetimler	Toplumsal amaçlarla kaynakların yönlendirilmesi ve dağıtılması	Yoksulluğun önlenmesi, ekonomik güvenlik, sağlık, eğitim ve konut hizmetleri

Kaynak H.Y.ERSÖZ; Sosyal Politika Perspektifinden Yerel Yön.;İstanbul, Filiz Kitabevi, 2004; s. 13

Bu anlamda, belediyeler bir kamu kurumu olarak, yerel dinamikleri dikkate alacak şekilde diğer aktörlerle koordineli olarak yerelde sosyal politikaları “esnek yürüten aktör” konumunda olmalıdır (Taşçı, 2017, 55). Yerel yönetim birimlerinden biri olan belediyelerin temel kentsel hiz-

metlerin yanında sayabileceğimiz görevleri, fiziki mekanları düzenlemenin ötesinde, halkın yaşam kalitesini yükseltmek, kimsesiz, yoksul, özürlü, yaşlı, kadın ve çocukları gözetmek, yersiz yurtsuzlara iş bulmak ve korumaktır. Diğer bir ifade ile belediyeler bir anlamda “sosyal rehabilitasyon” işlevlerini de üstlenmiş durumdadırlar (Aytaç, 2010: 132). Bu rehabilitasyon çerçevesinde belediyeler bireyin sosyalleşmesinde sosyal eğitim işlevi de görebilirler (Es, 2007: 29). Diğer bir açıdan yerel sosyal politikalar, mahalli düzeyde, yöre sakinlerinin ve STK’ların beceri ve kaynaklarından yararlanılarak, sosyal hayatın ve gücünün, yerel ekonomik ve sosyal gelişmeyle desteklenmesini öngören politikalar (Seyyar, 2008: 32).

Konut: 5393 sayılı yasanın 69. maddesinde belediyelere imarlı ve alt yapı arsalar üretmek; konut, toplu konut yapmak, satmak, kiralamak ve bu amaçlarla arazi satın almak, kamulaştırma yapmak, bu arsaları trampa etmek, bu konuda ilgili diğer kamu kuruluşları ve bankalarla iş birliği yapmak ve gerektiğinde onlarla ortak projeler geliştirmek yetkisi tanınmıştır (Aydın, 2008: 144).

Eğitim ve Sağlık: Yerel yönetimler yerel halkın sosyal ihtiyaçlarını belirlemede ve bu ihtiyaçları karşılamada merkezi yönetime göre daha elverişli bir konumdadırlar (Pektaş, 2010, 11). Devlete ait her derecedeki okul binalarının inşaatı ile bakım ve onarımını yapabilme veya yaptırabilme ile her türlü araç gereç ve malzeme ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri. Yine il sınırları içinde Büyükşehir belediyeleri, belediye ve mücavir alan sınırları içinde il belediyeleri ile nüfusu 10.000’i geçen belediyeler, meclis kararıyla; sağlık yatırımlarının ve eğitim kurumlarının su, termal su, kanalizasyon, doğal gaz, yol ve aydınlatma gibi alt yapı çalışmalarını faiz almaksızın on yıla kadar geri ödemeli veya ücretsiz olarak yapabileceklerdir. Ayrıca meslek ve beceri kazandırma kursları açma görevi bu kapsamda değerlendirilen görevler arasındadır.

Sağlık alanında ise belediyelere mahalli müşterek nitelikte olmak şartıyla, acil yardım, kurtarma ve ambulans hizmetlerini yerine getirme görevi ve sağlıkla ilgili her türlü tesisi açabilme işletebilme imkanı verilmiştir.

Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmetler: Belediyeler yerellik ilkesi ile hareket ettiklerinden, sakinlerin ihtiyaçlarını belirlemede merkezi otoriteden daha sağlıklı davranma imkanına sahip olmaktadırlar. Belediyeler, konut, eğitim, sağlık konusunda olduğu gibi, sosyal yardım ve hizmetlerin de ulaştırılmasında merkezi yönetime göre daha hızlı ve isabetli olabilmektedirler (Beki, 2009: 74). Belediyelerin sosyal nitelikli uygulamalarının merkezi yönetimin bu alandan uzaklaşmasıyla daha fazla arttığı görülmektedir. Görevlerin ve yetkilerin yerel yönetimlere devredilmesi süreci ile birlikte belediyeler yerel sosyal sorunlara karşı daha aktif politikalar üretmeye başlamışlardır. Söz konusu aktif politika araçlarından birisi de sosyal belediyeciliktir (Kesgin, 2008, 55). Sosyal politikalara ilişkin önemli yetki ve sorumluluklarla donatılan yerel kamu yöneticileri, buldukları bölgenin sosyo-ekonomik sorunlarının tespitinde ve çözümünde, dezavantajlı sosyal grupların mağduriyetlerinin giderilmesinde etkin roller üstlenmektedirler (Pektaş, 2010: 11).

Ülkemizde belediyelerin en çok yerine getirdiği sosyal politikalar sosyal yardım ve sosyal hizmet alanındadır. Belediyeler 5393 no'lu yasada bu yardım ve hizmetlerin sağlanmasından sorumlu tutulmuşlardır. Yasada sosyal yardım ve hizmetler konularından bazılarında özellikle vurgu yapılmıştır. Bunlar; kadın ve çocuklar için koruma evleri açma, gıda bankacılığı, fakir öğrencilere destek (md14), dar gelirlilere ve afete maruz kalanlara arsa tahsisi yapma (md69/3), olarak sıralanabilir. Bizzat belediye başkanına verilen görev özürülülere yönelik hizmetleri yürütmek ve özürülüler merkezini oluşturmaktır. Bu düzenlemelere ek olarak belediyelerin gider kalemlerinden biri, dar gelirliler, yoksul, muhtaç ve kimsesizler ile özürülülere yapılacak sosyal hizmet ve yardımlardır.

Belediyelerin mahalli alanlarda hizmet üretimlerinde ve bunlara erişimde, bunlara ulaşamayan "yoksun kesim" olarak ifade edebileceğimiz gruplara sosyal yardım ve hizmet sunması, hem anayasal ölçütlerde sosyal devlet olmanın bir gereği hem de fonksiyonları gereğidir. Sosyal yardım ve hizmet açılımında bir taraftan yoksun durumdaki gruplara destek sağlamak yer alırken, diğer taraftan sosyal hizmet yönüyle de mahalli alanlarda herkes tarafından ihtiyaç duyulan sosyal içerikli hizmetlerini kapsamaktadır (Negiz, 2011: 324).

Ülkemizde belediyeler sosyal yardım kapsamında en fazla gıda ve giyecek yardımı yapmakta, nakit yardımında bulunmaktadır (Aydın,

2008: 152). Belediyelerin büyük bir çoğunluğu sosyal hizmetler ile ilgili çalışmalarında birinci aktör olarak görev almaktan çekinirken, sosyal yardımlarda ise önde olmayı tercih etmektedir (Kerman, 2009: 134). Bununla birlikte, büyükşehir ve büyükşehirlerdeki ilçe belediyeleri huzurevleri ve gündüz bakım evleri gibi müesseseler kurarak hem kurumsallaşmada hem de hizmet anlamında sosyal hizmet uygulamalarını hayata geçirmektedirler. Sosyal belediyeçilik uygulamaları içinde yer alan sosyal hizmet faaliyetleri genel olarak Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü'nce yerine getirilmektedir. Ancak, genelde bu birim faaliyetlerini yerine getirirken sunduğu hizmetlerin, istisnaları olsa da çağdaş bir sosyal hizmet sistemini yansıttığını söylemek güçtür. Ayrıca sosyal hizmetler, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu, belediyeler ve sivil toplum örgütlerinin işbirliği içerisinde de yerine getirilmektedir. Sosyal belediyeçilik anlayışı çerçevesinde belediye yönetimi, çocuklara, gençlere, kadınlara, yaşlılara, engellilere ve risk gruplarına yönelik çeşitli sosyal hizmetler sunmaktadır. Ayrıca belediye yönetimi yaygın eğitim organizasyonları ve kriz döneminde sosyal hizmetlerde bulunabilmektedir. Belediyeler belirtilen dezavantajlı gruplara ve durumlara aşağıdaki sosyal hizmetleri sunmaktadır (Çelik, 2014: 7)

- Çocuklar: Kreş ve çocuk yuvaları, kimsesiz çocuklar için yuvalar ve çocuk kulüpleri kurmak.
- Kadınlar: Ana-çocuk sağlığı merkezleri, kadın sığınma evleri ve el sanatları değerlendirme merkezleri açmak.
- Engelliler: Engelliler için temel eğitim okulları, beceri kursları açmak, spor ve iletişim olanakları sağlamak.
- Yaşlılar: Güçsüzler yurdu ve huzurevleri açmak. Gençler: Gençlik merkezleri, spor tesisleri, danışma ve psikolojik danışma merkezleri açmak ve meslek edindirme kursları başlatmak.
- Risk grupları: Sokak çocukları, tinerci çocuklar, istismara uğramış çocukların aralarında bulunduğu grup için hukuki ve psikolojik yardım büroları kurmak.
- Yaygın eğitim organizasyonları: Okuma-yazma, çocuk bakımı ve eğitimi, çıraklık eğitimi ve beceri kazandırma eğitimleri vermek.
- Kriz dönemi hizmetleri: Savaş, terör ve doğal afet gibi durumlarda, barınma, beslenme ve temizlik hizmetleri sunmak.

Belediyelerin sosyal yardımları ise bütçelerine ve yerel halkın ekonomik ve sosyal durumlarına göre değişim göstermektedir. Bu anlamda yapılan sosyal yardımlar, aynı ve nakdi olmaktadır. Nakdi yardımlara ilave olarak, gıda yardımı, yakacak yardımı, 1. ve 2. el giyecek yardımı, eşya yardımı, sağlık hizmetleri yardımı, engelli ihtiyaçları yardımları belediyelerin belli başlı sosyal yardımlarından sayılabilir (Negiz, 2011: 333).

Araştırma Yöntem ve Bulguları

Araştırmanın Yöntemi

Pendik belediyesinin yaptığı yardımlar üzerine bir çalışma yapılmıştır. Pendik belediyesinden gıda veya maddi yardım alan vatandaşların demografik bilgileri, aldıkları yardım miktarı, sıklığı, kalitesi, yardımı ulaştıran memurun tutum ve davranışları ve aldığı bu sosyal yardımdan memnuniyeti üzerine bir anket hazırlanmıştır. Anket tercih edilmesinin başlıca nedeni, diğer veri toplama tekniklerine göre hem zaman hem maliyet açısından uygun olmasıdır. Ayrıca anket yöntemi ile elde edilen verilerin sayısallaştırılarak nicel analiz yapılmasında kolaylık sağlamasından dolayı anket yardımıyla veri toplama tekniğinden yararlanılmıştır. Hazırlanan bu anket Pendik belediyesinden yardım alan vatandaşlara kolayda örnekleme metodu ile uygulanmıştır. Kolayda örnekleme yöntemi sayesinde veriye hızlı bir şekilde ulaşabilme imkânı sağlamasından dolayı tercih edilmiştir (Bülbül & Demirer, 2008).

Pendik belediyesinin resmi sitesinde yer alan nüfus sayısına bakıldığında Pendik nüfusu 663569 kişidir. Bu sayı ile İstanbul'un en büyük beşinci ilçesidir. Örneklem büyüklüğünün tespiti için,

$$n = \frac{N \cdot s^2 t_{\alpha, sd}^2}{(N - 1) d^2}$$

formülünden yararlanılmıştır (Özdamar, 2003). Bu formüle göre, Pendik belediyesi üzerinde yapılan çalışma için %90 güven düzeyinde 96 gözlem yeterlidir. Çalışma 200 kişi üzerinde yapıldığından, örneklemin temsil yeteneği yeterli görülmüştür.

Anket ile elde edilen sonuçlar üzerinden demografik bilgiler analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlara bakıldığında eğitim düzeyi ile yardım talebi arasında ters orantılı bir ilişki olduğu görülmüştür. Kadınların yardım talebinde daha fazla bulunduğu gözlenmiştir.

Anket sorularının geçerliliği test edilmiştir. Bunun için SPSS programındaki Cronbach's Alpha değerinden yararlanılmıştır. Ayrıca anket verilerinin normallik dağılımı incelemek için basıklık ve çarpıkları her bir soru için ayrı ayrı incelenmiştir. Uygun olmayan değişkenler analizden çıkarılmış, normal dağılıma uygun olan değerler üzerinden analizlere devam edilmiştir. Normal dağılıma uygun olan değişkenler üzerinden faktör analizi uygulanmıştır. Faktör analizi ile tek bir faktör elde edilmiştir. Faktör analizi ile birbiriyle ilişkili çok değişkenin daha az değişken haline getirmek için kullanılan bir yöntemdir (Doğan & Başokçu, 2010).

Faktör analizi ile elde edilen faktör ANOVA tablosu ile vatandaşların memnuniyetleri ile ilişkisinin olup olmadığına bakılmıştır. Varyans analizi (Analysis of Variance: ANOVA), ikiden fazla grubun aynı ortalamaya sahip olup olmadıklarını sınanmasında kullanılır. Elde edilen faktör ile vatandaşların memnuniyetleri arasında yapılan varyans analizinde, nakdi faktörün memnuniyete ortalamalarının farklı olduğu, dolayısıyla etkili olduğu sonucu çıkarılmıştır. ANOVA testinde her bir ana kütle için normal dağılıma sahip olduğu ve varyanslarının da eşit olduğu varsayımı yapılmaktadır (Armutlulu, 2008).

Araştırmanın Analizleri

Anket yapılan 200 kişiye ait demografik bilgilerin temel istatistik verileri Tablo 2'de verilmiştir. Eksik veri tespit edilmemiştir. Ankete katılan ve yardım alanların %40,5'i 31-40 yaş aralığındadır. Belediye tarafından yardım edilenlerin %79'u kadın olup, kadınların yardıma daha ihtiyaç duydukları ve talep ettikleri söylenebilir. Yardım başvurusunda bulunanların %66'sı evli olup, bekâr, dul ve boşanmışların toplam oranı ise ancak %34'tür. Yardım alanların eğitim seviyelerine bakıldığında 200 kişiden 120'sinin ilkokulu mezunu olduğu, eğitim seviyesinin düşük olduğu kişilerin ekonomik olarak destek almak zorunda kaldığı söylenebilir. Bu değerlere bakıldığında, artan eğitim seviyesi ile birlikte kurumlardan gıda ve maddi yardım talebinde bulunma oranlarında ciddi bir düşüş

yaşandığı görülmektedir. Verilere göre eğitim seviyesi düştükçe yardım talebinde bulunma oranı da artmıştır. Buna göre ilkokul mezunu 120, ortaokul mezunu 27, lise mezunu 7, lisans mezunu 1 kişi yardım talebinde bulunarak almıştır. Buradan eğitim seviyesi ile yardım talebinde bulunma arasında bir ters orantı olduğu söylenebilir. Özel durumdan dolayı çalışmayan kişilerin kurumdan yardım aldıkları görülmüştür. Ayrıca yardım talebinde bulunan kişilerin evinin mülkiyet durumu incelenmiştir. İncelendiğinde %72'sinin kiracı olduğu saptanmıştır.

Tablo 2: Demografik Bilgilerin Temel İstatistikleri

Temel İstatistikler									
	Yaşınız	Cinsiyetiniz	Medeni Durumunuz	Öğrenim Durumunuz	Hanedeki Kişi Sayısı	Kişinin İş Durumu	Hanedeki Çalışan Sayısı	Hanenin Aylık Geliri	Evin Mülkiyeti
N Geçerli	200	200	200	200	200	200	200	200	200
N Eksik Veri	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ortalama	3,4900	1,2100	1,8100	2,0000	2,6800	3,1700	1,7000	3,1500	2,8050
Medyan	3,0000	1,0000	1,0000	2,0000	3,0000	4,0000	2,0000	3,0000	3,0000
Mod	3,00	1,00	1,00	2,00	3,00	4,00	2,00	4,00	3,00
Std. Sapma	1,09815	,40833	1,20046	,76349	,86099	1,11233	,61799	1,35895	,80637
Çarpıklık	,474	1,435	,971	1,163	-,142	-,961	,426	-,081	-,199
Çarpıklığın Standart Hatası	,172	,172	,172	,172	,172	,172	,172	,172	,172
Basıklık	-,181	,059	-,824	3,661	-,629	-,602	,047	-,515	1,053
Basıklığın Standart Hatası	,342	,342	,342	,342	,342	,342	,342	,342	,342
Minimum	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
Maksimum	6,00	2,00	4,00	6,00	4,00	4,00	4,00	6,00	4,00
Toplam	698,00	242,00	362,00	400,00	536,00	634,00	340,00	630,00	561,00

Kolayda örnekleme ile 200 kişi üzerinde yapılan anketin Cronbach's Alpha değeri 0,717 olarak hesaplanmıştır. Çalışmanın analizleri SPSS ile yapılmıştır. Cronbach's alpha değeri 0,60'dan büyük olması durumunda yapılan çalışma orta düzeyde güvenilirdir. Bu değer 0,80'den yüksek olması durumunda ise ölçek yüksek derecede güvenilir kabul edilir. Tablo 3'deki bu değer kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmüştür (Özdamar, 2004).

Tablo 3: Güvenilirlik (Cronbach's Alpha) Değeri

Güvenilirlik İstatistikleri	
Cronbach's Alpha	Değişken Sayısı
0,717	4

Tablo 4: Anket Sorularının Tanımlayıcı İstatistikleri

Tanımlayıcı İstatistikler	Örneklem Sayısı	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart Sapma	Çarpıklık	Basıklık		
	İstatistik	İstatistik	İstatistik	İstatistik	İstatistik	İstatistik	Standart Hata	Standart Hata	
Belediyeden kaç yıldır yardım alıyorsunuz?	200	0	2	1,11	0,904	-0,209	0,172	-1,753	0,342
Bir yıl içerisinde belediyeden kaç defa nakdi yardım aldınız?	200	0	2	0,79	0,917	0,430	0,172	-1,680	0,342
Bir sefer aldığınız nakdi yardım miktarı ne kadardır?	200	0	2	0,71	0,844	0,604	0,172	-1,329	0,342
Belediye dışında başka	200	0	2	0,49	0,672	1,038	0,172	-,134	0,342

Verilerin temel tanımlayıcı istatistikleri Tablo 4 de verilmiştir. Çalışmaya konu olan dört değişken 3'lü likert ölçeği kullanılmıştır. Orta büyüklükteki örneklem için ($50 < n < 300$), basıklık ve çarpıklık katsayılarının 3,29'dan düşük olması durumunda %95 güven aralığında normal dağılıma uygundur (Kim, 2013&Mardia, 1974). Çalışmadaki Yıl, Sıklık, TL ve Kuruluş değişkenlerin basıklık ve çarpıklık katsayıları 3,29'den küçük olmasından dolayı değişkenler normal dağılıma uygundur. Yapılacak olan faktör analizinin bir varsayımı da değişkenlerin normal dağılıma uygun olmasıdır (Doğan & Başoççu, 2010).

Analize tabi olan değişkenlere boyut indirgemek ve bir üst boyut değişkenin araştırılması için faktör analizi uygulanmıştır. Faktör analizi, birbiriyle ilişkili birden fazla değişkenin daha az ve birbirinden bağımsız değişkenler haline getirmek için kullanılan bir yöntemdir (Kalaycı, 2006). Faktör analizi, oran ölçekli değerlerde iyi, aralık ölçekli değişkenler ise kısmen iyi sonuçlar üretmektedir. Sıralı ölçekli analizlerde Likert, Thurstone veya Goodman ölçekler kullanılmış olması durumunda faktör analizi iyi sonuç verecektir (Özdamar, 2004). Faktör analizi ile elde edilecek faktörler hakkında önceden bilinen bir literatür olmadığından dolayı çalışmanın uygulama kısmında açıklayıcı faktör analizinden yararlanılarak analiz yapılmıştır. Açıklayıcı faktör analizinde, faktör analizi sonucunda elde edilecek faktörler hakkında daha önceden bir bilgi olmaması durumunda kullanılan bir faktör analizi çeşididir. Bu analizde oluşacak olan faktörlerin belirlenmesi aşamasında çalışmaya konu olan değişkenlerin arasındaki genellikle korelasyondan yararlanır (Sharma, 1976). Sonuçlarına bakıldığında Tablo değerlerine göre yapılan faktör analizinin anlamlı olduğu görülmüştür. KMO ve Bartlett's testine göre faktör analizinin yapılıp yapılamamasına bakılır. KMO değerinin 0,50'den yüksek olması yapılan faktör analizinin uygun olduğunu göstermektedir (Kaiser, 1974). Çalışmamızın KMO değeri 0,589 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca Bartlett's Testine göre, değişkenlerin korelasyon matrisi birim matrisden farklıdır. Bartlett's testinin anlamlılık değerine bakılarak değişkenlerin arasında anlamlı bir sonuç olduğu söylenebilmektedir (Kalaycı, 2006).

Tablo 5: Anti-İmage Matrisi

Anti-image Matrisi

	Belediyeden kaç yıldır yardım alıyorsunuz?	Bir yıl içerisinde belediyeden kaç defa nakdi yardım aldınız?	Bir sefer aldığımız nakdi yardım miktarı ne kadardır?	Belediye dışında başka
An _{fi} . Belediyeden kaç yıldır yardım alıyorsunuz?	0,85a	-0,08	-0,02	-0,17

Bir yıl içerisinde belediyeden kaç defa nakdi yardım aldınız?	-0,08	0,55a	-0,88	-0,19
Bir sefer aldığınız nakdi yardım miktarı ne kadardır?	-0,02	-0,88	0,55a	0,04
Belediye dışında başka	-0,17	-0,19	0,04	0,81a

a. MSA

Anti-image matrisindeki değerlere bakıldığındaki, köşegen değerlerinin 0,50'nin üstünde olduğu görülmektedir. Anti-image matrisinin köşegen elemanlarının değerleri 0,50'den büyük olması halinde faktör analizinin anlamlı olduğu söylenebilmektedir.

Tablo 6: Faktör Analizi Toplam Varyans Tablosu

Birleşenler	Başlangıç Öz Değerleri			Faktör Yüklerinin Kareler Toplamı		
	Toplam	Varyansın Yüzdesi	Kümülatif %	Toplam	Varyansın Yüzdesi	Kümülatif %
1	2,24	56,04	56,04	2,24	56,04	56,04
2	0,91	22,76	78,80			
3	0,75	18,61	97,41			
4	0,10	2,59	100,00			

Metot: Temel Birleşenler Analizi

Açıklanan toplam varyans tablosu incelendiğinde tek bir faktörün oluştuğu görülmektedir. Açıklayıcı faktör analizinde öz değer yükü 1 ve üstü olarak alınmıştır. Dört değişken ile yapılan faktör analizinde tek bir faktör oluşmaktadır. Oluşan bu faktör toplam varyansı açıklama yüzdesi %56,04'tur.

Tablo 7: Faktör Analizi

	Faktör Ağırlıkları	Faktör Açıklayıcılığı (%)	Güvenilirlik (Cronbach's Alpha)	KMO
Faktör 1		56,04	0,717	0,589
Belediyeden kaç yıldır yardım alıyorsunuz?	0,49			

Bir yıl içerisinde belediyeden kaç defa nakdi yardım aldınız?	0,92
Bir sefer aldığınız nakdi yardım miktarı ne kadardır?	0,90
Belediye dışında başka	0,58

Oluşan tek faktöre ait değişkenlerin yükleri tablo 7 de verilmiştir. Tek bir faktör olduğundan dolayı rotasyon (döndürme) yapılamamıştır. Faktör matrisi ile faktörlerin hangi değişkenler ile ilişkili olduğu belirlenir. Tabloda görüldüğü üzere değişkenlerin, oluşan faktöre ait yükleri 0,30'un üzerindedir.

Sosyal yardım alanların aldıkları hizmetten memnun kalıp kalmamalarına bakılarak, oluşturulan faktör analiz edilmiştir. Anova tablosundaki anlamlılık 0,006 olarak hesaplanmıştır. Yardım alanların memnuniyet düzeyleri bu faktöre göre anlamlı farklılık gösterir.

Tablo 8: ANOVA Tablosu

ANOVA					
Memnuniyet					
	Kareler Toplamı	Serbestlik recesi	De-Kareler Ortalaması	F	Anlam- lılık
Gruplar Arası	7,07	33	0,21	1,86	0,006
Grup İçi	19,12	166	0,12		
Toplam	26,20	199			

Araştırmanın Bulguları

İstanbul'un en büyük beş ilçesinden biri olan Pendik üzerinde yapılan çalışmada, belediyenin yapmış olduğu yardımlar karşılığında vatandaşın memnuniyeti ölçülmeye çalışılmıştır. Analizler sonucundan vatandaşların nakdi yardımlar ile memnuniyetlerinin ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Faktör analizi ile elde edilen nakdi yardım boyutu ve vatandaşın memnuniyeti arasındaki ilişki ANOVA analizi ile bakılmıştır. Nakdi yardımın süresi, sıklığı, miktarı ve belediye dışından alımı, yardımın nakdi boyutunu (faktörünü) oluşturmaktadır.

Belediyelerin yapmış oldukları nakdi yardımın, vatandaşların memnuniyetini etkilediği tespit edilmiştir. Vatandaşlar açısından belediyenin yaptığı nakdi yardımın önemli olduğu sonucu çıkarılmış olup, belediyelerin yapacakları yardımları nakdi olarak hem sürekliliği hem sıklığı hem de miktarı göz önünde bulundurarak yapıyor olması geri bildirim olumlu olacağı söylenebilir.

Sonuç

Dünya'da giderek artan yerleşme politikaları neticesinde, ülkeler yasal ve kurumsal altyapılarını yerinden yönetimi güçlendirecek şekilde düzenlemeye çalışmaktadırlar. Merkezi idarenin hantallaşması ve hizmetlerin zayıflaması ve maliyetlerinin artması da yerleşme ihtiyacını artırmıştır. Bu süreçte, sosyal politikalar benzer şekilde değişimden etkilenmiş, hem dünyada hem de Türkiye'de mahalli idarelerin sosyal politikaları desteklemelerini sağlayacak politikalar üretilmiştir. Bu anlamda, Türkiye'de merkezi idare tarafından, belediyelerin sosyal alana yönelmelerini sağlayacak yasal ve kurumsal düzenlemeler yapılmıştır.

Çalışmada İstanbul'un önemli ilçelerinden olan Pendik belediyesinin sosyal yardımları yapılan bir saha çalışması ile analiz edilmiştir. Özellikle sosyal yardımları kimlerin aldığı, demografik özelliklerinin ne olduğu ve aldıkları yardımlardan memnun olup olmadıkları değerlendirilmiştir. Ankete katılan ve yardım alanların %40,5'i 31-40 yaş aralığındadır. Belediye tarafından yardım edilenlerin %79 'u kadın olup, kadınların yardıma daha çok ihtiyaç duydukları ve talep ettikleri söylenebilir. Yardım başvurusunda bulunanların %66'sı evli olup, bekâr, dul ve boşanmışların toplam oranı ise ancak %34'tür. Yardım alanların eğitim seviyelerine bakıldığında 200 kişiden 120'sinin ilkokulu mezunu olduğu, eğitim seviyesinin düşük olduğu kişilerin ekonomik olarak destek almak zorunda kaldığı söylenebilir.

Verilere göre eğitim seviyesi düştükçe yardım talebinde bulunma oranı da artmıştır. İlkokul mezunu 120, ortaokul mezunu 27, lise mezunu 7, lisans mezunu 1 kişi yardım talebinde bulunarak almıştır. Buradan eğitim seviyesi ile yardım talebinde bulunma arasında bir ters orantı olduğu söylenebilir. Özel durumdan dolayı çalışmayan kişilerin kurumdan yardım aldıkları görülmüştür. Ayrıca yardım talebinde bulunan

kişilerin evinin mülkiyet durumu incelenmiştir. İncelendiğinde %72'sinin kiracı olduğu saptanmıştır.

Pendik Belediyesi'nden sosyal yardım alanların "belediyenin vermiş olduğu nakit ve gıda yardımlarından genel anlamda memnun musunuz?" sorusuna %84,5 oranında "evet memnunum" cevabı verdiği görülmüştür. Ayrıca yardım alanların %59'u hane halkı sayısı 4 ve üzeri olanlardan oluşmaktadır. Bir diğer ifadeyle, belediyenin sosyal yardımlarından faydalananlarının çoğunluğunun hane halkı sayısının fazla olması, muhtemelen ihtiyaç seviyelerinin de fazla olduğu anlamına gelmektedir.

Çalışmanın faktör analizinden çıkan "nakdi yardım" boyutun, belediyelerden yardım alan vatandaşların memnuniyetleri üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir. Nakdi yardımın süresi, sıklığı, miktarı ve belediye dışından alımı, yardımın nakdi boyutunu (faktörünü) oluşturmaktadır. Oluşan bu nakdi boyut memnuniyetleri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etki oluşturduğu ortaya konmuştur. Vatandaşların memnuniyetleri ile demografik bilgilere bakıldığında, istatistiksel anlamda yaş, cinsiyet, medeni durum, öğrenim durumu, hane halkı sayısı, iş, gelir ve mülkiyet durumlarına göre gruplar arasında anlamlı fark bulunamamıştır.

Kaynakça

- Akdoğan, Y. (2002). "Ulusal soruna yerel çözüm: Sosyal Belediyecilik", Eminönü Bülteni, Şubat sayısı. İstanbul, 2002, www.yerel-siyaset.com, 15.02.2010
- Alper, Y. (2004). *Sosyal Güvenlik Kavramsal, Kurumsal Yapı, Kapsam, Finansman ve İvazlar*; Uludağ Üni. İİBF ÇEKO Sosyal Güvenlik Teorisi Ders Notları; Bursa.
- Andrew, C. & Goldsmith, M. (1998). "From Local Government to Local Governance: And Beyond", *International Political Science Review*, 19 (2), 101-117.
- Armutlulu, İ. H. (2008). *İşletmelerde Uygulamalı İstatistik*, İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.
- Aydın, M. (2008). *Sosyal Politika ve Yerel Yönetimler*, İstanbul: Yedirenk.

- Aytaç, S. (2010) ; "İstihdam ve Koruma Alanı Yaratmak Üzere Özürlüler İçin Sosyal Yaşam Merkezi Projesi", çevrimiçi, <http://iibf.kocaeli.edu.tr/ceko/armaganlar/turanyazgan/04.pdf> 15.02.2010
- Beki, A, (2009). *Türkiye’de Sosyal Belediyecilik*, İstanbul: Sena Yayıncılık
- Bülbül, H., & Demirer, Ö. (2008). Hizmet Kalitesi Ölçüm Modelleri Servikal ve Serperf'in Karşılaştırmalı Analizi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 181-192
- Çelik, A., (2014). "Sosyal Belediyecilik Anlayışı: Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Örneği", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(1), 1-20.
- Doğan, N., & Başoçku, T. O. (2010). "İstatistik Tutum Ölçeği İçin Uygulanan Faktör Analizi ve Aşamalı Kümeleme Analizi Sonuçlarının Karşılaştırılması", *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi*, 65-71.
- Ersöz, Halis Y. (2004). Sosyal Politika Perspektifinden Yerel Yönetimler (İngiltere, İsveç ve Türkiye Örneği), Filiz Kitabevi, İstanbul,
- Ersöz, Halis Y. (2006). "Sosyal Politika-Refah Devleti- Yerel Yönetimler İlişkisi", İ.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası Prof. Dr. Toker Dereli'ye Armağan Kitabı (Yayına kabul edilmiş çalışma), Cilt 55, Sayı 1, İstanbul, İ.Ü.Yayınları, s. 760
- Ersöz, Halis Y. (2005). "5272 Sayılı Yasa Öncesinde Türkiye’de Belediyelerin Sosyal Politika Alanındaki Deneyimleri"; Sosyal Siyaset Konferansları, (Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş’a Armağan Özel Sayısı), Sayı: 50. İktisat Fakültesi Yayını. (Yayına kabul edilmiş çalışma), İstanbul, İ.Ü.Yayını.
- Eryılmaz, B. (2002). Kamu Yönetimi, Erkam Matbaası, İstanbul
- Es, M. (2007). "Kentsel Yoksulluğun Azaltılmasında Sosyal Belediyeciliğin Rolü"; Kent Üzerine Düşünceler; Okutan Yayıncılık; 1. baskı; İstanbul; 2007; s. 19-35
- Güven, S. (1995). Sosyal Politikanın Temelleri, Ezgi Kitabevi, Bursa
- Kaiser, H. F. (1974, Mart), "An Index Of Factorial Simplicity", *Psychometrika*, s. 31-36.
- Kalaycı, Ş. (2006). SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri. Asil Yayınevi.
- Keleş, R. (1994). Yerinden Yönetim ve Siyaset, Cem yayınları, İstanbul

- Kerman, U. Eda Çiçek, "Belediyelerin Sosyal Hizmet ve Yardımlarından Faydalanan Bireylerin Hizmetlere Yönelik Algıları: Isparta Örneği", Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 2009/1, Sayı: 9.
- Kesgin, B. (2008). "Yoksulluğa Yerel Müdahale "Sosyal Belediyecilik" Karşılaştırmasında Eminönü ve Beşiktaş Belediyeleri Örnekleri", Onaylanmış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul
- Kim, H.-Y. (2013). "Statistical Notes For Clinical Researchers: Assessing Normal Distribution (2) Using Skewness And Kurtosis", The Korean Academy of Conservative Dentistry, p. 52-54.
- Koray, M., Topçuoğlu, A. (1995). Sosyal Politika, Ezgi Kitabevi, Bursa.
- Mardia, K. (1974). "Applications Of Some Measures Of Multivariate Skewness And Kurtosis In Testing Normality And Robustness Studies", The Indian Journal of Statistics, s. 115-128.
- Mike, Raco- Imrie, R. (1999). "How New is the New Local Governance?" Transactions of the Institute of British Geographers; New Series, Vol. 24, No. 1;1999; s. 45-63
- Negiz, N. (2011). "Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmet Faaliyetleri Açısından Isparta Belediyesi: Farkındalık, Yararlanma ve Değerlendirme Açısından Bir Araştırma", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Y., 2011, C.16, S.2, s.323-341.
- Özdamar, K. (2003). Modern bilimsel araştırma yöntemleri. Eskişehir: Kaan Kitabevi.
- Özdamar, K. (2004). Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi, Kaan Kitabevi.
- Pektaş, Ethem K, (2010). Türkiye’de Sosyal Belediyecilik Uygulamaları ve Temel Sorunlar, Akademik İncelemeler Dergisi Cilt:5 Sayı:1
- Seyyar, A. (2008). "Yerel Siyasetin Gelişiminde Sosyal Siyasetin Önemi"; Yerel Siyaset Dergisi; Sayı 26.
- Sharma, S. (1976). Applied Multivariate Techniques, JohnWiley& Sons. Inc.
- Taşçıl, F. (2017). Türkiye’de Sosyal Politika Ve Dönüşüm: Zihniyet, Aktörler, Uygulamalar, Seta, Siyaset, Ekonomi Ve Toplum Araştırmaları Vakfı.
- Toprak, Z. (1988). Kent Yönetimi ve Politikası, Akevler Akdeniz Bilimsel Araştırma Merkezi Yayınları No:3 (İkinci Baskı), İzmir.

- Torjman, S., Leviten, R. Eric, (2003). "The Social Role Of Local Government", The Caledon Institute of Social Policy.
- Walsh, M., Stephens, P., Moore, S. (2000). Social Policy and Welfare; Stanley Thornes Ltd; Cheltenham.
- Uyar, H. "Türkiye'de ve Dünya'da Yerel Yönetimler: Kısa Bir Tarihçe", Aydınlanma1923, Sayı 51, 2004.
<http://kisi.deu.edu.tr/hakki.uyar/6.pdf>
- Yılmaz, A. "Belediye Yöneticilerinin İş Ahlâkı Ve Sosyal Sorumluluğa Yönelik Tutumlarının İncelenmesi: Adapazarı Büyükşehir Ve Merkez Belediyesinde bir Araştırma"; ,s. 311-324
<http://www.etikturkiye.com/etik/yerel/3AydinYilmazer.pdf>,
15.02.2010

Kaynakça Bilgisi / Citation Information

Koçak, O., Arslan, H. & Eti, S. (2017). Belediyelerde Sosyal Politika Uygulamaları Ve Pendik Belediyesi Örneği , *OPUS – Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 7(12), 119-144.

Kırda Siyasal Davranış: Çukurova Örneği

*
*Vahit Çalışır

* Dr. Elektrik Üretim A.Ş. Ankara/Türkiye
E-Posta: vahitcalisir@gmail.com ORCID: 0000-0001-6575-8988

Öz

Siyasal Davranış, bireylerin içinde buldukları siyasal sistem içerisinde değişik etmenlere bağlı olarak sergiledikleri siyasa ile alakalı tüm davranışları işaret etmektedir. İnsanların çevreden etkilenmemeleri mümkün değildir. Bu nedenle her siyasal davranışın altında sosyal yaşam ve sosyal etkileşimler yer almaktadır. Bireylerin, aile ile başlayan sosyal sermaye gelişmelerinin daha sonra mahalle, okul, iş ve sosyal yaşamlarının etkisi ile genişlediği ve siyasal davranış üzerinde etki düzeylerinin farklılaştığı bir gerçektir. İnternetin gelişimi ile birlikte artan sosyal medya gücünün kitlesel medya araçlarına eklenmesi ile birlikte son derece farklı bilgi edinim kaynakları ortaya çıkmıştır. Tüm bunlar, bireylerin ve bireylerin oluşturduğu toplulukların siyasal kültür yapısında ciddi etkiler meydana getirmiştir. Bilgiye erişim yöntemlerindeki yenilikler, sezgisel değerlendirmenin ötesine geçerek bilgiye dayalı bir değerlendirme yolu ile siyasal davranışın şekillenmesine neden olmuştur. Günümüzde kent merkezine yoğunlaşmış nüfusun siyasal davranışını incelemek hususunda araştırmacılar oldukça gönüllü iken kırsalda bu davranışın incelenmesi ihmal edilir hale gelmiştir. Sosyal sermayenin kırsalda gelişimi, bilgiye erişim kaynaklarının çeşitlenmesi, kitle iletişim araçlarının çeşitliliği, siyasal kültür ve bilgi değerlendirme yapılarını da değiştirmektedir. Bu çalışmanın ana amacı da kırsalda siyasal davranışı ve kültürü etkileyen faktörleri ortaya koyabilmektir

Anahtar Kelimeler: *Siyasal Davranış, Siyasal Kültür, Siyasal Bilgi, Siyasal Katılım, Siyasal Tercih*

Political Behaviour in Rural: ukurova Sample

*

Abstract

Political Behavior refers to all attitudes act by individuals related to politics depending on the various factors within the political system that they live in. It is not possible not to be effected from environment for human beings. Therefore, there are social life and social interactions beneath all political behaviors. It is a fact that social capital development of the individuals started from the family expands through effects of the school, occupation and social life and differentiates the effect levels on political attitudes. Addition of social media power to mass media means in line with the developments in internet caused extremely different sources of gathering information to be occurred. All of these caused serious effects on the political culture structures of the individuals and the communities composed by the individuals. Innovations on methods of access to information lead to shaping the political attitudes passing beyond intuitive evaluation of the information as knowledge-based information analysis. Contemporarily, while social researchers are very keen to investigate the political behaviors of the population condensed in city centers, the investigation of this behavior in rural regions became neglected. The Development of Social Capital in Rural Areas, Diversification of Access to Information Tools, Diversification of Mass Media Means are all changing the structures of political culture and analyzing information. The main objective of this study is to put the factors that are effecting political behavior and culture in rural areas.

Key Words: Political Behavior, Political Culture, Political Knowledge, Political Participation, Political Preferences

Giriş

Tek bir tanımı olmamakla birlikte ilk olarak dar anlamda siyasal davranış, siyasal sistem içinde vatandaşların doğrudan ya da dolaylı olarak yöneticilerin seçimini ve kararlarını etkilemeyi amaç edinen eylemlerdeki görüşleridir (Çam, 1987: 283). Bu tanıma göre siyasal davranışın yegâne amacı seçimlerde kimin devleti yöneteceğine karar vermek ve bu yöneticilerin alacağı kararlarda etkili olmaktır.

Siyasal Davranışın tanımına ilişkin bir başka açısı da siyasal otorite ile olan bağlantısına yöneliktir. Buna göre siyasal davranış, bir toplumun üyesi ile o toplumdaki siyasal otorite arasındaki bir bağıdır (Kalaycıoğlu, 1983: 10). Bireyin otonom karar ve tercihlerinin siyasal otorite üzerindeki etkisinden oluşan bir ilişkidir (Kalaycıoğlu, 1983: 10). Bu tanıma göre otoritenin kararlarına etki etme özelliği ön plana çıkarılmış ancak otorite olarak kimin tercih edileceği konusuna vurgu yapılmamıştır.

Siyasal açıdan seçmen davranışlarını açıklamaya yönelik ana yaklaşımlar sosyolojik yaklaşım, sosyo-psikolojik yaklaşım ve ekonomik yaklaşım olarak üç adettir.

Sosyolojik Yaklaşım

Genel itibari ile sosyolojik yaklaşım (Columbia ekolü olarak bilinir) seçmenlerin parti tercihleri sanki dini bir aidiyet ve vazgeçilmez alışkanlıklar olarak tanımlanır ve seçmenlerin her bir seçimde kullandığı oy da bu değişmez kimliğin teyidinden başka bir şey değildir (Norris, 1998: 113). Burada oluşturulan temel bireyin kimliğini de ortaya koymaktadır.

Modelin temeli, ferdin tutum ve tercihlerinin ilişkide olduğu insanlardan etkileneceği (Özcan 1998: 195) varsayımına dayanmaktadır. Seçimlerde kullanılan oy da aslında bireylerin ait olduğu sosyal kimliklerin siyasal tercihlere yansımından ibarettir düşüncesi ile hareket eder (Akgün, 2007: 27). Bu yaklaşıma göre seçmen davranışının temelinde toplumdaki sosyal bölünmüşlük tarafından belirlendiğini iddia eder (Akgün 2000: 77). Sosyolojik yaklaşım; seçmenlerin daha çok din, sosyo-ekonomik statü, yaşadığı yer, mensubu olduğu grup vb. faktörleri ön plana çıkartan yaklaşımdır. Yani bu yaklaşımın temel konusu seçmenden ziyade,

seçmenin mensubu olduğu gruplar ve partilerdir (Kalander, 2005: 40). Eğer belirli bir yerde ki insanların siyasal tercihlerin anlaşılması isteniyorsa o insanların nerede yaşadıklarını, çevrelerinde ne tür durumların şekillendiğini ve çevrenin (fiziki, sosyal, ekonomik... vb) onları nasıl etkilediğinin bilinmesi gerekir.

Bu bakış açısı ile zaman ve mekândan soyut bir genellemenin doğru olmadığı görülmektedir (Carmins ve Huckfeldt, 1992: 117-134). Özetle, bireysel amaç ve çevresel durum etkileşimini, siyasal sosyoloji geleneğinin ortaya çıktığı erken dönemlerde, bir tema olarak bireysel vatandaşları çevreleyen bağlam ve ağlara bağlı şekilde oluşan siyasal sonuçlar olarak ele alındığını görüyoruz (Carmins ve Huckfeldt, 1992: 117-134). Bağlam (Context) sosyal bağlamı ve Ağ (Network) de bireyin sosyal çevresini ifade etmektedir.

Sosyal bağlam ve ağları işaret eden modern seçim çalışmalarının literatürde başlangıcını yapan ilk çalışmalar Warren Miller (1956) ve Robert Putnam (1966)'ın çalışmalarıdır (Carmins ve Huckfeldt, 1992: 117-134). Bu çalışmalar aynı zamanda sosyal sermaye kavramını vurgulamaları nedeniyle literatürde sosyal sermaye açısından önemli yer tutmaktadırlar.

Sosyo-Psikolojik Yaklaşım

Bu model ilk defa Michigan Üniversitesi'nden Campbell, Converse, Miller ve Stokes tarafından geliştirilmiş ve yazarlar, seçmen tercihi araştırmalarına yeni bir boyut kazandırmıştır. Partiyle özdeşleşme modeli; 1948, 1952 ve 1956 Başkanlık Seçimleri arasında görüşmelerin verileri doğrultusunda ortaya konulmuştur (Campbell ve ark. 1976: 10). Model sadece sosyal temeli ele almaz aynı zamanda sempatik kanalları da göz önünde bulundurur.

Modelin özü, seçmenin bir partiye duyduğu sevgi ve bağlılığı ifade etmektedir. Bu bağlılık, bir taraftarın futbol takımı tutması gibi de değerlendirilmektedir. Bireyin partisiyle özdeşleşmesi için herhangi hukuki bir bağının bulunması da şart değildir (Özkan: 2007: 1-172). Birey, bilinçaltı ve içgüdüsel baskılar altında tercihini yapar. Bu psikolojik dürtüler ise oy vermede rasyonellik ilkesinin işlemlerini engeller (Gülmen, 1979: 41). Seçmenlerin küçük yaşlarda ailelerinin ve çevrelerinin etkisi altında gerçekleşen siyasal sosyalleşme sürecinde kazandıkları siyasal tutumlar

ve ideolojik yönelimlerin ileriki yaşlarda onların parti tercihi üzerinde son derece etkili olduğu (Akgün, 2007: 29) ve kişilerin herhangi bir partiye karşı psikolojik bağlılık duyduğunu iddia eder (Kalender, 2005: 46). Sosyo-psikolojik yaklaşım, "Parti Kimliği" kavramını literatüre kazandıran yaklaşımdır. Buna göre bireyler küçük yaşlardan itibaren yakın çevresinden etkilenecek belli bir siyasal düşünceye ilgi duymaya başlar ve bu psikolojik bağlılık zamanla güçlenerek devam eder.

Ekonomik Yaklaşım (Rasyonel Tercih)

Anthony Downs'ın "An Economic Theory of Democracy" isimli çalışmasında ortaya koyduğu parti rekabeti ve oy kullanma kavramından hareketle "rasyonel yaklaşım" modeli geliştirilmiştir (Scarborough: 1984:3). Rasyonel yaklaşım içinde aydınlanma fikrinin temel yaklaşımlarını da barındırmıştır.

Rasyonel tercih ya da diğer bir ifade ile ekonomik tercih yaklaşımı, seçmenin kendi çıkarları doğrultusunda en iyi hizmeti verebilecek bir aday ve partiyi değerlendirerek buna göre oy verme eğiliminde olmasıdır. Bu yaklaşımda seçmenin amaç ve istekleri ön planda tutulmaktadır (Kalender, 2005: 50-51). Rasyonel tercih yaklaşımı seçmeni önemli bir öge haline getirerek seçim sürecini tanımlamaya çalışmıştır.

Rasyonel tercih model genel olarak toplumsal grupların davranışlarından ziyade bireysel davranışa odaklanır. Sosyolojik ve sosyo-psikolojik yaklaşımın aksine bu yaklaşımda oylama, eski alışkanlıklar, parti kimliği gibi bağlılık ve sadakat olarak değil, bireysel bir çıkara dayalı bir hedefe ulaşmak için kullanılan temel bir araçtır. Dolayısıyla bu model oy vermeyi, hem iktidardaki partinin geçmişe dönük yorumu ve bu partinin gösterdiği performansın vatandaşların tercihlerini nasıl etkilediğinin bir göstergesi hem de, seçmeni mevcut siyasa seçenekleri arasından bir tercih yapan tüketici olarak görmektedir (Heywood, 2007: 352). Ekonomik yaklaşım son dönemlerde ki ismi ile "Rasyonel Seçim – Rasyonel Çıkarıcılık" olarak da bilinen ekonomik oy verme "economic voting" yaklaşımıdır (Akgün, 2007: 29). Ekonomi biliminde kullanılan "Rasyonel Tercih" yasasına paralel şekilde tesis edilmiş olan yaklaşıma göre seçmen ekonomik çıkarları ile örtüşen rasyonel tercihlerde bulunacaktır (Bennet

ve Salisbury, 1987: 1-30). Rasyonel tercihler amaca ulaşmada önemli araçlar olarak ortaya çıkmaktadır.

Yöntem

Araştırma Sahası

Çukurova (Eski adıyla Kilikya) Mersin, Adana, Osmaniye ve Hatay'ı içine alan coğrafya 'ya verilen isimdir. Araştırmada Mersin Adana ve Osmaniye illeri çalışılmıştır.

Hatay bölgesi kendine has demografisi ve kültürel yapısı ile diğer 3 ilden farklı bir yapıya sahiptir. Hatay'ın siyasal davranışlarını temellendiren unsurlar diğer illere nispeten daha çeşitlidir. Buna bağlı olarak araştırmamızın bütünlüğü nedeniyle araştırmaya dâhil edilmemiştir.

Katılımcılar

Araştırmada 370 denek (118 Kadın, 252 Erkek) ile görüşülmüştür. Bu deneklerin illere göre dağılımı şu şekildedir.

Adana	142 Denek
Mersin	141 Denek
Osmaniye	87 Denek

Veri Toplama Aracı

Araştırmada öncelikli veri toplama tekniği olarak anket kullanılmıştır. Anketin içeriği 6 ana başlıkta - Demografi, Siyasal Davranış, Siyasal Bilgiye Erişim ve Siyasal Bilgi Düzeyi, Kitleleşme Medya ve Sosyal Sermaye, Siyasal Katılım ve Siyasal Tercihler – toplanmıştır.

Gruplandırılarak Belirlenen Değişkenler

Araştırmada siyasal davranış yaklaşımı, sosyal sermaye düzeyi, siyasal bilgi düzeyi, siyasal katılım değişkenleri her bir katılımcı için cevap verdikleri sorulara puanlama yapılarak gruplandırılmış ve sayısal aralıklara yerleştirilmiştir.

Kullanılan İstatistiksel Yöntemler

Araştırmada betimleyici istatistikler kullanılarak frekans tabloları elde edilmiştir. Ayrıca ortalama, standart sapma, maksimum ve minimum değerler sunulmuştur. Değişkenler arasındaki ilişkileri incelemek için ki-kare testi uygulanmıştır.

Bulgular

Tablo 1: Katılımcıların Sergiledikleri Siyasal Davranış Türleri

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Sosyolojik	173	46,8	54,7	54,7
	Sosyo-Psikolojik	73	19,7	23,1	77,8
	Rasyonel Tercih	70	18,9	22,2	100,0
	Toplam	316	85,4	100,0	
Kayıp	Belirsiz	54	14,6		
Toplam		370	100,0		

Araştırmanın temel amacı olan kırda siyasal davranış, araştırma bölgesinde tablo 1 de görüldüğü gibi ölçülmüştür. Buna göre Çukurova bölgesinde baskın davranış türü % 54,7 ile sosyolojik yaklaşımdır. İdeolojik ve Ekonomik yaklaşım oranları birbirlerine oldukça yakındır.

Araştırmada siyasal davranış ile demografik değişkenler arasındaki ilişkiler de incelenmiştir. Çukurova kırsalında, cinsiyet ve eğitim durumunun siyasal davranış ile aralarında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür. Ancak, siyasal davranış ile siyasal görüş arasında yapılan ki-kare testine göre hesaplanan değer beklenen değerden büyük ($50,912 > 0,66$) ve $p < 0,05$ olduğu görülmüştür ve buna göre siyasal görüşün siyasal davranış arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmanın ikinci bölümünde katılımcıların sosyal sermaye düzeyleri ele alınmıştır. Sorulan sorulara verilen cevaplara göre katılımcıların sosyal sermaye yapıları 0 ile 10 puan arasında iki puanlık gruplara ayrılarak ele alınmıştır. Buna göre;

Tablo 2: Katılımcıların Sosyal Sermaye Düzeyleri

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
0-2 puan arası çok düşük	30	8,1	8,1	8,1
3-4 puan arası düşük	49	13,2	13,2	21,4
5-6 puan arası orta düzey	81	21,9	21,9	43,2
7-8 puan arası iyi düzey	193	52,2	52,2	95,4
9-10 puan arası çok iyi düzey	17	4,6	4,6	100,0
Toplam	370	100,0	100,0	

Ortalama	St. Sapma	Min	Maks.
6,2568	1,97862	0	10

Çukurova kırsalında, araştırma katılımcılarının % 21,3'ünün çok düşük sosyal sermaye yapıları olduğu, % 21,9'unun orta düzey ve 56,8'inin yüksek sosyal sermaye yapısı olduğu görülmektedir.

Sosyal Sermaye ile cinsiyet, eğitim durumu ve siyasal kimlik değişkenleri arasındaki ilişkilerde incelenmiştir. Cinsiyet ve Sosyal Sermaye arasında yapılan ki-kare testinde hesaplanan değer 83,045, beklenen değer 0,32'den büyük ve $p < 0,05$ olarak tespit edilmiş ve bu iki değişken arasında anlamlı bir fark olduğu değerlendirilmiştir.

Aynı şekilde eğitim durumu ve sosyal sermaye arasında yapılan ki-kare testinde hesaplanan değer 80,588 beklenen değer 0,09'dan büyük ve $p < 0,05$ olarak elde edilmiştir. Eğitim ile sosyal sermaye arasında anlamlı bir ilişki olduğu açıkça görülmektedir.

Tablo 3: Katılımcıların Siyasal Bilgi Düzeyleri

	Frekans	Yüzde (%)
0 - 2 puan arası	117	31,6
2,1 - 4 puan arası	77	20,8
4,1 - 6 puan arası	111	30,0
6,1 - 8 puan arası	36	9,7
8,1 - 10 puan arası	29	7,8
Toplam	370	100,0

Ortalama	St.Sapma	Min	Maks
3,8162	2,79521	0	10

Araştırmada ele alınan bir diğer konu da katılımcıların siyasal bilgi düzeyidir. Araştırmada sorulan siyasal kavramları tanımlama durumuna göre katılımcılara yapılan siyasal bilgi puan gruplamasının sonuçları aşağıdaki gibidir.

Araştırma bölgesinde 4,1 – 6 puan grubunu baraj yapacak olursak bu puanın altında kalan, diğer bir ifade ile siyasal ve ekonomik kavramlar hakkında bilgi düzeyi düşük kesim tüm örneklemin % 52,4 'ünü oluşturmaktadır.

Orta düzeyde bilgi sahibi olan grup ise (4,1 6 puan grubu) % 30 ve üst seviye bilgiye sahip grup (6,1 – 8 ve 8,1 – 10 puan grupları) örneklemin % 17,5 'ini oluşturmaktadır.

Siyasal bilgi ve sosyal sermaye arasında bir ilişki olup olmadığını değerlendirmek için yapılan ki-kare testinde hesaplanan değer 88,910'nun beklenen değer 1,33'den anlamlı derecede büyük olduğu ve $p < 0,05$ olduğu görülmüştür.

Tablo 4: Katılımcıların Siyasal Katılım Düzeyleri

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
,00	90	24,3	24,3	24,3
1,00	60	16,2	16,2	40,5
2,00	72	19,5	19,5	60,0
3,00	45	12,2	12,2	72,2
4,00	29	7,8	7,8	80,0
5,00	26	7,0	7,0	87,0
6,00	17	4,6	4,6	91,6
7,00	11	3,0	3,0	94,6
8,00	5	1,4	1,4	95,9
9,00	10	2,7	2,7	98,6
10,00	5	1,4	1,4	100,0
Toplam	370	100,0	100,0	
Ortalama	Std.	SapmaMin.	Maks.	
2,5514	2,46357	0,00	10,00	

Araştırmada son olarak katılımcıların siyasal katılım düzeyleri ele alınmıştır. Sorulara verilen cevaplara göre 1 ile 10 puan arasında bir katılım düzeyi belirlenmiştir. Tablo 4'te görüldüğü üzere Çukurova kırsalında 0-5 puan arasında düşük katılıma sahip seçmen oranı örnekleme göre % 87'dir.

Orta katılım düzeyine sahip seçmen oranı (6-8 puan grubu) % 9'dur. Aktif katılım olarak ifade edilebilecek düzeyde olanların oranı (9-10 puan grubu) % 4,1'dir.

Siyasal bilgi ile siyasal katılım arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını değerlendirmek amacı ile yapılan ki-kare testinde beklenen değer hesaplanan değerden büyük ancak p değerinin 0,05'den büyük olduğu görülmüştür.

Sonuç

Araştırma sahası Türkiye'nin Orta ve Doğu Akdeniz olarak bilinen Çukurova bölgesindeki kırsal kesimi kapsamaktadır. Mersin, Adana, Osmaniye ve Hatay illerinden oluşan Çukurova Bölgesinde Mersin, Adana ve Osmaniye'den farklı kültürel ve siyasal bir yapıya sahip olması nedeniyle Hatay ili araştırmaya dâhil edilmemiştir.

Araştırma bölgesinde baskın davranış türü % 54,7 ile sosyolojik yaklaşım olduğu görülmüştür (bkz Tablo 1). İdeolojik yaklaşım ve rasyonel tercih yaklaşımının oranları ise sırasıyla % 22 ve % 23 ile birbirlerine yakındır. Kırsalda seçmenlerin parti tercihlerinin esnekliği oldukça zayıf olarak değerlendirilmektedir. Konjunktürel değişimlere karşı siyasal tercihlerinde anlamlı düzeyde değişiklik yapabilecek grubun rasyonel tercih yaklaşımı sergileyenler olduğu göz önüne alındığında Çukurova Kırsalında bu oran % 23 civarındadır.

Bulgularda ikinci bölüm olarak ele alınan faktör, kırsal siyasal davranışı etkileyen bir unsur olarak Sosyal Sermayedir. Sosyal sermaye kavramı kısaca insan ilişkileri içerisinde zamanla birikmiş kaynaklardır. Bir toplumda sosyal sermaye, normların, değerlerin ve ağların bütünüdür (Portes, 1998: 1-24). Kırsal topluluklar şehir yaşamında hazırda bulunmayan türde bir sosyal sermaye tesis edebilirler (Gilbert, Karahalios ve Sandvig, 2010: 1367-1388). Yüksek nüfus yoğunluğuna sahip yerleşim yerleri önemli ve güçlü bağlara ait ağların dışında bulunan saf bilgiye ulaşmayı sağlayan zengin sosyal sermaye üretebilirler ancak bağları zayıftır (Jacobs, 1961: 1-12). Bu tanımlara bakıldığında kırsal sosyal sermaye yapısının toplumsallaşma mekanları (kahvehaneler, komşu ziyaretleri...etc) etrafında şekillenmektedir. Kanaat önderleri, aile ve komşuluk bu sermaye yapısının beşeri etkenlerini teşkil etmektedir. Buna göre değerlendirilerek anket sorularından puanlama yoluyla elde edilen

sosyal sermaye seviyesi genel ortalama olarak 6,25 puan olarak (max 10 puan) görülmüştür. Kırın kendisine özgü sosyal sermayesi olduğunu hatırd tutarak araştırma bölgesinde sosyal sermaye seviyesinin orta düzey olduğu değerlendirilmektedir.

Siyasal davranışı etkilediği öngörülen bir diğer faktör de siyasal bilgi düzeyidir. Araştırma içerisinde siyasal kavramlara ilişkin bilinç düzeyleri tespit edilmeye çalışılmış ve puanlama ile her bir denek için ayrı bir siyasal bilgi düzeyi tespit edilmiştir. 0 ile 10 puan arasında değerlendirilen deneklerin ortalama bilgi düzeyi 3.82 ile oldukça düşük olduğu görülmüştür (bkz tablo 3).

Son olarak araştırmada katılımcıların siyasal katılım düzeyi tespit edilmeye çalışılmıştır. Deneklerin verdikleri cevaplara istinaden yukarıda ifade edilen diğer değişkenlerde olduğu gibi 0 ile 10 puan arasında bir değer aralığı belirlenmiştir. Buna göre araştırma bölgesinde deneklerin siyasal katılım düzeyleri ortalaması 2.55 puan olarak çok düşük olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç olarak Çukurova Kırsalında yapılan araştırmaya katılan deneklerin genel özellikleri şu şekilde ifade edilebilir;

Siyasal tercihlerde farklılık gösterme oranı % 23 civarındadır. Denekler, çoğunlukla sürekli aynı partiye oy vermektedirler (% 54) ya da ideoloji olarak (% 22) benimsedikleri partilerden vazgeçmemektedirler.

Sosyal sermaye yapıları medyanın dışında toplumsallaşma mekânları olarak kahvehane ve aileler arası misafirlikler de gelişmektedirler. Kırsal anlamda iyi sayılabilecek bir sosyal sermaye seviyesine sahiptirler.

Siyasal Bilgi ve Siyasal Katılım olarak araştırmaya katılan denekler oldukça düşük bir ortalama sahiptir.

Kaynakça

- Akgün, B. (2002). *Türkiye’de Seçmen Davranışı, Partiler Sistemi ve Siyasal Güven*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Akgün, B. (2007), *Türkiye’de Seçmen Davranışı, Partiler ve Siyasal Sistem*, Ankara: Nobel Yayınları.
- Campbell A ve ark (1976) *The American Voter*, The University of Chicago Press, Chicago, 10.

- Carmines & R. Huckfeldt. (1992). "Party Politics in the Wake of the Voting Rights Act," in B. Grofman and C. Davidson, eds. Controversies in Minority Voting. Washington, D.C.: Brookings.
- Çam, E., (1987) *Siyaset Bilimine Giriş* , İstanbul Der. Yayınları, s. 283
- Gülmen, Y. (1979). *Türk Seçmen Davranışı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yay.
- Heywood, A. (2007). *Siyaset*. Ankara: Adres Yayınları.
- International Studies, Vol:23, Issue:01, p: 5-26.
- Bennet, Lance W. ve Barts R. Salisbury (1987) "Rational Choice: The Emerging Paradigm in Election Studies", (Ed. Samuel Long), Research in Micropolitics, V.2: JAI Press Inc., p. 1-30.
- Kalaycıoğlu, E. (1983). *Karşılaştırmalı Siyasal Katılma Siyasal Eylemin Kökenleri Üzerine Bir İnceleme*, İ.Üni. SBF Yayınları, İstanbul.
- Kalender, A. (2005). *Siyasal İletişim: Seçmenler Ve İkna Stratejileri*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Norris, P. (1998). *The battle for the campaign agenda*" in A King, D Denver, I McLean, P Norris, P Norton, D Sanders, P Seyd New Labour Triumphs: Britain at the polls (Cahtham, NJ:Chatham House), pp 113-144.
- Özkan, A. (2007) *Oy Verme Davranışı ve Siyasal İletişim. Siyasal İletişim Stratejileri*, TASAM Yayınları. Syf 1-72.
- Scarborough, E. (1984). *Political Ideology and Voting: An exploratory study*, Clarendon Press, Oxford.

Kaynakça Bilgisi / Citation Information

Çalışır, V. (2017). Kırdaki Siyasal Davranış: Çukurova Örneği , *OPUS – Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 7(12), 145-156.

Yapısal Aile Terapisi'nin Temel Kavramlarıyla Gelin Filminin İncelenmesi

*

Muhammed Yıldız*

* Uzm. Psk. Dan. İstanbul Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik
Danışmanlık Anabilim Dalı, Doktora Öğrencisi, İstanbul/ Türkiye
E-Posta: muhammed.yildiz@ogr.iu.edu.tr ORCID: 0000-0002-0760-2333

Öz

Bu makalenin amacı Gelin filminin yapısal aile terapisinin temel kavramları ışığında incelenmesidir. Araştırmada Gelin filmine konu olan olaylar yapısal aile terapisinde ortaya konan; koalisyon, sistemler, sınırlar, kuşaklararası ilişkiler-hiyerarşi, denge, esneklik, güç kavramları ve aile terapisinde incelenen fonksiyonel ve fonksiyonel olmayan aileler, geniş aile, kronik hastalığa sahip çocuğu olan aileler, ailesinden bağımsızlaşmamış evli bireyler temalarıyla incelenmiştir. Filmin değerlendirilmesi sonucunda geniş aile sistemi içerisinde yaşamaya çalışan çekirdek ailenin kendi ebeveyn ve eş alt sistemini sağlıklı bir biçimde oluşturamadığı, filme konu olan geniş ailenin katı sınırlarının aile bireyleri içinde bağımsızlaşmamış bireylerin gelişmesine neden olduğu ve fonksiyonel olmayan aile sistemini meydana getirdiği ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Aile Terapisi, Yapısal Aile Terapisi, Gelin Filmi

Examining of The Movie 'Gelin' Through Structural Family Therapy Basis

*

Abstract

This article mainly aims to examine the movie Gelin in the frame of structural family therapy basis. In the search the story of the movie is examined under the terms of structural family therapy such as coalition, systems, borders, relation between gaps and hierarchy, balance, flexibility and strength, functional and nonfunctional families, large families, families that have chronic illness children and the married individuals who are insistently dependant to their parents. As a result of the evaluation of the research, it is clearly pointed out that the smaller families that struggle to survive in large ones can not realize their parents and wife subsystems. One other point is that as subjected to the movie the large families cause dependant individuals and nonfunctional families.

Key Words : *Family Therapy, Structural Family Therapy, Gelin Movie*

Giriş

Bu araştırmada yönetmenliğini Ömer Lütfü Akad'ın (1973) yaptığı Gelin filminde geçen olaylar yapısal aile terapisinin temel kavramlarıyla incelenecektir. Yapısal terapi 1960'larda Salvador Minuchin tarafından geliştirilmiş bir aile terapisi yaklaşımı olarak ortaya çıkmıştır (Carr, 2006). Kuramın temel savı aile üyelerinin iletişimlerini organize eden bir yapısının olduğudur. Ailenin işlevselliği bu yapının organizasyonuna bağlıdır. Yapıda meydana gelen sağlıklı durumlar aynı zamanda ailenin sağlığını da etkilemektedir. Yapı aile üyelerini iyi ya da kötü yönde etkilemektedir. Hiyerarşik bir yapılanmada ailedeki bireyler daha sağlıklı bir biçimde iletişim kurabilirken, iyi organize edilmemiş yapılarda bu iletişim sağlıklı olmamaktadır. Organizasyondaki düzensizlikler ailenin işlevsel olmamasına neden olmaktadır (Gladding, 2011). Bu araştırmada yapısal aile terapisinin temel kavramlarıyla Gelin filmi incelenmiştir. Araştırmacılara ve aile terapisiyle ilgilenenlere, yapısal aile terapisinin bakış açısıyla, filmdeki sağlıklı ebeveyn tutumlarına ve çekirdek ailenin yaşadığı sorunlara bakarak farklı bir perspektif sunmak amaçlanmıştır.

Kuramsal Çerçeve

Yapısal Aile Terapisi

Yapısal aile terapisi, aile içi etkileşimleri anlamlandırır, ailenin üyeleri arasındaki etkileşimleri, sınırlar ve alt sistemler biçiminde inceler. Bu terapi yaklaşımının kurucusu Salvador Minuchin'dir. Temel kavramları, yapı, alt sistemler ve sınırlardır. Bu yaklaşıma göre bir ailenin yapısını ortaya koyabilmek için tüm sistemin aileyi nasıl etkilediği saptanmalıdır (Nichols, 2013).

Yapısal Aile Terapisinin Temel Kavramları

Koalisyon

Kuramın altını çizdiği kavramlardan biridir. Ailedeki bireyler arasında üçüncü bireye dönük kurulan bir anlaşmayı uzlaşmayı ifade eder.

Koalisyonun en önemli işlevi aile üyelerinin birbirleri arasındaki problemleri bu üçüncü bireye yansıtarak kendi üzerlerindeki baskıyı azaltmaya çalışmalarıdır (Gladding, 2011). Koalisyonun işlevsel olmaması durumunda üçgenleşme ortaya çıkar. Üçgenleşmeye bir ebeveynin çocukları diğer ebeveyne karşı olarak kendi tarafına çekmesi ve bununla beraber diğer ebeveyne karşı çocukları örgütlemesi örnek olarak gösterilebilir (Nadir, 2013).

Sistemler

Ailedeki bireyler sorumluluklarını yerine getirmek üzere alt sistemleri oluştururlar. Sistemlerin alt sistemleri bulunmaktadır. Bu alt sistemler arasında bulunan sınırlar ve bu sınırların geçirgenlikleri ailenin daha sağlıklı olmasını sağlar (Nadir, 2013).

Eş Alt Sistemi: Birbirini tamamlayan iki bireyden oluşur. Sağlıklı bir eş alt sisteminde bireyler birbirlerinin rol ve fonksiyonlarına saygı gösterirler ve adeta bir ekibin parçası gibi hareket ederler (Gladding, 2011). Karşılıklı uyum içinde bulunması gereken eşler, diğer eşi değişik biçimde etkileyebilirler. Eşlerden biri diğerinin yeterince gelişmemiş taraflarını harekete geçirebilir. Onun olumlu özelliklerini geliştirebilir. Ancak tersi durumlarda eşlerden biri diğerinin olumsuz taraflarını harekete geçirebilir (Akün, 2013).

Ebeveyn Alt Sistemi: Bu alt sistemde evdeki çocukların bakımı, eğitimi, kişisel gelişimleri için sorumluluk sahibi olan sistemi ifade eder, sadece bir anne ve babadan oluşması gerekmez (Gladding, 2011). Alt sistemlerin kimlerden oluşacağı konusu önemli bir konudur. Bazı durumlarda bir çocuk veya anneye ya da büyükbaba, ebeveyn alt sisteminin bir parçası olabilir (Özabacı ve Erkan, 2014).

Kardeşler Arasındaki Alt Sistem: Kardeşlerin oluşturduğu alt sistemdir. Kardeşler birbirleriyle iletişim ve paylaşımda buldukları için birbirlerine karşı bir bağlılık hissederler (Gladding, 2011).

Sınırlar

Belirgin Sınırlar: Sağlıklı ailelerde sınırlar belirgin olmalıdır. Böylece aile bireyleri birbirinden tamamen kopmaksızın bireyselliklerini de koruyabilirler (Fıfıloğlu, 1992).

Katı Sınırlar: Katı sınırlar aile içindeki bireylerin rahat bir biçimde iletişim kurmalarını kısıtlamaktadır. Bu durum aile bireylerini birbirinden koparır (Nichols, 2013).

Belirsiz Sınırlar: Belirsiz sınırların hakim olduğu ailelerde aile bireylerinde bağımsızlık ve farklılaşma yoktur, bunun yerine bağımlılık vardır. Bu tip ailelerde aile bireylerinin birbiriyle nasıl iletişim kuracağı belli değildir (Gladding, 2011). Belirsiz sınır ifadesiyle, aile bireylerinin, ailenin alt sistemlerinin ve ailelerin bütünlüğünü sağlayan duygusal engeller olarak tarif edilebilir (Nichols ve Schwartz, 1997). Tüm alt sistemler, kendi içindeki ve diğer alt sistemlerin birbiriyle etkileşimleri sağlayan kuralları içeren çeşitli sınırlarla bağlanmıştır. Sınırlar, ailedeki bireyler arasındaki yakınlığı ve gücü idare ederek hem ailenin hem de ailedeki alt sistemlerinin bağımsızlığını korumayı amaçlar (Minuchin, 1974).

Kuşaklar Arası İlişki – Hiyerarşi

Minuchin'e göre koalisyonları güç ve uyum ekseninde değerlendirmek gerekmektedir. Sağlıklı bir ebeveynlik sisteminin oluşması için kuşaklararası önceden çizilmiş sağlıklı sınırların varlığına ihtiyaç vardır. Disiplin konularında ebeveynlerin birbirleriyle uyumlu bir biçimde hareket etmelerinin mutlak öneminden söz etmiş ve kabul edilmiş bir otorite figürüne bağlı olarak ortaya koyulmuş ve bir miktar esneme payına sahip olan kuralların önemini ortaya koymuştur (Nadir, 2013).

Denge

Bütün sistemler bir denge arayışı içine girerler. Tüm sistemlerinin bir dengesi bulunmaktadır. Ailenin yapısındaki denge bozulduğu zaman aile bu dengeyi tekrar sağlamak için yardım arayışı içine girebilir (Nadir,

2013). Ailedeki fertler, açık veyahut kapalı bir şekilde ailedeki mevcut dengenin devam etmesini sağlar. Var olan dengenin devam etmesi ve bozulduğunda bu dengenin yeniden elde edilmesi ailedeki örüntüler yoluyla, ailedeki kurallar ve bireyler arasındaki iletişim tarzlarıyla mümkündür (Innes, 2002).

Esneklik

Değişen durumlar ve hayat olaylarına uyum sağlayabilmek için, aile sisteminin sahip olduğu yakınlık ve sistemin içindeki güç ilişkilerini değiştirebilme, esnetebilme becerisi şeklinde ifade edilebilir (Minuchin, 1974).

Güç

Sağlıklı ailelerde, anne ve babalar çocuklarıyla kıyaslandığında çok daha fazla bir güce sahiptirler. Sağlıksız ailelerdeyse, aile sistemini oluşturan hiyerarşik yapılanmada bazı farklılıklar olduğu gözlenmektedir. Bunların içinde en yaygın olanı, anne ve babaların çocuklarını disipline etmek için yeteri kadar güce sahip olamayışlarıdır (Aponte ve Van Deusen, 1981). Aile içinde gücün anne baba yerine başka sistemlerde olması durumunda ailenin fonksiyonlarında bir işlevsizlik görülebilmektedir.

Fonksiyonel ve Fonksiyonel Olmayan Aileler

Minuchin (1974), sağlıklı aile ve sağlıksız aile kavramlarını açıklarken, dikkatleri aile yapıları üzerine çekmekte ve aile yapılarının fonksiyonel olmasını sağlıklı aileyle, aile yapılarının fonksiyonel olmaması durumunu ise fonksiyonel olmayan aile kavramıyla anlatmaktadır. Fonksiyonel olmayan aileler beş alt başlıkta incelenebilir. İç içe aileler, kopuk aileler, evine bağlı olmayan kocanın olduğu aileler, olgunlaşmamış ebeveynli aileler ve ilgisiz ebeveynli ailelerdir (Üstündağ 2015).

Geniş Aile

Geniş ailede bir kaç nesil bir arada yaşamaktadır. Geniş ailede yakın iletişim ve birlikte yaşamın yoğun olduğu bir aile biçimidir. Aile üyeleri arasında, cinsiyet, yaş, sosyal statü ve erkek bireyin soy çizgisi temel alınmış bir ilişki düzeni mevcuttur. Ailedeki herkes bu hiyerarşik düzene tabi olur. Ailede kuralları önceden belirlenmiş bir işbölümü, üyeler arasında bir işbirliği vardır (Taylan, 2003).

Geniş ailede ailenin tüm üyeleri bu önceden belirlenmiş kurallar çerçevesinde bir işbölümü yaparlar ve ailedeki tüm işlere katkıda bulunurlar. Ailedeki bireylerin evlilikleri sürecinde eş seçimi çoğunlukla ailenin en yaşlı üyesi tarafından yapılır. Çocukların yetiştirilmesi ve eğitimi, öncelikli olarak yaşlılar olmak kaydıyla ailedeki tüm fertlerin sorumluluğundadır (Şahin, 2011). Geniş ailenin en belirgin özelliği birden fazla kuşakların aynı mekân ve zaman diliminde bir arada oturmasıdır. Geniş aile; adetlerine, geleneklerine ve göreneklerine derinden bağlı, bireyler arasında akrabalık bağlarının oldukça güçlü olduğu bir aile biçimidir. En yaşlı birey bu geniş aile sisteminde söz sahibidir. Bu birey aynı zamanda ailenin reisidir. Toprağın mülkiyeti sadece kendindedir (Tezcan, 2010).

Eski devirlerden gelen bir yapısı olan geniş ailede, evrensel ve karakteristik özellikler vardır. Kökenlerine bakıldığında özellikle Japonya, Çin, Hindistan'da daha yaygın olarak görülmektedir. Gelenekçi bir yapıya sahip olan Türk aile yapısında da halen bile köylerde, kasabalarda, hatta metropollerde yaşayan birçok ailede geniş aileden izle bulmak mümkündür. Geniş ailede mutlak otorite ailenin en yaşlı bireyindedir. Bu genellikle baba olmaktadır. Babanın, karısı üzerinde, evlenmemiş kız çocukları üzerinde, oğulları üzerinde, oğullarının eşleri üzerinde ve torunları üzerinde tartışılmaz bir egemenliği vardır (Güler ve Ulutak, 1992).

Kronik Hastalığı Olan Çocuğa Sahip Aileler

Ailede kronik hastalık sahibi bir çocuğun bulunması ailenin atmosferini birçok açıdan etkilemektedir. Kronik hastalığın ilk öğrenildiği evrede aile bireyleri adeta bir şaşkınlık yaşarlar. Hastalığı tanıyan aile bireyleri ve hastalığını öğrenen çocuk o güne kadar hakkında bilgi sahibi olmadıkları

ancak çok uzun bir müddet birlikte yaşamak zorunda kalacakları ve mücadele etmeyi gerektirecek olumsuz bir durumla yüzleşmek zorunda kalmışlardır. Bu evrede en çok kullanılan savunma mekanizmalarından biri inkârdır. Çocuk ve aile hastalığın yanlış olduğunu iddia edebileceği gibi, aile bireyleri hastalığın ciddiyetini tam olarak anlamamış gibi de düşünebilirler (Er, 2006).

Aileler hastalığı öğrenip yaşanan ilk şoku atlattıktan sonra, hastalıkla ilgili kendilerini suçlama, hastalığa ilişkin kızgınlık duyarlar ve adeta hayata karşı küskünlük hissederler. Aile üyelerinin, özellikle de annenin bu olaya vereceği duygusal tepkileri ve hastalıkla ilgili inançları çocuğun ve ailenin hastalığa ilişkin geliştireceği tutumlarla yakından ilgilidir. Evdeki tüm enerji hasta olan çocuğun sorununa harcanır, özellikle bu dönemde sosyal güvenlik ve hastane masraflarının karşılanabilmesi daha büyük bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Ailenin çevresel ve sosyal güvencesinin yetersiz olması, hastalıkla ilgilenmekten dolayı aile bireylerinin kendilerine ayıracak zamanlarında meydana gelen azalmalar, ailenin sosyokültürel hayata katılımının azalması, aile içinde daha farklı sorunlara yol açar (bengisemerci.com, 2015).

Çocuktaki bu ciddi hastalık ailenin duygusal dengesini adeta bir dönüşüm ve değişime uğratar. Ailenin anksiyetesi artar. Ailedeki bu anksiyete artışıyla aynı anda tepkisel davranışlarda artış ortaya çıkar. Yaşanan bu tarz davranışlar aile sisteminde mevcut dengelerin sarsılmasına olanak sağlayarak daha önceden yeterince üzerine eğilinmemiş, tedavi edilememiş daha başka gizil çatışmaların ortaya çıkmasını sağlar (sosyalhizmetuzmani.org, 2015).

Aynı zamanda aile bireyleri açısından bir çocuğun ölüm sürecine şahit olmak katlanılması çok acı olan bir gerçekliktir. Ölümcül hastalığın acı veren dönemlerinde, aynı zamanda çocuğun dayanma gücünü zorlayan çok derin ağrular ve acılar yaşanır. Bir yandan hastalığın oluşturduğu sıkıntılar diğer taraftan yaklaşan ölüm gerçeği nedeniyle aile bireylerinin yaşadığı acılar, kaygılar özellikle bu dönemde çocuk ve ailesinin uğraşması gereken yoğun duygulardır (Erden, 1995).

Ailesinden Bağımsızlaşmamış Evli Bireyler

Bireyin büyümüş üstelik evlenmiş olmasına rağmen hayatına sürekli müdahale eden, gerek annesi gerekse de babası olsun, ebeveynlerinin varlığı, adeta kişiler arası krize sebep olacaktır (larapsikiyatri.com, 2015). Geniş aile içinde bir dizi soruna yol açan bu durumun temel nedeni ailelerimizden yeterince özgürleşmemek ve farklılaşmamaktır. Yetişmiş olduğu aileden yeteri miktarda ayrışmamış kişiler kendi bireysel kimliklerini yeteri miktarda geliştirememiş olmanın yanı sıra anne ve babasının beklentilerini de sorgulayamazlar. Bu tip durumlarda birey geniş aileyi mutlu etmek için kendi beklentilerini kendi çekirdek ailesinin ihtiyaçlarını önemsemeyebilir. Bu durum hayırlı evlat ifadesiyle karşılık bulur. Ancak bu durum sağlıklı bir durum değildir. Burada işlevsel olan tutum, geniş ailenin isteklerine kendi çekirdek ailemizin fonksiyonlarında oluşturacağı olumsuz etkiyi göz önünde bulundurarak hayır diyebilmek ve anne babalarımızın bizi takdir etmelerinden ziyade kendi çekirdek ailemizin ihtiyaçlarına cevap verebilmektir. Burada altını çizeceğimiz temel nokta bireylerin sağlıklı ayrılaşma süreçlerini tamamlamalarıdır (pakua-psikoloji.com, 2015) .

İlgili literatür incelendiğinde, TC Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü tarafından (2009) Türkiye'nin değişik bölgelerinden 12 ilden, 657'si kadın, 543'ü erkek toplam 1200 boşanmış kişiyle yapılan araştırmada, evli oldukları dönemde geniş ailede yaşamış bireylerin oranının yüzde 18 olduğu ortaya konmuştur. Geniş aileyle yaşayan çiftlerin karşılaştığı sorunlara bakıldığında, çocukların eğitim süreçleriyle ilgili sorunların % 3.8, eşin kendi ana babasından ve ailesinden etkilenmesi %27.8, eşin kendi ailesiyle fazla ilgilenmesi ve kendi ailesine fazla vakit ayıramaması %3.4, eşin ailesinin, çekirdek ailenin her şeyine karışması %26.5 olarak belirlenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına bakıldığında geniş aileyle yaşayan bireylerde farklılaşmama problemlerinin görüldüğü, bireylerin kendi çekirdek ailesinin psikolojik süreçleriyle yeterince ilgilenemediğini söyleyebiliriz. Geniş ailede mutlak söz sahibi olan kayınbaba ve kaynana, çekirdek ailenin birçok alanda işlevlerine müdahale etmektedir. Bu müdahale alanları arasında, eşler arası ilişkiler, çocuk yetiştirme, kriz çözme, ortak kararlar alma gibi her ailede olması

gereken süreçler yer almaktadır. Tüm bu süreçler ailenin sağlıklı olmasına neden olabilmektedir.

Geniş ailenin çekirdek aile üzerindeki etkileri yalnızca psikolojik süreçlerle ilgili olmayıp ayrıca şiddet gibi olaylarında bu tip ailelerde yaşanabileceğini gösteren çalışmalar vardır. Demirci, Günaydın, Doğan ve Aynacı'nın 2005 yılında Konya'da yaptığı araştırmada çiftlerin boşanmadan evvel nerede yaşadıklarına bakılmış, 123 (%61.5) çiftin kendi evlerinde, 45 (%22.5) çiftin ise kayınbaba ve kaynanayla aynı evde yaşadığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca eşlerden 5'ine (%8.5) kayınbaba, kaynana ve diğer aile üyeleri tarafından şiddet uygulandığı ortaya konmuştur.

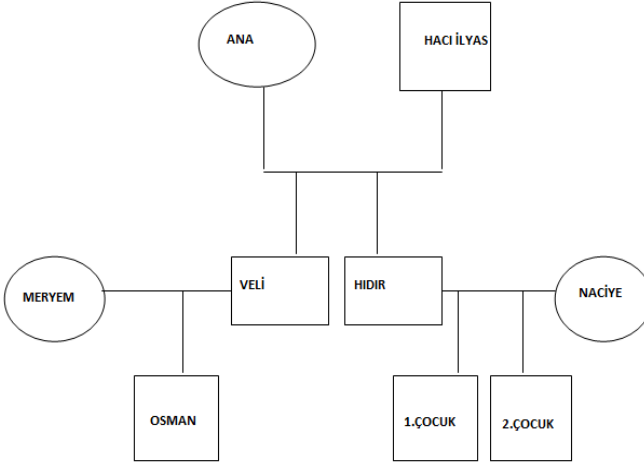
Filmin Öyküsü

Gelin filmi, yönetmenliğini Ömer Lütfi Akad'ın (1973) yaptığı başrollerini Hülya Koçyiğit, Kerem Yılmaz, Ali Şen ve Aliye Rona'nın oynadığı bir yapımdır. Filmde daha önceden babası ve abisi Yozgat'ın bir köyünden İstanbul'a göç eden bir ailenin onların yanına taşınmasını ve arkasından gerçekleşen bir dizi olay anlatılır. Dede rolünde Hacı İlyas karakterini görmekteyiz. Küçük bir bakkal dükkânında İstanbul'un varoşlarında yaşam mücadelesi veren ataerkil bir ailenin yaşam öyküsü, filmin ana temasıdır. Kadının çalışmasına karşı olan ailede tüm temalar ailenin işini büyütmesi üzerine kuruludur. Mahalle bakkallığını bırakıp İstanbul'un daha lüks semtlerinin birinde işlerini büyütmeyi hedeflemektedirler. Meryem rolünü oynayan Hülya Koçyiğit kendisini adeta çocuğuna ve kocasına adanmış bir anneyi temsil etmektedir. Meryem şehre gelir gelmez feodal yapıyı sorgulayıp kadının çalışabileceğini iddia etmektedir. Bu arada Meryem'in çocuğu Osman'ın koşarken nefesi tıkanmakta ve sağlığında çok büyük problemler oluşmaktadır. Meryem kocası Veli'ye çocuğunun hasta olduğunu ısrarla vurguluyor, ancak aile Osman'a muska yapılarak okuyup üflenerek iyileşeceğini ifade etmektedir. Bu arada evdeki iki gelin gün boyu turşu basmakta ailenin gelirine katkıda bulunmaktadır. Aliye Rona'nın oynadığı kaynana rolü ise çok baskın bir karakteri temsil eden aynı zamanda kocasının gözünün içine bile bakmaya korkan geleneksel kültürü temsil eden bir kadın rolüdür. Osman'ın problem-

leri iyice gün yüzüne çıkmaya başladığında hemşerileri İbrahim ve eşi fabrikadan hastaneye giderken çocuğu doktora götürmelerini tavsiye eder. Ancak kaynana buna asla izin vermez. Kaynana kendince yozlaşmaması için gelinin o kadınla görüşmesine izin vermez. Bu arada Osman bir iki havale daha geçirmiş bu durum Meryem'i içten içe rahatsız etmektedir. Meryem durumu daha önce önemsememesine rağmen bir daha kocası Veli'ye anlatır. Ancak Veli çocuğunun hastalığıyla ilgili Meryem'in uyarılarını kendi benliği ve erkek rolü için bir tehdit olarak algılar, erkeğin güç, mutlak iktidar olduğu düşüncesi Veli'de oğlunun asla hasta olamayacağı düşüncesine neden olmuştu. İbrahim ve Güler ise çok önceden Yozgat'tan İstanbul'a göçmüş ve sosyolojik evrimsel açıdan Hacı İlyas ailesinden daha ileri düzeye ulaşabilmiş, taşra adetlerini terk etmiş modern hayat biçimine ayak uydurabilmiş bir ailedir. Dolayısıyla Güler çocuğu hastaneye götürmek için Meryem'i ikna etmeye çalışır. Ancak kaynana buna asla izin vermez çünkü geleneksel ailesini kendince İstanbul'un yarattığı tehlikelere karşı korumaya çalışmaktadır. O evden bir bireyin İstanbul'un sosyolojik düzleminde var olması, kendi sahip olduğu yerel kültürel öğelere aykırı bir tutumdur. Bu durumu geniş ailelerinin yok olması olarak düşünmekte, en ufak bir taviz vermemektedirler. Bu arada Meryem oğlunun tüm derdini tek başına üstlenmesinin yanı sıra, en küçük gelin olduğu için evdeki tüm işlere koşturmaktadır. Meryem tekrar havale geçiren Osman'ın haline dayanamaz ve doktora gitmeye karar verir. Doktora giden Meryem'i acı bir sürpriz beklemektedir. Osman'ın kalbi deliktir ve ameliyat olması gerekmektedir. Bir miktar paraya ihtiyaç vardır aksi takdirde Osman'ın öleceği ifade edilir. Meryem'in dünyalar başına yıkılmıştır bir an önce eve gidecek ve para isteyecektir. Bu durumu duyan Hacı İlyas, kaynana ve kocası Veli, Meryem'e kızarlar ve Osman'a hiç bir şey olmadığını ifade ederler. Kaynana bu durumdan Meryem'i sorumlu tutar ve oğlundan gelininin haddini bildirmesini ister, ancak Veli yine de karısını savunur. Meryem'in çocukla yeteri kadar ilgilenmediği, yeteri kadar beslenmesi halinde iyileşeceği vurgulanır. Bir diğer görüşe göre de İstanbul'a yeni taşındıkları için hava değişimi olduğu düşünülmüş ve hastalık ihtimalinin zerresi bile düşünülmemişti. Ailenin sınırları çok katıdır. Meryem'in doktor ısrarları kaynanayı çileden çıkarır. "Avrat gibi avrat ol da bebene bak" diyerek üstüne bir de Meryem azarlanır. Bu arada işler büyütülmüş ve marketin sarhoşluğu ailenin bütünü sarhoş

eden bir sürece dönüşmüştür. Veli ise bu süreçte hiçbir şekilde sesini çıkaramıyor, karısı Meryem'in feryatları ve Osman'ın geçirdiği havalelereyse adeta gözünü kapatıyordu. Çünkü Hacı İlyas bu çocuğun hasta olmadığını söylemişti ve konu kapanmıştı. Bu esnada kaynana eve şarlatan bir büyücü getirir ve Osman'a kurşun döktürür. Bu kaotik duruma daha fazla seyirci kalamayan Meryem son bir çare olarak kolundaki bilezikleri sıyırıp bozdurarak Osman'ı ameliyat ettirmeyi düşünür ancak işleri büyüttükleri için nakit paraya ihtiyaç duyan kayınbabasının acil nakde ihtiyacı olur. Kayınbabasından ilk fırsatta borçlarını ödeyip Osman'la ilgilenme sözünü alan Meryem parayı dükkânın ihtiyaçları için kayınbabasına verir. Haftalar ilerleyince Meryem değişik zaman dilimlerinde Hacı İlyas'a ameliyatı hatırlatır, ancak sürekli işini daha büyütmekten başka bir derdi olmayan aile Osman'ı adeta ölüme terk eder. Ramazan bayramında ameliyat sözü verilir, ardından bayram atlatıldıktan sonra ameliyat sözü alınır. Ancak dükkânın bitip tükenmeyen borçları, Osman'ın ameliyatını hatırlatmaya çalışan Meryem'in yüzüne bir tokat gibi vurulur. Bitmek tükenmek bilmeyen anne yüreğiyle Meryem tekrar tekrar Hacı İlyas'ın kapısını çalar, ancak ne var ki dükkânın ihtiyaçları bir türlü bitmemektedir. Bu arada Meryem ikinci çocuğuna hamile kalmıştır. Ancak Veli dükkânın sarhoşluğuyla bunu bile geç öğrenir. Meryem son kez kurban bayramına ameliyat sözü alır. Ancak bu geçen zaman diliminde hiçbir müdahale yapılmadığı için Osman kurban bayramında vefat eder. Oğlunun acısıyla evi terk eden Meryem'den uzun süre haber alınmaz. Namusunu temizle baskısıyla eline silah verilen Veli karısını aramaya başlar. Abisi Veli'ye Meryem'in bir fabrikada çalıştığı haberini iletir. Veli elinde silahla fabrikaya gider. İzleyici Veli'nin Meryem'i öldüreceğini beklerken, Veli karısına sarılarak "Bu fabrikada bana da iş var mı" der. Ve bu sahneyle film sona erer (Akad, 1973).

Tablo 1. Hacı İlyas Ailesinin Aile Haritası

Yöntem

Bu araştırma nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman incelemesi yöntemiyle yapılmıştır.

Filmdeki Temaların Yapısal Aile Terapisinin Temel Kavramlarıyla Değerlendirilmesi

Bireyin Mutluluğu, Ailenin Mutluluğu

Geleneksel Türk aile yapısı içinde geniş aile kavramının incelendiği filmde, ailedeki tüm bireyler adeta büyük fabrikanın dişlileri gibi hareket etmekte, sofraya konan yemeğe herkes aynı anda kaşık uzatmakta, dükkânın selameti için herkes mesai sarf etmekte, ailede adeta bir koşuşturmaca yaşanmaktadır. Bu nedenle çocuğun ameliyat edilmesi bile

sadece ailenin maddi dengeleri bozulmasın diye ertelenebilmektedir. Filmde özellikle bireysel ihtiyaçlara ve bireysel farklılıklara önem verilmediği, ailenin tüm fertlerinin ailenin ekonomik refahını artırmak için tüm bireyselliklerini ikinci plana attığı görülmektedir.

Ailenin Değer Sistemi

Ailenin değer sistemine bakıldığında, ailenin yapısıyla ilgili olarak köy-kent sosyolojisi bağlamında sonuçlara varılabilir. Aslen Yozgat'tan olup, taşralı bir aile olan Hacı İlyas'ın ailesi İstanbul'un arka sokaklarının birinde küçük bir bakkal dükkânında var olma mücadelesi vermektedir. Ancak modern kent yaşamında daha iyi bir yer edinebilmek için lüks semtlerde market açmak istemekte, kendi sosyal sınıflarında da iyileşme beklemektedirler. Dolayısıyla bu değer sisteminde aile, tek tek bireylerinin öznel durumlarıyla ilgilenmeyip ailenin ortak menfaatlerinin peşinde koşmalarını tüm aile bireylerinden talep etmektedir. Ailede özellikle kişisel farklılıklara önem verilmeyip yerel kültüre ait öğelere değer atfedildiğini görüyoruz. Kaynana ve kayınbaba, ailenin diğer bireylerinin karısını fabrikada çalıştırdığı için hemşerileri olan çiftle görüşmesine bile tahammül etmemektedir. Çünkü kentin sosyal ve kültürel değerleriyle bezenmiş bir Meryem'in kendi menfaatleri doğrultusunda çalışmıyacağını düşünmektedirler.

Burası Yozgat

Her ne kadar daha lüks bir semtte bir var oluş mücadelesi içine girilse de, filmde İstanbul makro aleminde, adeta bir Yozgat mikro alemini oluşturma çabası gözükmemektedir. Aile üyeleri bireylerin sözde yozlaşmamaları için burasının İstanbul olduğunu ancak evin sınırları içinde, her ne olursa olsun Yozgat'ın kültürel dokusunun bozulmayacağını ifade etmektedirler. Erkek egemen toplumsal sisteminin en uç örneği olan filmde kaynana ve en büyük gelin bile bu sağlıksız yapıya ses çıkartmamakta, erkek egemen sistemin devam etmesine çalışmaktadırlar. Aile bireylerinin İstanbul'un sözde kendi menfaatleriyle çelişen bireysel kültürel yapısında, kendi yerel değerlerini kaybedeceklerini düşünmektedirler. Aynı zamanda gelinlerinin kadın-erkek eşitliğiyle ilgili etkilenecekleri düşüncesi,

mevcut tahakkümlerini sürdürmemeye kaygısı, onları kendi yerel kültürlerini devam ettirme yoluna itmektedir.

Babanın Birey Olamaması

Veli gerçek anlamda Meryem'i sevmesine ve değer vermesine rağmen, özellikle annesiyle Meryem'in ilişkilerinde ve ameliyat konusunda babası Hacı İlyas'ın ertelemeleri karşısında adeta seyirci kalmaktadır. Burada üzerinde durulması gereken nokta geniş aile içerisinde yaşayan küçük ailelerde birey olma ve aileden ayrışma problemidir. Atasözlerimize ve deyişlerimize bakıldığında "Gölgede kalan ağacın gölgesi olmayacağı" ve "Ev içerisinde ev olmayacağı" ifadeleri bu konuda açıklayıcı bilgiler sunmaktadır. Karı kocanın birbirleriyle zaman geçirmesine, evde yemeğin ne zaman pişeceğine, üstelik kaç tane ocakta yemek pişeceğine bile geniş ailenin karıştığı aile sistemlerine bugün Anadolu'nun pek çok yerinde şahit olmaktayız. Özellikle bazı bölgelerimizde anne babaya ayıp olur düşüncesiyle birçok çift evliliklerinin ilk bir kaç yılını erkek tarafının evinde geçirmektedir. Bu durumda, anne babasının gözünde halen çocuk olan ve asla birey olamayan ebeveynlerin kendi eş alt sistemlerini sağlıklı bir biçimde kurabilmeleri tartışmalıdır.

Çocuğun Kıymeti

Filmde bir diğer dikkat çeken nokta, ailenin ortak menfaatleri uğruna tek tek bireylerin çıkarlarının gözetilmemesi ve bunun sonucunda evlatların değersiz oluşudur. Ameliyat olması gereken çocuğun acil ihtiyaçları sırf bu yüzden dükkânın menfaatlerine kurban verilmektedir. Çocuğa bir şey olması düşüncesi hiçbir şekilde aile bireylerini rahatsız etmemekte, ortak çıkarları ve dükkânın geleceği ailenin bütün gündemini meşgul etmektedir. Ailenin en büyük kaygısı dükkânı büyütme ve geliştirme ile ilgili olmaktadır.

Kadercilik

Filmde, bireylerin hiç bir sorumluluk almayıp, kaderci anlayışla ölüm olayını takdiri ilahi olarak nitelendirmeleri göze çarpan bir diğer tema

olarak karşımıza çıkmaktadır. Annenin bütün ısrarlarına rağmen gözle-
rinin önünde eriyip giden torunlarına, hiç bir sağlık önlemi almayan aile
ölüm olayını hayatın normal bir seyri olarak değerlendirmiş ve elden hiç
bir şey gelmeyeceği sonucuna varmıştır. Ancak filmde ilginç bir çatışma
dikkat çekmektedir. Çocuğun hastalıkla ilgili belirtilerini görmelerine
rağmen, işi dua ve üfürükçü çağırarak çözmeye çalışan ailede kayınbaba-
nın ayaklarındaki ağrıyı dindirmek içinse eczaneden krem alınmaktadır.

Bir Krizin Karı Kocayı Güçlendirmesi

Aile içinde yaşanan bir krizin, aile sistemini nasıl düzene soktuğu ve yeni
bir denge kurulduğunun en açık örneği oğullarını kaybeden Veli ve Mer-
yem'in yaşadıkları ağır travmadan sonra aile baskısından kurtulup kendi
çekirdek ailelerini kurmak için yeni bir arayışa gitmeleri olarak gösterile-
bilir. Aile sistemindeki krizlerin, ihmallerin, bitirilmemiş işlerin, konuşul-
mayan konuların ailenin yaşadığı bir travmayla nasıl değiştiği, ailenin
güçlendiği, filmde ortaya konmaktadır.

Alt Sistemler ve Sınırlar

Ailede sınırların çok katı olduğunu görüyoruz. Veli ve Meryem'in eş alt
sistemlerinin ve ebeveyn alt sistemlerinin oluşmadığını görüyoruz. Eş alt
sistemi sadece salondan girilerek ulaşılabilen bir yatak odasıyla sınırlıdır.
Ebeveyn alt sistemiyse çocuklarının ameliyatlarını bile babası izin verme-
diği için yaptırılmaması nedeniyle işlevini kaybetmiş gibi görünmekte-
dir. Dolayısıyla filme konu olan küçük çekirdek ailenin alt sistemlerin
çalışmadığını görüyoruz. Dolayısıyla Veli ve Meryem ne doğru dürüst baş
başa kalmakta ne de çocuklarıyla ilgili kendi başlarına karar vermekte-
dirler.

Denge

Filmde büyük ailenin dengesinin ailenin ekonomik anlamda iyileşmesi
için gösterilen ortak çaba ve burada kaynana ve kayınbabanın mutlak
otoritesiyle kurulduğunu görmekteyiz. Ancak çocuğun ölümü küçük aile
sisteminin dengesini değiştirmiş, doğacak olan yeni çocuk ve Meryem'in

bir fabrikada işe başlaması gibi tetikleyici nedenlerle Veli bu olayı adeta fırsat bilip kendi çekirdek ailesinin dengesini yakalayabilmiştir.

Koalisyonlar

Filmde göze çarpan en temel koalisyon kaynana ve büyük gelinin, küçük geline karşı kurduğu koalisyondur. Adeta bir hiyerarşik yapılanmayı anımsatan bu koalisyon biçiminde en büyük gelin, kaynanasının her davranışını onaylayıp küçük gelini hiç dikkate almayıp adeta onun karşısında bir güç olarak durmaktadır. Meryem ise hem büyük sisteme entegre olamayışı hem de eşiyle sağlıklı bir iletişim kuramayışı nedeniyle adeta yapayalnız kalmıştır.

Kuşaklar Arası İlişki

Filmde ataerkil bir aile biçiminden söz edebiliriz. İç Anadolu'dan göç etmiş ailede mutlak otorite Hacı İlyas'tır. Bu otorite filmin başından sonuna kadar adeta etkisini hiç kaybetmemiştir. Dede kendi yaşam biçimini, kendi düşünsel sistemini oğullarına da aktarmış, maddi hırslarını, hayattan beklentilerini diğer kuşaklara da aktarmıştır. Özellikle büyük ağabeyin çocukları dededen ve babalarından aktarılan değerleri, yaşam biçimini edinmiş görünmektedir.

Sonuç

Filmde genel olarak, ataerkil aile yapısı, geleneksel geniş aile, aileden farklılaşamama, alt sistemler gibi temaların yoğun olarak işlendiğini görüyoruz. Gelin filminin aile terapisi alanına söyleyeceği en etkili sözün, geniş ailenin baskısı, bireye ve bireyin oluşturduğu çekirdek aile sistemi üzerine tahakkümü ve anne babasının menfaatleri uğruna kendi ebeveyn ve eş alt sistemlerini kuramayan, bununla birlikte hiç bir zaman asla tam bir aile olamamış çiftlerin günümüz Türkiye'sinde yaşadıkları ve yaşayacakları problemler olduğu söylenebilir.

Sinemanın dili açısından bakılacak olursa çok kısa sürede bu kadar yoğun duygusal mesajın verilmesi dikkat çekebilir. Ancak boşanma, evlilik kalitesinin düşmesi, bireylerde yaşanan ruhsal problemlerin

nedenleri gibi faktörlerin bakış açısıyla bakıldığında normal bireylerin, evli çiftlerin, aile terapistlerinin bu filmden yarar sağlayacağını söyleyebiliriz.

Ülkemizdeki birçok ailenin, artık günümüz koşullarında geniş aile biçiminde yaşamadığını, filmde geçen diyalogların günümüzde yaşanmayacağı, o günün toplumsal koşullarının bugüne genellenemeyeceği gibi karşı görüşler olabilir ya da filmin çekildiği dönemde ülkemizin içinde bulunduğu koşulların değiştiği gibi eleştiriler olabilir, ancak hiç unutulmamalıdır ki ülkemizde hala hatırı sayılı miktarda çift aileleriyle beraber ya da aynı avluda değişik binalarda kalmaktadırlar. Kendi evlatlarının kurduğu ailelere saygı göstermeyen, onların biricikliğini göz ardı eden, hala onlar üzerinde tahakküm kurmaya çalışan ebeveynlerin varlığı günümüzde de devam etmektedir. Bu durum gücün tek elde toplanmasına, kendi çocuklarının evliliklerinin kalitesinin düşmesine, hatta uzun vadede evliliklerin sonlanmasına kadar değişik biçimlerde etki göstermektedir. Ancak filmde yola çıkarak tüm geniş ailelerde buna benzer olumsuz süreçlerin olduğunu iddia edemeyiz. Elbette geniş aile süreçlerinde olumlu birçok faktörün olabileceği de göz önünde bulundurulmalıdır. Bu makale sadece "Gelin" filminin senaryosu ve kurgusu bağlamında yazılmıştır. Tüm geniş aileleri işaret edecek bir genelleme asla söz konusu değildir. Geniş aileyle yaşayıp birbirine destek olan, birbirinin bireysel gelişimine katkıda bulunan, kişilerin kendi varoluşlarına saygı duyan aileler de pekâlâ söz konusudur.

Filmdeki temaların yapısal aile terapisiyle değerlendirilmesi sonucunda şu önerilere yer verilebilir. Geniş ailedeki ebeveynler, çekirdek ailenin kendi alt sistemlerini sağlıklı bir biçimde oluşturabilmesi için, onları desteklemelidir. Bireylerin var oluşlarına saygı duyulmalı, onların ailelerinin sağlıklı bir yapıya kavuşması için her türlü olanaklar sunulmalıdır. Çekirdek aileyi oluşturan ebeveynlerin geniş aileden farklılaşması, kendi başlarına var olabilmeleri için, geniş aile bireyleri imkan sağlamalıdır. Kendi kişisel hırsları, aile içinde egemenlik mücadelesi, söz hakkı kapma yarışı gibi tutumları bırakarak, evlatlarının kendi ailelerini, kendi dinamikleriyle oluşturabilmeleri, kendi başlarına kararlar verebilmeleri açısından cesaretlendirmelidir.

Kaynakça

- Akad, Ö.L. (Yönetmen) (1973). *Gelin* (Film). İstanbul: Erman Film.
- Akün, E. (2013). Yapısal aile sistemleri kuramı bağlamında ergenlik döneminde aile yapısı ve ergenlik dönemi sorunları. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 53(1), 85-116.
- Aponte, H.J. & Deussen, J.M.V. (1981). *Structural family therapy*. In *handbook of family therapy*. (Ed. Gurman, A.S.-Kniskern, D.P.). Bristol: Brunner Mazel.
- Bengisemerci.com. (2015). *Hasta çocuk*. <http://www.bengisemerci.com>, Erişim tarihi: 06.11.2015.
- Carr, A. (2006). *Family therapy. Concept, process and practice*. John Wiley & Sons Ltd. England.
- Demirci, Ş., Günaydın, İ.G., Doğan, K.H., & Aynacı, Y. (2005). Konya ilindeki boşanmaların retrospektif değerlendirilmesi. *Adli Tıp Dergisi Journal of Forensic Medicine Adli Tıp Dergisi*, 19(1), 22-28.
- Er, M. (2006). Çocuk, hastalık, anne-babalar ve kardeşler. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 49, 155-168.
- Erden, G. (1995). Ölüm sürecinde olan çocuk: Ölümü kabul ve tedavi sürecinde etkili yardım, *Kriz Dergisi*, 10(1), 19-27.
- Fışıloğlu, H. (1992). Yapısal aile terapisi modeli ve bir vaka. *Psikoloji Dergisi*, 7(27), 10-14.
- Gladding, S. (2011). *Aile terapisi*. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği Yayınları, Ankara.
- Güler, D., & Ulutak, N. (1992). Aile kavramının tarihsel gelişimi ve Türk toplum yaşantısında aile. *Kurgu Dergisi* 11, 51-76.
- Innes, M. (2002). Satir's therapeutically oriented educational process: A critical appreciation. *Contemporary Family Therapy*, 24(1), 35- 56.
- Larapsikiyatri.com. (2015). *İlişki ve evlilik terapisi*. <http://www.larapsikiyatri.com>, Erişim Tarihi: 06.11.2015.
- Minuchin, S. (1974). *Families & family therapy*. Cambridge: Harvard University Press.
- Nadir, U. (2013). Aile danışmanlığı eğitimlerinde popüler filmlerin kullanımı ve yapısal aile terapisi kuramı ile dalgaların prensi filminin analizi. *Journal Of Society & Social Work*, 24(1).

- Nichols, M.P. (2013). *Aile terapisi, kavramlar ve yöntemler* (1.Baskı). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Nichols, M.P., & Schwartz, R.C. (1997). *Family therapy: Concepts and methods*. USA: Allyn And Bacon.
- Özabacı, N., & Erkan, Z. (2014). *Aile danışmanlığı kuram ve uygulamalara genel bir bakış*. 2. Baskı: Ankara. Pegem Akademi.
- Pakuapsikoloji.com. (2015). *Evlilikte geniş aile sorunları*. <http://pakuapsikoloji.com>, Erişim Tarihi: 06.11.2015.
- Sosyalhizmetuzmani.org. (2015). *Çocuk sağlığı*. <http://www.sosyalhizmetuzmani.org>, Erişim Tarihi: 06.11.2015.
- Şahin, H. (2011). *Kitle iletişim araçlarında aile ve ataerkinin yeniden üretimi örnek olaylar: Zühal Topal'la izdivaç programı ve geniş aile dizisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Taylan, H.H. (2003). *Köy ailesinde aile içi ilişkiler (Selçuklu köyü örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TC Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, & Demirhan, S.Y. (2009). *Boşanma nedenleri araştırması*. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Tezcan, M. (2010). *Sosyolojiye giriş*. Anı Yayınları, 5. Baskı, Ankara.
- Üstündağ, A. (2015). Yapısal aile danışmanlığı ve bir olgu örneği. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 14(33), 113-126.

Kaynakça Bilgisi / Citation Information

Yıldız, M. (2017). Yapısal Aile Terapisi'nin Temel Kavramlarıyla Gelin Filminin İncelenmesi, *OPUS – Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 7(12), 157-176.

In Search of New Paradigms in Multiculturalism Debates: Introduction to Özensel's Rope Culture Model

*
Ruhi Can Alkın *

* Res. Assist., Necmettin Erbakan University, The Faculty of Social Sciences and Humanities,
Sociology Department, Meram / Konya / Turkey
E-Posta: ruhicanalkin@gmail.com ORCID: 0000-0002-8608-4043

Abstract

Multiculturalism is one of the much-debated issues in the social sciences. Besides theoretical background of the concept, there are also different multiculturalism models keep also practical dimensions. For example, models like Melting Pot, Cultural Mosaic, Salad Bowl, etc. are generally referred when dealing with multicultural implementation within nations states. These are generally based on the socio-political and cultural background of Western World, specifically the US and Canada. Of course, multiculturalism models abovementioned could partly depict the implementations that would be evaluated as "multiculturalist" in non-Western societies. However, unique historical, cultural, political background of some of the non-Western countries and geographies encourage social scientists to develop original multiculturalism models. In the light of the arguments given above, current study proposes to shed light on one of the newly developed multiculturalism models, so-called Rope Culture, by one of the Turkish sociology professors, Ertan Özensel. To introduce shortly, Özensel recognized rope as a material that consists of many thinner strands. These strands represent ethnic cultures living in the Middle East and Turkey. Özensel believes that despite many problems among these ethnic and religious groups, historical legacy among them create a strong rope and the power of this rope is based on the power of unity. On the other hand, rope culture is the first multiculturalism model that centers on a 'religion', specifically Islam, unlike the other mainstream models that are based on secular notion and theories.

Keywords: Multiculturalism, Rope culture, Turkey, The middle-east

Çokkültürlülük Tartışmalarında Yeni Paradigma Arayışları: Özensele'in Halat Kültür Modeline Giriş

*

Öz

Çokkültürlülük, sosyal bilimlerde çokça tartışılan konulardan birisidir. Kavramın teorik arka planının yanısıra, pratik boyutlara sahip farklı çokkültürlülük modelleri de mevcuttur. Örneğin Kültürel Mozaik, Eritme Potası Salata Kasesi gibi modeller, ulus devletlerin bünyesinde ortaya çıkan çokkültürlülük uygulamalarına yapılan atıflarda kullanılmaktadır. Bunlar, özede ABD ve Kanada olmak üzere Batı dünyasının sosyo-politik ve kültürel arka planı üzerine inşa edilmiştir. Elbette bu modeller Batı dışı dünyada ortaya çıkan çokkültürlülük uygulamalarını kısmen betimlemeye yardımcı olmaktadır. Ancak Batı dışı ülkelerin ve coğrafyaların kendine has tarihi, kültürel ve siyasi arka planı, sosyal bilimcileri yeni türden çokkültürlülük modelleri geliştirmeye teşvik etmektedir. Yukarıda sunulan argümanlar ışığında, mevcut çalışma, bir Türk sosyoloji profesörü olan Ertan Özensele tarafından son zamanlarda geliştirilen Halat Kültür adlı çokkültürlülük modeline ışık tutmayı hedeflemektedir. Kısaca tanıtmak gerekirse, Özensele halatı, birçok ince ip tarafından oluşturulan bir materyal olarak kabul eder. Bu ipler Orta Doğu'da ve Türkiye'de yaşayan farklı etnik kültürleri temsil etmektedir. Özensele'e göre, aralarında yaşanan birçok probleme rağmen bu farklı etnik ve dini gruplar arasında güçlü bir halat gibi bir kaderi bir 'birlik' mevcuttur. Halatın gücü de bu birliğe bağlıdır. Öte yandan, bu model genelde seküler kavram ve teorileri baz alan diğer çokkültürlülük modellerinden farklı olarak din olgusunu, özede İslam'ı merkeze alan bir modeldir.

Anahtar Kelimeler: Çokkültürlülük, Halat kültür, Türkiye, Orta doğu

Introduction

This study proposes to shed light on and investigate a unique model of multiculturalism, which is conceptualized as *Rope Culture*. Ertan Özensel, a sociology professor at Seljuk University in Turkey, conceived this multiculturalism model. The Rope Culture model – different from the mainstream Western multiculturalism models such as the Melting Pot, Salad Bowl, Cultural Mosaic, etc.–is based on Özensel's two-year long observations during his stay in Canada and the U.S., extensive studies on multiculturalism, as well as his experience as a sociologist in the multicultural milieu of Turkey.

The *Rope Culture* model, as we shall see, is based on the metaphor of a rope. To explain briefly, a rope consists of many thin lines. These individual lines are strongly tied to each other. It is almost impossible for each line to survive when separated from the whole. In other words, a thin line seems vulnerable by itself. On the other hand, because every line is physically linked with each other, their actions demonstrate the similar position. For example, if the rope is strained by an outside force, every line is strained. Likewise, when the rope is not in strain, each line gets relaxed. Lastly, bearing the burden of any weight becomes easier for a rope consisting of more lines than fewer lines working together.

According to Özensel, Middle-Eastern societies and specifically Turkish society consists of many ethnic cultures that 'were' strongly tied to each other. In Turkey the nation-state experience, starting in the 1900's, has shown that it is almost impossible for each ethnic culture to survive alone. Even the interethnic conflicts cannot deny the existing bond that transcends such conflicts. On the other hand, it is obvious that if the members of any ethnic culture are under strain, it has a negative consequence on the other ethnic groups in the country. Lastly, it has been observed in the Middle-Eastern countries for a long time that if the problems of any ethnic culture is not handled responsibly, the multicultural atmosphere and the socio-political life of the whole motherland is negatively affected.

Özensel's *Rope Culture* model tends to remind the historical bond of the ethnic cultures in the Middle-Eastern world. Compared to the situation today, under the Ottoman rule of four hundred years there were greater harmonious relationships among the different ethnic groups. Admittedly,

formation of nation states under the leadership of one ethnic group –the Turkish one – posed some problems. Yet, the Ottoman model appears to have had sustained a greater multicultural harmony by means of a shared historical legacy and insider sensibility.

In this paper, Özensel's *Rope Culture* model summarized above will be examined in depth. Some specific examples in Turkish society and historical period will be examined. In doing so, Özensel's own ideas will be used to distinguish the Rope Culture model from some of the Western multiculturalism models.

A Brief Summary of Current Multiculturalism Debates

Although "examples and trials of coexistence and multiculturalism can be seen in almost many examples of the ancient Eastern civilizations" (Yardim and Tecim, 2016, p.276), modern understanding of multiculturalism is based heavily on Western nation states and the consequence of nation state idea. To clarify, it can be said that nation-state formations have a restrictive effect on minority groups. As a major player, a specific ethnic group and its culture may benefit by maintaining the general socio-economic and political organization in a country. In some other countries that are established by many ethnic groups such as the US, Canada, etc., the status of individuals in the face of the state is determined by some of the other criteria. In the U.S., for example, if you are white with European ancestors, you have an advantage. It is hoped that beyond the policies in place today, more policies to level the playing field for other ethnic groups will be implemented in the future.

Of course, there are many reasons that prompt nation states to follow multicultural policies, which are distinct from nationalist or homogenizing policies. Especially, after the World War II and the greater promotion of capitalism, former differences between ideologies manifested as new ethnic and social movements. Minority groups or ethnicities in nation states started to raise their voices against homogenising and exploitative policies of the private sector and the state in question. In addition to the working class neighbourhoods in European countries, after the 1950's, neighbourhoods consisting of specific ethnic and/or religious groups came into existence. Like visibility of the minor groups in the streets their appearances on socio-economic life also rose. In time, protecting the rights

of the minority groups became a serious issue for both the nation states and the dominant ethnic groups. For instance, in the U.S. the need to guarantee equal rights for Afro-Americans as for the white citizens began to be seriously discussed in the 1960's.

In such an atmosphere, we might say that multiculturalism as a notion is a response by nation states that are willing to satisfy the demands of minor ethnic and religious groups. As Kymlicka (2012, p.1) has stated, "multiculturalism emerged in the West as a vehicle for replacing older forms of ethnic and racial hierarchy with new relations of democratic citizenship". It seems that, taking democratic approaches and implementations among different ethnic and religious groups into account were inevitable for multicultural societies. On the other hand, multiculturalism becomes an expectation that would recognize the differences in a peaceful way and would always refer to the motto of *living together* (Fleras, 2009; Jupp, 2011). Bhikhu Parekh, who is recognized as one of the most important thinkers of multiculturalism today, clarifies the theoretical background and framework of this motto in a very organized way. According to Parekh (2000, p.343), "multicultural societies throw up problems that have no parallel in history. The need to find ways of reconciling the legitimate demands of unity and diversity, achieving political unity without cultural uniformity, being inclusive without being assimilationist, cultivating among their citizens a common sense of belonging while respecting their legitimate cultural differences, and cherishing plural cultural identities without weakening the shared and precious identity of shared citizenship." If multicultural atmosphere in a country is discussed, it is almost impossible to ignore these criteria given by Parekh. On the other hand, the reflections of multiculturalism in late modern period demonstrate unique elements and processes in Europe. Especially, after the 1960's multiculturalism becomes one of the biggest platforms where Muslim minority groups are subjected to. Tariq Modood, a British Muslim scholar, is one of the well-known academics who intensively focuses on integration of Muslims and Muslim communities in Europe and multiculturalist policies (or problems regarding these policies). Beyond (but in relation to) the Muslims in Europe and Britain, Modood's following statements could support the general understanding of multiculturalism discussed so far: "In a post-communist and allegedly a post-national era, multiculturalism

has been theorized as a paternalistic, top-down solution to the 'problem' of minorities, a dangerous reification of 'culture', or a new way forwards towards a politics of 'recognition' and 'authenticity' (Modood, 1997, p.vii).

Although multiculturalism has been a new concept (being discussed for four or five decades), living together has always been an issue in the history of humanity. From ancient times onward, there has been much discussion regarding multicultural living styles and proposed models in different parts of the globe. For example, as it will be seen in the following discussion, bureaucratic and juridical implementations in Ottoman Empire could provide some clues about a multiculturalist way of governing and living in pre-modern period. Actually, the case of Ottoman Empire brings us very different positions for the arguments on multiculturalism. Too often, any discussion of multicultural policies is presumed to refer to those of Western European countries and the Northern American continent. But non-Western countries have demonstrated other multiculturalist models that deserve attention. This paper, as indicated in the introduction, is an attempt to explore historical and socio-political perspectives of what occurred in former Ottoman Empire in order to open a discussion on a unique multiculturalist model and contemplate expanding of the relevant concepts within the scope of the internal dynamics of subjected region or country.

An Alternative Reading: Re-considering the Reasons behind the Theories and Policies on Multiculturalism

According to the interpretative understanding of social phenomena, concepts cannot be evaluated independently from the social reality shared by the members of any social group. In addition to the social background that helps thinkers to generate the concepts, researchers' own experiences and expectations are the other elements that help to make sense of the subjected concepts. Therefore, it is very difficult to claim neutrality or objectivity when dealing with the concepts explored by the social sciences. Even the first step of a social research, which is observation and picking of an issue, is determined heavily by the special character, theoretical background, or the scientific 'position' of the researcher involved. In other words, "from the beginning of a research to the main findings, social sci-

entists are not freed from their value judgments, expectations, experiences, etc., so they cannot be expected to avoid these, which could be named 'background', when maintaining scientific endeavour" (Alkin and Yelken, 2014, p.20).

In light of the preceding discussion, the status, role and the diversity of cultures ought to be considered in any conceptualization of a viable multicultural model. Beside the social backgrounds that determine debates on multiculturalism, governments consider political backgrounds in setting their political agendas. Such a multi-layered consideration could generate many different multiculturalist perceptions, models and practices. For this reason, understanding the implementation of a particular multiculturalist model anywhere in the world would be possible only by considering the socio-political and other backgrounds that prompt people or states to opt for it.

In addition to the current socio-political and economic background of any social structure, history has a crucial role in the uniqueness of multicultural perceptions and practices. When we look at the various current theories or arguments on multiculturalism, we notice that this factor is generally ignored. Even though the advent of nation states began with the 19th century, in many regions in the world, people from various ethnicities have been living as neighbours for centuries. Hence, in any comprehensive analysis of a multicultural situation, the routes and consequences of multiculturalism debates in such regions would provide unique "answers" and raise important "questions".

The Way That Goes to *Rope Culture* Model: Özensel's Position towards Different Multiculturalism Models

The expectation in the necessary social scientific endeavour envisioned above appears to have been satisfied by Özensel's *Rope Culture* model. Perhaps, this situation motivates him to conceptualize a new multiculturalism model by relying on many other process, experiences, etc. Özensel's research and observations in Canada in 2005¹ and in the U.S. in 2010 and

¹ After his research in Canada, Özensel writes a book on multicultural citizenship with Professor Mazhar Bağlı (2005). It is published in Turkey and has not been translated to English.

2011² motivated him to identify multiculturalism as a social scientific concept, and distinguish different multicultural models in light of the internal (and historical) socio-economic and political developments of the countries he lived in. In turn, these experiences motivated him to develop a new model for his own region.³

Before discovering the *Rope Culture* model and understanding its originality, it would be better to briefly highlight Canadian and American multicultural models and conceptualizations by referring to Özensel's arguments.

In his article, *Canadian Multiculturalism as a Multiculturalism Implementation* (2012) Özensel outlines the uniqueness of Canadian multiculturalism by emphasizing four main points. First, unlike the US and other colonial powers, Canada never had the tradition of slavery. As a result, there has not been quite as much mutual resentment between Canadian blacks and whites as in the U.S. (Özensel, 2012). Second, having been founded by two colonial powers (Britain and France), the ensuing dual governing style that emerged in the early days played a crucial role for Canada's inclination towards multicultural policies (Özensel, 2012). Third, religious references, as Özensel indicates, were not significant in the establishment of Canada, a fact that discouraged any religious group from making superior claim to Canadian citizenship than another (Özensel, 2012). This third element is crucial for Özensel's new model for understanding the main differences between multicultural models in the North America and the Middle-East. Islam having been one of the core elements in the Middle-East, prompts Özensel to consider a different model where religion plays a crucial role. The fourth and the last historical factor that Özensel draws attention to is Canada's relative lack of interest in constructing a new iden-

² Özensel's other published works on multiculturalism are written after his one-year experience in the U.S.A. These works will be referred in the relevant sections.

³ As it will be explored in the next section, *Rope Culture* model is not based on a simple imitation of multiculturalism models discussed in (and for) European countries and Northern American Continent. On the other hand, it does not deny the theoretical legacy of multiculturalism in Western resources. It rather reflects the differences among the socio-economic conditions of Western societies and Middle-Eastern ones after the triumph of nationalism and establishment of Canada and the US. That is why; this model is also fed by a historical background that encircles over one thousand years in the region where Özensel lives in.

tity by mixing the values and life styles of different ethnic cultures as understood by the Melting Pot metaphor and multicultural model in the U.S. (Özensel, 2012, p.65).

For Özensel, these historical facts played crucial roles in constructing Canada's unique multiculturalism model we observe today. Especially, constitutional amendments brought about by the Liberal Party and its champion Trudeau during his almost 20-year-rule (1968-1984) over the country left a lasting impact on the form of multicultural society in Canada (Özensel, 2012). Some of the ideas and values associated with Canada's multicultural model inform the political and everyday life in the country and contribute to holding the society together. The articles determined by *Canadian Citizenship Forum* demonstrate how the consensus among different religious and ethnic groups in Canada is set up: "1. Equal rights and the belief of justice, 2. The belief of negotiation and dialogue, 3. Consensus and tolerance, 4. Supporting diversity, 5. Compassion and generosity, 6. Passion to natural environment, 7. Freedom, peace and change that is not based on violence" (as cited in Kymlica, 1998: Özensel, 2012, p.67). These ideals and values evident in today's Canadian society illustrate an extraordinary multicultural achievement in comparison to other countries that profess "multiculturalism". As Özensel observes, on almost every day in summer you can see the festivals that different ethnic or religious groups are involved in and thus practice their culture on the streets and roads in Canadian cities (Özensel, 2012). These are the platforms where the differences "participate" and "are recognized" both socially and individually. "It can be said that participation⁴ is the key notion for Canadian model" (Özensel, 2012, p.64).

Multicultural model in the US, on the other hand, demonstrate some other unique dimensions. We can speak of several aspects of the modern American history that played a strong role in the formation of this model. Until 1776, Americans experienced exploitation and colonization by Britain. After the independence, the founding fathers tried to figure out how a social agreement among several existing ethnically European peoples could be achieved though they left out similar consideration for the Native

⁴ "Participation" is a manner that encourages activity when "recognition" emphasizes an authority and affirmation over differences. In this respect, Canadian model focuses on activation of differences instead of recognizing them as the passive subjects supported by state.

Americans and the Africans. American multicultural approach began with this historical legacy. Before the next two hundred years had elapsed, Native Americans, Africans, and non-white immigrants were all granted equal rights with the white majority by law, if not always in practice. Henceforth, by law, every American citizen would be recognized as an "American" without problematizing the particular ethnic culture he/she belonged to. This "Melting Pot" model does not anticipate the diverse cultural activities and life styles of different ethnic and religious groups threatening American cultural and historical legacy (as cited in Citrin *et al.* 1994: Özensel, 2014). When this multicultural model supports diversity, it also encourages a new kind of identity among migrant groups and prospective 'guests' in the US. Even though this Melting Pot model is related to the socio-economic and political history of the US, many say that the Melting Pot has not been implemented as expected. For instance, the recent conflicts between the state and Afro-Americans in Baltimore and Ferguson have raised serious questions as to whether the Melting Pot model has been successfully implemented across the board. However, these reactions and conflicts cannot wholly change the perception that the US has been managing a relatively successful multiculturalist policy, which is both lived within the country and 'marketed' all over the World.

The very brief overviews of the two multicultural models given above are enough to show the importance of the internal dynamics when constructing a concept and applying it into the socio-political life. Now, Middle-Eastern societies' and specifically Turkey's multiculturalism model developed by Özensel would be explored by also comparing it to the different models discussed in this chapter.

Rope Culture Model: Historical Legacy and/or Hope for the Future

Before exploring this new model, it is important to note that multiculturalism models are not only made by social demands, but also developed by the state authorities, which desire to provide a peaceful atmosphere in society and interchange process among different ethnic cultures. The state can play a crucial role by making relevant legal amendments and implementations, and in marketing of the chosen multiculturalist model, as illustrated by the examples of Canada and the United States. In this respect, models that target a multicultural society also keep and encourage 'hope'

for a better future of the country and for the people. In relation to this, a different perspective encourages us to think that 'hope' could be read as a 'project'. In order to provide a peaceful atmosphere, it could be said that states deal with multiculturalist implementations under the canopy of a social and political projects. In this respect, Özensel's *Rope Culture* model matches up with both historical legacy/internal dynamic –which were mentioned in previous part- of the Middle-East and the perspective of *hope* and *project* for a more peaceful region.

While discussing the present, the *Rope Culture* model also gives immense value to the 'past' and the 'future'. The past is important to understand the internal dynamics and historical legacy in terms of reminding people their roots and the emperors, the Ottoman Empire, they lived in together. A desirable future is also an important goal to set in constructing a peaceful atmosphere for multiculturalist policies to succeed. That is why this is a three-dimensional model that focuses on the past, the present, and the future. The perspectives of *hope* and *project* could be evaluated under the dimension of future. In the light of the arguments above, it might be asserted that Özensel's *Rope Culture* model can be assessed by always remembering this philosophical and political background.

To understand this model in a more contract manner, the rope metaphor –like the Salad Bowl in Canada and the Melting Pot in the U.S.- deserves another look. Accordingly, a rope consists of many thin strands that are bundled up together. The power and the strength of the rope is based on the power and strength of each thin strand. To lift heavier loads, each strand contributes to the total power of the rope. In other words, the power of the rope is based on the stability of the thinner strands. On the other hand, there is a synchronized relationship among strands. If the rope is getting strained or let out, all of the strands move in the same way. Lastly, the rope loses its strength and usefulness when the strands are separated or plucked. Moreover, the individual strands by themselves cannot survive or be able to do what the rope could previously. At this point, it is important to point out that all the constituent thin strands are of equal strength.

When we look at the Middle-Eastern societies' ethnic diversity, it is possible to observe such a relationship as between a rope and its strands. Although the nationalist sentiments and movements in the 19th Century

politically affected the region, the lack of massive migration process let the leaders of the region to govern many ethnic cultures within the same territories. Even though the culture of the ethnic majority within each territory is often forced by nation state structures, this fact does not change the demographic features of Middle-Eastern societies radically. At this point, when we talk about the demands of minor ethnic cultures, a unique model should be supported by historical and religious elements just as the models of the Canada and the U.S. were fed by the other elements. Özensel underlines this necessity by his following statements:

“I consider that the lack of a comprehensive conceptualization over the cultures in the Middle-East and Turkey, or very limited evaluations that centers on a specific ethnic culture is the main problem behind today’s social life. In fact, an approach that would properly define the cultural atmosphere in the Middle-East and Turkey would form a basis for different ethnic cultures to live together in a peaceful atmosphere” (Özensel, 2013, p.14).

Özensel points out that the Canadian and American models, while relatively successful, lacks the legacy of different ethnic groups having lived side by side for nearly a thousand years as in the Middle-Eastern and Turkish societies. With that realization, Özensel introduces the roots of his own model:

“Despite the differences on language, religion, ethnicity, etc. among the people in the Middle-East, it is seen that these people have been living together for Centuries. This historical togetherness maintained by some external dynamics such as wars, disasters, etc. pushes these people to share the same historical destiny. Many traditions have intertwined and many similar points on the social rituals have emerged. Within this context, it is possible to talk about a historical and cultural unity that covers many aspects of the social life” (Özensel, 2013, p.13).

The above statement is indeed about the “past” dimension of the *Rope Culture* model. Before introducing his model, Özensel gives the outline of the relevant historical background. In this context, Turkey’s position is especially significant. Despite the radical political and socio-economic differences among ethnic cultures in this country, the current socio-political atmosphere shows that Turkey is historically a continuation of the former Ottoman Empire. Even though institutions and administrative models are not the same, historical roots of the people living in Anatolian geography

is still powerful and social life in Turkey has not been altered to pure secular understandings. This means that tradition and religion –specifically Islam- is still effective in addition to experience of former Ottoman emperorship.

At this point, Özensel's own definition of the *Rope Culture* model, which emphasizes the unique elements described above, could be given:

"The cultural structure and togetherness shaped by differences in Turkey could be defined as 'Rope Culture'. I make such a definition because I observe that cultural elements are intertwined; however, they also exist by their own strong features beside their enwrapped situation with the others. Thousands of lines that form the rope cannot survive lonely. By themselves, they seem very thin and weak. The thing that makes the thin lines very strong is their togetherness and nesting. This strong rope is the picture of the strong cultural structure in Turkey" (Özensel, 2013, p.15).

In a narrow sense, we could say that nation state formation after the 1920's in Turkey was an attempt to bring about a homogenized nation led by ethnic Turks. Similar programmes have been repeated elsewhere in the Middle East as a part of nation state formation process. However, we might say that the public support for this old strategy for nation-state formation by privileging the ethnic majority and their culture have declined sharply over the last several decades. In addition to the erosion of support, the *Rope Culture* model envisages a more humane background when dealing with diversities. This point is actually related to the 'hope' dimension discussed above. Looking back on the relatively peaceful multicultural harmony of Ottoman period until the rise of nationalism in the region in the late 19th century, one cannot fail to notice the obvious harmonizing role played by the binding central element of the religion of Islam – it's beliefs, values, norms, and practices – and see in this a hope for a better future. As Özensel states:

"If we make an evaluation in terms of the religions, we can see the rooted past of Islam in this geography for almost fifteen centuries. That is why; it would be very realistic approach to recognize every cultural element in this geography as the 'primary component' and if a model is developed for the Middle-Eastern societies, Islam should always be considered" (Özensel, 2013, p.11).

This picture shows that in sharp contrast to other multiculturalist models discussed earlier, the role of a religion is one of the unique elements for

Özensel's model. If we remember that the modern identity as a citizen of a particular nation state is the central element of secular approach to multicultural implementations in West, the uniqueness of the *Rope Culture* model can be better appreciated. It is important to indicate that the *Rope Culture* is perhaps the first multiculturalism model that centers on a 'religion' despite the usual association of multiculturalism with secular notions of citizenship, human rights, etc. In other words, the multiculturalism model discussed in this study brings a new dimension to the literature by considering the effect of religion beyond the prevailing secular notions on the subject. This shows again the internalization of domestic socio-cultural dynamics in a region or society while dealing with social phenomena and concepts. In relation to the effect of one specific religion, the historical reality of a relatively 'peaceful atmosphere' among different ethnic cultures, including those of non-Muslims, in the Ottoman Empire⁵ is a supportive argument for a strong *Rope Culture*. In light of these two factors, it should be noted that various ethnicities and religious groups in today's Turkey are potentially tied to each other as in a rope. The relative unity among them also reflects a unity of their destiny. Although in modern times certain mistakes on all sides have raised considerable tensions between the groups, when seen from the perspective of the immensely rich heritage of historical, cultural and religious bonds, each group can see the others as elements that enrich the whole.

Conclusion

This study proposed to show that debates on multiculturalism are not independent from historical and political facts of the regions in question. At the same time, this essay highlights that multiculturalism models are not only the consequences of social demands, but they also reflect the nation-states' 'hope' for a better society, where the differences are allowed to exist

⁵ Perhaps, the roots of multiculturalism in history could be found in Ottoman history. Especially, the right of the minor groups and their equal status with Muslim and Turkish tebaa give many clues about multicultural policies. Peaceful atmosphere in daily life in Ottoman cities, especially in Istanbul, was one of the interesting historical facts. The interview maintained with Aron Rodrigue from Stanford University includes many arguments on the tolerance, peaceful social life among ethnic minorities in Ottoman Empire. Please see at. <http://web.stanford.edu/group/SHR/5-1/text/rodrigue.html>

peacefully. In this respect, Özensel's *Rope Culture* model keeps many critical and important elements regarding discussions on multiculturalism. His own observations and opportunities for comparing different multiculturalism models encouraged him to conceptualize a new model for the Middle-Eastern societies and the contemporary Turkish society. Özensel not only deals with the theoretical backgrounds or structural differences among multiculturalism models but also attempts to draw a multiculturalist picture for a region that he belongs to by birth and upbringing. In this picture, different ethnic cultures living in subject areas are reminded that they had lived together under the same canopy since the nation state formations. After the nation-state formations, on the other hand, they continue to live together in a new atmosphere where a specific ethnic culture is glorified. Despite this fact, Özensel claims that differences in this region are strictly tied to each other and culture has an important status in this togetherness. In addition, it is perhaps the first multiculturalism model that integrates a still potent religious culture while the well-known models are based on just secular notions.

Özensel's model reminds us of the historical unity and the possibility of living together by consideration of the past, present, and the unity of a shared destiny. His rope metaphor is a reminder that each ethnic group, as a strand in a rope, can be enriched and strengthened by appreciating the value of the continued existence and strength of the others.

In the light of the arguments above, I believe that discussing the merits of the *Rope Culture* model and of many issues raised in the process is a social scientific responsibility for those who are living in the Middle East and Turkey and of any who would like to contribute to debates on multiculturalism. In any case, it is my conviction that the insights gained from a careful consideration of this model can benefit future policy considerations in the years and decades to come. All things considered, this text is an enthusiastic intellectual 'call' for paying heed to the internal social dynamics, as much as it is a presentation of a new multiculturalist model produced by a Turkish scholar.

References

- Alkın, R. C. and Yelken, R. (2014). Introduction to value-relevant and normative tradition in philosophy of the social sciences. *Beytulhikme An International Journal of Philosophy*, 7 (2), 15-27.
- Fleras, A. (2009). *The politics of multiculturalism: multicultural governance in comparative perspective*. New York: Palgrave Macmillan.
- Jupp, J. (2011). Politics, public policy and multiculturalism. J. Jupp and M. Clyne (Eds.), in: *Multiculturalism and integration: a harmonious relationship* (pp. 41-52). Canberra: Anu Press.
- Kymlicka, W. (2012). *Multiculturalism: success, failure, and the future*. Migration Policy Institute: Washington D.C.
- Modood, T. (1997). Preface. T. Modood and P. Werbner (Eds.), in: *The Politics of Multiculturalism in the New Europe*. Zed Books: London.
- Parekh, B. (2000). *Rethinking multiculturalism: cultural diversity and political theory*. Massachusetts: Harvard University Press.
- Özensel, E. ve Bağlı, M. (2005). *Çokkültürlü vatandaşlık*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Özensel, E. (2013). Doğu toplumlarında ve Türkiye’de birlikte yaşama arayışı: Çokkültürlülük mü? Yoksa yeni bir model mi? *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8 (3), 1-17.
- Özensel, E. (2012). Çokkültürlülük uygulaması olarak Kanada çokkültürlülüğü. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 7 (1), 55-69.
- Yardim, M. and Tecim, E. (2016) Marginalized minority groups in europe in the context of the clash of civilisations: the case of muslims. *European Scientific Journal*, 12 (11), 265-279.

Internet Resource(s):

<http://web.stanford.edu/group/SHR/5-1/text/rodrigue.html> (lastly accessed in 27th of October, 2016)

Kaynakça Bilgisi / Citation Information

Alkın, R. C. (2017). In Search of New Paradigms in Multiculturalism Debates: Introduction to Özensel’s Rope Culture Model, *OPUS – International Journal of Society Researches*, 7(12), 177-192.

An Overlook Over The Declining Fertility Rate In Turkey

*

Hasan Gnder*

* Graduate student, Fudan University, School of Social Development and Public Policy,
Department of Sociology, Shanghai/China

E-Posta: hasangonder001@gmail.com

ORCID: 0000-0001-7327-1408

Abstract

Turkey has emerged economically as one of the most powerful country in Eastern Europe and Western Asia, with increasing influence in regional politics. Calling itself as a model of Muslim style democracy, the Turks now face a novel problem that Western Europe and Japan have long contended with: A falling fertility rate. This article consists of three sections. First, substantial information and statistics about Turkish demographic is given. Second, reasons of decreasing fertility rate are mentioned. Lastly, its possible consequences are examined. As a result of the research, it is understood that if Turkey does not take any serious measures to increase the fertility rate of Turkish people, it seems that Turkish people may become a minority in its own country within another generation.

Key Words: *Fertility rate, demography, minority group, Turks, Kurds.*

Türkiye'deki Doğurganlık Oranının Düşüşünün İncelenmesi

*

Öz

Türkiye, bölge politikasında artan etkiyle birlikte ekonomik anlamda Doğu Avrupa ve Batı Asya'nın en güçlü devletlerinden biri olarak ortaya çıkmaktadır. Yönetim biçimini Müslüman Tarzı Demokrasi Modeli olarak adlandıran Türkiye, şu an alışılmışın dışında Batı Avrupa ve Japonya'nın uzun yıllardır uğraştığı bir sorun ile karşı karşıya: Doğurganlık oranının düşmesi. Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Türk demografisi hakkında önemli bilgi ve istatistiklere yer verilmiştir, ikinci bölümde doğurganlık oranının düşüş sebeplerinden bahsedilmiştir ve son bölümde ise bu durumun muhtemel sonuçları incelenmiştir. Bu araştırmanın sonucunda anlaşılmıştır ki; Türklerin doğurganlık oranını arttırmak amacıyla herhangi bir önlem alınmaz ise bir sonraki nesilde Türkler kendi ülkelerinde azınlık olabilirler.

Anahtar Kelimeler: Doğurganlık oranı, demografi, azınlık grup, Türkler, Kürtler.

Introduction

Turkey's fertility rate has been slowly decreasing since the 1990s. The fertility rate has decreased to 2.05 in 2011. In 2001, it was 2.37 and 3.08 in 1990. Turkey is one of the slowly ageing countries in the world. In 2014, Turkey ranked 113rd with 2.08 among 223 countries. If the existing trend in decreasing fertility rate continues, Turkey is likely to face Europe's fate in 15 years. Decreasing fertility rate not only causing ageing population but also making a threat that Turks might be minority in their own country within next generation.

Several reasons have contributed to decrease the fertility rate. Those are; access to higher education, be a large number of people live in the moderate poverty line, the emergence of globalization, and the difference between East side of Turkey and West side of Turkey.

The government is trying to increase the number of fertility rate by offering small incentives. Plus, president Erdogan always makes call to families to give more births. Yet, apparently it does not help to increase numbers.

With this study, we aim to examine the demographic changes in Turkey.

1. Information about Turkish Demographic

Officially, the population of Turkey is 79,814,871 as of 1st January 2016. Turkey population is equivalent to 1.07% of the total world population. Turkey ranks number 19 in the list of countries by population. The total land area is 769,295 km² (297,026 sq. miles). 71.6 % of the population lives in urban and the median age in Turkey is 30.2 years. (<http://www.worldometers.info/world-population/turkey-population/> , 18.01.2017).

The majority group is Turks with the percentage of 75. The biggest minority group is Kurds around % 17. No accurate up-to-date figures are available for the Kurdish population, because the Turkish government has outlawed ethnic or racial censuses. An estimate by the CIA World Fact book places their proportion of the population at approximately 18%.

(Central Intelligence Agency, 2011). Another estimate, according to Ibrahim Sirkeci, an ethnic Turk, in his book *The Environment of Insecurity in Turkey and the Emigration of Turkish Kurds to Germany*, based on the 1990 Turkish Census and 1993 Turkish Demographic Health Survey, is 17.8%. (Sirkeci, 2006). Other estimates include 15.7% of the population according to the newspaper *Milliyet*, (<http://www.milliyet.com.tr/turkiyede-kurtlerin-sayisi--magazin-873452/> , 15.10.2016) and 23% by Kurdologist David McDowall. (McDowall, 2006: 504).

Turkey's fertility rate has steadily decreased from 1990 to 2011. In 1990, the fertility rate was %3.08. It decreased to %2.45 in 2000. Then it decreased to %2.05 in 2011. After Turkey opened its door to Syrian refugees, it increases to 2.14% in 2015. Granted, the fertility rate has been increased the last few years, nevertheless the problem is not solved because fertility of Turkish people did not increase. It continues to decrease. The fertility of Syrian and Kurds increased which means the nightmare continues for Turkey. You can see the historical fertility rate of Turkey below.

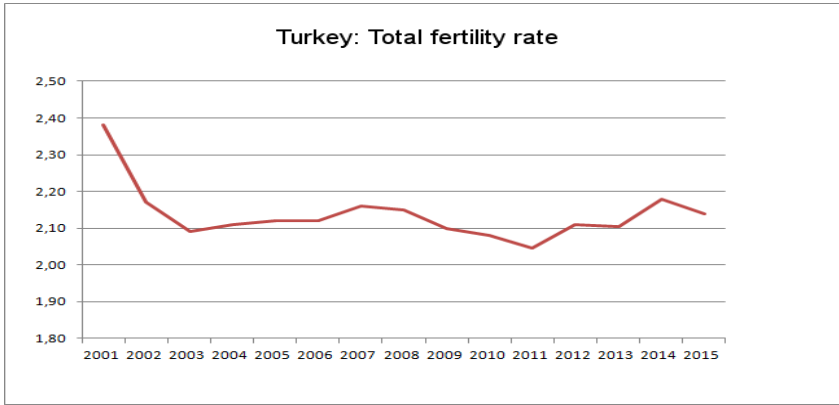

Figure 1: Total fertility rate of Turkey (Turkish Statistical Institute)

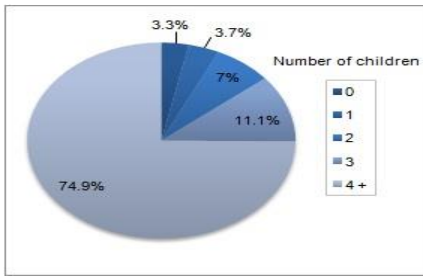
Why Turkey's Fertility Rate Decreases

Reasons for the decline in fertility rate as follows: After 1990s the education level is increased in Turkey. What I mean is the access to higher education for women is expanded. Women become more conscious and they

do not want to depend on men. They would like to be independent financially, economically and socially. This is the reason why they focus on their careers.

According to the results of the Population and Housing Census, while the proportion of ever married and illiterate women at the age of 15 and over who have four or more live births is 74.9%, this proportion is 4.8% for high school and equivalent graduates in 2011. The proportion of higher education graduated women who don't have any live birth is 22.9%; the proportion of them who have four or more live births is 1.9%. (Turkish Statistical Institute, 2014).

Proportion of Illiterate Women by Number of Live Born Children, 2011

Proportion of High School or Equivalent Graduated Women by Number of Live Born Children, 2011

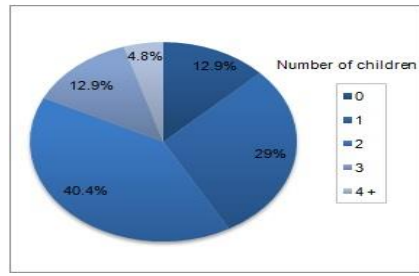

Figure 2: Proportions of numbers of live born by illiterate and literate women (Turk-Stat, Population and Housing Census, 2011)

In the circumstances, the number of the birth they give is steadily decreasing and looks like will decline in long term as well.

The second reason is the rising the household incomes. %20 of Turkey's population -that is approximately 16 million people- live on the moderate poverty line. (<http://www.hurriyetdailynews.com/how-many-millions-of-people-living-in-poverty-in-turkey-.aspx?pageID=238&nid=68172> , 13.12.2016). People who live on the moderate poverty line refused to have children. They are conscious that they are not able to give a better future to their children.

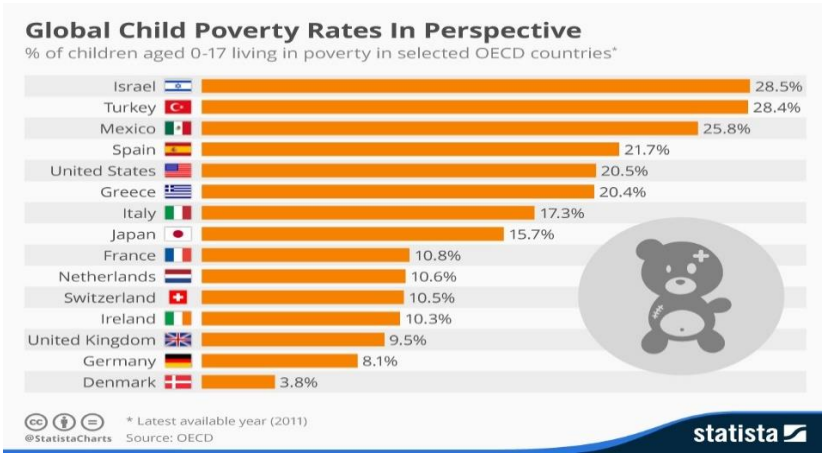

Figure 3: Global child poverty rates (Statista)

Also, the youth unemployment rate of Turkey is steadily increased. It reached to %17.4. (Trading Economics, 2016). The priorities of young people are now changed.

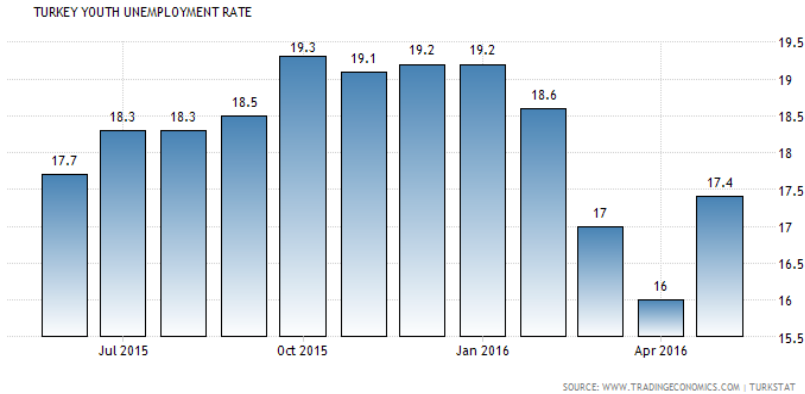

Figure 4: Turkey youth unemployment rate (Statista)

Third reason is the emergence of globalization. Before 1990s, only rich people had access to technological tools. Today, it has changed. Everyone regardless of their social status have access to anything. Within globalization, the awareness in Turkey has been raised.

The lastly, the gap between East and West of Turkey. West of Turkey is developed and the education level is very high. On the other hand, East of Turkey is not developed as West of Turkey and the education level is lower there. Access to higher education for women is available in the eastside of Turkey but because of the family structure of Kurds, Kurdish girls marry earlier and have many children as much as they can.

According to Turkish government statistics, the average Kurdish woman in Turkey gives birth to about four children, which is more than double the rate for other Turkish mothers. (Ghosh, 2012). The fertility rate in the west side of Turkey is around %1.5; On the other hand, the fertility rate in the east side of Turkey is approximately %3.5.

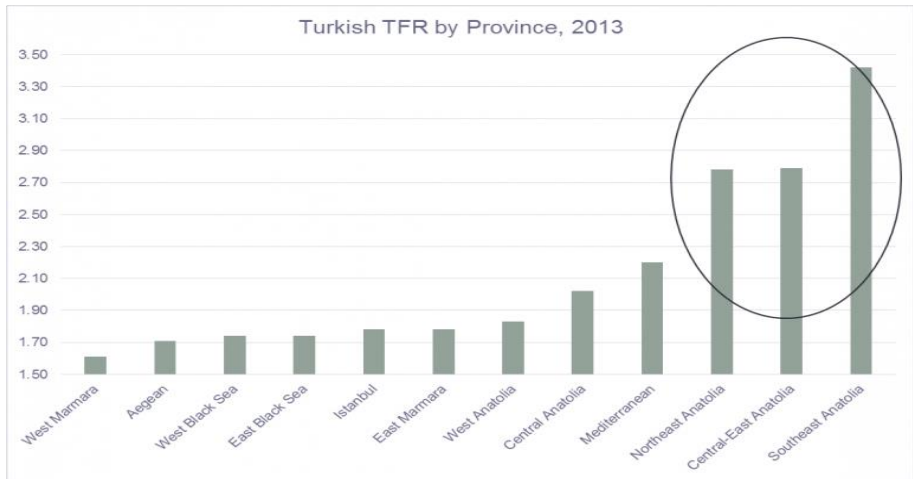

Figure 5: Turkish FTR by province (Asia Times)

Possible Consequences

Turkey is facing a demographic time bomb-Kurds, who tend to be concentrated in the country's impoverished southeast and are generally poorer and less educated, could conceivably outnumber Turks within about 30 years should this present patterns persist. The Kurdish community of Turkey, which represents at least 18 percent of the country's overall population and dominates the south-eastern region, has such a high birth rate.

President Recep Tayyip Erdogan believes that Kurds could become a majority in Turkey within another generation. Erdogan seems to be certain this will happen. ‘If we continue the existing trend, the year 2038 will mark disaster for Turkish people’, Erdogan warned in May 2010. He also had said “One or two children mean bankruptcy. Three children mean we are not improving but not receding either. So, I repeat, at least three children are necessary in each family, because our population risks aging,” at the International Family and Social Policies Summit in Ankara in 2013. (Roberts, 2015).

From my point of view, the Turkish government does not fear of declining its fertility rate, at least it is not their priority problem for now. Ankara fears because Turkish people can be minority group in their own country within next generation. This is the reason why President always suggests Turkish couples to have at least 3 kids. The government currently hands out 300 Turkish Liras for a married couple’s first child, 400 liras for the second and 600 liras for the third to encourage working women to have more children.

Nevertheless, these attempts are not enough to increase fertility rate numbers. The government’s efforts remain incapable.

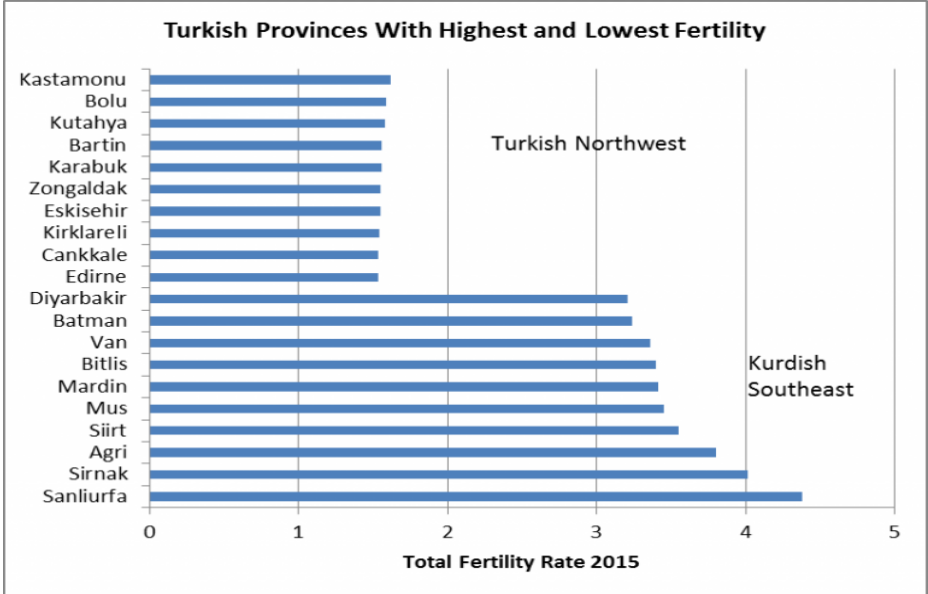

Figure 6: Turkish Provinces with highest and lowest fertility (Asia Times)

Another consequence is the aging population: a decline in fertility, improved longevity and regression in the population growth rate. Turkey is facing the risk of having an aged population in the decades to come. Turkish Statistical Institute (TÜİK) said that Turkey's elderly population constituted 7.7 percent of the nation's total in 2013. The ageing proportion of the population in Turkey is expected by the U.N. to rapidly increase to 10.2 percent in 2023, 20.8 percent in 2050 and 27.7 percent in 2075, according to population projections, placing it among the group of countries with a population considered by the U.N. to be "too old" by 2023. (<http://www.hurriyetdailynews.com/turkeys-elderly-population-rising-says-report.aspx?pageID=238&nID=79872&NewsCatID=341> , 02.01.2017).

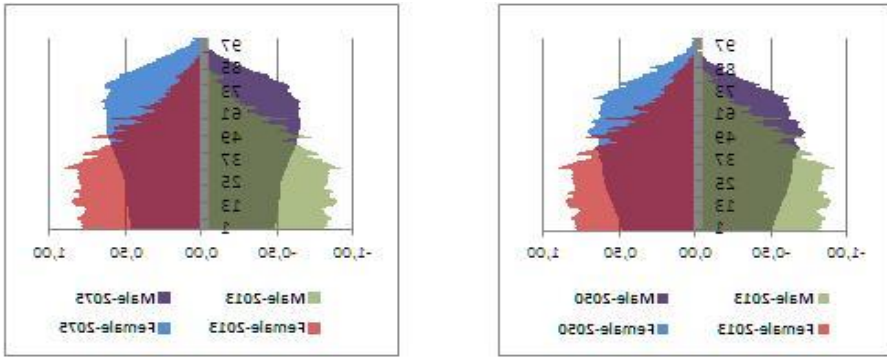

Figure 7: Comparison of age and gender distribution (Turkish Statistical Institute)

Furthermore, number of workers is declining and elderly population is increasing. Turkey will need more workers to support/pay older people on social security, retirement pension and healthcare. Plus, the ageing population will cause to increase in the dependency ratio as well. If the retirements age remains fixed (which is already 60) and the life expectancy increases, there will be relatively more people claiming pension benefits and less people working and paying income taxes. The fear is that it will require high tax rates on the current, shrinking workforce. In another saying, those in work may have to pay higher taxes. This could create disincentives to work and disincentives for firms to invest; therefore there could be a fall in productivity and growth. (Pettinger, 2016).

The consequences of a falling population are not being felt throughout the country yet because two millions Syrian refugees closed the working population’s deficient. However, this only helps in short-term. For the long-term, Turkey will feel the consequence of the falling population soon. To solve this problem, Turkey either will get more migrants to close the deficit as Western European countries did or will encourage Turkish family to give more births and increase the fertility.

As can be seen below, there are three possible scenarios for Turkey according to Turkish Statistical Institute (Turkish Statistical Institute, 2013).

Scenario 1 (Basic scenario): Basic scenario shows what will be happen if the existing trend continues. In this scenario total fertility rate decreases in its natural flow and reaches to its lowest value 1.65 in 2050, and then increases after this year and reaches the value of 1.85 in 2075.

Scenario 2: In this scenario total fertility rate projected to increase to 2.11 in 2020 and to 2.50 in 2050 gradually, and then remains stable between the years 2050 and 2075.

Scenario 3: In this scenario total fertility rate projected to increase gradually to 3 in 2050, and then remains stable to 2075.

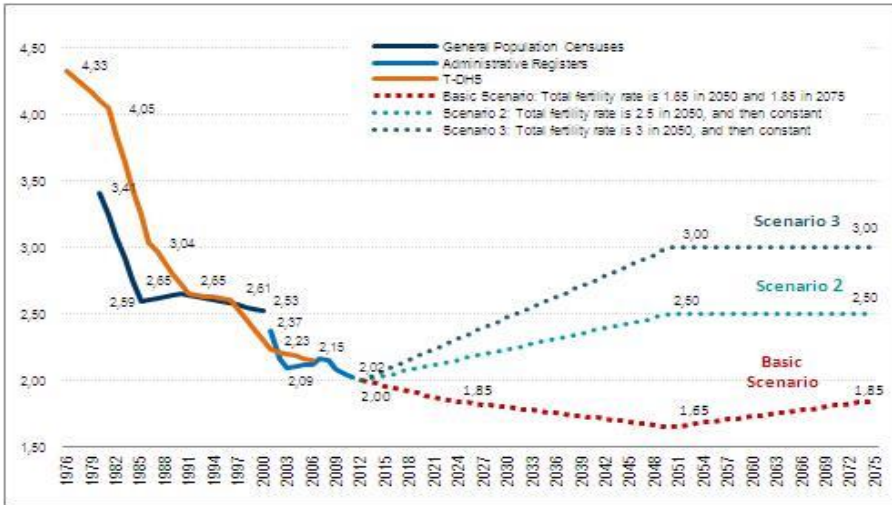

Figure 8: Possible Scenarios for the future of Turkey's fertility rate (Turkish Statistical Institute)

Recommendation:

People who live in Turkey mostly do not know that Turkey is facing such a big problem. The president Erdogan has said and warned several times about this issue and announced that people who give birth, will get small contribution. However, it seems that more encouragement and measures needed to be taken.

Conclusion

To sum it all up, Turkey is facing two problems right now. These are ageing and becoming a minority in their own country. Turkish people think that they can find an alternative solution for the ageing. They can get more migrants and solve the problem as European and Japan as well. However, it seems that there is no alternative solution for the other problem.

References

- Worldometers. (January 2017). Turkey population. Retrieved from: <http://www.worldometers.info/world-population/turkey-population/>
- Central Intelligent Agency. (March 2011). The World Fact Book. Retrieved from: <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/tu.html>
- Sirkeci, İ.(2006). *The Environment of Insecurity in Turkey and the Emigration of Turkish Kurds to Germany*. New York: Edwin Mellen Press, s. 117–118.
- Milliyet (Newspaper in Turkish). (June 6, 2008). Türkiyedeki Kürtlerin Sayısı. Retrieved from: <http://www.milliyet.com.tr/turkiye-deki-kurtlerin-sayisi--magazin-873452/>
- McDowall, D. (May 14, 2004). *A Modern History of the Kurds*. I.B.Tauris, s. 504.
- Turkish Statistical Institute. (March 5, 2014). Population and Housing Census, Women in Statistics, 2013. No: 16056. Retrieved from:

- <http://www.turkstat.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16056>
Hurriyet Daily News. (June 24, 2014). How many millions of people living in poverty in Turkey? Retrieved from:
<http://www.hurriyetdailynews.com/how-many-millions-of-people-living-in-poverty-in-turkey-.aspx?pageID=238&nid=68172>
Trading Economics. (June 2016). Turkey Youth Unemployment Rate. Retrieved from: <http://www.tradingeconomics.com/turkey/youth-unemployment-rate>
Ghosh, P. (May 16, 2012). Turkey: High Kurdish Birth Rate Raises Questions About Future International Business Times. Retrieved from: <http://www.ibtimes.com/turkey-high-kurdish-birth-rate-raises-questions-about-future-705488>
Roberts, M. (March 19, 2015). Will low-birth-rate Turks become a minority in their own country? Retrieved from: <https://www.mercatornet.com/demography/view/15817>
Hurriyet Daily News. (March 18, 2015). Turkey's elderly population rising. Retrieved from: <http://www.hurriyetdailynews.com/turkeys-elderly-population-rising-says-report.aspx?pageID=238&nID=79872&NewsCatID=341>
Pettinger, T. (July 20, 2016). The impact of an ageing population on the economy. EconomicsHelp. Retrieved from: www.economicshelp.org/blog/8950/society/impact-ageing-population-economy/
Turkish Statistical Institute. (February 14, 2013). Population Projections, 2013-2075 No: 15844. Retrieved from: <http://www.turkstat.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15844>

Kaynakça Bilgisi / Citation Information

Gnder, H. (2017). An Overlook Over The Declining Fertility Rate In Turkey, *OPUS – Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 7(12), 193-204.

Birinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisinde Antalya Milletvekilleri (Biyografi Ve Faaliyetleri)¹

*

Nedim Sarıgüzel*

* Uzman. Selçuk Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü, Konya/Türkiye
E-Posta: nsariguzel@selcuk.edu.tr ORCID: 0000-0002-9099-7005

Öz

Birinci Dünya Savaşı sonunda İtilaf Devletleri, Osmanlı Devleti ile yaptıkları Mondros Mütarekesine dayanarak Anadolu'nun büyük bir bölümünü işgal etmişlerdi. İstanbul Hükümeti'nin bu işgallere karşı koyacak gücünün olmadığını gören Mustafa Kemal Paşa, Anadolu'ya ayak basığı ilk andan itibaren gücünü millettten alan bir mücadele anlayışı belirlemiştir. Anadolu'da yapılan çalışmalar sonucunda Milli Mücadele'ye yön verecek ve Türk Milleti adına karar alacak bir meclis kurulması kararlaştırılmıştır. Antalya milletvekilleri, gerek Birinci Meclis'te, gerekse İkinci Meclis'te tüm yeteneklerini ortaya koyarak çalışmışlar, Milli Mücadele'nin kazanılmasında ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasında önemli hizmetlerde bulunmuşlardır. Antalyalılar, vatanın düşman işgali altında olduğu dönemde Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ni kurarak ve TBMM'ne gönderdikleri milletvekilleriyle Milli Mücadele'ye destek olmuşlar, Yurdun düşman işgalinden kurtulmasında ve yeni Türk Devleti'nin kurulmasında önemli katkıda bulunmuşlardır.

Anahtar Kelimeler: 1. Dünya Savaşı, Antalya, TBMM.

¹ Uzman Nedim Sarıgüzel'in Birinci ve İkinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisinde Antalya Milletvekilleri (Biyografi ve Faaliyetleri) isimli yüksek lisans tez çalışmasından üretilmiştir.

Member Of Parliament During First Era In Grand National Assembly Of Turkey (Biographies And Activities)

*

Abstract

The Allies occupied the whole Anatolia after the World War the 1st by excusing the treaties which they got signed under compulsion. Mustafa Kemal Atatürk who noticed that İstanbul Government could not resist to these occupancies determined a National Struggle approach which has its power from the nation itself from the time he stepped to Anatolia. An assembly which will give way to National Struggle and will make decisions instead of Turkish Nation was decided to be founded after practices made in Anatolia. Member of Parliament of Antalya worked hard either in the 1st Parliament or in the 2nd Parliament by showing much effort and they gave important service in formation of Turkish Republic and Gaining National Struggle. Antalya people supported National Struggle by founding Müdafaa-i Hukuk Society in the occupancy period with their members of parliament. They had important contributions in formation new Turkish State and saving the homeland.

Key Words: World War The First, Antalya, TBMM..

Giriş

Avrupalılar, Osmanlı Devleti'nin iç işleriyle her zaman yakından ilgilenmişlerdir. Bu ilgilerinin en büyük nedenlerinden birisi Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan Hıristiyan topluluklardır. İlk kez 1815'te Viyana Kongresi'nde kullanılan "Şark Meselesi" kavramı Osmanlı topraklarında yaşayan Hristiyanların durumuna dikkatleri çekmek için ortaya atılmıştır. Şark meselesi, XIX. yüzyılın ilk yarısında Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak bütünlüğünün korunması anlamında kullanılırken XX. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı topraklarının tamamen paylaşılması anlamında kullanılmıştır (Karal, 1983, s. 203-204).

Birinci Dünya Savaşından sonra oluşan durum Türk topraklarının tamamen parçalanarak Şark Meselesinin temelden çözümlenmesine zemin hazırlamıştır. İtilaf Devletleri Mondros Mütarekesine dayanarak Anadolu topraklarını işgale başlamışlardır. Anadolu topraklarında yaşanan bu haksız işgale karşı Türk milleti tepki göstermiştir. İtilaf Devletleri, başlarda bu tepkileri ciddiye almasada 28 Ocak 1920'de Misak-ı Milli'nin İstanbul'da toplanan Osmanlı Mebusan Meclisinin'de kabul edilmesi ve millî hareketin gün geçtikçe taraftarlarının çoğalması üzerine harekete geçen İngilizler, 16 Mart'ta İstanbul'u işgal etmişlerdir.

Osmanlı Mebusan Meclisi de 18 Mart 1920'deki son toplantısının ardından süresiz tatil edilmiş ve 11 Nisan'da da padişah tarafından feshedilmiştir (Tosun, 1994, s. 18-20).

İstanbul'un işgal edilmesiyle Meclis-i Mebusan'ın kapatılması üzerine Mustafa Kemal Paşa, olağanüstü yetkilere sahip bir Meclisin Ankara'da yeniden toplanması için Heyet-i Temsiliye adına 19 Mart 1920 tarihinde bir beyanname yayınlamıştır.

Gerekli hazırlıklar tamamlandıktan sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi 23 Nisan 1920 tarihinde açılmıştır. 26 Nisan 1920 tarihinde de Meclis Başkanlık Divanı oluşturularak Meclis Başkanlığına Mustafa Kemal Paşa getirilmiştir (Aksoy, 2006, s. 232).

Meclisin açılmasıyla birlikte Türk milletinin istikbali bu kutsal yapı içerisinde şekillendirilmiş, Millî Mücadele'nin önemli kararları burada alınmıştır. Dünya tarihinde eşine rastlanamayacak kadar büyük bir mücadele gösteren Türk milleti her türlü sefalet ve imkânsızlıklara rağmen Millî

Mücadele’de destan yazarak Türk’ün bağımsızlığından taviz vermeyeceğini göstermiştir.

I. Antalya’da Milli Mücadele

Birinci Dünya Savaşı başladığında İtalya’nın, Anadolu üzerinde ekonomik ve siyasi etkisi İngiltere, Fransa ve Almanya gibi o coğrafyaya hâkim devletlere göre çok zayıftı. İtalya, diğer emperyalist devletlerin de istediği gibi yeni sömürgeler elde etmek istiyordu. Antalya bölgesi, yakın doğuda sömürgeci bir siyaseti yerleştirmek için hâla yaşam alanı bulunan tek bölge olarak görünüyordu. İtalya’nın, sermayesinin kendisi için uygun olduğunu düşündüğü her toprak parçası İngilizler ve Fransızların da iştahını kabartıyor ve bir şekilde İtalya’nın önü kesiliyordu. İtalya, Libya’daki egemenliğini sağlamlaştırmak ve Osmanlı topraklarından daha fazla pay elde edebilmek için İtilaf Devletleri’nin yanında savaştan galip ayrılması gerektiğinin farkındaydı ve bu birlikteliği büyük bir fırsat gibi görüyordu (Fabio, 2003, s.19-20).

Savaştan sonra yapılan anlaşmalara dayanarak kendisine vaat edilen yerleri işgal etmek için İtalya harekete geçti. Savaş sonrası yapılan anlaşmadan, İtalyanların, Antalya’yı işgaline kadar geçen sürede hiçbir asayiş sorunu yaşanmamıştır. Bu nedenle İtalyanlar, işgal için gerekçeler hazırlamaya çalışmışlardır. İzmir ve İstanbul’a giden posta arabasının soyulması, şehir merkezinde bomba patlaması gibi kendi tertip ettikleri asayişsizlik olaylarını bahane ederek Antalya’yı işgal gerekçelerini belgeliyorlardı. 28 Mart 1919 tarihinde İtalyan Donanması Kavalere Alessandro Çano kumandasında Antalya’yı işgal ettiler (Erten, 1996, s.6-7).

İşgal kuvvetlerine karşı memleketin pek çok yerinde olduğu gibi Antalya’da da bazı çalışmalar başlamıştı. İtalya’daki istikrarsızlık da Antalya’da Kuva-yı Milliye’nin çalışmalarını kolaylaştırıyordu. Müftü Yusuf Talat Efendi’nin başkanlığında 21 Haziran 1919 tarihinde Nazilli’deki Heyet-i Merkeziye’ye bağlı olarak çalışacak olan Antalya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kuruldu.

Cemiyet, Antalya’da Millî Mücadele’ye destek olmak için hizmetlerini sürdürürken Ankara’da bir Meclis açılması kararlaştırılmıştı. Açılacak olan Meclise katılmak için Antalya’da yapılan seçimler sonucunda encümen azasından Rasih (Kaplan), İbrişimzade Mustafa, Antalya Darülhilâfe müderrislerinden Halil İbrahim, Belediye Başkâtibi Hasan

Tahsin, Korkuteli sabık kaymakamı Ali Vefa Bey'ler seçilmişler ve 29 Nisan perşembe günü Meclise katılmak için yola çıkmışlardır (Erten, 1996, s.6-7). Ayrıca, İstanbul'da İngilizlerin elinden kaçmayı başaran Hamdullah Suphi Bey de Antalya mebusu olarak Meclis'e katılır (Çimrin, 2005, s. 66). Böylece Antalya halkı da Mustafa Kemal önderliğinde kurulan yeni hükümete tüm benliğiyle katılarak esir bir millet olmaktan kurtulma yolunda oluşan Millî Mücadele'ye dâhil olmuştur.

II. Birinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisinde Antalya Milletvekilleri

II. I. Ali Vefa (SEYHANLI)

II. I. I. Ali Vefa (SEYHANLI) Bey'in Biyografisi

Ali Vefa Bey, 1872'de (1288) Kıbrıs- Magosa'da doğdu. Kıbrıslı dava vekili Muhammed Naim Efendi'nin ve Meliha Hanım'ın oğludur (TBMM Arşivi, Tercüme-i Hal Kâğıdı, Şahsi Dosya No: 24, Ek: 1). İlk ve orta öğrenimini Lefkoşa Rüştiyesi'nde tamamladıktan sonra İstanbul'a gelerek Mülkiye Mektebi İdadisi'ne girdi. 1897 Ağustosunda Mektebi İdadisi'nin yüksek kısmından mezun oldu (Çoker, 1980, s. 105).

15 Eylül 1897 tarihinde Suriye vilayeti maiyet memuru olarak memuriyet hayatına başladı. 17 Eylül 1900 tarihinde kaymakamlığa atanma hakkını elde etmiş oldu. Stajını tamamladıktan sonra sırasıyla; 26 Mayıs 1901'de Suşehri kazası kaymakamlığına, 4 Haziran 1906'da Mecitözü Kazası Kaymakamlığı'na atandı. 20 Aralık 1908'de istifa edene kadar Mecitözü Kaymakamlığı görevini sürdürdü. 4 Ocak 1910 tarihinde Maan Kaymakamlığı'na atanarak memuriyet hayatına geri döndü. 25 Nisan 1911 tarihinde Salt Kazası Kaymakamlığı'na atandı. 18 Ocak 1913 tarihinde tekrar Maan Kaymakamlığı'na atandı. 9 Haziran 1913 tarihinde azledildi ve yaklaşık bir yıl memuriyet hayatından uzak kaldı. Meclisteki görevine kadar ise sırasıyla; 13 Haziran 1914'den 1 Eylül 1914'e kadar Menemen Kaymakamlığı, 26 Ekim 1914'den 19 Temmuz 1915'e kadar Finike Kaymakamlığı ve 23 Temmuz 1915'den 15 Nisan 1919'a kadar Korkuteli Kaymakamlığı görevlerinde bulundu (E.S.G.M.A., Memuriyet Hizmet Cetveli, Ali Vefa SEYHANLI, Şahsi Dosya).

TBMM'nin 1. dönemi için yapılan seçimde Antalya milletvekili oldu. Antalya Müdafaai Hukuk Cemiyeti Reisi M ft  Yusuf Talat Efendi'nin tanınan bir kişi olması seçimlerden sonra gizlice Ankara'ya ulaşmasını zorlaştıracağı için seçime katılmaması  zerine Ali Vefa Bey, seçime katıldı (imirin, 2005, s.66). 19 Nisan 1920 tarihinde 97 oy alarak seçimi kazandı (TBMM Arşivi, Tercüme-i Hal K ğı, Şahsi Dosya No: 24). 22 Nisan 1920 tarihinde de M ft  Yusuf Talat Efendi'nin yerine seçimleri kazandığı onaylanmıştır (TBMM Arşivi, Tercüme-i Hal K ğı, Şahsi Dosya No: 28.). 8 Mayıs 1920'de Meclise katılmıştır.

Mecliste Anayasa, Tasarı, Mali Kanunlar, İçişleri ve Dışışleri Komisyonlarında çalıştı. 1. toplantı yılında Tasarı Komisyonu'nun ve 2. Şubenin kâtipliğini yaptı (oker, 1980, s. 105). Dâhiliye Vekili Refet Paşa'nun istifa etmesi  zerine Mustafa Kemal Paşa tarafından Adana mebusu Zekai Bey, Niğde mebusu Ata Bey ile birlikte Dâhiliye Vekâletine aday olarak gösterilmiştir. Ancak 21 Nisan 1921'de yapılan seçimde sadece 3 oy almıştır. Oy çoğunluğunun sağlanması için yapılan ikinci seçimde de 9 oy alabilmiş, 112 oy alan Ata Bey seçimi kazanmıştır (Demirel, 1995, s. 310). TBMM çatısı altında birinci grup içinde yer almıştır (Demirel, 1995, s. 120).

Milletvekilliliği sona erince 15 Eylül 1923'te Kayseri Mutasarrıflığına atandı. Livaların il hâline getirilmesi ile 26 Kasım 1923'te Kayseri Valisi oldu ve 13 Ağustos 1927 tarihine kadar bu görevde kaldı. 14 Ağustos 1927'de Mülkiye Müfettişliğine nakledildi. 1 Eylül 1929 tarihinde de Mülkiye Baş Müfettişi olarak görevlendirilmiş ve 9 Ocak 1933 tarihinde emekli olana kadar bu görevde kalmıştır (E.S.G.M.A., Memuriyet Hizmet Cetveli, Ali Vefa SEYHANLI, Şahsi Dosya). 1 Şubat 1933 tarihinde d hiliye vek letinden 164 lira emekli maaşı almaya başlamıştır (E.S.G.M.A., Emekli Maaş Bordrosu, Ali Vefa SEYHANLI, Şahsi Dosya, 31.1.1933). Emekli olduktan yaklaşık 20 yıl sonra 21 Eylül 1953'te vefat etmiştir. Evlidir ama çocuğu olmamıştır (oker, 1980, s. 106). Vefatından sonra emekli maaşı İçişleri Bakanlığı tarafından 1 Ekim 1953 tarihinde eşi Emine Firdevs Seyhanlı'ya bağlanmıştır (E.S.G.M.A., Yetim Maaşlarına Mahsus Bordro, Ali Vefa SEYHANLI, Şahsi Dosya, 17.11.1953, Ek: 2).

II. I. II. Ali Vefa (SEYHANLI) Bey'in Faaliyetleri

Ali Vefa Bey, Menhubat Komisyonları Kanunu müzakeresi hakkında 15.11.1338(1922) tarihindeki oturumda 3. Madde hakkında söz almıştır.

Menhubat Komisyonları Kanununun 3. maddesine göre "*İşbu komisyonlar her mahailin idare ve belediye meclisleri azası tarafından, erbab-ı vukuf mey-anında intihab olunur. İdare ve belediye meclisleri azası işbu komisyonlara âza olmaz.*" (T.B.M.M. Z.C., 1960, s. 519).

Ali Vefa Bey: "*... Kaymakamlar hem menhubat komisyonları hem de Meclis-i idarede riyaset ettiğine nazaran bunların ikisinde de bulunması doğru değildir. Gerçi mazbata muharriri Beyefendi, verilecek talimatta bunlar zikredilecek, demiş ise de talimat kanun kuvvetinde olmadığından bunun kanunda zikredilmesini teklif ediyorum ve buna dair bir takrir veriyorum.*" (T.B.M.M. Z.C., 1960, s. 523).

Ali Vefa Bey'in bu teklifi kabul edilmemiş, mazbatada yazıldığı gibi olması uygun görülmüştür.

Kanun hakkında uzun süren sert tartışmalar yaşanmıştır. Kanun maddeleri daha sonra 13.11.1338(1922) tarihinde görüşülmeye başlamış ve uzun tartışmalardan sonra Yunanlılardan tahsis olunan mahallerde menhubat komisyonları kurulmasına dair kanun 18.11.1338(1922) tarihinde kabul edilmiştir (T.B.M.M. Z.C., 1960, s. 561).

II. II. Halil İbrahim (ÖZKAYA)

II. II. I. Halil İbrahim (ÖZKAYA) Bey'in Biyografisi

1892'de (1308) Antalya'da doğdu. Belediye Hekimi Mehmet Bey'in ve Nimet Hanım'ın oğludur. İlk ve orta öğrenimini Antalya Rüştüyesi ve Konya İdadisi'nde tamamladı (TBMM Arşivi, Tercüme-i Hal Kâğıdı, Şahsi Dosya No: 25, Ek: 3). 25 Kasım 1909'da İstanbul Üsküdar-Selimiye Vakıf Mektebi'nde öğretmen olarak çalışmaya başladı. Öğretmenlik görevini yaparken Darülfünun Hukuk Şubesine devam ederek Temmuz 1914'te mezun oldu.

I. Dünya Savaşı seferberliğinde 9 Ağustos 1914'te yedek subay adayı olarak talimgâha alındı. 19 Ağustos 1915'te yedek asteğmen rütbesiyle Çanakkale ve Kafkas Cephelelerinde savaşa katıldı. Bu arada 1 Mayıs 1917'de

yedek teğmenliğe yükseltildi. 8 Kasım 1918'de terhisinden sonra Antalya'ya gelerek avukatlık yapmaya başladı. 1 Aralık 1919'da Darülhilafe Medresesi Müdürlüğüne getirildi. Avukatlık ve öğretmenlik yaptığı sırada yeni teşekkül eden Antalya İhtiyat, Zabitan ve Münevveran Cemiyeti Reisliğinde ve Antalya Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinde aktif üye olarak Millî Mücadele'ye katıldı. Bu sırada İtalyanlar tarafından vurulan Ölü Haşmet için kurulan muhtelif tahkik komisyonu azalığında bulundu (E.S.G.M.A., Memuriyet Hizmet Cetveli, Halil İbrahim ÖZKAYA, Şahsi Dosya, 18.2.1941).

TBMM'nin 1. Dönemi için yapılan seçimlerde 91 oy aldı. Antalya Milletvekili olarak 8 Mayıs 1920'de Meclis'te hazır bulundu. İktisat, Dışişleri, Bütçe, Adalet, Anayasa ve Dilekçe komisyonlarında ve Memurin Muhakematı Tetkik Kurulunda çalıştı. 1. toplantı yılında Dilekçe, 2. yılında Adalet komisyonlarının kâtipliğini, 2. ve 3. yılda İktisat Komisyonu'nun sözcülüğünü yaptı (TBMM Arşivi, Tercüme-i Hal Kâğıdı, Şahsi Dosya No: 25). 9 Mart- 10 Mayıs 1923'te El-Cezire (Kuzey Irak) İstiklal Mahkemesi Savcılığı görevinde bulundu (Ayrıntılı bilgi için bkz. Demirel, 1995, s. 461-462).

Milletvekilliğinin sona ermesiyle birlikte Antalya'ya dönerek avukatlık mesleğine devam etti. 20 Ocak 1924'ten itibaren yeni açılan Ticaret Okulu'nda hukuk derslerine girmeye başladı. Bu arada İl İdare Heyeti'ne seçildi. 9 Mayıs 1927'de Ticaret Okulu'nun kapatılması üzerine Adliye Vekâletinden bir hâkimliğe tayinini istemesiyle 1 Haziran 1927'de Çay ilçesi Sulh Hâkimliği'ne atandı. 25 Aralık 1928 tarihinde görevinde ayrılarak bir gün sonra 26 Aralık 1928'de Sandıklı İlçesi Hukuk Hâkimliği'ne nakledildi. 9 Şubat 1930 tarihinde bu görevden istifa suretiyle ayrılarak Antalya'da avukatlığa döndü. 30 Aralık 1930'da Tokat, 6 Mayıs 1934'te Amasya, 16 Aralık 1934'te Muğla, 12 Nisan 1937'de Niğde Maarif Müdürü olarak görevlendirildi. 29 Kasım 1939 tarihinde Niğde'deki görevinden ayrıldı. 30 Ocak 1939'da atandığı Diyarbakır Maarif Müdürlüğü'nden 9 Şubat 1941'de ayrıldı (E.S.G.M.A., Memuriyet Hizmet Cetveli, Halil İbrahim ÖZKAYA, Şahsi Dosya, 18.2.1941). 26 Şubat 1941 tarihinde de emekliye ayrıldı (E.S.G.M.A., Emekli Maaşı Bordrosu, Halil İbrahim ÖZKAYA, Şahsi Dosya, 26 Şubat 1941).

Antalya'ya dönerek avukatlık yapmaya başladı. İl Genel Meclisi'ne Elmalı üyesi olarak seçildi. 1947'de Antalya noterliğini üstlendi. 10 yıl bu

görevde kaldıktan sonra yaş haddinden emekliye ayrılmasıyla Ankara'ya gelerek yerleşti. Ölümüne kadar avukatlık yaptı. 26 Ocak 1972'de öldü. Cebeci Asri mezarlığında toprağa verildi. Evli olup 4 çocuk babasıydı. Ayrıca Fransızca biliyordu. Hukuk ve iktisat alanlarında uzmandı (TBMM Arşivi, Tercüme-i Hal Kâğıdı, Şahsi Dosya No: 25).

Oğullarından Mehmet Şükran Özkaya, 1961- 1980 döneminde Cumhuriyet Senatosu Tabii üyesi olarak TBMM'de bulunmuştur (Çoker, 1980, s. 107-108).

II. II. II. Halil İbrahim (ÖZKAYA) Bey'in Faaliyetleri

Halil İbrahim Bey milletvekilliği süresinde TBMM'de aşağıda yer alan hususlar hakkında söz almış ve çalışmalarda bulunmuştur. Halil İbrahim Bey, dahiliye, maliye, hukuk, askeri, eğitim ve kültür konularında faaliyetlerde bulunmuştur.

*Yabanabad Kaymakamı Ali Rıza Efendi'nin Ailesine Maaş Bağlanması

*İdare-i Kura ve Nevahi Kanunu

*Mükellefiyeti Nakliye-i Askeriye Vergisi Kanunu

*1338(1922) Senesi Emniyet-i Umumiye Bütçesi

*Maliye Vekâleti Bütçesi

*Ordu Maaş, Seferberlik ve Cephe Zamları Kanunu

*Askeri Tekâüt ve İstifa Kanununa Müzeyyel Kanun

*Hıyanet-i Vataniye Kanunu

*Divan-ı Temyiz-i Askeri Kanunu

*Zabit Ceridelerinin Çoğaltılıp Dağıtılması

*Tedrisat-ı İptidaiye Kanunu (Ayrıntılı bilgi için bkz. Sarıgüzel, 2009, s. 27-41).

II. III. Hamdullah Suphi (TANRIÖVER)

II. III. I. Hamdullah Suphi (TANRIÖVER) Bey'in Biyografisi

1886'da (1301) İstanbul-Aksaray Horhor'daki Suphi Paşa Konağı'nda doğdu (Çoker, 1980, s. 109-111). Hamdullah Suphi'nin baba tarafından fasılasız şekilde tespit edilen şeceresi şöyledir.

1. Bursa ulemasından Abdullatif Efendi
2. Abdurrahman Efendi
3. Eşşeyh Elhac Abdalbaki Efendi
4. Şeyh Ahmet Necip Efendi
5. Abdurrahman Sami Paşa (1792–1881)
6. Abdullatif Suphi Paşa (1881–1886)
7. Hamdullah Suphi Tanrıöver (1885–1966) (Seraslan, 1995, s. 4).

İlköğrenimini Kısıklı, Altunizade ve Numune-i Terakki Okullarında yaptı. 1895'te padişah iradesi ile parasız yatılı olarak Galatasaray Sultanisi'ne kaydedildi. Hamdullah Suphi ağabeyleri Yusuf Kamil Bey, Kerim Bey, Abdülvahap Bey ve Hüseyin Bey'den sonra irade-i seniyye ile Galatasaray Sultanisi'ni devlet hesabına parasız olarak bitirerek 1904'te Türkçe bölümünden mezun oldu. Hamdullah Suphi okul çağlarında düzenli giyinen, iyi konuşan bir öğrenci olarak dikkati çekmiştir. Onun fikri yönden gelişmesinde, o dönem hemen hemen bütün Türk gençlerini etkileyen büyük vatan ve hürriyet şairi Namık Kemal'in etkisi büyük olmuştur (Tevetoğlu, 1986, s.28-32).

Eğitim hayatı sona erince 1904'te İstanbul Şehremaneti Tercümanlığı'nı üstlendi. 1905'te Reji İdaresi (Tütün Tekeli) Tercüme Kalem'i'ne girdi. Fakat idarenin kozmopolit havasından rahatsız olarak istifa edip 1907'de Defter-i Hakani Nezareti (Tapu ve Kadastro) yazı işleri kalemine geçti. 1908'de Ayasofya Rüştüyesi'nde Fransızca ve medeni bilgiler dersi vermeye başladı (Çoker, 1980, s. 109-111). Yaşadığı dönemde giyimi, düşünceleri ve hitabet gücüyle çevresindeki insanları etkileyen değişik bir kişilikti. O dönem öğrencilerinden Hidayet Reel okulun diğer hocalarından farklı olan genç öğretmenleri Hamdullah Suphi'den çok etkilendiklerini ifade ederek, şöyle anlatmaktadır: *"Beş altı ay bize hürriyetçi, medeniyetçi, milliyetçi atmosfer içinde telkinlerde bulundu. Hayat nedir, sanat nedir,*

ahlak nedir; henüz gelişmemiş dimağlarımızın kavrayabileceği yollardan anlattı."
(Reel, Şubat 1967, s.47).

Öte yandan Hamdullah Suphi Bey'in gözde işi yazarlık idi. Ancak güzel konuşma dalında ustalaştı. Şiirleri önce Şura-yı Ümmet'te, sonra da Servet-i Fünun, Resimli Kitap, Musavver Muhit, Resimli Roman ve başka gazete ve dergilerde yayımlandı. Ayrıca Hikâyeler ve Davul adlı dergide mizah yazıları yazdı.

Öğretmenlik hayatına 1910'da İstanbul Öğretmen Okulu'nda Türkçe ve Eğitim Bilimi öğretmenliğine atanarak devam eden Hamdullah Suphi Bey, 1913'te Darülfünun Edebiyat Fakültesi'nde Türk Edebiyatı ve Eğitim Bilimi müderrisi oldu. Bir süre sonra eğitim bilimi dersini bırakarak konusu, Türk-İslam, Güzel Sanatlar Tarihi olan Estetik dersini okutmaya başladı (Çoker, 1980, s. 109-111). Öğrencilerin Türk ve Doğu kültüründen uzak tamamen Batı kültürü ve tarihine yoğunlaştırıldıklarını görmesi onun Türk-İslam Güzel Sanatlar dersine yönelmesine neden olmuştur. Derslerde Roma, Yunan, Gotik ve Rönesans varken Türk, İran ve Arap dünyasının olmamasını yadırgamıştır. Derslerde bu konuları nasıl işleyeceğini öğrencilerine şöyle anlatmaktadır: *"Haftada iki dersiniz var. Birinde sizi İstanbul'da dolaştıracağım. Cetlerin yadigârı olan eserleri birer birer ziyaret edeceğiz. Onların teşkil ettiği millî sanatı, medeniyeti parça parça anlatacağım. Roma ve Bizans eserleriyle bizimkiler arasında mukayese yapacağım. Diğer derslerimizde ise ziyaret ettiğimiz abidelerin hususiyetlerini yazdıracağım."* (Tanrıöver, Ocak1957, s. 485).

Darülfünun'da yaptığı derslere ilgi çok büyüktü hatta başka sınıflardaki öğrenciler de dersine katılıyorlardı. Derslerine olan ilgiyi kendisi şöyle ifade etmektedir: *"Talebem Beyazıt Meydanı'nda yüzü aşıyor. Divanyolu'nda 350-400'e ulaşıyor, Sultanahmet Meydanı'nda ise, bir miting halini alıyordu."* (Baydar, 1968, s. 41). Darülfünun'da derslerine girdiği öğrenciler arasında daha sonra isimlerini tüm Türkiye'nin duyacağı, Reşat Nuri Güntekin, İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Burhanettin Devellioğlu gibi isimlerde vardı (Başar, 2004, s. 73).

Memleketin içinde bulunduğu şartlardan dolayı çok sevdiği öğretmenlik mesleğine son vererek daha siyasi meselelerde görevler almaya başlamıştır. Trakya ve Edirne'nin Osmanlı egemenliğinde kalmasını istemek ve Bulgar zulmünü Avrupa'ya anlatmak üzere oluşturulan kurul üyeliğine seçildi. Heyet'in sözcüsü konumunda olan Hamdullah Suphi

heyet üyeleriyle birlikte 13 Ağustos–3 Eylül 1913 tarihleri arasında Roma, Paris ve Roma gibi Avrupa'nın önemli siyasi merkezlerini gezmiştir (Bıyıklıoğlu, 1955, s. 71). Başarılı propaganda çalışmalarından sonra yurda dönen heyet kendiliğinden dağılmıştır.

Hamdullah Suphi Bey, daha sonra dönemin önemli kurumlarından biri olan Türk Ocaklarının genel başkanlığı görevini üstlenmiştir. Hamdullah Suphi'nin başkanlığında 1911–1931 yıllarında Türk Ocağı, ilim, kültür ve sanat merkezi hâline gelmiştir. Őartların el verdiği ölçüde yenilikçi ve milliyetçi bir gençliğin yetiştirilmesine çalışılmıştır. Millî heyecanla Çanakkale'de savaşan Türk askerlerinin başarisında da Türk Ocağının payı büyüktür. anakkale'de millî hassasiyetleriyle savaşan T k askeri ve onlara bu millî heyecanı kazandırmakta yardımcı olan Türk Ocakları için Ferit Cansever şunları söylemektedir: *“Çanakkale'de mağlup olan İngilizler, mağlubiyetlerinin mühim sebebini de ocağın Türk ordusuna aşılmış olduğu yüksek milliyetperverlik ve vatanseverlik hislerinde buluyordu ki bu mesainin büyük kısmı değil hemen hemen hepsi merhum Hamdullah'ın eseri idi.”* (Cansever, Şubat 1967, s. 26). Hamdullah Suphi Bey, Türk Ocaklarının kapatılmasına kadar görevini sürdürmüştür.

Savaş sonrası İstanbul'un durumu tüm milliyetçiler gibi Hamdullah Suphi Bey için de tahammül edilemez haldeydi. Bu duruma çok içerleyen Hamdullah Suphi Bey'in o sıralarda ki durumunu Ord. Prof. Kazım İsmail Gürkan şoyle ifade etmektedir: *“Birinci dünya Savaşı Mütarekesi çok sevdiği İstanbul'un üzerine k busunu kurduğu zaman  niversitenin en genç hocası ve Türk Ocağının Reisi Hamdullah Suphi Bey tek tesellisini akşamları etrafına toplanan gençlerle bu inci şehirdeki sanat eserlerini gezmekte, onları çocuklara tanıtmakta buluyordu.”* (Cumhuriyet Gazetesi, 15 Haziran 1966). Ancak İstanbul'da Millî Mücadele için yapabilecekleri çok kısıtlıydı.

Millî Mücadele'ye inanmış aydınların çoğunun yaptığı gibi Hamdullah Suphi de Millî Mücadele'nin kalbi olan Ankara'ya gitmek istemektedir. İstanbul'da kalması diğer vatanperver aydınlar için olduğu gibi onun içinde çok tehlikeli bir hal almıştır. İngilizler tarafından Malta'ya gönderilmek için arananlar arasında kendisi de vardır. Türk Ocağı başkanı olmak, İstanbul mitinglerinde işgali şiddetle protesto etmek, Kuva-yı Milliye'yi desteklemek, Misak-ı Millinin kabulünü istemek, sarayı ihanetle itham etmek arananlar listesine girmesi için yeterli sebeplerdi (Seraslan, 1995, s. 84).

İngilizlerden saklanmak için 16 Mart 1919 tarihinde Burhanettin Develioğu'nun evine sığınıyor, ertesi gece de ocak arkadaşları Hasan Dünder'in evinde saklanan Hamdullah Suphi o gecenin sabahında Üsküdar, Şamandıra yolu üzerinden Ankara harekâtına katılmak üzere evden ayrılıyor (Develioğlu, Şubat 1967, s. 13).

Hamdullah Suphi'nin Ankara'ya ulaşması Mustafa Kemal başta olmak orada bulunan vatanseverler tarafından mutlulukla karşılanmıştır. Enver Behnan Şapolyo, Yusuf Akçura, Ahmet Ağaoğlu, Reşit Galip, Vasıf Çınar, Mustafa Necati, Veled Çelebi, İzzet Ulvi, Besim Atalay, Tunalı Hilmi gibi Türk Ocaklı milliyetçi aydınlar da Ankara'ya ulaşırlar (Şapolya, Temmuz 1966, s. 800).

Hamdullah Suphi Ankara'ya geldikten kısa bir süre sonra Meclis açılır. Hamdullah Suphi Bey, Mustafa Kemal Paşa'nın Meclisi açtığı günü şöyle anlatmaktadır: *"Güneşli bir günde 23 Nisanda Meclisi açtı... Onun ilk nutkunu rutubete bırakılmış bir sünger gibi iliklerime kadar içerek dinledim. Onu dinledikten sonra reisimizi bulduğumuzu anladım. Memleketin ve kendimizin tarihimizi ona bıraktık. Onun emri altında kazazede tekne, denizlere ve fırtınalara ve büyük meçhule doğru yeniden açılıyordu."* (Tanrıöver, 1987, s. 175). Meclis açılmıştı ancak hükümetin kurulamaması nedeniyle işleri yürütmek üzere Muvakkat İcra Heyeti seçilir. Seçilen yedi kişiden biri de Hamdullah Suphi'dir. Bu görevi 3 Mayıs 1920 tarihinde hükümet kuruluncaya kadar devam eder (Seraslan, 1995, s. 90). Milletvekilliği sırasında iki idari görev daha yapmıştır. Biri Maarif Vekilliği diğeri ise milletvekilliği görevine devam ederken yürüttüğü Matbuat ve İstihbarat Umum Müdürlüğü'dür.

Millî Mücadelenin ilk dönemlerinde, yetişmiş eleman sıkıntısı devleti zor durumda bırakmaktadır. Bu nedenle milletvekilleri ikinci bir idari görevle vazifelendirilmekteydiler. Hamdullah Suphi de 7 Haziran 1920'de Matbuat ve İstihbarat Umum Müdürlüğü görevine başlamış, 19 Ağustos 1920'de 74 gün sonra görevi sona ermiştir (İskit, 1943, s. 218-220). Bu görevde çok kısa kalmasına rağmen başarılı olmuştur. Yurt dışında istihbarat merkezleri açmış, irşad adını verdiği propaganda programını Anadolu Ajansı ve Hâkimiyet-i Milliye aracılığıyla yapmış, Yunan mezalimini Türkçe ve yabancı dilde resimli kitaplar bastırarak duyurmaya çalışmıştır (İskit, 1943, s. 228-230).

Hamdullah Suphi, iki kez Maarif Vekili olarak görev yapmıştır (Maarif Vekilliği dönemi ile ilgili Ayrıntılı bilgi için bkz. Güven, C., ve Boyraz,

E. Z., Haziran 2016, s. 290-313). Dr. Rıza Nur'dan sonra TBMM'nin ikinci Maarif Vekili olarak 14.12.1920 tarihinde göreve başlamış, 11 ay 8 gün görev yapmıştır. İkinci kez ise 4.3.1925'te göreve başlamış, 9 ay 16 gün görev yapmıştır. Böylece 1 yıl, 8 ay, 24 gün Maarif Vekilliği görevinde kalmıştır (Tevetoğlu, 1986, s.158-159).

Maarif Vekâleti'nin 8 Mart 1923 tarihli genelgesinde: *“Cemiyet hayatında, dünya ve ahiret cezaları korkusundan doğan ahlak yerine, hürriyet ve nizamın telifine istinat eden hakiki ahlak ve fazilet hâkim kılmak”* (Tanör, 2006, s. 311). hedefleri yer alıyordu. Hamdullah Suphi de hedefi Batılılaşma ve iktisadi gelişme olan millî ruha sahip gençler yetiştirmek için çalışmıştır ( zodaşık, 1999, s. 149-150. *“Bizim mekteplerimizde esas izleyeceğimiz amaç çocuklarımızı kendi milletlerinin köküne irca etmektir. Mazilerine sadık kılmaktır.”* (Kozanoğlu, 2000, s. 87). sözleriyle maarifin amacının millî hassasiyetleri olan gençler yetiştirmek olduğunu ifade etmektedir. Yeni nesillerin iktisadi anlamda da çok iyi eğitilmeleri gerektiğini İzmir İktisat Kongresinde yapmış olduğu konuşmada şöyle ifade etmektedir: *“Yeni h k metimizin bütün esasları, bütün programları iktisat programından çıkmalıdır. Onlara o surette ilim ve irfan vermeliyiz ki  lem-i ticaret ziraat ve sanatta ve bütün bunların faaliyet sahalarında müsmir olsunlar, müessir olsunlar, faal olsunlar. Binaenaleyh Maarif programımız, gerek iptidai tahsilde, gerek orta tahsilde verilecek bütün şeyler, bu nokta-i nazara göre olmalıdır.”* (Cumhurbaşkanları, Başbakanlar ve Millî Eğitim Bakanlarının Millî Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçleri, 1946, s. 11). Darülfünun'a yaptığı bir ziyaretinde gençlere ne kadar güvendiğini ve gençlerden beklentisini şu cümlesiyle ifade etmektedir: *“Cumhuriyeti kuranlar Cumhuriyet i yetiştirmeyi sizden bekliyor.”* (Akyüz, 1982, s. 223). Hamdullah Suphi'ye göre millî eğitimin amacı, batılılaşma ve iktisadi kalkınmayı hedef edinmiş millî ruha sahip gençler yetiştirmektir. Bu hedefler doğrultusunda iki dönem yaptığı Maarif Vekilliği süresinde elinden gelenin en iyisini yapmaya çalışmıştır.

Maarif Vekilliği döneminde dikkat çeken en önemli çalışması şüphesiz İstiklal Marşı'nın millî marş olarak kabul edilmesidir. Millî bir marş yazılması için TBMM tarafından bir yarışma düzenlenmiş ancak Mehmet Akif, yarışmada para  d l  olduğu için yarışmaya katılmayı uygun bulmamıştır. Hamdullah Suphi, millî şairi nasıl ikna ettiğini şöyle anlatmaktadır: *“Mehmet Akif Bey, kazanacak şaire nakdi bir m k fat vaat edildiği için bu müsabakaya iştirak etmemişti. Ben ona şahsen ayrıca müracaat ettim. Ve bize*

millî bir marş temin edecek şairin bir para cazibesine kapılmaktan çok uzak olduğunda kimsenin tereddüt etmeyeceğini kendisine temin ettim. O da bildiğimiz marşı yazarak bize gönderdi." (Tanrıöver, 26 Aralık 1947, s. 9). Mecliste uzun görüşmelerden sonra 12 Mart 1921 tarihinde İstiklal Marşı kabul edilmiştir (Meclisteki görüşmeler için bkz. T.B.M.M. Z.C., 1958, s. 85-90). Hamdullah Suphi Bey, İstiklal Marşı'nı "Bu marş Anadolu mücadelesinin mühim bir sahifesidir." (Tanrıöver, 26 Aralık 1947, s. 9) diye tanımlamaktadır. Balıkesir Mebusu Beşir Bey, Mecliste Hamdullah Suphi Bey'in marşı kürsüye çıkararak okumasını teklif etmiştir. Hamdullah Suphi Bey, o anı şöyle anlatmaktadır: "Hayatımda nadir duyduğum bir heyecanla Mehmet Akif'in şiirini okudum. Onu ezici bir ekseriyet ayakta dinledi, zaten o kendi gönlünde bu şiirin lehine kararını vermişti. Bu şiirin nasıl alkışlandığını size tarif etmem müşküldür." (Tanrıöver, 26 Aralık 1947, s. 9). Şiirin okunmasından sonra herkes Mehmet Akif'i tebrik ediyordu. Üstadın cevabı: "Biz yazdık ama oğlan da çok güzel okudu!" (Gürkan, Şubat 1967, s. 19) oldu. Millet Meclisi'nin, hazırladığı ordular ve kanunlarla düşmanı yenmeye çalıştığı mücadele yıllarında halka Millî Mücadelenin heyecanını verecek İstiklal Marşı'nın yazılmasında ve kabul edilmesinde Hamdullah Suphi Bey'in çok büyük emeği vardır.

Bir ömür boyunca Türklük için atan kalbi 10 Haziran 1966 günü saat 21.35'de gelen bir krize dayanamaz ve hayata gözlerini yumar. Cenazesi 12 Haziran 1966 günü ordunun düzenlediği bir törenle kaldırılır. Önce Beyazıt Camiinde kılınan cenaze namazının ardından Türk bayrağına sarılı tabutu İstanbul Üniversitesine götürülerek burada da bir tören düzenlenir. Hamdullah Suphi Bey'in Merkez Efendi Mezarlığındaki mezarı başında Ord. Prof. Dr. Zeki Velidi Togan, Behçet Kemal Çağlar, Ziyaeddin Babakurban, Dr. Metin Alyanak ve oğlu Aldemir Alyanak tarafından şahsiyeti hakkında hararetle konuşmalar yapılır (Seraslan, 1995, s. 163-164).

II. III. II. Hamdullah Suphi (TANRIÖVER) Bey'in Faaliyetleri

Hamdullah Suphi Bey Birinci TBMM'nde vekil olduğu süreçte Muvakkat İcra Heyeti üyeliği, Matbuat ve İstihbarat Umum Müdürlüğü ve Maarif Vekilliği gibi idari görevlerde bulunmuştur.

Hamdullah Suphi'nin Maarif Vekilliği, Türk tarihinin en zor şartlarının yaşandığı maddi imkânsızlıkların olduğu yıllara rastlar. O şartlarda

yapılabilecek en iyi şeyleri yapmıştır. 15 Temmuz 1921’de Ankara’da topladığı Maarif Kongresi, Vekâlette kütüphaneler, müzeler, güzel sanatlar olmak üzere 3 şube hâlinde bir Hars Müdüriyeti kurması, Anadolu’daki mekteplere Fransızca’yı ders olarak koydurması, siyasi durumun müsaade ettiği ölçüde fesat yuvası olan azınlık okullarını kapatması (Seraslan, 1995, s. 163-164, ayrıca bkz. Ergün, 1997, s. 15-20) dönemin zor şartlarında başarıyla gerçekleştirdiği önemli işlerdi.

İstiklal Marşının yazılmasında çok önemli katkıları olmuştur. Mehmet Akif Ersoy’u İstiklal Marşını yazması için ikna etmiştir. Milli Marş seçimi için yapılan toplantıda Meclis kürsüsünden İstiklal Marşını kendisi okumuştur. Çok beğenilen şiir milli marşımız olarak kabul edilmiştir. Müfit Efendi, Hamdullah Suphi Bey’in İstiklal Marşı’nı tekrar okumasını önerdi. Marş Hamdullah Suphi Bey tarafından okundu, resmîyet kazanmış olan marş ayakta ve alkışlar arasında dinlendi (T.B.M.M. Z.C., 1958, s. 88-90).

Marş kürsüde okuyan Hamdullah Suphi Bey, duygularını şöyle dile getirmektedir: *“Hayatımda nadir duyduğum bir heyecanla Mehmet Akif’in şiirini okudum. Onu ezici bir ekseriyet ayakta dinledi, zaten o kendi gönlünde bu şiirin lehine kararını vermişti. Bu şiirin nasıl alkışlandığını size tarif etmem müşküldür.”* (Tanrıöver, 26 Aralık 1947, s. 9).

Önemli bir hatip olması münasebetiyle Mecliste yaptığı konuşmalar ciltler dolduracak kadar fazladır. Bu konuşmaların pek çoğu mütarekeden sonra vatanın uğradığı felaketler, içkinin yasaklanması, yetimler, malul askerlerin ve öğretmenlerin maddi durumlarının düzeltilmesi, mübaddillerin yanlış iskânı, yeniliğe hücum edenlere verdiği cevaplar, sıtma ve benzeri hastalıklar gibi meseleler üzerinedir (Seraslan, 1995, s. 85-90, ayrıca bkz. Sarıgüzel, 2009, s. 56-79).

II. IV. Hasan Tahsin (SÜRENKÖK)

II. IV. I. Hasan Tahsin (SÜRENKÖK) Bey’in Biyografisi

1869’da (1285) Antalya’da doğdu. Buharalı Hacı Ali Efendi’nin ve Ayşe Hanım’ın oğludur (TBMM Arşivi, Tercüme-i Hal Kâğıdı, Şahsi Dosya No: 27, Ek: 4). İlk ve orta eğitimini Antalya Rüştîyesi’nde tamamladıktan sonra 13 Haziran 1886’da aday memur olarak Pozantı Telgrafhanesi’nde devlet hizmetine girdi. 19 Ocak 1887’de Halep PTT Başmüdürlüğünde kâtipliğe

atandı. 1888–1889 yılları arasında Burdur, Antalya, Manavgat, Adana ve Tarsus PTT merkezlerinde muhabere memurluğu yaptı. Bu memuriyetleri esnasında kısa sürelerle Antalya ve Tarsus Müdürlüklerine vekâlet etti. 1 Temmuz 1889'da Aksaray, 10 Eylül 1899'da Akseki, 9 Mayıs 1901'de Burdur Merkez Müdürü olarak görevlendirildi. 15 Aralık 1905'te Erzurum PTT Müdürü oldu. Bu görevde iken bir süre başmüdür vekilliği yaptı. 1909 düzenlemesinde İstanbul'a naklini istemekle Genel Müdürlük Sicil Şubesine tayin edildi. 20 Haziran 1918'de isteğiyle emekli olarak Antalya'ya döndü. Millî Mücadelenin başından itibaren Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinde çalıştı.

TBMM'nin 1. dönemi için yapılan seçimlerde Antalya milletvekili olarak 8 Mayıs 1920'de Meclise katıldı. Mecliste Bütçe ve PTT komisyonlarında çalıştı (Çoker, 1980, s. 113-114).

Milletvekilliği sona erince Antalya'ya geldi. Herhangi bir işle meşgul olmadı. Antalya'daki baba ocağında kendisini kitaplara, çocuklarına ve torunlarına vererek 8 yıl geçirdi ve 23 Eylül 1930'da öldü. Evli olup 7 çocuk babası idi. Biraz Arapça bilmekteydi (TBMM Arşivi, Tercüme-i Hal Kâğıdı, Şahsi Dosya No: 27).

II. IV. II. Hasan Tahsin (SÜRENKÖK) Bey'in Faaliyetleri

Hasan Tahsin Bey Meclis içerisinde sadece bir kez kürsüye çıkmıştır. 1338(1922) senesi Posta ve Telgraf Müdüriyeti Umumiyesi Bütçesi münasebetiyle 19.6.1338(1922) tarihinde yapılan oturumda söz almıştır. Kendisinin de bu meslekten geldiğini belirterek geçen yıl tab edilen pulların maliyeti ve geçen yılki bütçede oluşan açık hakkında izahat istemiştir (Sarıgüzel, 2009, s. 80-82).

II. V. Mustafa (İBRİŞİM)

II. V. I. Mustafa (İBRİŞİM) Bey'in Biyografisi

Mustafa Bey, 1875'te (1291) Antalya'da doğdu. Yusuf Ağa'nın ve Fatma Hanım'ın oğludur (E.S.G.M.A., Nüfus Cüzdanı Sureti, Mustafa İBRİŞİM, Şahsi Dosya, 10.9.1927, Ek: 5). Öğrenimini Antalya Rüştüyesinde tamamladı. Devlet görevine, memleketi olan Antalya'da Meclis İdare

Mülâzemeti ile başladı. Daha sonra sırasıyla başkâtip, idare azalığı, encümen daimi azalığı ve belediye reisliği görevlerinde bulunmuştur (TBMM Arşivi, Tercüme-i Hal Kâğıdı, Şahsi Dosya No: 28, Ek: 6). 21 Haziran 1919 tarihinde kurulan Antalya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kurucuları arasındadır (Çimrin, 2005, s. 65). Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ni birkaç arkadaşıyla kurup, tam bir özveriyle çalışmıştır.

TBMM'nin 1. Dönemi için yapılan seçimlerde 143 oy alarak Antalya milletvekili seçildi (TBMM Arşivi, Tercüme-i Hal Kâğıdı, Şahsi Dosya No: 28). 8 Mayıs 1920'de Meclise katıldı. Mustafa Bey'e Ankara'ya gidebilmesi için 7140 kuruş harcırah verilmesi uygun görülmüştür. Ankara'ya hareket ederken harcırahın 5820 kuruşunu Meclis hazinesi tarafından geri ödemesi kaydıyla Antalya Mahalle-i Maliye sandığından almıştır. Ancak Meclis tarafından geri ödemenin yapılmaması üzerine Umur-ı Mahalliye Müdüriyeti 18.11.1340(1924) tarihinde 1396/388-63 numaralı tezkireyi Başvekâlete göndererek Mustafa Bey'e ödedikleri parayı talep etmişlerdir. Dâhiliye Vekili, Mustafa Bey'in Mahalle-i Maliye sandığından ödünç almış olduğu 5820 kuruşun ödenmesini uygun bulmuştur. Meclis hazinesi tarafından Mustafa Bey'in almış olduğu para geri ödenmiştir (BCA: 030.10.4.23.42, Ek: 7). Tasarı, Tapu-Kadastro ve İktisadî Komisyonlarında çalıştı. 1. toplantı yılında 1. Şubenin, 3. toplantı yılında İktisadî Komisyonu'nun kâtipliğini yaptı (Çoker, 1980, s. 115).

Milletvekilliği 1. dönemde sona erince memleketine döndü. Mustafa Bey, emekli olmak için başvurmuştur. Ancak birinci dönemde Meclis'te görev yapan mebusların görev süreleri kanunen iki kat olarak hesaplanmasına rağmen yanlışlık yapılarak Mustafa Bey'in hesap cetveline bir kat olarak işlenmiştir. 20 Mart 1929 tarihinde Dâhiliye Vekâletine bu konuyla ilgili dilekçe yazarak yapılan yanlışlığın düzeltilmesini istemiştir (E.S.G.M.A., Dâhiliye Vekâletine Yazdığı Yazı, Mustafa İBRİŞİM, Şahsi Dosya, 20.4.1929, Ek: 8). Gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra gerekli görev süresini doldurarak 24 Mart 1929'da emekli oldu. Ölümünden sonra emekli maaşı eşi Fatma Hanım'a 269 lira, kızı Afife Hanım'a 149 lira olmak üzere bağlanmıştır (E.S.G.M.A., Emekli Maaşı Bordrosu, Mustafa İBRİŞİM, Şahsi Dosya, 1.8.1966).

11 Haziran 1944'te vefat etti. Evli olup, beş çocuk babasıydı (TBMM Arşivi, Tercüme-i Hal Kâğıdı, Şahsi Dosya No: 28).

II. V. II. Mustafa (İBRİŞİM) Bey'in Faaliyetleri

Mustafa Bey Mecliste Tarik Bedeli Nakdisi Kanununa ek kanun layihasının görüşüldüğü 24.6.1338(1922) tarihli oturumda söz almıştır. Ayrıca 10 Nisan 1338(1922) tarihinde Hariciye Vekili Yusuf Kemal Bey'in Avrupa'da İtalya Hariciye Nazırı ile yaptığı görüşme ile ilgili sual takriri vermiştir (Sarıgüzel, 2009, s. 84-87).

II. VI. Rasih (KAPLAN)

II. VI. I. Rasih (KAPLAN) Bey'in Biyografisi

1883'te (1299) Antalya'nın Akseki ilçesinde Fakılar mahallesinde doğdu. Şatırzade Mehmet Tahir Efendi ile Tevhide Hanım'ın oğludur. İlk ve orta öğrenimini Akseki İptidai Mektebi ve Rüştiyesinde tamamladıktan sonra 1902'de Konya'ya giderek eski Konya Müftüsü Yalvaçlı Ömer Efendi'den, Arabîye ve Şer'îye dersleri alarak, 1906 yılında müderrislik icazeti aldı. 1906 Eylül'ünde Arapça ve din bilgisini geliştirmek için Mısır'a gitti. "Camiülezhher" de ve ayrıca Kahire Darülfünunu Edebiyat ve İctimaiyat Medreselerinde öğrenim gördü. Arapça yazma ve konuşmada uzmanlaştı. 14 Ağustos 1911'de İstanbul'a gelerek Şer'îye Vekâleti şûrâ-yı evkaf azasından Nevşehirli Hasan Efendi Hoca'dan icazetname aldı (TBMM Arşivi, Tercüme-i Hal Kâğıdı, Şahsi Dosya No: 29, Ek: 9). Aralık ayında Konya İl Genel Meclisinin Antalya üyesi olarak seçildi. 1912 ve 1913 yıllarında Akseki Maarif Encümeni Başkanlığı'nı yaptı. 1914'te Antalya'nın bağımsız liva hâline getirilmesiyle Liva Daimi Encümen üyesi oldu. Bu görevi, 1920 yılına kadar sürdürdü (Çoker, 1980, s. 116).

Rasih Efendi, 1900 yılında daha 17 yaşındayken (Oran, 1997, s. 8) kendisiyle aynı yaşta olan Kızılağaç köyünden Hatice Hanım ile evlendi. Bu evlilikten, 1901'de Fatma, 1903'te Şerife ve 14 Nisan 1906'da Ahmet Zeynel Abidin adında çocukları oldu (E.S.G.M.A., Nüfus Kayıt Örneği, Rasih KAPLAN, Şahsi Dosya, 18.11.1952, Ek: 10).

Sivas Kongresi'nden sonra Anadolu'nun her yerinde olduğu gibi Antalya'da da bazı çalışmalara başlanmıştı. 21 Haziran 1919'da kurulan ve Nazilli'deki Heyet-i Merkeziye'ye bağlı olarak çalışacak olan Müftü Yusuf Talat Efendi'nin başkanlığında kurulan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin

biri de Rasih Efendi idi (Çimrin, 2005, s. 65). Meclis açılana kadar Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti içerisinde çalışmalarını sürdürdü.

TBMM'nin 1. dönemi için 29 Nisan 1920'de yapılan seçimde Antalya milletvekili olarak 8 Mayıs 1920'de Meclise katıldı. Ankara'ya gidebilmesi için 7140 kuruş harcırah alması uygun görülmüş, bunun 5820 kuruşunu geri ödenmesi kaydıyla vilayet hazinesinden almıştır. Vilayetten aldığı para daha sonra Meclis hazinesi tarafından ödenmiştir (BCA: 030.10.4.23.42).

Milletvekilliği görevinde bulunduğu sırada 19 Şubat 1932'de kurulan halk evleri içinde çalışmış 1933'te kurulan Antalya Halk Evi'nin açılışına katılmıştır. Halk evleri kadar köy enstitülerinin de eğitim için çok faydalı olacağına inanan Rasih Kaplan, Aksu Köy Enstitüsü'ne yaptığı ziyaretindeki konuşmasında köylüyü kurtarmak ve bugünün hayat şartlarına adapte edebilmek için Meclis'in aldığı kararla kurulan köy enstitülerinin çok önemli bir görev üstlendiğinden bahsetmektedir (Oran, 1997, s. 9-10). Memleketin geleceğinin eğitimin ellerinde olduğuna inanan Rasih Kaplan, Avrupa ülkelerinden alınan eğitim programlarının memleketin temellerini sarstığını düşünmekteydi. Millettin ruh hâline uygun, bilgi seviyesini yükseltecek bir programla temelleri yeniden kurmak gerektiğine inanıyordu (Kozanoğlu, 2000, s. 85). Rasih Efendi, milletvekilliği döneminde eğitim, sağlık gibi sosyal sorunlarla ilgilenmiş, çözüm üretebilmek için elinden geleni yapmıştır.

Rasih Efendi, Atatürk'e olan bağlılığını hiçbir zaman yitirmemiş, Atatürk'ün ölümünden sonra da CHP çatısı altında çalışmalarını sürdürmüştür. Antalya Halk Evinin de yaptığı bir konuşmasında Atatürk'e olan inancını şu şekilde dile getirmiştir: "*Devlet kurma konusunda Türk milleti kadar usta bir millet yoktur. Atatürk ve İnönü'yü devletin başına getirerek Türk milleti bir kez daha bunu ispat etmiştir.*" (Yeşil Antalya Gazetesi, 1 Nisan 1947).

Milletvekilliği yaptığı dönemde, 4'ü gizli oturumda olmak üzere 49 konuşma yaptı. 5 kanun önerisi verdi. Bunlardan arkadaşlarıyla birlikte önerdiği ikisi, İstiklal Mahkemeleri Kanununun 1'inci maddesine ek kanun (28-26.09.1920) ve öğretmenler ve öğrencilerin askerlikten ertelenmeleri hakkında kanun (100-21.2.1921) kabul edildi.

Rasih Kaplan, 2'nci, 3'üncü, 4'üncü, 5'inci, 6'ncı, 8'inci dönemlerde Antalya'dan, 7'nci dönemde Maraş'tan yeniden milletvekili seçilerek

Meclisteki yerini 14 Mayıs 1950'ye kadar korudu. Meclis'te, kürsüde çok konuşan ve sürekli yurt davalarını savunan renkli bir simaydı.

28 Temmuz 1945 tarihinde öğretmenlik mesleğinde 25 yıllık görev süresini doldurduğu gerekçesiyle Millî Eğitim Bakanlığı'na emekli olmak için başvurmuştur (E.S.G.M.A., Millî Eğitim Bakanlığına Yazdığı Yazı, Rasih KAPLAN, Şahsi Dosya, 18.7.1945, Ek:11). 15 Ağustos 1945 tarihinde Millî Eğitim Bakanlığı tarafından şartları uygun görülerek emekli edildi (E.S.G.M.A., Millî Eğitim Bakanlığı Zat İşleri Müdürünün Dilekçesi, Rasih KAPLAN, Şahsi Dosya, 15.8.1945). Vefatından sonra emekli maaşı hayatta olan tek yakını kızı Fatma Hanım'a bağlanmıştır (E.S.G.M.A., Emekli Maaş Bordrosu, Rasih KAPLAN, Şahsi Dosya, 20.05.1968, Ek: 12).

Milletvekilliği sona erince Akseki'ye döndü. Eşi Hatice Hanım'ın 1949'da ölmesi üzerine 31.1.1952 tarihinde Şerife Hanım ile evlenmiş ama evlilikleri uzun sürmemiş 07.2.1952'de boşanmışlardır (Oran, 1997, s. 90).

Emekli olduktan sonra herhangi bir işle ve politikayla meşgul olmadı. 13 Kasım 1952'de vefat etti (E.S.G.M.A., Nüfus Kayıt Örneği, Rasih KAPLAN, Şahsi Dosya). Akseki mezarlığında toprağa verildi.

II. VI. II. Rasih (KAPLAN) Bey'in Faaliyetleri

İrşad, Dışişleri ve Millî Eğitim komisyonlarında çalıştı. Ayrıca Meclis Haysiyet Divanı'nda görevlendirildi (Çoker, 1980, s. 116). 5.10.1920 tarihinde kurulmuş olan Eskişehir İstiklal Mahkemesine 65 oyla âza olarak seçildi. 19.2.1921 tarihinde İstiklal Mahkemesi kaldırılana kadar bu görevi sürdürdü (Ezherli, 1986, s. 63). İstiklal Mahkemesi üyeliğinde bulunduğu için kırmızı-yeşil şeritli istiklal madalyası almıştır. Bu madalya daha sonra oğlu Ahmet Zeynel Abidin Kaplan'ın isteği üzerine, 1958'de oğluna intikal ettirilmiştir (Oran, 1997, s. 10).

Rasih Efendi, Mustafa Kemal Atatürk'e yakın olan milletvekillerinden biri olmuştur. İnkılâplar konusunda yapılan eleştirilere göğüs geren mebuslardan biri olan Rasih Efendi, din adamı kimliğiyle dini kullanarak yapılan istismarlara karşı mücadele içinde olmuştur. Tekke ve zaviyelerin kapatılması, hilafetin kaldırılması gibi konularda etkili konuşmalar yapmıştır.

Rasih Kaplan Bey milletvekilliği süresinde TBMM'de aşağıda yer alan hususlar hakkında söz almış ve çalışmalarda bulunmuştur.

- * İstihbarat ve Propaganda
- * Bursa'nın İşgali
- * Lozan Konferansı
- * M skiratın Meni İmal ve İstimali Kanunu
- * Menhubat Komisyonları Kanunu
- * Saltanatın kaldırılması
- * Hıyane-i Vataniye Kanunu
- * İstiklal Mahkemesi
- * Sıhhiye Enc menliği
- * Maliye
- * Sansür (Sarıg zel, 2009, s. 90-108).

Sonuç

Birinci Dünya Savaşından sonra İtilaf Devletleri, Osmanlı Devleti ile yaptıkları Mondros Mütarekesine dayanarak Anadolu topraklarını işgal etmeye başladılar. Ancak Türk Milleti'nin azim ve kararlılığını hiç hesaba katmıyorlardı. İstanbul H k metinin işgalleri kabul eder tavrı karşısında Anadolu halkı teslim olmayı asla kabul etmemiştir. Mustafa Kemal'in Anadolu'ya ayak basmasıyla birlikte Türk milleti yeniden umutlanmış, kurtuluş temelleri atılmaya başlanmıştir.

Mustafa Kemal Paşa da kurtuluşun sadece ve sadece milletin azim ve kararıyla sağlanabileceğinin farkındaydı. Bu nedenle Millî Mücadeleyi millet adına idare edecek, gücünü Türk Milleti'nden alacak Türkiye Büyük Millet Meclisi 23 Nisan 1920 tarihinde Ankara'da kurulmuştur.

Bu sırada Anadolu'nun her yeri İtilaf Devletleri tarafından işgal edilirken Antalya da İtalyanlar tarafından işgal edilmiştir. Antalya'nın İtalyan işgaline karşı koymadığı hatta işgalcileri kendi rızalarıyla şehre aldıkları söylense de bu tamamen İtalyanların bir oyununun sonucudur. İtalyanlar diğer işgal g c leri gibi kaba kuvvete başvurmuyorlar, halkın güvenini kazanmaya ve iyi ilişkiler kurmaya çalışıyorlardı. Bu da İtalyanlar ile Antalya halkı arasında sorun yaşanmasını engelliyordu. İtalyanlar, halkı h k metlerine karşı kışkırtmak ve kendi yanlarına çekmek suretiyle istediklerini alma yolunu seçmişlerdi. Ancak Antalya halkı İtalyanların bu oyunlarına gelmemiş, tüm Anadolu'da olduğu gibi işgale karşı mücadele etmişlerdir. Türk kuvvetlerinin, Anadolu'nun çeşitli yerlerinde mücadele

etmesi nedeniyle bir de İtalyanlarla uğraşmaması için bilinçli olarak İtalyanlar ile iyi geçinmeye gayret göstermişlerdir.

Anadolu'nun her yerinde olduğu gibi Antalya'da da Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kurulmuştur. Birinci Dönem milletvekillerinin tamamı bu cemiyet altında faaliyet göstermişlerdir. Düşmanların Anadolu'da yaptıkları işgalleri protesto etmek, İtalyanlardan satın aldıkları silah ve cephaneyi batı cephesindeki kuvvetlere göndermek gibi önemli çalışmalarda bulunmuşlardır. Ayrıca İzmir'de faaliyet gösteren Hüseyin Rüştü Bey'in Anadolu gazetesinin Yunanlılar tarafından kapatılması üzerine gazeteyi Antalya'ya taşıyarak Antalya'da Anadolu adıyla yayımlanmasını sağlamışlardır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılmasına karar verilmesi üzerine yapılan seçimle Rasih Kaplan, Halil İbrahim Bey, Hasan Tahsin, Mustafa Bey, Ali Vefa Bey ve İstanbul'dan kaçarak Ankara'ya ulaşan Hamdullah Suphi Bey milletvekili seçildiler ve 8 Mayıs 1920 tarihinde Meclise katıldılar.

Birinci dönemde Meclise katılan Antalya milletvekilleri genelde yüksek tahsilli kişilerdi. Hamdullah Suphi Darülfünun müderrisliği, Hasan Tahsin PTT müdürlüğü, Mustafa Bey belediye reisliği, Ali Vefa Bey kaymakamlık, Halil İbrahim Bey öğretmenlik ve avukatlık, Rasih Kaplan ise Liva Daimi encümenliği azalığı gibi görevlerini bırakarak Meclise katılmışlardır.

Bu dönem milletvekillerinden ikisi Hamdullah Suphi Bey ve Rasih Kaplan ön plana çıkmaktadırlar. Hamdullah Suphi Bey, 14.12.1920 tarihinde Meclisin ikinci maarif vekili olarak göreve başlamış ve iki dönem maarif vekilliği yapmıştır. Ayrıca hatipliği ile de ön plana çıkan Hamdullah Suphi Bey, kürsüden yaptığı konuşmalarda çoğu milletvekilini kendine hayran bırakmıştır. En önemlisi ise İstiklal Marşı'nı Mehmet Akif Ersoy'a yazdırarak Mecliste kabul edilmesini sağlamıştır.

Rasih Kaplan ise Eskişehir İstiklal Mahkemesi'nde görev almış, önemli kararlara imza atmıştır. Antalya milletvekilleri arasında en çok kürsüye çıkan kendisi olmuştur.

Rasih Kaplan, Hamdullah Suphi Bey ve Ali Vefa Seyhanlı Birinci Grup içinde yer alırken Hasan Tahsin Bey, Halil İbrahim Bey ve Mustafa Bey İkinci Grupta yer almışlardır. İkinci Dönem'de sadece Birinci Grup üyeleri Rasih Kaplan ve Hamdullah Suphi Meclise girebilmiş, Ali Vefa Bey 26

Kasım 1923'te Kayseri Valisi olmuştur. İkinci Gurup üyesi milletvekilleri ise Meclise girememiş eski işlerine devam etmişlerdir.

Millî Mücadele'nin karar mekanizmasını oluşturan ve yani Türk Devleti'nin temellerini atan Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin ruhuna uygun olarak Antalya milletvekilleri de ellerinden gelen tüm gayreti göstererek vatana ve millete faydalı olmuşlardır.

Millî Mücadele'nin karar mekanizmasını oluşturan Türkiye Büyük Millet Meclisi verdiği kararlarla gerek Millî Mücadele'nin kazanılmasında gerekse yeni kurulan Türk Devleti'nin temellerinin oluşturulmasında önemli çalışmalar yapmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi çatısı altında görev yapan Birinci Dönem Antalya milletvekilleri de Meclisin kutsal ruhuna yakışır şekilde ellerinde gelen tüm gayreti göstererek Türk Milleti'nin kalbinde ve Türk Tarihindeki unutulmaz yerlerini almışlardır.

Kaynakça

I. Arşiv Belgeleri

BCA: 030.10.4.23.42.

BCA: 030.10.4.23.42. Ek: 7.

E.S.G.M.A., Dâhiliye Vekâletine Yazdığı Yazı, Mustafa İBRİŞİM, Şahsi Dosya, 20.4.1929, Ek: 8.

E.S.G.M.A., Emekli Maaş Bordrosu, Ali Vefa SEYHANLI, Şahsi Dosya, 31.1.1933.

E.S.G.M.A., Emekli Maaşı Bordrosu, Halil İbrahim ÖZKAYA, Şahsi Dosya, 26 Şubat 1941.

E.S.G.M.A., Emekli Maaşı Bordrosu, Mustafa İBRİŞİM, Şahsi Dosya, 1.8.1966.

E.S.G.M.A., Emekli Maaş Bordrosu, Rasih KAPLAN, Şahsi Dosya, 20.05.1968, Ek: 12.

E.S.G.M.A., Nüfus Cüzdanı Sureti, Mustafa İBRİŞİM, Şahsi Dosya, 10.9.1927, Ek: 5.

E.S.G.M.A., Nüfus Kayıt Örneği, Rasih KAPLAN, Şahsi Dosya, 18.11.1952.

E.S.G.M.A., Nüfus Kayıt Örneği, Rasih KAPLAN, Şahsi Dosya, 18.11.1952, Ek: 10.

- E.S.G.M.A., Memuriyet Hizmet Cetveli, Ali Vefa SEYHANLI, Şahsi Dosya.
- E.S.G.M.A., Memuriyet Hizmet Cetveli, Halil İbrahim ÖZKAYA, Şahsi Dosya, 18.2.1941.
- E.S.G.M.A., Millî Eğitim Bakanlığına Yazdığı Yazı, Rasih KAPLAN, Şahsi Dosya, 18.7.1945, Ek:11.
- E.S.G.M.A., Millî Eğitim Bakanlığı Zat İşleri Müdürünün Dilekçesi, Rasih KAPLAN, Şahsi Dosya, 15.8.1945.
- E.S.G.M.A., Yetim Maaşlarına Mahsus Bordro, Ali Vefa SEYHANLI, Şahsi Dosya, 17.11.1953, Ek: 2.
- TBMM Arşivi, Tercüme-i Hal Kâğıdı, Şahsi Dosya No: 24.
- TBMM Arşivi, Tercüme-i Hal Kâğıdı, Şahsi Dosya No: 24, Ek: 1.
- TBMM Arşivi, Tercüme-i Hal Kâğıdı, Şahsi Dosya No: 25
- TBMM Arşivi, Tercüme-i Hal Kâğıdı, Şahsi Dosya No: 25, Ek: 3.
- TBMM Arşivi, Tercüme-i Hal Kâğıdı, Şahsi Dosya No: 27.
- TBMM Arşivi, Tercüme-i Hal Kâğıdı, Şahsi Dosya No: 27, Ek: 4.
- TBMM Arşivi, Tercüme-i Hal Kâğıdı, Şahsi Dosya No: 28.
- TBMM Arşivi, Tercüme-i Hal Kâğıdı, Şahsi Dosya No: 28, Ek: 6.
- TBMM Arşivi, Tercüme-i Hal Kâğıdı, Şahsi Dosya No: 29, Ek: 9.

II. Gazeteler

- Hamdullah Suphi'ye Veda, (15 Haziran 1966). Cumhuriyet Gazetesi.
Yeşil Antalya Gazetesi, 1 Nisan 1947.

III. Resmi Yayınlar

- Cumhurbaşkanları, Başbakanlar ve Millî Eğitim Bakanlarının Millî Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçleri, (1946). MEB Yay., Ankara.
- T.B.M.M. Z.C., (1958), Devre 1, C. 9, Ankara.
- T.B.M.M. Z.C., (1960), Devre 1, C. 24, Ankara.

IV. Kitaplar

- Aksoy, İlhan, (2006). Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi, Ankara.
- Akyüz, Yahya, (1982). Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1982'ye), Ankara.
- Başar, Erdoğan, (2004). Millî Eğitim Bakanlarının Eğitim Faaliyetleri (1920–1960), İstanbul.

- Baydar, Mustafa, (1968). Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Anıları, Mentesh Yayınları, İstanbul.
- Bıyıklıoğlu, Tevfik, (1955). Trakya'da Millî Mücadele, C. 1, Ankara.
- Çimrin, Hüseyin, (2005). Antalya Kent Kronolojisi, Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Yay., Antalya.
- Çoker, Fahri, (1980). Türk Parlamento Tarihi 1919–1923, C. 3, Ankara.
- Demirel, Ahmet, (1995). Birinci Mecliste Muhalefet (İkinci Grup), 2. Baskı, İletişim Yay., İstanbul.
- Ergün, Mustafa, (1997). Atatürk Devri Türk Eğitimi, Ocak Yay., 2. Baskı, Ankara.
- Erten, Süleyman Fikri, (1996). Millî Mücadele'de Antalya, Antalya Müzesi Yay. Antalya.
- Ezherli, İhsan, (1986). TBMM (1920–1986), TBMM Basımevi, Ankara.
- Grassi, Fabio L., (2003). İtalya ve Türk Sorunu (1919-1923 Kamuoyu ve Dış Politika), Çev: Nevin Özkan, Durdu Kundakçı, Yapı Kredi Yay., İstanbul.
- İskit, Servet, (1943). Türkiye'de Matbuat İdareleri ve Politikaları, İstanbul.
- Karal, Enver Ziya, (1983, Osmanlı Tarihi, TTK Yay., C. 5, Ankara.
- Kozanoğlu, Zeynep, (2000). Vatan, Hürriyet, Ekmek (Birinci Dönem TBMM Tutanaklarından Notlar), AKM Yay. Ankara.
- Özodaşık, Mustafa, (1999). Cumhuriyet Dönemi Yeni Bir Nesil Yetiştirme Çabaları (1923–1950), Çizgi Kitabevi, Konya.
- Seraslan, Halim, (1995). Hamdullah Suphi Tanrıöver, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü, Ankara.
- Tanör, Bülent, (2006). Kurtuluş, Kuruluş, Cumhuriyet Kitapları, 7. Baskı, İstanbul.
- Tanrıöver, Hamdullah Suphi, (1987). Günebakan, Haz. Fethi Tevetoğlu, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., İzmir.
- Tevetoğlu, Fethi, (1986). Hamdullah Suphi Tanrıöver, Ankara.
- Tosun, Ramazan, (1994). Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (Kuruluş Dönemi), Erciyes Üni. Yay., Kayseri.

V. Makaleler

- Cansever, Hasan Ferit, (Şubat 1967) "Rahmetli Hamdullah Suphi Tanrıöver", TYD., cilt: 6, sayı: 2, Ankara.

- Develioğlu, Burhanettin, (Şubat 1967). "Hamdullah Suphi ile 55 Sene", TYD., C. 6, Sayı: 2, Ankara.
- Gürkan, Kazım İsmail, (Şubat 1967). "Hamdullah Suphi Büyük Hatip", TYD., C. 6, Sayı: 2, Ankara.
- Güven, C., ve Boyraz, E. Z., (Haziran 2016). "Hamdullah Suphi Tanrıöver'in İlk Maarif Vekilliği Dönemi Faaliyetleri", OPUS, C. 6, Sayı: 10, Ankara.
- Reel, A. Hidayet, (Şubat 1967). "Milliyetçi ve Medeniyetçi Lider Hamdullah Suphi Tanrıöver", TYD, C. 6, Sayı: 2, Ankara.
- Şapolyo, Enver Behnan, (Temmuz 1966). "Millî Mücadele'de Hamdullah Suphi", Türk Kültürü Dergisi, Sayı: 45, Ankara.
- Tanrıöver, Hamdullah Suphi, (26 Aralık 1947). "İstiklal Marşı", Kızıl Elma Dergisi, Sayı: 9, Ankara.
- Tanrıöver, Hamdullah Suphi, (Ocak 1957). " Reşat Nuri Güntekin", TYD, sayı: 264, Ankara.

VI. Tezler

- Oran, Nebahat, (1997). Antalya Milletvekili Rasih (Kaplan) Bey'in I. ve II. Dönem TBMM'ndeki Siyasi Faaliyetleri, Atatürk Üniversitesi SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.
- Sarıgüzel, Nedim, (2009). Birinci ve İkinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisinde Antalya Milletvekilleri (Biyografi ve Faaliyetleri), Selçuk Üniversitesi SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.

Ekler

MİLLET MECLİSİ ÜYESİ
HAL TERCÜMESİ KÂĞIDI ÖRNEĞİ

24

Adı ve Soyadı	Ali Vefa Seyhanlı	İmi rütbesi	.
Babasının ve Anasının adı	Muhammed Naim Meliha	Mesleki ve işi- güci	Mülkiye Mesleğinde I.S. Kaymakam
Doğum yeri ve tarihi	Kıbrıs adası- Mahsusa kasabası 1288	Yedek Subay ise subesi ve sicil No. su	
Tahsili	Mülkiye Mektebi	Evlü olup olma- dığı, kaç çocuğu bulunduğu	Evlü çocuksuz
Bildiği diller	Az Fransızca ve arapça	Seçimden evvel- ki iş durumu	Mutasarrıflık
İhtisası	.	Memur olup olmadığı	Mutasarrıf
Eserleri	.	Mebuslukları	Mülkiye Müfettişliği

İlk Büyük Millet Meclisinden sonra Mutasarrıflık ve Valilik yaparak en son memuriyetim olan Mülkiye Başmüfettişliğinden emekliyim.

Ali Vefa Seyhanlı

Birinci Dönem Haltercumesinden :

3.Eylül.1313 tarihinde Suriye Vilayeti Maiyet memurluğu görevi ile Devlet hizmetine katılan muamele sırasıyla Su Şehri, Mecitözü, Maan, Salt, Menemen, Finikiye ve Korkuteli kaymakamlıklarında bulunmuş ve 8.Mayıs.1336 tarihinde Antalya Mebusluğu ile Meclise iltihak ederek 10.Ağustos.1339 tarihine kadar ifayı hizmet etmiş ve bilahire Kayseri Sancağı Mutasarrıflığı ve Valiliği ve I.Sınıf Mülkiye Müfettişliğinde bulunduktan sonra 9.1.1933 tarihinde emekliye çıkarılmıştır.

Ek 1: Ali Vefa SEYHANLI Tercüme-i Hal Kâğıdı

Birinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisinde Antalya Milletvekilleri
(Biyografi Ve Faaliyetleri)

25

Türkiye Büyük Millet Meclisi Birinci Döneminde Antalya Milletvekili Halil İbrahim in kısa özlüğüdür.			
Adı ve Soyadı [1]	Halil İbrahim Özkaya	Eserleri	Tab edilmiş eseri yoktur
Balasma ve anasım adı	Melmet Nimet	Him rütbesi	Öğretmen
Doğum yeri	Antalya	Seçimden evvelki nüfustaki ve işi gücü	Antalya Öğretmen okulu Öğretmeni ve avukat
Doğum tarihi	1308 Bin Üçyüz sekiz	Milletvekilliği zamanında evli olup olmadığı ve kaç çocuğu bulunduğu	Evli değildir.
Öğrenimi	Konya İhtidasi ve İstanbul hukuk fakültesi mezun	Öğmanlı Meclisi Mebusanında Milletvekilliği varsa seçimi yerleri	Millet vekilliği çağırında Osmanlı meclisi-mebusanı tarihine katılmıştır
Bildiği diller	Fransızca	İbni İse süm tarihi	13 değildir
Neden uzmanlığı olduğu	Hukuk ve İktisat		
Hayatının türlü değişikliklerine ait tamamlayıcı bilgiler			
<p>Tahsil hayatımı bitirir bitirmez askerlik için ilanı üzerine askere alındım. Yedek subay olarak Çanakkale savaşında bulundum. Bir derece fahri terfi ile kâfî hareketine gönderildim. Terhisden sonra memleketime döndüm. Antalyaya geldim. Burada öğretmen ve avukatlık yaparken yeni teğekkül eden (Antalya ihtiyat zabitan ve münevveran) cemiyeti reisliği ile müdâfai hukuk cemiyeti azalığında çalıştım. Bu arada İtalyanlar tarafından vurulan Ulu Haşmet için kurulan muhtelit tahkik komisyonu azalığında bulundum. Birinci büyük millet meclisi üyeliğine seçildim. Yegimin küçüklüğü hakkında vaki itiraz ret ve mebbusluğum kabul edildi.</p> <p>Mecliste devamlı surette İktisat encümeni nazbata muharrirliğinde ve İktisat</p>			

[1] Şogalı Kanununda evvel üyelerin ibni İse tarihleri şogalı konudur.

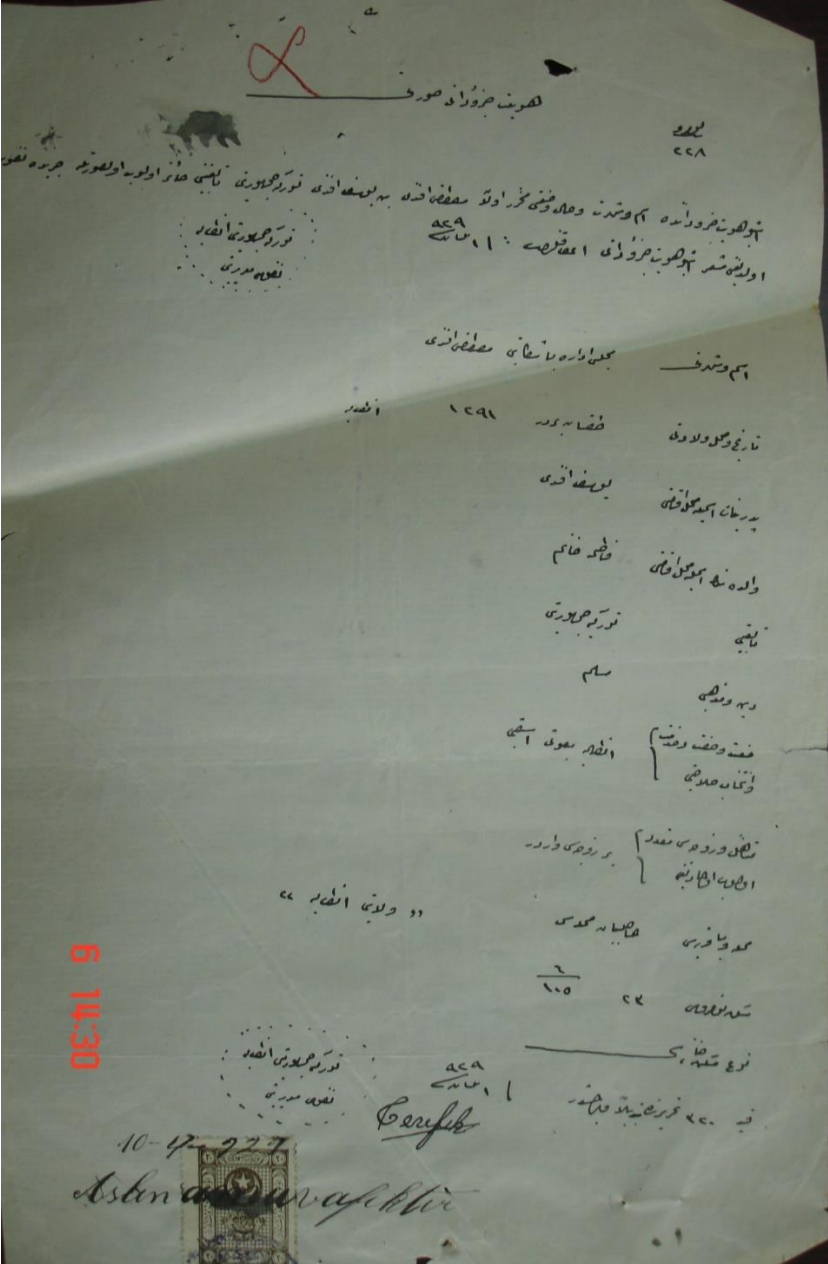
Ek 2: Halil İbrahim ÖZKAYA Tercüme-i Hal Kağıdı

27

Türkiye Büyük Millet Meclisi Birinci Döneminde Antalya..... Milletvekili Hasan Tahsin..... in kısa olumludur.			
Adı ve Soyadı [*]	Hasan Tahsin S�renK�k	Eserleri	Yok
Babasının ve anasının adı	Old. Hacı Ali Buharalı, Old. Ays�	İlim rütbesi	Yok
Doğum yeri	Antalya	Seçimden evvelki mesleki ve işi ğiehi	Posta ve Telgraf Müdürlüğünden emekli
Doğum tarihi	1880 (1882)	Milletvekilliği zamanında evli olup olmadığı ve kaç çocuğı bulunduğı	evli ve hayatta idi, 3ocuk babası idi.
�ğrenimi	Orta	Osmanlı Meclisi Mebusanında Milletvekilliği varsa seçim yerleri	Yok
Bildiğı diller	Biraz Arapça	aldı ise s�m tarihi	23/Eylül/1930
Neden uzmanlığı olduğı	Posta ve Telgraf		
Hayatının türlü değişikliiklerine ait tamamlayıcı bilgiler			
<p>Babam rahmetli Hasan Tahsin, �renim nasibini doğduğı melekette almıştır. Ailesinin ağıalı yetersizliği sebebiyle �renimine devam imkân bulamamıştır. Maamari'n bir otodidakt olarak kendisini geliştirme, i savsamamıştır. Hayatını kazanmak mecburiyeti altında, daha 17-18 yaşlarında iken ilk önce Antalya Posta ve Telgraf idaresine intisap etmiş ve kısa süren bir adaylıktan sonra ağı memur ek olarak Pozantı, Halep, Manavgat ve Antalya merkezlerinde vazife g�rmis ve daha sonra da Akseki ve Burdur merkezleri Posta ve Telgraf Müdürlüklerinde bulunmuştur. Burdur Müdürlü iken (1318 veya 1319) Abdülhamid devri Posta ve Telgraf Nezaretinin haksız bir kararı ile görevinden azledilerek bir yıl kadar açıkta kaldıktan sonra</p>			

[*] Soyadı Kanunundan evvel  lelerin  lelecinin aldıkları soyadı konulur.

Ek 3: Hasan Tahsin SÜRENKÖK Tercüme-i Hal Kağıdı

Ek 4: Mustafa İBRİŞİM Nüfus Sureti

Çokkültürlülük Olgusunun Kanada Örneği Ekseninde İncelenmesi

*

*Emrah Başaran

* Arş. Gör., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Sosyoloji Bölümü,
Meram/ Konya/ Türkiye

E-Posta: ebasaran@konya.edu.tr

ORCID: 0000-0003-0389-9069

Öz

İçerisinde yaşadığımız dünya son yüzyılda ortaya çıkan ve takip edilebilmesi neredeyse imkansız olan birçok gelişme sonrasında artık küresel bir köy haline gelmiştir. Son dönemde özellikle dikkati çeken teknoloji ve ulaşım alanında görülen ilerlemelerle birlikte toplumsal yapılar da hızla değişmekte ve ortaya çıkan yeni tartişma ve problemler gündemi meşgul etmektedir. Bu sorunlar sıralamasında ise çokkültürlülük ekseninde değerlendirilen “birlikte yaşama” problemi sosyolojik, siyasal ve hukuksal anlamda yoğun tartişmaların yapılmakta olduğu konuların başında gelmektedir. Küreselleşmeyle birlikte daha da görünür hale gelen uyum ve entegrasyon sorunları tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi Kanada’nın da gündemini sürekli meşgul etmektedir. Bir göçmen ve mülteci ülkesi olan Kanada üretmiş olduğu politikalar nedeniyle çokkültürlülük tartişmalarında merkezi bir konumda bulunmaktadır. Kanada’nın çokkültürlü bir toplum görünümünde olması ise çokkültürlülük tartişmalarının yapılmadığı anlamına gelmemektedir. Kanada’nın uzun yıllardan beri tartiştığı konulardan en önemlisini Quebec bölgesinde yaşayan Fransızların vermiş olduğu bağımsızlık mücadelesi oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çokkültürlülük, Entegrasyon, Asimilasyon, Kanada

An Investigation on The Notion of Multiculturalism Within The Scope of Canada Case

*

Abstract

The world we live in has now become a global village after many developments that occurred in the last century and are almost impossible to follow. Recent developments in the area of technology and transportation, which are particularly striking, are rapidly changing in social structures, and new debates and problems are on the agenda. In the order of these problems, the issue of "coexistence", which is evaluated on the axis of multiculturalism, comes at the forefront of intense debates in sociological, political and legal sense. Along with globalization, Canada's agenda is constantly occupied, as it is in all the countries of the world, as harmonization and integration problems become more visible. Canada, a country of immigrants and refugees, is in a central position in multicultural debates due to policies it has produced. The fact that Canada looks like a multicultural society does not mean that multicultural debates have not been done. The most important issue that Canada has been discussing for many years is the struggle for independence, given by the French living in the Quebec region.

Key Words: *Multiculturalism, Integration, Assimilation, Canada*

Giriş

Çokkültürlülük kavramı açıklanmadan önce bu kavramın hangi şartlar sonucunda ortaya çıktığının bilinmesi şüphesiz ki konuyu daha anlaşılır ve anlamlı bir hale getirecektir. İçinde yaşadığımız 21. yüzyıl her anlamda ve boyutta 20. yüzyılda meydana gelmiş olan değişim ve gelişimlerin ışığında yaşanan bir yüzyıldır. 20.yüzyıl içerisinde cereyan eden birinci ve ikinci dünya savaşları, ekonomik krizlerin patlak vermesi, ülkeler ve kıtalar arası yaşanan zorunlu/gönüllü göçler, iletişim, teknoloji ve ulaşım alanında meydana gelen olağanüstü değişimler gibi daha farklı birçok olayın cereyan etmesi dünyanın görüntüsünü tamamen farklılaştırmaya yetmiştir. Bu gelişmeler sonucunda oluşan yeni dünya düzeninde ise bir tarafta Avrupa diğer tarafta da ABD' nin önemli bir rol üstlendiği açıkça görülmektedir. Bu iki kutuplu merkez güdümünde ülkelerin sınırlarının tekrar çizilmeye başlandığı bu dönemde, farklı kültürlere mensup bireylerinde bu çeşitli faktörler nedeniyle bu kutup ülkelerin çevrelerinde toplanmaya başladıkları görülmektedir. Yine bu yeni dünya düzeni içerisinde iletişim aygıtlarının yaygınlaşmasının sonucunda bilgiye kolay ulaşabilme imkanının doğması, farklı kültürlerin birbirlerini tanımalarına ve birbirlerinden etkilenmelerine fırsat tanımıştır. Dolayısıyla bu kültür ve kimlik çeşitliliği aynı zamanda da bir uyum problemini de ortaya çıkarmıştır. Bu kadar farklı kimliklerin bir anda aynı ortamda yaşamaya başlaması Kanada gibi çok fazla göçmen nüfusa sahip ülkeleri düşündürmekte ve çokkültürlü yapıların nasıl uyum içerisinde yaşayabileceği konusunda politikalar üretmeye zorlamaktadır.

Dünya'da son birkaç yüzyılda ortaya çıkan tabloya bakıldığında tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar çok farklı kültürlerin bir arada yaşama fırsatına sahip oldukları görülmekte ancak diğer bir açıdan bakıldığında ise yine bu dönemde geçmişte görülmediği kadar ırkçı saldırıların arttığı bilinmektedir. Bu bağlamda ortaya çıkan iki kutuplu bir olgusal durum, yani çokkültürlülük ve ırkçılık tartışmaları dünyanın gidişatını belirlemede önemli bir yere sahiptir. Sadece son dönemde yaşanan birkaç olaya bakıldığında bile özellikle demokrasi, özgürlük, insan hakları konusunda dünyaya örnek olduklarını ifade eden Batı ülkeleri ve Amerika'da insanlar ten rengi farklı oldukları için veya kıyafetlerinden dolayı saldırı-

lara maruz kalabilmektedirler. Yine özellikle Batı ülkelerinde dinsel gerekçelerle “Müslümanlar” bir takım ayrımcılıklara maruz kalmaktadırlar*.

Birçok farklı boyuttan oluşan bir kavram olan çokkültürlülük olgusu tartışılırken genellikle ulus, ırk, milliyetçilik, ayrımcılık vb. bağlamlarda değerlendirilmektedir. Bu çalışmada ise bu kavramlar bağlamında bir tartışmaya girilmeyerek çokkültürlülük kavramının genel anlamda neler ifade ettiği üzerinde durulacak, bu kavramın ortaya çıkışı ve bu kavramla ilgili politikalar üretilmesi açısından öncü ülkelerden olan Kanada'nın çokkültürlü bir devlet olma yolunda izlediği politikalar bağlamında konu tartışılmaya çalışılacaktır.

Çokkültürlülük Kavramının Anlatmak İstedikleri

Modern dönemde ilk olarak Avrupa'da ortaya çıkan ulus-devlet yapınının günümüz küresel çağında birçok sorun ve yeniliklerle karşılaşmaktadır. Bu sorun ve yeniliklerin başında ise çokkültürlülük olgusu gelmektedir. Günümüzde birçok devletin kültürel çeşitlilik gerçeğiyle iç içe olması ulus devletlerin simgelerinden olan marşların ve bayrakların kimleri ve neyi temsil ettiği noktasında bir belirsizlik oluşturmaktadır (Şan, 2016, s.131-132). Bu bağlamda değerlendirildiğinde ise çokkültürlülük olgusunun ana eksenini, dünyanın farklı coğrafyalarında yaşayan ve ulus-devleti ifade eden kültürel değerlerden farklı olarak, gündelik yaşamlarında kendilerine özgü kültürel değerlerle yaşamak isteyen kesimlerin vermiş oldukları tanınma mücadelesinin oluşturduğu görülmektedir (Anık, 2012a, s.118).

İnsanlık tarihi kadar eski bir olgu olan çokkültürlülük, tarihte Osmanlı İmparatorluğu gibi birçok imparatorluk tarafından uygulanmış ve bu imparatorluklar farklı kültürlerin bir arada yaşayabilmesinin yollarını bulmuşlardır. İkinci dünya savaşı öncesi duruma bakıldığında, bu dönemde Batı'da kültürel ve dinsel çeşitlilik çok az görülebilen ve desteklenen bir

* Özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra Amerika'da ve Batı'da Müslüman bireylere karşı başlayan ırkçı saldırılar sonucunda oluşan durumun kavramsallaştırılmış hali islamofobi'dir. Yayınlanan birçok raporda ve yapılan çalışmalarda Avrupa ülkelerinde yabancılara ve özellikle Müslümanlara karşı yapılan ırkçı saldırılarda ciddi bir biçimde artış yaşandığı herkesçe bilinmektedir. Ancak bu tartışma başka bir çalışmanın konusu olduğu için burada tartışılmayacaktır.

şeydi. Batı'daki antidemokratik yapılanmaya sahip olan hiyerarşi, bazı ırkların diğerlerinden üstün olduğu düşüncesiyle hareket etmekte ve bu düşünce biçimi Batı dünyasında kabul görmekteydi. İkinci dünya savaşından sonra ise Hitler'in yapmış olduğu katliamların ardından BM'nin de desteklemesiyle ırkların ve halkların eşit olduğu düşüncesi etkili olmaya başladı. Bu gelişmeler sonrasında ise 3 boyutta değerlendirilebilecek bir dizi politik hareket ortaya çıktı. İlk olarak 1948-1965 yılları arasında kolonileşme hareketlerine karşı bir tavır takınıldı. İkinci olarak ise ırksal ayrımcılığa karşı bir mücadele ortaya konulmaya başlandı. Son olarak da 1960'larda çokkültürlülük için verilen mücadeleler ortaya çıkmaya başladı (Kymlicka, 2012, ss. 5-6). Batı demokrasi tarihi incelendiğinde 1970'lerden 1990'lı yılların ortalarına kadar, çokkültürlülük politikalarının uygulanması ve azınlık haklarının tanınması yönünde Batı ülkelerinde ciddi bir görüş birliğinin olduğu görülmektedir. Bu politikalar gerek devlet nezdinde gerekse uluslararası kuruluşlar seviyesinde desteklenmekte ve homojen bir toplum olmakla ilgili eski fikirler reddedilmekteydi. Ancak 1990'lı yıllardan sonra bu çokkültürlülük politikalarından vazgeçildiği görülmektedir. Bu vazgeçişin nedeni, kısmi olarak çoğunluk grubu içerisindeki çeşitlilikten kaynaklanan uyumun çok ileri giderek onların yaşam düzenini tehdit ettiği korkusundan kaynaklanmaktadır. Bu korkuların pratikteki yansıması ise yerlileri bir arada tutan sağcı politikaların yükselmesi şeklinde gerçekleşmiştir (Kymlicka, 2012, s.3).

Özellikle son dönem Avrupa siyaseti incelendiğinde radikal sağ tandanslı partilerin yükselişe geçtikleri açıkça görülebilmektedir. Bu partilerin İslam karşıtlığı ve göçmen karşıtlığı konularında ortak özelliklere sahip olması ise çokkültürlü bir toplum olma yolunda Batı'nın çok istekli olmadığını göstermektedir.

Günümüz dünyasında çokkültürlülüğün tartışılması Kuzey Amerika'daki azınlıkların hakları ve İkinci dünya savaşı sonrasında Amerika kıtasına ve Batı Avrupa'ya doğru yoğun göçlerin yaşanması sonucunda başlamıştır. Bunlara ek olarak küreselleşmenin sunduğu imkanlar ile ulus devletlerin politikalarının kültürel çeşitliliğe imkan tanımaması bu kavramı tartışmaların odak noktası haline getirmiştir. Çokkültürlülük kavramının hedefinde, aynı toplum içerisinde yaşayan farklı kültürel kimliklere sahip kişilerin birbirleriyle olan ilişkilerinde çatışma yaşamadan barış içerisinde yaşaması ve politik haklardan eşit bir biçimde yararlanması vardır

(Özensel, 2013a, ss.5-6). Modern anlamda ise çokkültürlülüğün kökenlerini Kuzey Amerika’da görmemiz mümkündür. Çokkültürlülük, ABD ve Kanada’da yaşayan ve farklı dilleri konuşan insanların kendi topraklarında kültürel kimliklerinin tanınmasını talep etmesi sonucunda ortaya çıkmış bir olgudur (Özensel, 2013b, s.40).

Farklı kültürlerin uyum içerisinde nasıl bir arada yaşayabileceği konusunda fikirler üreten Charles Taylor çokkültürlülük konusunda evrensel hak anlayışına vurgu yapmaktadır. Ona göre herkesin kendi olma hakkı ve kapasitesi olmalıdır. Kimsenin bir başkasının değerini eleştirme hakkı da yoktur. Bir kişinin kendini gerçekleştirmesinin sınırı, bunu gerçekleştirmek için başkalarının da sahip olduğu eşit şansı garanti altına almasıyla gerçekleşebilir (Taylor, 1995, s.42). Çokkültürlülük bir bakıma çeşitlik vurgusu da yapmaktadır. Bu çeşitlilik cansız ve durağan olmayıp, aksine insanların yaşadıkları coğrafya, içinde buldukları ortam ve daha birçok etmene bağlı olarak oluşan hareketli bir yapının ifadesidir. Dolayısıyla böyle bir çeşitlilik bizi parçalara ayırmak yerine, birleştirici bir rol üstlenmelidir (Strauss, 1995, ss. 21-24). Ancak tarihsel süreç içerisinde farklı birçok toplumda kültürel farklılıklar siyasi birlikteliğin gerçekleştirilmesi yolunda en büyük engeli teşkil etmiştir. Çünkü her kültürün sahip olduğu değerler bir başka kültürle kıyaslanamaz önceliğe sahip görülmektedir (Özensel, 2012, s. 57). Dolayısıyla farklı kültürlerle ait bireyler sorunsuz bir şekilde aynı ortamda yaşamak istiyorlarsa öncelikle bu çeşitliliğin onlar için bir kazanım olduğunun farkına varmaları gerekmektedir. Bu farkındalık düzeyi ne kadar artarsa ve yüksek olursa sorunlarda bu farkındalık düzeyiyle ters orantılı olarak azalacaktır. Çünkü kendisi dışındaki kültürlerin farkına varan yani onları anlayan bir birey aynı zamanda da bu durumu kabullenmeye de başlamıştır.

Çokkültürlülük bir kavram olarak Dünya’da ilk defa 1957 yılında İsveç’de kullanılmış olsa da 1960’ların sonunda Kanada’da kullanılmasıyla yaygınlık kazanmış ve bu kavram hızlı bir şekilde İngilizce konuşan diğer ülkelere de yayılarak kullanılmaya başlanmıştır (Sengstock, 2009, s.239). Çokkültürlülük olgusu, içerisinde birden fazla anlam taşıyan, bir tekilliği değil çoğullu ifade eden bir kavramdır. Çokkültürlülüğün birden çok tanımlaması yapılabilmekle birlikte bu kavramı genel anlamda basitçe şöyle tanımlamak mümkündür: Çokkültürlülük, farklı ve çok çeşitli kül-

türlerin uyum içerisinde bir arada yaşayabilmesidir. Bir başka deyişle çokkültürlülük, bir kültüre ait olan ya da hisseden bireyin, başka bir kültüre ait bireyin kültürel alanına müdahale etmemesini, o bireyin mensup olduğu kültürle ilgili yorumda bulunurken kendi kültürünün özelliklerini dikkate almamasını ve belki de en önemlisi ona saygı ve hoşgörü çerçevesinde yaklaşmasını gerektirmektedir.

Çokkültürlülük modern bir kavram olmasına karşın kültürlerin tarihi insanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahiptir. Bu nedenle yüzyıllardan bu yana birbirlerinden çok farklı özelliklere sahip kültürler bir arada yaşamışlardır. Bu bir arada yaşama durumunda ise bir takım uyumsuzlukların ve problemlerin ortaya çıkması 'nasıl uyum içerisinde birlikte yaşayabiliriz' sorusunu yani bu sorunun kavrama dönüşmüş hali olan çokkültürlülük olgusunu ortaya çıkarmıştır.

Bir başka açıdan değerlendirildiğinde çokkültürlülük, salt farklılıklar ve kimliklerle ilgili bir kavramı ifade etmemekte, kültürle kaynaşmış, iç içe geçmiş ve ondan beslenen farklılık ve kimliklerle, yani bir grup insanın kendilerini ve dünyayı anlamakta, bireysel ve toplu yaşamlarını düzenlemekte kullandıkları inançlar ve uygulamalar bütünüyle de alakalıdır (Parekh, 2002, s.3).

Çok boyutlu ve anlaşılması zor bir kavram olarak değerlendirilebilecek olan çokkültürlülük, küreselleşen dünyada çeşitliliklerin artmasının bir sonucu olarak gündemdeki yerini korumaktadır. Özellikle politik anlamda belirleyici bir güce sahip olması çokkültürlülük olgusunu sosyolojik anlamda daha değerli bir hale getirmektedir. Dünya üzerindeki birçok ülkenin çokkültürlü bir toplum olma yönünde politikalar üretiyor olması da çokkültürlü bir düzenden geriye dönüşün pek mümkün olamayacağını ifade etmektedir.

Kanada'nın Tarihsel Oluşum Süreci

Birçok kaynakta Kanada'nın, Asya'dan gelen halkların Bering Boğazı'nı kullanarak Atlas Okyanusu kıyılarına gelip burayı bir yerleşim alanı olarak oluşturdukları kabul edilmektedir. Bu bilgi tartışmalı olsa da Kanada'nın coğrafi keşiflerle birlikte eski kıtadaki insanların göç etmesiyle oluştuğu düşüncesi genel kabul görmektedir. Kanada, tarih boyunca Fransızların ve İngilizlerin egemenliği altına girmiştir. Bölgede süren

uzun çatışmalardan sonra ise 1867 yılında tesis edilen Kuzey İngiliz Amerika'sı Akdi ile günümüz Kanada'sının temelleri atılmıştır (Özensel, 2012, ss.62-63). Kanada meşruti monarşi ile yönetilen bir ülkedir. Queen 2. Elizabeth devletin başıdır ve Başbakan'ın tavsiyesiyle atanan bir genel vali tarafından temsil edilmektedir. Hükümet bir federal sistemdir. Eyaletler vergi, eğitim, sağlık, mülkiyet ve vatandaşlık hakları gibi birçok alanda söz sahibidir. Hükümet ayrıca yasama, yürütme ve yargı gücünü elinde bulundurur. Yürütme Başbakan ve kabineye aittir. Yasama ise Avam Kamarası ve Senato' dakilerin elindedir (Bağlı ve Özensel, 2005, ss.74-76).

Parleментар demokrasi ve anayasal monarşi ile yönetilen Kanada, kurucu millet olarak İngiliz ve Fransızların kabul edildiği ve bu nedenle de İngilizce ve Fransızcanın resmi dil olarak konuşulduğu bir ülkedir. 1541 yılında ilk kez Fransızlar tarafından Quebec ve çevresine yerleşim yerleri inşa edilmiştir. Bu bölgede geçmişte İngilizler ve Fransızlar arasında kürk ticaretinden kaynaklanan savaşlar yapılmış ve 1791 yılında kabul edilen Kanada anayasası ile Fransızların çoğunluğu oluşturduğu Aşağı Kanada ve İngilizlerin çoğunlukta olduğu Yukarı Kanada olarak ikiye ayrılmıştır. Kanada Rusya'nın ardından yüzölçümü bakımından dünyanın ikinci büyük ülkesidir. Ancak nüfus bakımından ise 2007 verilerine göre 32 milyon civarında bir nüfusa sahip olması dikkat çekicidir. Kanada tam bir göçmen ülkesi olup İtalya, İrlanda, Almanya, Danimarka, İngiltere, Fransa gibi birçok farklı ülkeden gelen insanlardan oluşmaktadır. Kanada 1991-2000 yılları arasında iki milyondan fazla göçmeni kabul etmiştir. Kanada'da her yılın 27 Haziran'ı ise "Kanada Çokkültürcülük Günü" olarak kutlanmaktadır (Anık, 2012b, ss.140-141).

Kanada, yaşam standartlarına ve nüfusunun okuma oranlarına bakılarak Birleşmiş Milletler tarafından sürekli olarak en iyi yaşam kalitesine sahip ülkeler arasında gösterilmektedir. Kanada ismi ise köy ve yerleşim kelimesi olan 'Kanata' dan gelmektedir. Ülkenin ulusal renkleri kırmızı ve beyazdan oluşmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde bugünkü Kanada'nın kurulmasında önemli role sahip İngiltere ve Fransa'nın renkleri olan kırmızı ve beyaz Kanada'nın ulusal renkleri olarak tespit edilmiştir (URL-1). Ülke doğal kaynaklar ve sanayileşme bakımından da oldukça gelişmiş bir düzeydedir. Kanada, fosil yakıt kaynakları, nükleer enerji üretimi ve hidro-elektrik güç üretim imkânları ile enerji bakımından kendi kendine yetebilen bir ülkedir (URL-2).

Kanada'nın Çokkültürlülük Pratikleri

Kanada dünyada çokkültürlülük politikaları bakımından en önde olan ve bu konunun üzerinde ciddiyle duran ülkelerin başında gelmektedir. Kanada'nın gerek tarihsel gerekse toplumsal zemini bir bakıma ülkeyi bu tarzda pratikler üretme konusunda zorunlu kılmıştır. Kanada bir göçmen ülkesi olması hasebiyle toplumsal uyum ve istikrar meselelerinde önemli tecrübelerle sahip bir ülkedir. Bu nedenledir ki ülke çokkültürlülük konusunda karar kılan bir konumdadır (Vatandaş, 2001, s.104). Çok fazla göçmen alan bir ülke olan Kanada bu kadar çeşitli ırktan ve kültürden gelen bireyleri nasıl uyum içerisinde bir arada tutabileceği konusunda sürekli düşünen ve pratikler üretmeye çalışan ve bu konuda dünyaya bir ideal model olma yolunda ilerleyen bir ülke görünümündedir.

Kanada'nın resmi olarak çokkültürlülük çalışmalarına başlaması Başbakan Trudeau'nun 1971 yılında Avam Kamarası'nda yapmış olduğu konuşmasıyla gerçekleşir. Bu konuşmasında Trudeau, çokkültürlülük politikasının amacının kültürel kıskançlıkların ve ayrılıkçı tutumların yıkılması olduğunu belirtir (Forbes, 2007, s.27). Kanada'nın çokkültürlülük geçmişinde Başbakan Pierre Trudeau'nun önemli bir rolü bulunmaktadır. Trudeau 1968-1984 yılları arasında dört dönem Başbakanlık görevini yürütmüş ve bu dönemde göç serbest hale getirilerek çokkültürlülük teşvik edilmiştir. Ayrıca Trudeau'nun Başbakanlık döneminde Charter of Rights and Freedoms (Hak ve Özgürlükler Temel Yasası)'nı çıkarmış olması çokkültürlülüğün güvence altına alınmasında önemli bir adım olarak görülmektedir (Özensel, 2012, s.63). Bu yasa ile artık Kanada mahkemelerindeki davalarda çokkültürlülük olgusunun dikkate alınması gerekliliği vurgulanmış, diğer bir deyişle çokkültürlülük uygulamaları en üst seviyede bir resmiyete kavuşmuştur.

Kanada'nın çokkültürlülük politikaları tanımlanırken kullanılan en önemli metafor "salata kasesi" (salad bowl) olarak ifade edilmektedir. Bu durum Amerika'da ise "erime potası" (melting pot) olarak karşılığını bulmaktadır. Burada anlatılmak istenen ise, Amerikan tarzı bir çokkültürlülüğün bireyleri bir eritme potasında dönüştürerek farklı bir kültürel forma soktuğu ancak Kanada çokkültürlülüğünde tıpkı bir salatayı oluşturan sebzelerdeki çeşitlilik gibi her farklı kültürün serbestçe yaşayabileceğine

vurgu yapılmaktadır. Bu anlamda da Kanada tarzı bir çokkültürlülük modeli ortaya çıkmakta ve bu özelliğiyle de Kanada, Amerika ve Avrupa merkezli çokkültürlülük yaklaşımlarından ayrılmaktadır.

1996 yılında Kanada hükümeti farklı etnik ve dinsel grupların taleplerini değerlendirip özgürlük alanlarını genişletme işlerini düzenlemek üzere özel bir çokkültürlülük bakanlığı kurulmasını kararlaştırmıştır (URL-3). Bu çokkültürlülük bakanlığı bu konuyla alakalı 3 temel esas belirlemiştir. Bunlardan birincisi sosyal adalet, ikincisi yurttaşlıkla ilgili katılımı sağlamak ve üçüncüsü ise kimlik, kültür farklılıklarına karşı saygı duymak, duyarlı olmaktır (Erzurumlu, 2008, s.90). Çokkültürlülük bakanlığının birçok konuda örnek işlere imza attığı da açıkça görülmüştür. Örneğin normalde yasak olduğu halde dininin bir gereği olarak kama taşımak zorunda olduğu bilinen bir Sih müminine resmi görevi esnasında kama taşıma özgürlüğü; yine dini gereği başına sarık geçirmesi gereken bir Hintliye bu özgürlüğü tanımıştır. Yine başka bir örnekte, yerli bir grup, geleneklerinde yeri olduğu gerekçesiyle "balina avlama hakkı" talep etmiş ve normalde yasak olduğu halde kültürel farklılıklarına saygı çerçevesinde bu hakkı elde etmeyi başarmışlardır (URL-3). Yine bakanlık bir diğer politikasında, farklı etnik grupların çoğalmalarını ve fonksiyonlarının artmasını finanse ederek adetlerin devamını sağlamayı, göçmen ve yerli dillerinin korunmasını amaçlamıştır. Bu etno-kültürel vakıf ve dernekler devlet tarafından desteklenmekte ve her türlü yerel organizasyonlarının finansal desteği bakanlık tarafından karşılanmaktadır. Ayrıca "Miras Kültürler ve Diller Programı" çerçevesinde İngilizler ve Fransızlar dışındaki kültürlerin sanatsal üretimlerini yaymak, geliştirmek ve bu dilleri öğretmek için her türlü materyalin tedariği ve öğretmenlerin ücretleri bakanlık tarafından karşılanmaktadır (Erzurumlu, 2008, ss.65-66). Dolayısıyla tüm bu yapılan uygulamalar Kanada'nın çokkültürlülükte ne kadar ısrarcı ve başarılı bir tutum sergilediğini bizlere göstermektedir. Hayata geçirilen tüm bu pratikler ülkenin çokkültürlü bir toplum olduğunu tüm dünya ülkelerine göstermesi bakımından önem arz etmektedir. Kanada bu politikayla Mevlana'nın "ne olursan ol yine gel" sözünün adeta hayata geçirilmiş bir biçimini oluşturmuştur. Ülke hiçbir din, dil, ırk, kültür farkı gözetmeksizin herkese kapılarını sonuna kadar açmakta ve bu farklılıkların huzurlu bir şekilde bir arada yaşayabilmelerine imkan tanımaktadır.

Kanada çoğulculuğunun en önemli göstergelerinden birisini ise dil çeşitliliği oluşturmaktadır. Örneğin 2011 yılı nüfus verilerine göre, nüfusun yüzde 57.8'i İngilizce, yüzde 21.7'si ise Fransızca konuşmaktadır. Bunların dışında Çince, İspanyolca, Arapça, İtalyanca, Urduca ve Almanca konuşulan diğer dillerdendir. Ayrıca birçok yerli dil de yaygın bir biçimde konuşulmaktadır (Dewing, 2009, s.2). Bu bağlamda bakıldığında Kanada'ya her yıl ortalama 70 bin mülteci ve göçmen gelmekte ve yine sadece Toronto'da 109 farklı kültüre ait dernek faaliyet göstermektedir. Ayrıca Toronto'da 100'den farklı dil konuşulmaktadır (Özensel, 2013a, s.10).

Çok başarılı bir göçmen politikası izleyen Kanada, göçmenlerin istihdamı ve kendi kedilerine yeterlilikleri konusunda da çalışmalar yapmaktadır. Bu bakımdan da Avrupa'dan keskin bir biçimde ayrılmaktadır. Örneğin 2004 yılının OECD verilerine göre yerli Kanada'lılar (Kanada doğumlu olanlar) arasında işsizlik oranı yüzde 6.5 iken Kanada'ya dışarıdan göç edenler (Kanada dışında bir yerde doğanlar) arasında bu oran yüzde 7.8'dir. Avrupa ülkelerine bakıldığında ise aradaki bu farkın çok fazla açıldığı görülmektedir. Avusturya'da bu oran yüzde 4.3'e yüzde 11.2 düzeyindeyken, Hollanda'da yüzde 3.6'ya yüzde 10.3 seviyelerindedir. Bu veriden de anlaşılacağı gibi Avrupa ülkeleri göçmenlerin istihdamı konusunda faydalı politikalar üretememektedir (Banting, 2010, s.806).

Kanada çokkültürlülüğünün başarısına başka bir örnek olarak Bloemraad'ın Toronto ve Boston şehirlerindeki Vietnamlı göçmenlerin entegrasyonu üzerine yapmış olduğu çalışması gösterilebilir. Bloemraad yapmış olduğu çalışmada bu farklı iki gruptaki göçmenlerin benzer eğitim, dil ve ekonomik seviyeleri olmasına karşın Toronto'ya yerleşenlerin politik anlamda daha etkili bir biçimde entegre olduklarını saptamıştır. Aynı şekilde Portekiz'den gelenlerde Boston'a göre Toronto'da daha iyi bir biçimde entegrasyon sağlamışlardır. Ayrıca Kanada'daki göçmenlerin eğitimleri üzerine düzenlenen OECD raporunda, okullardaki dilsel ve kültürel çeşitlilik üzerine üretilen politikaların başarılı sonuçlar verdiği gösterilmiştir (Kymlicka, 2012, ss.10-11).

Yukarıdaki iki örnek çalışma değerlendirildiğinde, Kanada'nın çokkültürlülük politikalarında daha işlevsel ve verimli çalışmalar yürüttüğü açıkça görülmektedir. Özellikle Batı ülkelerinin çokkültürlülük politikalarından tavizler vermesi ve Müslüman ülkelere gelen göçmenlere karşı

ayrımcı bir tutum sergilemesi de bu durumu destekler niteliktedir. Özellikle son dönemde Suriyeli göçmenler bağlamında yaşanan tartışmalar ve gelişmeler Avrupa'nın hem kendi içerisinde hem de dünya perspektifinde çokkültürlü bir birlikteliğe ve anlayışa sahip olup olmadığı yoğun bir biçimde tartışılmakta ve eleştirilmektedir.

Kanada'nın çok fazla göçmen alıyor olması kuşkusuz ki ülkede bir takım sorunlarında yaşanmasını da kaçınılmaz kılmıştır. Bu açıdan bakıldığında 1867 yılında Kanada devletinin kurulmasının akabinde çokkültürlülükten kaynaklanan ilk sorunlar yaşanmaya başlanmıştır. Manitoba'da Katolik Kilisesinin dinsel eğitim özgürlüğünü kısıtlayan programa uymak istememesi ve hükümetin Katolik okullarına yardımını kesmesi sorunları büyütülmüştür. Bunun sonucunda ise Macdonald Hükümeti iktidarını kaybetmiş ve yerine yeni bir hükümet kurulmuştur (Erzurumlu, 2008, s.59).

Kanada Çokkültürlülüğün Kırılma Noktası: Quebec Sorunu

Quebec eyaleti Kanada'nın en büyük eyaletlerinden birisi olup, 8 milyondan fazla kişinin yaşadığı bir bölge konumundadır. Bu eyaleti diğerlerinden farklı kılan önemli bir durum söz konusudur. Quebec, Kanada sınırı içerisinde Fransızcanın konuşulduğu tek yerleşim yeridir. Aynı zamanda da bu bölge Kanada hükümetine karşı direnmelerden ve görüşmelerden sonra taleplerinin yerine getirilmesi konusunda başarı sağlayabilmiş bir yerdir. Fransız kimliklerini korumaya yönelik verdikleri bu mücadele Quebec bölgesini çokkültürlülük uygulamaları ve politikaları ele alınırken göz ardı edilemeyecek bir konuma taşımıştır.

Kanada çokkültürlülüğü tartışmalarında Fransızların çoğunlukta yaşadığı Quebec bölgesinin bağımsızlık sorunu önemli bir yer tutmaktadır. Bu kapsamda 1980 ve 1995 yıllarında iki referandum yapılmış (Kalaycı, 2008, s.152), her iki referandumda da hayır oylarının çoğunlukta çıkması nedeniyle Quebec bağımsızlığını ilan edememiştir. Aslında Quebec meselesi daha eski bir tartışmaya dayanmaktadır. Fransızların çoğunlukta yaşadığı bu bölgenin 1759 yılında İngilizler tarafından işgal edilmesi bu bağımsızlık mücadelesinin başlangıcını oluşturmaktadır (Anık, 2012b, s.144). Diğer bir ifadeyle Kanada'nın 1971 yılında federal çokkültürlülük politikasını kabul etmesinde temel hedeflerinin arasında 1960'lı yıllarda

yeniden patlak veren Quebec milliyetçiliği meselesinin olduğunu söylemek doğru olacaktır. Federal hükümet bu ayrılıkçı hareketi köreltmek için bir takım düzenlemelerin devreye sokulmasını sağlamıştır (Kymlicka, 2015, s.19).

Quebec'teki Fransızca konuşan topluluk kendi tarihine, diline, yasal sistemine, değerlerine, dünyadaki yerlerine ilişkin görüşlerine, farklı insanlar olduklarına dair toplu bir bilince sahip, ayrı bir kültürel topluluk olduklarını iddia etmektedirler. Onlara göre kendi yerel kimlikleri federal hükümetin ve Quebec'teki ekonomik ve dil yoğunluğu açısından baskın bir konumda olan İngilizlerin baskısı nedeniyle her geçen gün erimektedir. Dolayısıyla da onlara göre bu durumdan tek çıkış yolu ise Quebec'lilere daha geniş politik özerklik tanınmasından geçmektedir (Parekh, 2002, ss.236-237). Bu açıdan bakıldığında ise verilen mücadelelerden sonra ilk olarak dil ile ilgili bazı yasaları parlamentodan geçirebilmeyi başarmışlardır. Örneğin çocuklarını İngilizce eğitim veren okullara kimlerin göndereceğini düzenleyen yasaya göre, Fransızca konuşanlar ya da diğer göçmenler bu okullara çocuklarını gönderemezler. Yine başka bir yasa, elliden fazla kişi çalıştıran şirketlerde kullanılacak dilin Fransızca olmasını zorunlu hale getirir. Üçüncü bir yasa ise ticari sözleşmelerin Fransızcadan başka her hangi bir dilde hazırlanmasını ve imzalanmasını yasaklanmaktadır (Taylor, 2000, s.63). Quebec'ilerin bir başka temel talebi ise Quebec kimliğinin etnik bir unsur olmaktan ziyade ulusal bir kültür olarak tanınmasını içermektedir. Quebec'liler Kanadalıların kendilerini ayrı bir toplum olarak tanıması isterken, kendilerini Kanada devletinin kurucu iki unsurundan birisi olarak da görmektedirler (Kalaycı, 2007, s.12).

Yaşanan tüm bu süreçten sonra ise Quebec'liler Kanada hükümetinden istediklerinin çoğunu almayı başarmış gözükmektedir. Quebec' in elinde göç üzerinde büyük bir denetim hakkı, Fransız dilini geliştirmek için gerek duyulan güçlerin çoğu, kendi emeklilik planlarını yapabilme ve yurt dışında diplomatik temsil hakkı, federal hükümetten yıllık olarak ödediği vergilerden 3.1 milyon Kanada doları fazla ödenek almak ve geçilen 30 yıldan bu yana Kanada Başbakanlarının Quebec'li olması gibi birçok ayrıcalık ve özgürlük elde etmeyi başarmışlardır (Parekh, 2002, s.238).

Bu bağlamda Quebec modeli önümüzde önemli bir tarihsel süreç ve model olarak durmaktadır. Bu modelin iyi analiz edilip incelenmesi, çok-

kültürlülük olgusunu daha uygulanabilir kılması açısından önem arz etmektedir. Yerel kültürlerinin baskın kültür tarafından ezilmesine izin vermeyen bu topluluk hem asimilasyon sürecinden kurtulmuş hem de belki tahmin bile edemeyecekleri haklara kavuşmuşlardır. Böyle bir örneğin Kanada çokkültürlü toplumu içerisinde ortaya çıkması ise ülkenin çokkültürlü politikalar üretmedeki başarısını kanıtlar bir niteliktedir.

Sonuç

İçerisinde yaşadığımız yüzyıl o kadar çok gelişmeyi ve ilerlemeyi içerisinde barındırmaktadır ki, bu süreçleri takip etmek zaman zaman imkânsızlaşmaktadır. Bu dönemde herkesin istediği her ne ise o şeye çok kolaylıkla ulaşabiliyor olması artık sınırların ve mesafelerin ortadan kalkmasını sağlamıştır. Bu durumun en belirgin örneği ise kültürlerin homojenleşmesi, iç içe girmesi ve birbirlerini etkilemesiyle sonuçlanmıştır. Çokkültürlülük de bu entegre olmanın bir adı olarak anılmaya başlanmıştır.

Dünyamızın hızla globalleşmesi nasıl ki bu yoldan geri dönüşün mümkün olmadığını bize gösteriyorsa, artık çokkültürlülükten, yani farklı kültürlerin bir arada yaşaması durumundan da geriye dönüş mümkün gözükmemektedir. Dolayısıyla artık salt çokkültürlülük meselesi üzerine tartışmak yerine farklı kültürlerin birbirleriyle uyumu nasıl sağlanabilir sorusu üzerine yoğunlaşmak, problemlerin çözümü adına daha akıllıca bir yaklaşım olarak görünmektedir. Bu durumun farkında olan ülkelerin başında da Kanada gelmektedir. Kanada çokkültürlülükten geriye dönüşün artık mümkün olmadığını kavramanın verdiği bilinçle, sınırları içerisinde yaşayan farklı etnik kültürlerin dertlerini, sorunlarını ve isteklerini dinleyip çözüm yolu sunmayı kendisine amaç edinmiş bir ülke konumunda olup dünyaya örnek bir çokkültürlü toplum modeli sunmayı başarmıştır. Çokkültürlülük tartışmalarında önemli bir nokta olarak görülen Quebec'in bağımsızlık meselesi halen tartışılıyor olsa da, Kanada hükümeti bu konunun üstesinden gelmiş gibi gözükmemektedir. Quebec'lilerin taleplerini üretmiş olduğu politikalar neticesinde temel düzeyde yerine getiren Kanada hükümeti bu anlamda bir başarı göstermiştir.

Çokkültürlülük tartışmalarında kaçırılmaması gereken önemli bir nokta ise Batı ve Amerika merkezli çokkültürlülük politikalarıyla Kanada çokkültürlülük politikalarının birbirlerinden ayrılması gerektiğidir. Bu

anlamda da Kanada çokkültürlülük modelinin bir üst model olduğunu söylemek hatalı olmayacaktır. Kuşkusuz ki böyle bir yargıda bulunulmasının bir takım gerekçeleri söz konusudur. Özellikle son dönemde yaşanan gerek Amerika'daki gerekse Avrupa'daki birçok olay Batı'nın çokkültürlülük politikalarından vazgeçtiğini ya da çokkültürlülük gibi bir konu da bile bazı dinsel, ırksal vb. nedenlerle insanların ayrımcılığa tabi tutuldukları görülmektedir. Örneğin Amerika'daki siyahilere yönelik ırkçı uygulamalara gidilmesi, yine dünya gündemini sıkça meşgul eden Suriyeli mültecilerin durumu konusunda Batı'nın çelişkili ve ayrımcı politikaları ve buna benzer birçok olayın yaşanması insanların çokkültürlülük kavramını sorgulamasına neden olmaktadır.

Son söz olarak, çokkültürlü bir toplum olabilmenin temel şartının birbirini anlamaya çalışmaktan geçtiğini söyleyebiliriz. Üst kimlik olarak insanın belirlenmesi, insana insan olduğu için değer verilmesi ve birey olarak herkesin biricik olduğunun farkında olunması, alt kültürü (din,dil,ırk,...) oluşturan öğelerin mutlu ve huzurlu yaşama konusunda çok da önem arz etmediği bizlere gösterecektir. Farklılıkların zenginlik olarak görülmesi, hoşgörünün ön plana çıkarılması ve bu çerçevede bir hukuk sisteminin oluşturulması kusursuz olmasa da en azından en az kusurlu ve uygulanabilir bir çokkültürlülük anlayışının oluşmasında etkili olabilecektir.

Kaynakça

- Anık, M. (2012a). Çokkültürcülük ve osmanlı devleti, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 27, 117-130.
- Anık, M. (2012b). *Kimlik ve çokkültürcülük sosyolojisi*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Bağlı, M. ve Özensel, E. (2005). *Çokkültürlü vatandaşlık*. Konya: Çizgi Yayınları.
- Banting, G. (2010). Is there a progressive's dilemma in canada? immigration, multiculturalism and the welfare state, *Canadian Journal of Political Science*.
- Dewing, M. (2009). *Canadian multiculturalism*, Library of Parliament.

- Erzurumlu, S. (2008). Çokkültürcülük politikası ve Kanada'da çokkültürcülük. Isparta: S.D.Ü Yüksek Lisans Tezi.
- Forbes, D. H. (2007). *Multiculturalism and the canadian constitution*, Edited by Stephen Tierney, Trudeau As the First Theorist of Canadian Multiculturalism, UBC Press.
- Kalaycı, H. (2007). Kanada quebec sorunu, çokkültürcülük, kendi kaderini tayin, milliyetçilik ve federalizm. Ankara: Ankara Üniversitesi, S.B.E, Doktora Tezi.
- Kalaycı, H. (2008). Referandumla ayrılma konusunda yüksek mahkemenin tutumu: kanada-quebec örneği, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63(1), 151-174.
- Kymlicka, W. (2012). *Multiculturalism: success, failure and the future*, Migration Policy Institute.
- Kymlicka, W. (2015). The three lives of multiculturalism, *Revisiting Multiculturalism in Canada Theories, Policies and Debates*, (Eds: Shibo Guo and Lloyd Wong), Sense Publishers.
- Özensel, E. (2012). Çokkültürlülük uygulaması olarak Kanada çokkültürlülüğü, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 1(7), 55-70
- Özensel, E. (2013a). Doğu toplumlarında ve Türkiye'de birlikte yaşama arayışı: çokkültürlülük mü? yoksa yeni bir model mi?, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(3), 1-17.
- Özensel, E. (2013b). In search of coexistence in eastern societies: multiculturalism or a new model? *International Journal of Sustainable Human Development*, 1(2), 19-26.
- Parekh, B. (2002). *Çokkültürlülüğü yeniden düşünmek*, (Çev: Bilge Tanrıseven). İstanbul: Phoenix Yayınları.
- Sengstock, C. M. (2009). *Voices of diversity multi-culturalism in America*, Springer Media.
- Strauss, L. C. (1995). *İrk, tarih ve kültür*, (Çev: Haldun Bayrı v.d.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Şan, M. K. ve Öğür, B. (2016). Çokkültürlülük söylemleri ve milliyetçiliğin dönüşümü, *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 11(1), 131-142.
- Taylor, C. (1995). *Modernliğin sıkıntıları*, (Çev: Uğur Canbilen), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Taylor, C. (2000). *Çokkültürcülük (tanınma politikası)*, (Haz: Amy Gutmann), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Vatandaş, C. (2001). Çokkültürlü yapıda ulusal/etnik kimlikler(Kanada örneği), *A.K.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 101-117.

İnternet Kaynakları

<http://www.canadainternational.gc.ca>, 15.05.2012. (URL-1)

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Kanada>, 18.05.2012. (URL-2)

<http://yenisafak.com.tr/Yazarlar/?i=7045&y=YasinAktay>, 14.05.2012.
(URL-3)

Kaynakça Bilgisi / Citation Information

Başaran, E. (2017). Çokkültürlülük Olgusunun Kanada Örneği Ekseninde İncelenmesi, *OPUS – Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 7(12), 237-253.

Milli Mücadele Döneminde Konya ve Atatürk

*

Yaşar Semiz* – Güngör Toplu**

* Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Konya/ Türkiye
E-Posta: ysemiz@selcuk.edu.tr

ORCID: 0000-0002-9204-8014

** Okutman., Selçuk Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü, Konya/ Türkiye
E-Posta: gtoplu@selcuk.edu.tr

ORCID: 0000-0002-0511-3528

Öz

Milli Mücadele yıllarında stratejik öneminden dolayı, daha sonraki yıllarda ise gelişen olaylara karşı Türkiye genelini en iyi yansıtan yerlerden birisi Konya'dır. Bu itibarla Gazi Mustafa Kemal Atatürk hem Milli mücadele yıllarında hem de Cumhuriyet döneminde her önemli sosyal ya da siyasi olayın ardından Konya'ya gelmiş, şehirde halkla iç içe olarak halkın nabzını tutmuştur. Atatürk'ün Konya'ya gelişleri ile siyasi ve sosyal olayları yan yana getirdiğimiz zaman bu hakikat daha iyi anlaşılacaktır. Bu çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın giriş kısmında Konya'nın 1900-1920 yıllarında sosyal, ekonomik ve stratejik açıdan kısa bir değerlendirmesi yapıldıktan sonra birinci bölüme geçilecektir. Birinci bölümde Millî Mücadele açısından Konya'nın yeri ve öneminden bahsedilecektir. İlk olarak Konya'da işgalci devletlerin, İstanbul Hükümeti'nin, azınlıkların faaliyetleri değerlendirilecek ve halkın gelişmelere yaklaşımı ele alınacaktır. Ardından Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kuruluşu ele alınacak, Millî Mücadeleye geç katılmasının sebepleri sorgulanacak ve millî teşkilatların kurulması sırasında karşılaşılan güçlükler üzerinde durulduktan sonra Konya'nın tam olarak millî mücadele saflarına katılış süreci ele alınacaktır. İkinci bölümde ise Atatürk'ün Millî Mücadele yıllarında Konya'ya yaptığı ziyaretleri değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Millî Mücadele, Atatürk, Konya, Ziyaret, Halk

Konya and Atatürk During the National Struggle

*

Abstract

Due to its strategic importance in the years of the National Struggle, and in the following years regarding the developing events, Konya is one of the places that best reflects the general of Turkey. In this respect, Gazi Mustafa Kemal Atatürk came to Konya after every major social or political event in both the national struggle years and the Republic Period; he kept the pulse of the people in the city with being very close to them. This truth is to be understood better when we bring the political and social events together with Atatürk's coming to Konya. This study consists of two parts. We will go into the first part after a brief evaluation of Konya in the introduction part of the study, in terms of social, economic and strategic in the years 1900-1920. In the first chapter, the place and the importance of Konya will be mentioned regarding National Struggle. Firstly, the activities of the occupant states, Istanbul government and minorities in Konya will be evaluated and the public's approach to developments will be discussed. Then the establishment of the Defence of Rights Society will be dealt with, the reasons for the late participation in the National Struggle will be questioned and after focusing on the difficulties encountered during the establishment of the national organizations, the precise joining process of Konya in the national struggles will be dealt with. In the second part, visits of Atatürk to Konya during the years of national struggle will be evaluated.

Key Words: Independence War, Atatürk, Konya Visit, Nation

Giriş

Yirminci yüzyılın başında Konya idari bakımdan, günümüzde ayrı ayrı vilayet olan; Niğde, Isparta, Burdur ve Antalya sancaklarını bünyesinde bulunduran bir vilayetti (Nasrallah, Rüştüve Eşref,1325, s.27-30). 1906-1907 nüfus sayımına görebugünkü Konya hudutları içerisinde toplam nüfusun 145.713'ü (%91.47) Müslüman; 8.664'ü (%6.93) Rum; 1.558'i (%1.25) Ermeni; 262'si (%0.02) Yahudi idi(Karpat, 1985, s.162-169).Hicri 1317 tarihli Konya Salnamesine göre Konya il merkezinde toplam nüfusun 41.929'u Müslüman; 1852'si Ermeni;1054'ü Rum; milliyeti tespit edilmeyen 27 Katolik, 22 de Protestan vardı (Konya Vilayet Salnamesi, 1317, s. 22).

Vilayetin ticaret ve memuriyet hayatında Müslümanlar gibi gayrimüslimlerinde önemli yeri vardı.Özellikle demiryolu işletmeleri, habercilik ve bankacılık sahalarında çok sayıda gayrimüslim çalışıyordu (Gürel, 1989,s.22-23). Ulaşım ve haberleşme dili ise Fransızca idi.Aynı şekilde Konya'da bazı şirketlerinde şubeleri vardı. Bunlar arasında en önemli olanlardan biri Alman asıllı Herzekir tarafından açılan Anadolu Sanayi ve Ticaret Şirketi'dir (Babalık, 26 Ağustos 1331).

Diğer taraftan Konya tarım ve hayvancılığa dayalı üretim kapasitesi ile yerli ve yabancıların yakından ilgilendiği bir yerdi.İç piyasada çevre illerin yanı sıra İstanbul'un da tahıl ihtiyacının önemli bir kısmı Konya'dan karşılanıyordu.

Konya, 1906'dan beri İstanbul'u Bağdat'a bağlayan demir yollarının kavşak noktasıdır. Şehrin tarihsel dokusunun yanı sıra çevresinde bulundurduğu yeraltı ve yerüstü zenginlikleri ile yerli ve yabancı pek çok yatırımcı için özel bir konuma sahiptir. Bu nedenlerden dolayı Demiryolunun Konya'ya ulaşması, Konya'nın önemli şehir ve limanlara ulaşımını kolaylaştırırken, haberleşme sisteminin gelişmesine de katkı sağladı.Bu cümleden olarak Konya, merkez kaza ve nahiyeleri arasında telgraf hattına sahip olan nadir vilayetlerden biridir (Babalık,6 Temmuz 1920).

İşte bundan dolayıdır ki Millî Mücadele'nin ilk günlerinden itibaren hem işgal kuvvetleri ve İstanbul Hükümeti hemde Ankara Hükümeti, Konya'da ciddi bir hâkimiyetkurma mücadelesi verdi.Mondros Mütarekesi'nden sonra,önce 22 Ocak'ta İngilizler ardından da 24 Nisan'da İtalyanlar tarafından işgal edildi (Bıyıklıoğlu,1969, s.294). İşgalin azınlıkların

desteği ve İstanbul Hükümet'inin basiretsizliği yüzünden genişlediği dönemde dengeler işgalciler ve İstanbul Hükümeti lehineydi. Halk bir taraftan işgalcileri ve onların işbirlikçisi azınlıklardan rahatsızlık duyuyor, diğer taraftan İstanbul Hükümeti'nin idarecileri ve yönlendirdiği din adamlarının Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarına yönelttiği insafsız eleştirilerden ve karalamalarından dolayı işgalcilere karşı oluşturulan Kuvayı Milliye, Müdafaa-i Hukuk gibi teşkilatlarda yer almakta tereddüt ediyordu.

Bu çalışmada Konya'nın Milli Mücadeleye geç katılmasının sebepleri, Ankara ve İstanbul Hükümetlerinin Konya'ya verdikleri önem, Konya'nın Milli Mücadele açısından konumu ve Mustafa Kemal Paşa'nın Konya'yı ziyaretleri değerlendirilecektir.

1. Konya'nın Milli Mücadeleye Geç Katılmasının Sebepleri

Konya, İstanbul'a ve İzmir'e demiryolu bağlantısı olan bir konuma sahiptir. Milli Mücadele yıllarında Batı Cephesinin ikmal merkezidir. Aynı zamanda ürettiği tarım ürünleri açısından ülke ekonomisinde önemli bir yere sahiptir. Bu itibarla Konya hem Milli Mücadele verenler hem de Anadolu'yu işgal etmeye çalışanlar Konya'yı ellerinde tutabilmek için mücadele etmektedir. Bu noktalardan hareketle aşağıda Konya'nın Milli Mücadele'ye geç katılmasının başlıca sebeplerin değerlendirilecektir.

1.1. İşgalci Devletlerin Faaliyetleri

Mondros Mütarekesinden sonra Anadolu'yu kendi aralarında paylaşmaya karar veren İtilaf Devletleri'nin öncelikle işgal etmeyi düşündükleri yerlerden biri Konya'dır. Çünkü Konya Anadolu'nun güneyindeki vilayetleri İstanbul'a bağlayan ayrıca batıya da açılabilen önemli bir kavşak noktasıdır. Bu itibarla eğer Anadolu'da hâkimiyet kurulmak isteniyorsa Konya'nın mutlaka elde tutulması gerektiğine inanan İngilizler, mütarekenin hemen ardından Konya'ya kontrol subaylarını gönderdiler. 7 Ocak'ta İtalyanların Konya İstasyonu'nu kontrol etmelerinin ardından 18 Ocak 1335'(1919) da İngilizler mütareke hükümlerini gerekçe göstererek demiryolu hattını kontrol etmeye başladılar (Avanas, 1998, s.29-30). İngilizler Konya'da İtalyanlar gibi uzun süre kalmadılar.

Ancak Konya'yı Batı ve Güneye asker ve mühimmat sevkiyatı için bir üs olarak kullandılar. İzmir'in işgalinden sonra ise buradaki kuvvetlerinin bir kısmını Afyon üzerinden İzmir'e; bir kısmını da Antalya'ya sevk ettiler ve mütarekeden önce İtalyan imtiyaz sahası olarak belirlenen Konya'dan ayrıldılar (Avanas, 1998, s.29-30). Bununla birlikte kendileri ile işbirliği yapan Hürriyet ve İtilaf Fırkası, Sulh ve Selamet Fırkası, İngiliz Muhipleri gibi cemiyetler aracılığıyla Konya halkı üzerinde etkisini sürdürdü. Propagandanın yanı sıra dağıttığı silah ve paralarla zaman zaman halkı isyana teşvik etti. Bu yüzden Konya'da çıkan isyanlarda İngiliz silah ve parasının yanı sıra İngiliz ve İstanbul Hükûmetlerinin destesindeki bazı din adamlarının etkisi hayli fazladır. Bu durum halkın Millî Mücadele'ye katılması konusundaki tereddütler yaşamaya sebep oldu.

1.2. İstanbul Hükümeti'nin Faaliyetleri

Millî Mücadele'nin ilk günlerinde İstanbul Hükümeti adına Konya'da vali olarak görev yapan Cemal Bey'di (Erdeha, 1975, s.267- 292). Hürriyet ve İtilaf Fırkası ve İngiliz Muhipleri Cemiyeti taraftarı Artın Cemal, Sadrazam Damat Ferit Paşa tarafından Konya'ya millî faaliyetlerin harekete geçmesini engellemek için görevlendirilmişti (Erdeha, 1975, s.267; Altay, 1970, s.222). Cemal Bey göreve başladığı günden itibaren Kuvayı Milliye hareketini halka, I. Dünya Savaşı'nın ve başarısızlığın sorumlusu olarak gördüğü "İttihatçı Hareket" olarak tanıtmaya çalıştı. Bu amaçla Konya halkı üzerinde de ciddi etkisi bulunan başta Sait Molla, Papaz Frew, Şeyh Zeynel Abidin Hoca gibi din adamları ve eşraftan destek alarak halkı Kuvayı Milliye aleyhine kışkırttı (Erdeha, 1975, s.275; Avanas, 1998, s. 101-104; M. Sıfır, Yeni Sabah, 1940; Göztepe, 1969, s.79-82).

Vali Cemal Bey'in Kuvayı Milliye aleyhindeki bir diğer faaliyeti ise 12. Kolordu'ya mensup subay ve askerler arasında propaganda yaptırdı. Onları Saltanat'a itaat etmeye ve işgallere karşı direnmenin Dine, Saltanatın ve Hükümetin imzaladığı mütarekeye itaatsizlik olacağını anlatarak askerlikten soğutmaya çalıştı. Bu cümleden olarak hükümetin mütareke ile birlikte askerlerin terhis kararı aldığını ilan ederek bu karara uymayanları "hükûmete isyan" suçundan tutuklatıp hapse atacağını yaydı (Avanas, (t.y.) s.27).

Yine İstanbul Hükümeti'nin desteği ve Vali Cemal Bey'in himayesinde kurulan Teali-i İslam Cemiyeti, Konya'da açtığı okullar vasıtasıyla halkın yanı sıra ordu mensupları arasında da faaliyet göstermeye başladı. Yaptığı propagandalarla askerler arasında da taraftar buldu. Bundan cesaret alan cemiyetin Konya Şubesi Başkanı Ahmet Rüştü Efendi, Kolordu Komutanı Fahrettin Bey'e bir telgraf çekerek okullarına gelmek isteyen askerlerin terhis edilmesini istedi (Avanas,1998, s.63).

1.3. Halkın İlgisizliği

Uzun zamandan beri düşman işgali görmemiş Konya'da eşraf tabir edilen halkın önde gelenleri Milli Mücadele'ye karşı ilgisiz,hatta yer yer karşı çıkmaktaydı (Erdeha, 1975, s.266-267; Akandere, (t.y.) s.7).

Fahrettin Altay Paşa "*Hacığa ve Efendiler*" diye tanımladığı bu zümre hakkında şunları yazar: "*Bunlar varlıklı kimseler olup hacı olmuşlar, sakallı başları abani sarıklı, eli tespihli,beş vakit namazını camide kılan,temiz ahlaklı, fakat maddi menfaatlere düşkün basit kimselerdir. Çoğunun birer dükkânı vardır. Küçük ticaret işleri yaparlar.Asıl kazançları ise köylülere bankerliktir. O zamanlar Ziraat Sandığı ve Osmanlı Bankası'ndan başka esaslı bankalarımız olmadığından, halkın kredi ihtiyacını bu Hacı Ağalar temin ederek bundan kazanç edinirlerdi. Bu kazanca da faiz ismini vermeyerek,haram sayılmayacak şer'i hileler ararlar ve sanatkâr hacı efendilere tabii bulunurlardı. Mahalle imamları ve diğer mensupları medreselerin harçları bu tabakalardan en samimimi arkadaşlarıdır"* (Altay, 1970, s. 220).

Bu tabaka, menfaatlerinin bozulmaması için mevcut idarenin istekleri doğrultusunda hareket ederek Saltanat ve Hilafet'e bağlılıklarını bildiriyor ve işgallere karşı direnmeye hazırlanan Kuvayı Milliyecilere sıcak bakmıyorlardı. Bunda yukarıda bahsettiğimiz idareci ve din adamlarının yanı sıra işgalci İtalyanların halka karşı takip ettiği hoşgörülü politikanın da etkisi vardır (Akandere, (t.y.) s. 7).

1.4. Azınlıkların Faaliyetleri

Yüzyıllarca Türk ve Müslümanlarla birlikte barış ve huzur içinde yaşayan azınlıklar, Konya'nın İngiliz ve İtalyanlar tarafından işgalinin ardından gerçek kimliklerini ortaya koydular. Mütarekeden önce Konya'da okulları, hastaneleri, kiliseleri, ticari müesseseleri ile Türk ve Müslümanlarla iyi komşuluk içinde yaşarken mütarekeden sonra büyük oranda tavırlarını değiştirdiler. Özellikle Gazialemşah, Çiftemerdiven mahallelerini Yunan Bayrakları ile donattılar (Arabacı, 1991, s.5). Başta hırsızlık, darp gibi pek çok asayişsizlik olaylarına karışmaya başladılar. Vali Cemal Bey ise Müslümanlara karşı işlenen bu tür olayları çoğunlukla işgalcilerle ters düşmemek uğruna kapattı (Arabacı, 1991, s.4). Yine azınlıkların bazıları, vatanseverliği ile öne çıkan Konyalıları İttihatçı diye suçlayarak tutuklanmalarına ya da takibata uğramalarını sağladılar. Bu durum da Kuvayı Milliye'ye katılımı engelledi.

2. Konya'da Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin Kuruluşu

Konya'da Milli Mücadele aleyhtarlarının davranışları gün geçtikçe tahammül edilemez hâle geldi. Bu tahammülsüzlüğün doruğa ulaştığı an Vali Cemal Bey'in Sivas Kongre'sine katılmak isteyen heyeti engellemesi ve ardından da 12 Eylül'de Sivas Kongresinde alınan İstanbul Hükûmeti ile resmî haberleşmenin kesilmesine karşı çıkması, suçluları hapisneden çıkararak silahlandırması ve işgal kuvvetleri ile işbirliği yapması ile oldu.

Bu arada 17 Nisan 1919'dan itibaren Kolordu Komutanlığı'na atanan Fahrettin Altay ile millî direnişten yana tavırları ile tanınan Albay Mehmet Selahattin Bey, Vali Cemal Bey'in ısrarlı talepleri üzerine İstanbul Hükûmeti tarafından görevinden alındılar. Yerlerine I. Dünya Savaşı'nda Yemen Kahramanı olarak ün yapan Topal Sait Paşa 12. Kolordu komutanlığına atandı (Altay, 1970, s.182-184). Ancak 11 Eylül 1919 tarihinde görevine başlayan Sait Paşa da Vali Cemal Bey'in bütün baskılarına rağmen Millî Mücadele lehine toplantılar düzenlemeye başladılar. Öğüt ve Babalık gazetelerinde İzmir'in işgalini protesto eden yazılar yayımlattılar (Erdeha, 1975, s.274). Bu gelişmeler olurken Beyşehir Süvari

Alay Komutan Vekili Kurmay Binbaşı Nazım Bey Konya Valisine iyice cephe aldı.

Vali Cemal Bey ise bu tepkilerin Konya’da bulunan ittihatçı subaylar tarafından tertiplendiğini düşünüyor ve bunlar için sürgün listeleri hazırlıyordu. Bu sürgün listesinde daha önce görevinden alınan Kolordu Komutanı Fahrettin Altay’ın adı da vardı (Erdeha, 1975, s.274).

Bu konuda Fahrettin Bey’e yapılan tebligat yaşanan şartlar bakımından dikkat çekicidir.

“Dünkü gün başlarında Belediye Reisi olduğu hâlde bir kısım halktan müteşekkil bir heyetin İtalya ve İngiliz mümessillerine müracaat ederek askerî kumandanlardan altı kişinin Konya’dan 24 saat zarfında çıkarılmalarını, aksi halde memlekette büyük fenalıklar vukua geleceğini ifade ettiklerini mümessiller tarafından bildirmiş ve zikredilen heyet yanına gelerek aynı teklifi ileri sürmüştü. Bu altı kişi meyanında maatteessüfyüksek kişilerin de bulunduğunu tebliğ ve memleketin selameti namına bu gece hareket edecek trenle hareketinizin muvafık olduğu, durum icabı beyan olunur efendim”.

12. Kolordu Komutanı Faik Sait (Altay, 1970, s. 188-190).

Nitekim Vali Cemal Bey’in baskılarına daha fazla dayanamayan ve İstanbul Hükümeti tarafından ölü veya diri ele geçirilmek istenen Beyşehir Süvari Alayı Komutan Vekili Binbaşı Nazım Bey, birliği ile birlikte Konya önlerine kadar gelip Vali ve yandaşlarını tehdit etmeye başladı (Altay, 1970, s.189). Nazım Bey’in bu davranışı 12.Kolordu’ya mensup askerler ve baskılardan bıkan şehir halkından da destek buldu. Bu durum Vali Cemal Bey’i korkutmaya yetti. İtalyanların da yardımı ile 25 Eylül 1919 akşamı bir yük treni ile İstanbul’a kaçtı (Avanas, 1998; s. 85).

Cemal Bey’in ayrılmasının ardından Konya’da müdafaa-i Hukuk Cemiyeti’nin kuruluş çalışmaları hızlandı. Öncelikle kaçan valinin yerine eşraf, vekâleten Mehmet Vehbi Hoca’yı görevlendirdi (Coşar, 1919, S. 119; Atalay, 1997, s.15). Bu arada Fransız işgali altındaki Adana’dan kaçan bazı Kuvayı Milliyeciler Konya’yı kendilerine merkez yapmışlardı. Bunların öncülüğünde Konya’da Kuvayı Milliyeçeteleri kurulmaya başladı. 12. Kolordu Komutanlığı bunlara sadece el altından silah yardımı yapıyor fakat subay kadrosu ile açıkça desteklemeye yanaşmıyordu.

Yine Vali Cemal’in kaçışının ardından Konya’da Müdafaa-i Hukuk Teşkilatı’nın kuruluşu da hızlandı. Vali Cemal Bey’in gidişinin ardından Mustafa Kemal Paşa, 30 Eylül 1335 (1919) tarihinde Konya Valiliği’ne

Müdafaa-i Hukuk teşkilatının kurulması doğrultusunda bir telgraf gönderdi (Atatürk'ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri, 1991, s.102). Bu telgrafın ardından Konya'ya gelen Refet Bele'nin gayretleri ile 8 Ekim 1919'da Konya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kurularak yaklaşık 20 kişilik geçici heyeti seçildi (Kutay, 1977, s.90-91). Bu heyet kendi arasında toplanarak Yalvaçlı Ömer Vehbi Efendi, Müftü zade Cevdet.; Ahi Baba zade Yusuf Ziya, Eczacı Hüsamettin.; Hacı Mehmet zade Süleyman, Tahir Paşazade Cevdet, Kadı zade Ahmet, Hacı Bahri zade Mümtaz Bahri.; Aktariye Şirketi Müdürü Tahir ve Mustafa Şevki Bey'i faal üyeliklere getirdiler (Avanas, 1998, s.65-66; Erdeha, 1975, s.278).

Konya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kurulmasının ardından İlgin ve Bozkır teşkilatları da Konya teşkilatına katıldı. Ancak kısa bir süre sonra cemiyet içinde bazı sıkıntılar yaşanmaya başladı. Cemiyete millî mücadele davasında samimi olmayan bazı menfaat perestler de üye olmuştu. Bunların bir kısmı daha önce Vali Cemal Bey'in yanında yer alan kimselerdi. Bazıları ya halktan zorla para topluyor, ya da ticaretle uğraşıyordu. Memur olanlarsa daha fazla maaş alabilmenin mücadelesini veriyorlardı (Altay, 1970, s.222-223). Bu davranışlar vatansever Konyalıları rahatsız ediyordu. Nitekim aralarında Refik(Koralan) ve Eflatun Cem (Güney)'in de bulunduğu bir grup vatanperver, 12.Kolordu Komutanı Fahrettin (Altay)'a başvurarak Kuvayı Millîye adına işlenen kötülüklerin önlenmesini istediler. Fahrettin Bey vatanperverlerin bu şikâyetlerini Heyet-i Temsiliye Reisi Mustafa Kemal Paşa'ya ilettiler. Derhal duruma müdahale eden Mustafa Kemal Paşa, Konya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin yeniden düzenlenmesini istedi. Yeniden düzenlenmenin ardından cemiyetin yeni başkanı Sivaslı Ali Kemali oldu(Altay, 1970, s.227; Avanas, 1998, s.68-69). Aynı dönemde yine cemiyet bünyesinde bir irşat ve teftiş heyeti kuruldu(Altay, 1970, s.227).

Ali Kemali Hoca'nın başkanlığa seçilmesi ile birlikte Konya Müdafaa-i Hukuk Cemiyet'i oldukça aktif bir hâle geldi. İlki 8 Ocak 1920'de¹ olmak üzere Ocak ayı içinde işgaller aleyhine dört miting düzenlendi. Bunların en dikkat çekici olanı işgalci İtalyanların 13 Kânunusani 1336'da (Ocak

¹ - Konya'da İşgallere Karşı düzenlenen ilk miting Vali Cemal Bey'in görevde olduğu 12 Eylül 1919'da yapıldı. Bak (Avanas, 1998, s.38; Önder, 1955, s.56). Burada kastedilen ise Ali Kemali'nin Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin başına gelmesinden sonraki ilktir.

1920) Öğüt Gazetesi matbaasını basarak gazetenin yayınının durdurulması üzerine düzenlenen dördüncü mitingdir(Önder, 1986,s.8-10).Miting 13 Ocak Cuma günüdür. Cuma Namazı'ndan sonra halk hükümet konağının önünde toplanarak İngilizlerin isteği ile İtalyanların Öğüt Gazetesi'ni kapatmasını şiddetle protesto etti. Mitingin öncüsü Müdafaa-i Hukuk Başkanı Sivasslı Ali Kemalî Hoca'dır. O İtalyan askerlerinin de orada olduğunu bile bile onlara karşı çok sert ifadeler kullanarak(Kışmir, 09 Nisan1968), konuşmasını şöyle sürdürdü: *"Ey ahali, ey Konyalılar, gazete demek bir milletin dili demektir, General Miln dilimizi kesti... Bizi susturamazlar. Dönersek kahpeyiz millet yolunda bir azimetten. Bu millet ölmedi, ölmeyecektir. Bu gün Öğüt'ü kapatmışlarsa yarın bir başka Öğüt çıkacak"*(Coşar, 1964, s.157-159).

Konya ile ilgili pek çok yazısı bulunan Mehmet Önder ise o günün görgü tanıklarından² dinlediklerine dayanarak şu ifadeleri aktardı:*"Ey ahali, Ey Konyalılar gazete demek bir milletin dili demektir. Ne idüğü belirsiz birkaç Frenk dilimize kilit vurdu. Milli davalarımızı müdafaa etmek, dilimizi, imanımızı Türklüğümüzü muhafaza etmek bizlerin, sizlerin, hepimizin vazifesidir. Bizi susturamazlar. Bu gün Öğüt'ü kapatmışlarsa yarın bir başka Öğüt çıkacak, bizi hak ve hakikat yolunda asla susturamayacaklardır"*. (Önder, 1954,s.53-55; Önder, 1986, s.12-13)

Gerçektende Öğüt Gazetesi susturulamadı. Aynı kadro 27 Ocak 1920'den itibaren Öğüt yerine Nasihat Gazetesini çıkardı (Önder,1986, s.14-15).Nasihât 23 sayı yayımlandıktan sonra 17 Şubat 1920'den itibaren yayın hayatına yeniden Öğüt olarak devam etti(Önder, 1986, s.15-16).Bu durumdan rahatsız olan İngilizler, İtalyan komutanına bu hususta daha kararlı hareket etmeleri talebinde bulundu. Ancak İtalyanlar gazetenin kendi bölgelerinin dışında Kuvayı Milliye kontrolünde yayımlanarak şehre sokulduğunu ileri sürerek İngiliz taleplerini geçiştirdi (Coşar, 1964, s.15-160).

3. Konya'nın Tam Olarak Milli Mücadele Saflarına Katılması

² - Bu tanıklar Prof. Dr. Sadi İrmak, Av. Tahir Mihçî ve Memduh Yavuz Süslü'dür.

16 Mart 1920'de İstanbul'un İngilizler tarafından işgalinin ardından Konya'da hangi saflarda yer alınacağı konusunda yeniden tereddütler yaşanmaya başlandı. Dönemin Valisi Suphi Bey ve 12. Kolordu Komutanı Fahrettin Bey ne İstanbul Hükümeti'ni karşısına almak ne de Ankara ile ters düşmek istediğinden bu süreçte her iki taraflada iyi ilişkilerini sürdürmek niyetindeydi. Bu durum doğal olarak Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ne de yansiyordu. Heyet-i Temsiliye kararı ile işgal altındaki İstanbul'la her türlü haberleşmenin millî menfaatler doğrultusunda yasaklanmış olmasına rağmen Konya Valisi ve Kolordu Komutanı dolaylı da olsa İstanbul Hükümeti ile irtibatını sürdürdü. Bu isimlerin İşgallerin mütarekeye aykırı olmadığına inanmaları (Erdeha, 1975, s.286; Cebesoy, 1953, s.323-327) Ankara'yı ciddi şekilde rahatsız etti. İstanbul'un işgalinin mütareke şartlarına aykırı olmadığına inanmak, saflığınötesinde milli mücadele fikrine ters düşen bir durumdu. Nutuk'ta, bu konuya değinilirken duyulan endişe, Heyet-i Temsiliye Kâtibi Hayati'nin ifadeleri ile şu şekilde dile getiriliyor: "*İstanbul merkezi, İngiliz resmî tebliğinde Konya Valisinin cevap verdiği yazılıyor. Paşa Hazretleri(Mustafa Kemal) bunun sıhhatini anlamak istiyorlar*". (Nutuk, C. 3, Belge 257a, 257b., 1973, s.1233)

Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları durumu sadece bilgi edinme noktasında bırakmadı. Ankara'da 20. Kolordu komutanı Ali Fuat Paşa ile baş başa vererek Konya'nın kaybedilmemesi için acil tedbir almaya karar verdiler.

Nitekim Nazilli'de bulunan Refet(Bele) Bey'den yeter bir kuvvetle Konya üzerine yürümesini ve Vali Suphi Bey'le Kolordu Komutanı Fahrettin Bey'i Ankara'ya getirmesini istediler(Cebesoy, 1953, s.325).Albay Refet Bey, Ankara'da toplanacak Millet Meclisi'ne Konya'dan temsilci gönderilmemesinin kararlaştırıldığı, hatta bu meclise karşı protesto mitinglerinin düzenleneceği ve Vali Suphi Bey ile Kolordu Komutanı Fahrettin Bey'in de bu protestolar karşısında pasif davranacakları haberinin yayılması üzerine 26 Mart 1920 de Konya üzerine yürüdü. 3 Nisan 1920 günü erken saatte Konya- Sarayönü'ne geldi(Erdeha, 1975, s.286; Cebesoy, 1953, s. 332; Kışmir, 12 Nisan 1968).Önce haberleşme sistemini kontrol etti. Ardından büyük bir kuvvetle geldiği haberinin yayılmasını sağladı. Kolordu Komutanı Fahrettin Bey ile görüşerek Sarayönü'ne gelmesini, gelirken de başta Vali Suphi Bey olmak üzere Belediye Başkanını, Müftüyü,

Müdafa-i Hukuk Cemiyeti yöneticileri ile bunların muhalifi tanınan kim-selerin öncülerini ve şehrin ileri gelen eşrafını da beraberinde getirmesini istedi. Öğleden sonra, önce Fahrettin Bey ardından da Vali Suphi Bey 23 kişilik heyetle Sarayönü'ne geldiler. Fahrettin Altay, Sarayönü'ndeki buluşmayı şöyle anlatıyor: "*Ben kendisine (Refet Bey'e) kuvvet göstererek iş yapmanın emin bir netice vermeyeceğini anlatmak istedimse de, söylediğim hususları tam bir alaka ile dinlemiyor ve bilgi edinmeden müstağni sabit bir hâl alan fikirlerindeki planı yürütmek isteyen soğuk bir tavır alıyordu. Kararını tatbikte ısrarcı olduğu anlaşılıyordu*" (Altay, 1970, s.231).

Fahrettin Bey, Refet Bey'in Vali Suphi Bey ve Konya'dan gelen heyetle yaptığı konuşmayı şöyle naklediyor: "*Millî harekete taraftar mısınız diye sordu. Kim aksini söyleyebilirdi ki, herkes taraftarım cevabını verdi. Bu cevaptan sonra Refet Bey -öyleyse şimdi hep beraber Ankara'ya gidelim, Mustafa Kemal'e hürmet ve bağlılığımızı fiilen gösteriniz.-Refet Bey bu sözlerle herkesi trene davet etti. Düzelen işlerin bozulacağı düşüncesiyle yavaş yavaş bundan vazgeçmesini rica ettim. Başımı sallayarak: Tabii siz de geleceksiniz cevabını verdi*" (Altay, 1970, s. 231; Cebesoy, 1953, s. 341; Kışmır, 12 Nisan 1968).

Heyetle birlikte zoraki olarak Ankara'ya götürülen Fahrettin Bey gelişmelerden ciddi şekilde rahatsızdır. Bunu şu ifadelerle dile getirdi. "*Hacı Efendiler, bunun benim tarafımdan tertip edilmiş bir oyun olduğu kanâatine kapılarak bana güvenlerinin kalmadığını hissediyordum. Fakat Refet Bey'den farklı olduğumu göstermek daha fena olurdu*" (Altay, 1970, s. 232).

Fahrettin Bey Konya eşrafına hissettirmek istemediklerini daha Ankara'da iken uygulamaya koydu. Bu olaydan sonra otoritesinin sarsıldığını ileri sürerek askerlik görevine devam etmekle birlikte Kolordu Komutanlığı görevinden istifa etti. Yerine o sırada Ankara'ya gelmiş olan Albay İsmet İnönü atandı (Cebesoy, 1953, s.342).

Heyeti 4 Nisan'da Refet Bey ve 12. Kolordu Komutanlığına tayin edilen İsmet Bey'le birlikte Konya'ya döndü. O günün akşamı Kolordu Karargâhında çoğunluğunu askerlerin oluşturduğu topluluğa bundan sonraki süreçte İstanbul'un değil Ankara'daki Mustafa Kemal Paşa'nın emrinde olacaklarını söylediler ve oradakilerden de buna uymaları talebinde bulundular. Hep bir ağızdan evet cevabı aldılar. Fahrettin Bey bu kabulün ardından yeni Kolordu Komutanı İsmet Bey'i takdim etti.

Fahrettin Bey yeniden kolordu komutanlığına atanışını da şöyle anlatıyor. *“Toplantıdan sonra İsmet Bey Bağdat Oteline yerleşti. Oradan Ankara’ya olan biteni anlatmış. Bunun üzerine Mustafa Kemal benim tekrar kolordu komutanlığına tayin edildiğimi, kendileri ile birlikte Refet Bey ve maiyetinin de hemen Ankara’ya dönmelerini emretmiş”* (Altay, 1970, s.235).

İşler düzelmiş gibi görünüyordu. Fakat 2 Nisan 1920’de İstanbul’da Sadrazam Salih Paşa’nın görevinden ayrılı. Yerine 5 Nisan’da yeniden Damat Ferit Paşa kabinesi kuruldu. Ardından 13 Nisan’da Şeyhülislam Dürrizade Abdullah Efendi’nin Millî Mücadeleye katılanların dinen öldürülmelerinin uygun olacağı, yardımcı olanların ve hatta sempati duyanların da cezalandırılmaları gerektiği yönündeki meşhur fetvası yayımlandı (Uluğ, 1973, s. 201-203; Avanas, 1998, s. 109). Dinî hassasiyeti ile bilinen Konya’da yeniden işlerin karışmasına sebep oldu. Fahrettin Altay, Fetva’dan sonra Konya’nın görünümünü şöyle anlatıyor: *“Konya hacı ve hocaları da esefle söyleyeyim ki bu yolda yürüyorlar fakat izlerini belli etmiyorlar”* (Altay, 1970, s.238).

O sırada Mektubi Kalem’inde görev yapan Kâzım Gürel ise hatıralarında her hacı hocayı suçlamak yerine daha açık ifadelerle: *“İstanbul’da Millî Mücadele aleyhine verilen fetvalar Konya’ya kolaylıkla sokulmuştu. Zeynel Abidin Hoca’nın ³ bu hususta büyük roller oynadığı söylenebilir. Hoca Nakşibendi tarikatının Halidiye koluna mensuptu. Gelen fetvalar yine bu kişiye bağlılığı ile bilinenler tarafından etrafa yayılmıştı. Bazı hocalar bunları halka gizli gizli okuyorlardı... Köyler bile bu fetvalarla dolmuştu dinî akideleri güçlü olan halkın üzerinde fetvaların etkisi büyük oldu”* der (Gürel, 11 Eylül 1959, tefrika 5).

Konya’da Kuvayı Milliye teşkilatı güçlendikçe fetvadan güç alan Kuvayı Milliye karşıtları da gizlice teşkilatlanmaya başladı. Özellikle Hürriyet ve İtilaf Fırkası, İngiliz Muhipleri Cemiyeti mensupları ve sempati-zanları Damat Ferit Paşa’nın hükümet olması ile Kuvayı Milliyecilerin söylediklerinin aksine Halife-Sultan’ın esir olmadığını özellikle köy ve kasabalarda yaymaya başladılar. Zeynel Abidin Hoca, Sait Molla gibi

³ - Zeynel Abidin Hoca 2. Meşrutiyet döneminde 2 defa Mebusan Meclisi’nde Konya Mebusu olarak bulunmuş, Mütareke döneminde ise Ayan Meclisi’nde aza sıfatıyla görev almıştı.

siyasetçi din adamlarının politik, parasal ve menfaat desteği ile hacı-hocalar tarafından yürütülen bu propaganda özellikle kırsal alandaki halk üzerine büyük etki yaptı.

Bu örgütlenme ve propagandalardan endişe duyan başta Müdafaa-i Hukuk Reisi Sivashlı Ali Kemali olmak üzere bir grup vatansever Konyalı, Vali Suphi Bey, Kolordu Komutanı Fahrettin Bey, Polis Müdürü Fehmi Bey'in de katıldığı 4 Mayıs 1920 tarihli toplantıda bir an önce gerekli tedbirlerin alınması için talepte bulundular. Ancak Vali Suphi Bey giderek artan şikâyetler karşısında önlem alınmasını isteyenlere şu cevabı verdi: "*Bunların aslı yok hayal kuruyorsunuz. Böyle şeyleri uydurup size getirenler şehirde itilafçı tanınmış olan birkaç adamı ezdirmek istiyorlar. Mesele budur. Ben böyle bir şey yapmam*" (Gürel, 12 Eylül 1959 aynı tefrika; Altay, 1970, s.239-242)⁴.

Bununla birlikte Kolordu Komutanı Fahrettin Bey ve Müdafaa-i Hukukçuların gayretleri ile bazı önlemler alındı. Aynı günün gecesi yapılan baskınlarla Kuvayı Milliye aleyhine faaliyet gösteren bazı kişiler gözaltına alındı. Fahrettin Altay gözaltına alınanların anlattıklarını şöyle nakleder: "*Salonda herkesin önünde yapılan soruşturmalarda köylüler açıkladılar ki, Konya etrafındaki bütün köylerde gönüllü teşkilatı yapılmış, yarın akşam her köyden silahlı atlılar Konya üzerine yürüyecekler ve orada büyükleri ne emir verirse onu yapacaklar. Fakat büyüklerin kim olduğunu bilmiyorlar...*" (Altay, 1970, s. 241).

Bu toplantıyı takip eden bir kaç gün Konya'da ciddi bir olay yaşanmadı. Ancak olayların gelişiminde pasif davranan Vali Suphi Bey Ankara'ya çağrılarak uyarıldı (Altay, 1970, s.241). Geri döndüğünde Konya'da sıkıyönetim (Örfi İdare) ilan edildi. Fahrettin Altay Vali Vekilliğine getirildi. Tartışmaya konu olan 36 kişi Örfi İdare tarafından yargılanarak önemli bir kısmı tutuklandı (Altay, 1970, s.243).

Mustafa Kemal Paşa uzun süre tartışılan isyan girişiminin önlenmesinde Fahrettin Altay'ın gayretlerini şu sözlerle takdir eder: "*Konya'da bulunan kumandan, malik olduğu kuvvetlerle cesurane hareket ederek asileri dağıtmaya ve önyak olanları tevkif ve takibe muvaffak oldu*". (Nutuk, C. 2, s.450)

⁴ - Vali Suphi Bey bu gelişmeden kısa süre sonra Ankara Hükümeti tarafından görevden alındı ve yerine eski Van Valisi Haydar Bey atandı (Güngör, 1937 s.110).

Ancak Mustafa Kemal Paşa alınan bütün tedbirlere rağmen Konya'da isyan tehlikesinin devam ettiği kanaatindeydi. Tehlikenin geçmediği Konya Milletvekili Arif Bey'in 17 Mayıs 1920'de Meclis'te yaptığı konuşmadaki "*Konya'da halka yapılan fena telkinlerin önlenmesi ve gelecekte de bu tür fenalıklara meydan verilmemesi için, başka taraflara gönderildiği gibi Konya'ya da bir irşad heyetinin gönderilmesi*" gerektiği talebinden de anlaşılmaktadır (TBMM: Z.C. C.1, Devre 1, 1959, s. 334-349). Meclis bu talebi 29 Mayıs 1920 tarihli kararıyla olumlu karşıladı (Tanrıöver, 1931, s. 173). Antalya Mebusu Hamdullah Suphi, Trabzon Mebusu Ali Şükrü, Konya Mebusu Refik Koraltan ve Milli Şair Mehmet Akif'ten oluşan bir heyet Haziran 1920'de Konya'ya geldi. Diğerlerinden birkaç gün önce Konya'ya gelen Hamdullah Suphi Haziranın ilk haftasında Cuma namazından sonra Kapı Camii'nde Konyalılara hitap ederek konuşmasını şu sözlere tamamladı: "*Ta Selçuk günlerinden beri bir ilim ve fikir merkezi olan Konya'ya düşen vazife Anadolu mücadelesinde kendi büyük mazisine layık bir ruh ile rehber olmaktır. MilletMeclisi size bu düşüncelerinizi arzetmeye beni memur etti*" (Seraslan, 1995, s. 95; Sarıhan, 1996, s. 113-114)⁵.

Mustafa Kemal Paşa'nın endişelerinde ne kadar haklı olduğu Mehmet Akif'in bu seyahatlerle ilgili olarak naklettiği bir hatırasından çok daha iyi anlaşılıyor. Akif'in bu hatıralarını yakın dostu Eşref Edip şöyle naklediyor: "*Üstat Konyalılara nasihat etmiş, memleketin yıkılmak üzere olduğunu, bütün milletin birleşerek Ankara'da kurulan hükümete yardım etmeleri gerektiği söylenince bir grup Konyalı: Biz Selçuk oğullarıdanız. Bizden olmayan bir hükümetin yıkılmasından bize ne?*" (Semiz, 2000, s. 413-414)

Bununla birlikte irşat heyetinin çalışmaları belli ölçülerle başarılı oldu. Nitekim heyetin çalışmalarından sonra Tosun Bey'in başkanlığında bir heyet Ankara'ya gelip hükümet yetkilileri ile görüştüler ve "*Eğer daha evvel bu heyetinizi Konya'ya gönderseydiniz burada bir damla kan akmazdı*" dediler (Baydar, 1968, s. 289).

⁵ - Oğlu, Akif'in Konya'ya Matbaacı Hüsameddin Efendi'nin daveti üzerine gittiğini yazar. (Millet Gazetesi, 18 Mart 1948, tefrika 111).

4. Atatürk'ün Milli Mücadele Yıllarında Konya'ya Gelişleri

Atatürk milli mücadele yıllarında Batı Cephesinin ikmal merkezi olarak gördüğü Konya'yı 4 defa ziyaret etti. Aşağıda bu ziyaretleri değerlendirilecektir.

4.1. Atatürk'ün Konya'ya İlk Gelişleri(1 – 4 Nisan 1922)

Konya'da isyan teşebbüsünün yaşandığı ve Örfî İdare'nin bazı kişileri tutukladığı dönemden kısa bir süre sonra Öğüt Gazetesi, Mustafa Kemal Paşa'nın TBMM'den bir heyetle birlikte Afyon,Uşak ve Denizli Cepheslerini teftiş ettikten sonra Konya'ya geleceğini duyurdu(Öğüt,31 Temmuz 1920; 4 Ağustos 1920). Bu haber Konya halkı arasında büyük heyecana yol açtı. İstasyondan şehre kadar ana cadde bayraklarla donatıldı. Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarının geleceği 3 Ağustos 1920 sabahının erken saatlerinde halk istasyon yoluna dökülmüş, gar binasının çevresi hınca hınç dolmuştu. İstasyon rampasının sağ tarafında Sanayi Mektebi Müzikası, leyli(yatılı) İdadi, Askerî Rüştüye talebeleri, askerî birlikler ve polisler yerlerini almıştı. Rampanın sağ tarafında ise askerî ve mülki idarenin yanı sıra Şeyh Sünusi, Rum metropoliti,Ermeni ve Rumların önde gelenleri, eşraf ve diğer idari personel yer alıyordu(Babalık, 4 Ağustos 1920 No: 538; Evren, 1940, s. 5).

Mustafa Kemal Paşa ve beraberindeki heyet 3 Ağustos 1920 günü sabah saat 6 da istasyona gelir gelmez hazır bulunan bütün askerî erkân selam vaziyeti almış, Sanayi Mektebi bando ve müzikası da çalmaya başlamıştı.Tren İstasyonda durunca karşılama heyeti adına hazır bulunan Vali Haydar Bey, Mevki Komutanı Sabri, Müdafaa-i Hukuk Konya Merkez Heyeti Başkanı Müderris Sivaslı Ali Kemali.; Polis Müdürü Necip, Merkez Komutanı Şevki.; Şeyh Sünusi⁶ ve diğer üst düzey erkân vagon kapısının önüne gelerek heyeti karşıladılar(Babalık, 4 Ağustos 1920, No. 538). Gelen heyette Mustafa Kemal Paşa'dan başka Milli Müdafaa Vekili Fevzi Paşa (Çakmak),12.Kolordu Komutanı Fahrettin (Altay), Kurmay

⁶ - Şeyh Sünusi'nin Mustafa Kemal'e verdiği destek için bak. (Tanyol, 1981, s.135-137). *Libya ve Cezayir'de yaygın Sünusi Tarikatı'nın Şeyhi 1.Dünya Savaşı sırasında Sultan Reşat'ın davetiyle İstanbul'a gelmiş. Sonraki yıllarda ülkenin çeşitli vilayetlerinde vatandaşlara telkinlerde bulunmuştur.*

Başkanı Şemsaddin Bey, Antalya Milletvekili Rasih(Kaplan), İstanbul Milletvekili Hamdullah Suphi(Tanrıöver),Burdur Milletvekili Mehmet Akif ve bazı Konya Milletvekilleri vardı.Heyet tanışma merasiminin ardından hazırlanan fayton arabalarla valilik makamına geldiler.

Mustafa Kemal Paşa Valilikte şehrin ileri gelenleri ve heyetlerle görüşmeler yapmış ve ülkenin içinde bulunduğu durumu bütün açıklığı ile anlatmıştı.Akşamda Vali Haydar Bey'in konağında şerefine verilen ziyafette Müdafaa-i Hukuk Konya Merkezi Heyeti Reisi Ali Kemali'den 6 Haziran'daki Konya olayları ile ilgili bilgi aldı. Ali Kemali Hoca olaylara katılan ve tutuklananların büyük pişmanlık duyduklarını aslında bunların kandırılmış oldukları, eğer bunların affedilmeleri mümkün olursa Konya'da Ankara'ya karşı güvenin artacağını söyledi(Ertepinar, 1999, s.149).

Aslında Mustafa Kemal Paşa'ya benzer ricalar, Konya'ya gelmeden önce bazı Konya milletvekilleri tarafından da yapılmış ve Paşa da bu talepleri uygun bulmuştu. Nitekim bu gelişmeden bahseden Refik Koraltan"*Paşa daha seyahate çıkmadan önce Adana, İçel, Niğdeve Antalya Milletvekillerinden bazıları ile eski İstanbul Eczanesinin karşısındaki bir evde Bozkır isyanından dolayı tutuklanmış olan vatandaşlarının affı için meclise bir kanun teklifi verilmesini görüşmüştü*" der.Ancak bu teklifin verilmesi Koraltan ve Mehmet Vehbi Bey'in ricası ile Konya gezisinden sonraya ertelenmişti(Ertepinar, 1999, s.149).Bu yüzden Sivashlı Ali Kemali'nin de aynı kanatta olmasından memnun olmuş ve düşüncelerinin uygunluğunu teyit etmişti.

Aynı günü TBMM İkinci Başkanı Celalettin Arif Bey'e çekilen telgrafta "*Konya'daki vaziyeti memnuniyet verici buldum.Halk ikna edilmiştir.Asilerin yalanlarına aldananlar hatalarını anlayarak,bunları telafi etmeye başlamışlardır. Konya olaylarından dolayı suçlu bulunun mahkeme tarafından tutuklanmış olanların affıyla asilerin amaçlarına ulaşmalarının engellenebileceğini düşünüyorum. Vali Beyefendi de benimle aynı fikirdedir. Cumartesi Mecliste toplanıyapılacağını biliyorum.Yalnızca bu konu hakkında karar vermek üzere Yüce Meclisin,beraberimdekilerle Konya'dan ayrılmadan önce af kararını vermesini rica ederim*" der (TBMM Z.C., devre 1, C.3,s. 96; Önder, 1989, s. 7).

Telgrafın çekildiği sırada hükümet konağının önünde de ertesi gün yapılacak konuşma için kürsünün kurulması çalışmaları başlamıştı. Mustafa Kemal Paşa Vali Haydar Bey'in verdiği ziyafetin ardından kendisi için hazırlanmış olan Suriye asıllı İlyas Çaha'ya ait konağa (Bugünkü Atatürk

Müzesi) çekildiler(Ertepinar, 1999, s.151).Diğer misafirler ise Bağdat Oteline yerleştiler(Evren, 1940, s.6).

Ertesi gün (4 Ağustos) sabah Mustafa Kemal Paşa, beraberinde Fevzi(Çakmak) Paşa ve bazı milletvekilleri ile halk üzerinde önemli tesiri olan ve Milli Mücadele taraftarlığı ile bilinen Şeyh Sünusi'yıkaldığı evde ziyaret etti. Bir süre halkın irşadı ve daha önce yaşanan üzücü olayların bir daha yaşanmaması üzerine sohbet ettikten sonra önce Guraba Hastanesi (BugünküDevlet Hastanesi) ile Amerikan Hastanesi'ne gelerek burada bulunan yaralı ve hasta askerlerle görüştü.Onların gönülünü aldı ve acil şifalar diledi (Arabacı, 1991, s. 13; Akandere, (t.y.), s. 10).Oradan Mekteb-i Sultaniye (Konya Lisesi) ye gidildi.Burada son sınıfta okuyan Sadi Irmak'ın (Prof. Dr.- eski Başbakanlardan), Edebiyat Öğretmeni Hasan Rüştü Efendi tarafından hazırlanmış olan hoş geldiniz konuşması ile karşılandı (Irmak, 1982, s. 46; Yeni Konya, 28 Nisan 1975). Ardından da Hasan Rüştü, Mustafa Kemal Paşa için yazdığı şiiri okudu⁷.

Aynı gün öğleden sonra Mustafa Kemal ve beraberindekiler binlerce kişinin coşkulu alkışları ve tezahüratları arasında Hükümet Meydanı'na geldiler. Mustafa Kemal Paşa burada daha önce hazırlanmış olan kürsüye çıkarak ülkenin içinde bulunduğu durumu herkesin anlayabileceği bir üslupla halka anlattı. *"Milli emellerimize ihanet eden kötü niyetliler, milletin iradesi ile cezalarını bulacak,hatalarını anlayacaklardır.Millet Kuvâ-yı Milliye ile hemfikirdir.Daima uyanık olmalıyız"* dedikten sonra sözü dış düşmanlara getirerek *"Düşmanlarımız şeref ve haysiyetimizi, namusumuzu istiyorlar. Bunları bizden aldıktan sonra kesin darbe kendiliğinden vurulmuş olacak.Bunu takdir ederek diyoruz ki istiklâl-i millimizi asla vermeyeceğiz. Binlerce senden beri istiklâl ve hürriyet saadetini yaşamış bir milletin istiklâl ve hürriyeti hiçbir zaman alınmaz. Kendi milletimize,kendi kudretimize istinaden mukaddes mücadelemize devam ediyoruz. Diyelim ki bütün batı âlemi bize düşmandır.Batılılar bizim kudretimizin maddeten tecellisini görmedikçe bize merhamet etmezler...Biz de tek millet ferdimiz kalsa da herhalde istiklalimizi vermeyeceğiz. Düşmanlarımızın*

⁷- Arabacı ve Akandere okunan şiirin "Destan" adını taşıdığını yazar. Oysa Hasan Rüştü bu şiiri cumhuriyetin ilanından sonra yazmıştır. Bak.(Süslü, 1937, s.36-38).

vatanımızın bağrında yaşamasına izin vermeyeceğiz” (Evren, 1940, s. 7; Önder, 1989, s. 7-8)⁸.

Mustafa Kemal Paşa, Konyalı gençlere de şu hitabede bulundu: “Sizin her birinizin memleketin mukadderatını ilgilendiren konularda hassasiyetinizi takdir ediyoruz. Uzun asırlar istiklalini kendi milli şeref ve mevcudiyetinin temeli kabul eden milletimiz bugün büyük bir tehlikenin eşiğindedir. Bizi bu tehlikeden kurtaracak ancak millî beraberliğimiz ve millet yolunda fedakârlığımız olacaktır, sizlere karşı güvenimiz sonsuzdur. İstiklâl her zaman sizlerin omuzlarında yükselecektir” (Önder, 1989, s.8).

Mustafa Kemal Paşa konuşmasını tamamladıktan sonra bir süre daha halkla sohbet etti. Bir ara Mevlana Türbesini de ziyaret ederek Dergâh Şeyhi ve aynı zamanda Konya Milletvekili ve TBMM İkinci Başkanı olan Abdulhalim Çelebi ile görüştü.

Bu konuşma ve görüşmeler Konya halkının Kuvayı Milliye etrafında kenetlenmesinde önemli rol oynamıştı.

Mustafa Kemal Paşa 5 Ağustos 1920 sabahı bir kere daha Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı Sivaslı Ali Kemali Hoca ile görüştü. Bu görüşmede Hoca'ya Meclis İkinci Başkanı Celalettin Arif Bey'den, Konya hadisesinde mahkûm olanların affedildiğine dair aldığı telgrafı müjdelemiş ve affedilenlerin millî mücadelenin yanında yer almaları için telkinlerde bulunmasını rica etmişti⁹.

4.2. Atatürk'ün Konya'ya İkinci Gelişleri (1 – 4 Nisan 1922)

Atatürkü ikinci kez Konya'ya, Büyük Taarruz hazırlıklarının sürdüğü sırada cepheyi ziyaret ettikten sonra Akşehir'den trenle 1 Nisan 1922'de ikindiye doğru geldi. İstasyon Konya'daki çeşitli okul öğrencileri ve halk tarafından doldurulmuştu. Resmî karşılama heyetinde ise Vali Vekili

⁸ - Atatürk'ün bu nutkunun, *Öğüt Gazetesinde* yayınladığını söyleyen Refik Koralan “Nutuk yazılırken Atatürk, benden birçok defa gazetenin bu sayısını istediler. Konya ve Kazalarında arattılar. Fakat maalesef sözü geçen gazete nüshası ele geçirilemedi” der (*Ertepinar*, 1999, s.153).

⁹ - Onun millî mücadele lehindeki gayretleri, küçük bir azınlık olan İngiliz Muhipleri ve Hürriyet ve İtilaf Fırkası mensubu Damat Feriçileri çılgına çevrilmişti. Onlardan biri olan Konya Lisesi Öğretmeni ve Ali Kemali Efendi'nin komşusu Çumralı Emin Hoca'nın kışkırtması.; Zeynel Abidin Hocanın teşvik ve telkinleri.; bazı devlet erkânının bilgisi dâhilinde asker toplayan Delibaşı Mehmet'in isyan edeceği kendisine bildirilmesin rağmen vaktinden önem almayan Vali Haydar Bey'in ihmali ve Ali Kemali Hoca'nın Millî Mücadele'nin ilk şehitleri arasında yer almasına sebep oldu (Evren, 1944, s.10-11).

Mustafa Abdülhalik(Renda),Ahz-ı Asker Heyeti Reisi Rüştü Paşa,Menzil Müfettişi Kâzım(Dirik),Demiryolları Genel Müdürü Behiç (Erkin), Mevlâna Dergâhu Postnişin Vekili AdilÇelebi (Postnişin Milletvekili ve TBMM İkinci Başkanı Abdulhalim Çelebi'dir,Belediye Başkanı M.Muhlis (Koner), Konya Milletvekilleri Hadımlı Mehmet Vehbi ve Kâzım Hüsnü, Samsun Millet Vekili Nafiz Bey,askerî ve mülki erkân yer alıyordu.

Trenden inen Mustafa Kemal Paşa ve beraberindeki Rusya Şuralar Cumhuriyeti Ankara Büyükelçisi Aralof;Azerbaycan Cumhuriyeti Büyükelçisi İbrahim Abilof; Rusya ve Azerbaycan Cumhuriyeti Askeri Ataşeleri Zıvanaryof ve Ali Abilof 'a, Vali Vekili Abdülhalik Bey, beraberindeki üst düzey erkânı tek tek takdim etti(Önder,1989, s.10-11; Evren, 1940, s.8-9; Güven, 2006, s. 58 – 60; Kışmir, 17 Mayıs 1972).Ardından büyük bir coşku ile bugünkü Atatürk Müzesine doğru yürüyüşe geçildi.Bu coşkulu yürüyüş esnasında kendilerine zarar verilebileceğinden çekinen Aralof, bir ara Atatürk'ün kulağına eğilerek "*Paşam arabalara binsek daha iyi olmaz mı?*" dedi (Arıburnu, 1976, s. 32¹⁰). Atatürk misafirlerinin endişelerini de dikkate alarak Feridiye Karakolu'nun önünde beraberindekilerle birlikte arabaya binerek konaklayacakları yere kadar geldiler.

Halk da evin önünde misafirlere coşkulu sevinç gösterisi yapmaya başladı. Coşkulu kalabalığın sevgi gösterisini karşılıksız bırakmayan Atatürk ve beraberindekiler balkona çıkarak halkı selamladılar. Ardından halk sessizce dağıldı (Evren, 1940, s. 9; Aralof, 1967, s.104-105).

Akşam Belediye Başkanı Muhlis (Koner) kendilerine bir ziyafet verdi.O gece iki medrese de ziyaret edildi. Aralof,ziyaret edilen medrese ile ilgili hatıralarını anlatırken şu ifadelerle yer veriyor:"*Hemen hepsi de gencecik mollalar medresenin avlusunda dizilmişlerdi.Bunların yanında geniş cübbeli,beyaz sarıklı hocalar da vardı. Hepsi de yerlere kadar eğilerek Mustafa Kemal Paşa'yı selamlıyorlardı. Bunların başı, Mustafa Kemal Paşa'dan medreselerin sayısının artırılmasını ve medrese öğrencilerinin askere alınmamasını rica etti.*

Hoca konuşurken Mustafa Kemal'in kendisini tuttuğu belli oluyordu.Ama medrese öğrencilerinin askere alınmamaları söz konusu olunca artık kendisini tutamadı ve yüksek sesle -ne o dedi.Yoksa sizin için medrese,Yunanlıları mağlup

¹⁰ - Aralof'un Türkçeye çevrilen hatıralarında bu ifade yer almıyor.

etmekten, halkı zulümden kurtarmaktan daha mı değerlidir? Millet kan içinde yüzerken, halkın en iyi çocukları cephelerde dövüşüp, yurt için canlarını feda ederken, siz burada, genç, sapasağlam delikanlıları besiyeye çekmişsiniz. Bu asakların askere alınmaları için hemen yarın emir vereceğim.- Hocalar Mustafa Kemal'in bu çıkışı karşısında kıpkırmızı kesildiler"(Aralof, 1967, s. 105-106; Kışmir, 18 Mayıs 1972).

Ertesi gün (2 Nisan 1922) sabah saat 9'da Atatürk ve beraberindekiler yine halk arasındaydılar. Etraf tamamen bayraklarla donatılmıştı. Polis ve jandarmanın açtığı yoldan heyet önce hükümet konağını, ardından da belediyeyi ziyaret ettiler. Daha sonra Millî Mücadele gazilerinin de bulunduğu Hilâl-i Ahmer Askerî Hastanesine gidildi. Gaziler tek tek ziyaret edilerek çeşitli ikramlarda bulunuldu. Heyet oradan önce İmalat-ı Harbiye Fabrikası ve Atölyesine sonra Topçu Okulu ve Askeri Lise'ye geldi. Okula dersler devam ederken gidilmişti. Hesap, Fransızca, Coğrafya ve Tarih derslerine katıldılar. Atatürk her girilen sınıfta öğrencilere sorular sordu. Doğru cevaplar aldıkça memnuniyetini belli ediyordu.

Oradan Dar'ül- Eytam (Yetimler Yurdu)'a gidilerek kız ve erkek yetim çocuklar ziyaret edildi. Kendilerini şiirler okuyarak ve küçük bir temsil vererek karşılayan çocuklara hediyeler verildi. Bu arada Aralof ve Abilof yurdu ayrı ayrı yüzer lira bağışta bulundular(Önder, 1989, s.13).

Öğlenden sonra Atatürk ve beraberindekiler Dar'ülMuallimat'ı (Kız Öğretmen Okulu) ziyaret ettiler. Orada Millî Eğitim Müdürü M.Ferit(Uğur) tarafından karşılanarak salona alındılar. Karşılıklı konuşmalar, şiir ve marşlar okunmasından sonra misafirlere çay ikram edildi.(Aralof, 1967, s.110).Saat 16.00 sularında bugün Hâkimiyet-i Milliye olarak bilinen Samanpazarı çevresindeki ilkokul ziyaret edildi.Atatürk burada bir öğrenciye "*Şu anda Türkiye'nin sahibi kimdir?*" diye bir soru sordu. Çocuk alışkanlıktan "*Padişah*" dedi. Bir anlık sessizlikten sonra Atatürk öğretmenlere "*çocuklara gereksiz ezberler yaptırmak yerine Türkiye'nin bugünkü gerçek durumunu öğretiniz*" dedi. (Aralof, 1967, s. 107).

Bu ziyaretin ardından ilkokula çok yakın bir iş hanında eğitim-öğretim yapan Nalbant Okulundaki diploma törenine katıldılar. Atatürk'le beraber törene katılan Rus Elçisi Aralof Nalbant Okulu ile ilgili şu bilgiyi veriyor: "*Okul binası nal biçiminde idi. Okulun içinde birkaç nalbantlık atölyesi kurulmuştu. Okul öğrencilerinin çoğunluğunu cepheden getirilmiş erler teşkil*

ediyordu. Öğrenciler arasında Yunanlıların işgal ettikleri bölgelerden getirilmiş öksüz çocuklarda vardı. Okulun duvarları şu dövizlerle donatılmıştı. Çalışanları Tanrı Sever, Çalışmak İbadettir..." (Aralof, 1967, s.107).

Atatürk ve beraberindekiler kendileri için ayrılan yere oturduktan sonra okul müdürü, okulun önemi hakkında bir konuşma yaparak, okulun özellikle ordunun süvari birlikleri için bilgili, tecrübeli nalbantlar yetiştirdiğini ve ilk etapta otuz öğrenci mezun ettiklerini söyledi. İkinci konuşmayı yapan Konya Menzil Müfettişi Kâzım (Dirik) Ordu Levazım Grubu tarafından kurulan okulun tarihçesini anlattıktan sonra okulu şereflelendiren misafirlere teşekkür etti (Aralof, 1967, s.107; Önder, 1989, s.14-15; Güven, 2012, s. 210 - 212).

Kâzım Bey'in konuşmasından sonra kürsüye gelen Atatürk: "Bugün bir sanat müessesesinin içinde bulunuyoruz. Bu müessesenin ikinci mahsulünü orduya takdim ettiğini gördüğümden cidden bahtiyarım. Bu müessesenin vücuda getirilmesine hizmet edenlere hassaten teşekkür eder ve onları takdirat ile tebrik ederim" dedi. (Söylev ve Demeçler, 1989, C. 2, s.34 - 36). Daha sonra okul birincisi ve ikincisine birer saat hediye etti.

Son konuşmayı yapan Aralof ise konuşmasında "Nalbant Okulunun, bağımsızlığını işleyen ve İtilaf Devletlerine boyun eğmeyen yeni Türkiye'yi sembolize ettiğini" söyledi (Aralof, 1967, s.108; Kışmır, 19 Mayıs 1972).

Diploma töreninden sonra heyet yeniden misafir edildikleri konağa geri döndü. Konuklar 3 Nisan 1922 günü Vali Vekili Abdülhalik (Renda), Ahz-ı Asker Reisi Rüştü Paşa, Menzil Müfettişi Kâzım (Dirik) ve elçilerle Mevlana Dergâhını ziyaret ettiler. Konukları dergâh meydanında, çelevi ve dervişler karşılaşmış ve türbe ziyareti boyunca refakat etmişlerdi. Ziyaretin sonunda Vilayet İdare Meclisi Üyesi tarihçi Hamdizade Abdülkadir'in (Erdoğan) verdiği bilgileri dinlediler (Aralof, 1967, s.110 - 111; Önder, 1989, s.18; Güven, 2012, s. 212).

4.3. Atatürk'ün Konya'ya Üçüncü Gelişleri (24-27 Temmuz 1922)

Atatürk'ün Konya'ya üçüncü gelişleri Büyük Taarruz hazırlıklarının yapıldığı döneme rastlar. Bilindiği gibi Batı Cephesi Karargâhu Akşehir'dedir. Atatürk, Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak ve Batı Cephesi Komutanı İsmet İnönü ile hazırlanan taarruz planının ayrıntılarını görüşmeye karar verdiler. Ancak bu görüşmeyi dikkatlerden

uzak tutmak için o sırada Adana'da bulunan ve Atatürk'le görüşmek isteyen İngiliz Generali Townshend'in talebi ön plana çıkarıldı ve Temmuz'da Konya'da görüşmek için randevu verildi. Bu gelişme üzerine General Townshend 23 Temmuz sabahı Konya'ya geldi ve Vali Vekili Abdulhalik Bey tarafından törenle karşılandı (Hâkimiyeti Milliye, 25 Temmuz 1338).

Atatürk, 24 Temmuz'da Başbakan Rauf Bey'e gönderdiği yazıda Konya'ya gideceğini şöyle bildirmişti: *"Cepheden şimdiye kadar elde edilen bilgiler ve yakından yapılan incelemelere göre düşmanın gerçek amacı tespit edilememiştir. Durumun tespiti için Cephe Komutanlığı muhtelif tedbirlere başvurmuştur. Ben bir iki gün sonra General Townshend ile görüşmek üzere Konya'ya gidiyorum"*(Harp Tarihi Vesikaları Dergisi, 1994, s.6-7).

Oysa Atatürk Nutuk'ta *"23 Temmuz 1922 akşamı Garp (Batı) Cephesi Karargahı'nın bulunduğu Akşehir'e gittim. Harekât hakkında Erkânı Harbiye-i Umumîye Reisi ile görüşmeyi münasip gördüm. 24 Temmuz'da da Konya'ya gittim"* diyerek önce asıl amaç için Akşehir'e daha sonra da İngiliz Generali ile görüşmek için Konya'ya gittiğini belirtiyor(Atatürk, Nutuk, C. 2, s.671-672).

Atatürk'ün Konya'ya geleceği önceden bilindiği için başta gar çevresi olmak üzere şehir bayraklarla donatılmıştı. Karşılama heyeti içinde bir askerî birlik, Dâr'ü'l-Eytam (öksüzler yurdu) öğrencileri.; esnaf temsilcileri ve çok sayıda vatandaşın yanı sıra Vali Vekili Kadı Mehmet Emin Bey, bazı Konya Milletvekilleri.;Ahz-i Asker Heyeti Reisi Rüştü Paşa, İngiliz Generali Townshand, Belediye Başkanı M.Muhlis (Koner) ve diğer askerî ve mülki temsilciler vardı (Babalık, 27 Temmuz 1922; Öğüt 26 Temmuz 1922; Hâkimiyeti Milliye, 26 Temmuz 1922; Önder, 1989, s.20-21; Güven, 2012, 279 - 282).

Atatürk, trenden indikten sonra, önce Askerî birliği selamlamış, karşılama heyeti ile görüşmüş ve ardından Öksüzler Yurdu öğrencilerinin arasına girmiş, bu sırada Sanayi Mektebi Mızıkası eşliğinde okunan İstiklâl Marşı'na eşlik etmişti. Bu merasimin ardından Atatürk General Townshend'le birlikte İstasyon Caddesinde kendileri için hazırlanan köşke geçtiler ve görüşmelerini yaptılar. Atatürk 25 Temmuz 1922'de Başbakan Rauf Bey'e çektiği telgrafta bu görüşmenin içeriğinin Anadolu'nun Yunan işgalinden kurtarılması ve genel barışın sağlanması

ile ilgili olduğunu belirtti (Atatürk'ün Milli Dış Politikası, 1992; Belge No 79, s.438-443; Akandere, Güven, 2002, s.22-24).

Görüşmelerin ardından 27 Temmuz'da Konya'dan ayrılarak yeniden Akşehir'e gelmişti. 27-28 Temmuz gecesi Paşalarla yaptıkları görüşmelerden sonra tespit edilen plan gereğince taarruz için 15 Ağustos'a kadar bütün hazırlıkların bitirilmesine karar verdiler(Nutuk, C. 2, s. 672).

4. 4. Atatürk'ün Konya'ya Dördüncü Gelişleri (20 Temmuz 1922)

Atatürk'ün Konya'ya dördüncü kez gelişleri, üçüncü gelişlerinde alt yapısı hazırlanan Büyük Taarruz'un uygulamaya konulması içindir. Bundan dolayı bu gezi büyük bir gizlilik içinde gerçekleşti. O kadar ki Bakanlar Kurulu dışında kalan milletvekillerinin bile bu geziden haberleri olmadı. Bu yüzden bazı muhaliflerin yaptıkları olumsuz propagandalarla aslında kendi amaçları dışında Milli mücadeleye hizmet ettiklerini Atatürk Nutuk'ta şu cümlelerle açıklar: *“Muhalipler ordunun tefessüh (bozulma) ettiğinden, kıpırdayacak halde olmadığından, böyle müphemiyet (gizlilik) içinde intizarın (bekleme) felakete sebep olacağından ibaret propagandalarına hız vermişlerdi. Gerçi Mecliste bu telâkkinin (anlayışın) yaptığı akisler zaten düşmanlardan çok gizlemek istediğim harekât nokta-i nazarından faydalı idi”* (Nutuk, C.2, s. 673).

Bu gizlilik içinde Atatürk Ankara'dan Konya'ya gelişini de şöyle açıklar: *“Hareketimi pek mahdut(az) birkaç kişiden başka Ankara'dan gizledim. Benim gaybubet (yok olmak) edeceğimi bilenler, burada imişim gibi davaranacaklardı. Hatta benim Çankaya'da çay ziyafeti verdiğimi de gazetelerde ilan edeceklerdi...¹¹ Trenle hareket etmedim. Bir gece (19 Ağustos gecesi) otomobil ile Tuz çölü(gölü) üzerinden Konya'ya gittim. Konya'ya vasil olur olmaz telgrafhaneyi kontrol altına aldırarak Konya'da bulunduğumun da hiçbir tarafa bildirilmemesini temin ettim”* (Nutuk, C. 2, s. 673).

Yaklaşık dokuz saat süren zorlu bir yolculuktan sonra geç saatlerde Başyaveri Salih Bozok ve Yaver Muzaffer'le (Kılıç) birlikte Konya'ya gelen Atatürk burada Selanik'ten beri yakın arkadaşı olan ve o dönemde

¹¹ 20 Ağustos 1922 tarihli Hâkimiyeti Milliye gazetesinin ilk sayfasında şu ilan yer almıştı. *“Gazi Paşa Hazretleri 21 Ağustos Pazartesi günü köşkerinde ricali siyasiye ye bir çay ziyafeti verecekler”*. Ayrıca bak. (Özalp, 1971, s. 234; Gürel 2007, s. 282).

Konya'da Anadolu-Bağdat Demiryolları Genel Müdürü olan Behiç Erkin'in evine gelerek misafir olmuşlardı. Erkin hatıralarında o geceyi anlatırken şöyle der: *"Yemekten sonra Konya'daki evimde istirahat ederken aşağıdan bir gürültü duydum, kalktım o anda Gazi Paşa'yı karşımda buldum. - Aman kimse duymasın, ben gizli geldim, burada kalacağım- dediler. Bu gizli seyahatin bir manası olduğunu sezdim. O gün baş başa konuşurken söz siyasi ve askerî duruma geldi. Gazi, Bana -düşman hakkında aldığım malumatı yan yana getirdim, buna göre artık bu badireye son vermenin zamanı geldiğine hükmettim-dedi. Ertesi gün öğleden sonra hazırlattığım hususi bir katarla Akşehir'e hareket buyurdular"*(Erkin, 1955, s. 602; Önder, 1989, s. 24).

20 Ağustos'ta Akşehir'e gelen Atatürk burada komutanlarla bir toplantı yaptı. Fahrettin Altay bu toplantı için şu bilgiyi veriyor: *"Bu toplantıda kendisi (Atatürk), Kurmay Başkanı ile Cephe Kumandanı, 1. ve 2. Ordu Kumandanları ve Süvari Kolordusu Kumandanı sıfatı ile beni (Fahrettin Altay) bulundurdu. Yalnız 2. Ordu Kumandanı ordunun henüz kâfi kuvveti olmadığından taarruzda muvaffakiyet olmazsa memleketin müdafaasının tehlikeye düşeceğini bildirdi"*(Altay, 1970, s. 329). Başkomutan ise saldırının yapılacağını ve ona hazırlanmamız gerektiğini açık bir dille ifade etti(Altay, 1970, s.329).

Sonuç

Atatürk, Milli Mücadele yıllarında stratejik öneminden dolayı, daha sonraki yıllarda ise gelişen olaylara karşı Türkiye genelini en iyi yansıtan yerlerden biri olarak gördüğü için, her önemli sosyal ya da siyasi olayın ardından Konya'ya gelmiş, şehirde halkla iç içe olarak halkın nabzını tutmuştur. Atatürk'ün Konya'ya gelişleri ile siyasi ve sosyal olayları yan yana getirdiğimiz zaman bu hakikat daha iyi anlaşılacaktır. Örneğin Milli Mücadele yıllarındaki ilk gelişleri 3 Ağustos 1920, İstanbul Hükümeti'nin Konya'da Teâlî İslâm Cemiyeti üyesi din adamı Zeynelabidin Efendi aracılığı ile Delibaş Mehmet İsyanının hazırlanmaya başladığı döneme; 4'üncü gelişleri Büyük Taarruz 'un hazırlık aşmasının tamamlanmak üzere olduğu 20 Temmuz 1922 tarihine olur.

Atatürk, Konya'ya gelişlerinde sosyal ve politik gözlemi ön planda tutmakla beraber özellikle eğitim kurumları ile de yakından ilgilenmiştir.

Konya'da bir günden fazla kaldıkları her ziyarette çeşitli eğitim kurumlarını gezerek öğrenciler, öğretmen kadrosu ve öğretim kalitesi ile yakından ilgilenmiştir. Bu durum Atatürk'ün eğitime verdiği önemin büyüklüğünü göstermektedir.

Bütün bunlar bir yana Atatürk'ün derin ve duygusal bir Konya sevgisi de vardır. Duygusal sevgisinin köklerinde atalarının Konya'dan Selanik'e göç etmesinin önemli yeri vardır. Atatürk, atalarının Konya'dan göç ettiğini dil çalışmaları dolayısıyla zaman zaman Atatürk'ün sofrasında bulunma onuruna erişmiş olan dönemin Konya milletvekillerinden Naim Hazım Onat'a şu cümlelerle anlatmıştır: "*Konya benim dedelerimin öz vatanıdır. Onlar Rumeli'ye Anadolu'dan göçmüşlerdir*" (Önder, 1989, s.1). Aynı şekilde Atatürk'e yakınlığı ile bilinen tarihçi Enver Behnan Şapolyoda Atatürk'ün baba tarafından dedelerinin Kırmızı Hafız boyundan olduğunu yazar (Şapolyo, 1944, s.15). Bu boy Karaman bölgesinden Rumeli'ne göç ettirilen Yörüklerdendir (Göksel, 1988, s.5).

Atatürk'ü derin ve samimi duygularla Konya'yı ziyaret etmesini sağlayan unsurlardan biri de hiç şüphesiz Mevlâna'nın fikirleri ve Mevlevilerin Milli Mücadeleye verdikleri destekten kaynaklanmaktadır.. Bu sevgiden dolayı Atatürk Tekke ve Zaviyelerin kapatılması kanunundan sonra Mevlâna Dergâhını "*Âsar-ı Âtika Müzesi*" olarak halkın ziyaretine açık kalmasını sağlamıştır.

Kaynakça

I. Resmi Yayınlar

Atatürk'ün Milli Dış Politikası, (1992). (Milli Mücadele Dönemine Ait 100 Belge) 1919 - 1923, C. 1, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, Belge No. 79.

Harp Tarihi Vesikaları Dergisi, (1994). S. 59, Belge 1354, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi yay., Ankara.

Konya Vilayet Salnamesi, (1317). Hicri.

TBMM: Zabıt Ceridesi, (1959). C. 1, Devre 1, 3. bas., Ankara.

TBMM Zabıt Ceridesi, (1959). C. 3, Devre 1, 3. bas., Ankara.

II. Dergi ve Gazeteler

Babalık, (*Konya Gazetesi*), 26 Ağustos 1331 (1915).

———, 6 Temmuz 1336 (1920).

- , 4 Ağustos 1336 (1920).
———, 27 Temmuz 1338 (1922).
Hâkimiyeti Milliye, 25 Temmuz 1338 (1922).
———, 26 Temmuz 1338 (1922).
Millet Gazetesi, 18 Mart 1948, tefrika 111.
Öğüt, 31 Temmuz 1336 (1920).
———, 4 Ağustos 1336 (1920).
———, 26 Temmuz 1338 (1922).
Yeni Konya, 9 Mayıs 1972.
———, 28 Nisan 1975.

III. Telif ve Tetkik Eserler, Makaleler

- Altay, F., (1970). *On Yıl Savaş ve Sonrası*, İnsel Yay., İstanbul.
- Akandere, O., (t.y.). Atatürk'ün Konya'yı Ziyaretleri ve İlk Ziyaretleri İle İlgili Gözlemleri, *Atatürk ve Konya*, Selçuk Üniv. Yay, Konya, s. 7-10.
- Akandere, O. ve Güven, C., (2002). İngiliz Generali Townshend'in Anadolu Seyahati ve Mustafa Kemal Paşa ile Konya'da Yaptığı Görüşme, S.Ü. Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi *Ata Dergisi*, S. 9, Konya, s. 22 – 24.
- Arabacı, C., (1991). *Milli Mücadele Dönemi Konya Öğretmenleri*, Kültür Sarayı yay, Konya.
- Aralof, S. İ., (1967). *Bir Sovyet Diplomatı'nın Türkiye Hatıraları*, Çev: Ali Ediz, Burçak yay, İstanbul.
- Arıburnu, K., (1976). *Atatürk den Anılar*, Türkiye İş Bankası yay., Ankara.
- Atalay, A., (1997). *Milli Mücadelede Konya Kuvaayı Milliyecileri*, C.1, Damla Ofset, Konya.
- Atatürk, M.K., (1973). *Nutuk*, C. 2, Ankara.
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri* (1989). C: 2, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara.
- Atatürk'ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri*, (1991). C. 4, Atatürk Araştırma Merkezi yay., Ankara.
- Avanas, A., (T.y.). Konya Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti'nin Kuruluşu ve Çalışmaları, *Atatürk ve Konya*, Selçuk Üniv. Yay. Konya.
- Avanas, A., (1998). *Milli Mücadele'de Konya*, Atatürk Araştırma Merkezi yay., Ankara.

- Baydar, M., (1968). *Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Anıları*. Mentuş Kitabevi, İstanbul.
- Bıyıklıoğlu, T., (1969), *Atatürk Anadolu'da (1919-1921)*, Ankara.
- Cebesoy, A. F., (1953) *Milli Mücadele Hatıraları*, Vatan Neşriyat, İstanbul.
- Coşar, Ö. S., (1919). *İstiklâl Harbi Gazetesi*, Yeni İstanbul yay., 27 Eylül, S.119.
- Coşar, Ö. S., (1964). *Milli Mücadele Basımı*, Gazeteciler Cemiyeti yay. İstanbul.
- Erdeha, K., (1975). *Milli Mücadele Vilayetler ve Valililer*, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Erkin, B. (1955). *Atatürk'ün Selanik'te Askerlik Hayatına Ait Hatıralar*, Ankara.
- Ertepinar, C., (1999). *Bir Politikacının Anıları – Refik Koraltan*, Hacettepe Taş yay. Ankara.
- Evren, A., (1940). *Atatürk'ün Konya'ya Gelişleri*, Babalık Matbaası, Konya.
- Göksel, B., (1988). *Atatürk'ün Soy Kütüğü Üzerine Bir Araştırma*, Ankara.
- Göztepe, T. M., (1969). *Osmanoğulları'nın Son Padişahı Vahdettin Mütareke Gayyasında*, Sebil Yay., İstanbul.
- Güngör, B., (1937). *Harp Hatıraları*, Kanaat Kitabevi, İstanbul.
- Gürel, K.,(1956). Konya'da Milli Mücadele Hatıraları, *Yeni Konya*, (tefrika 5) 11 Eylül.
- Gürel, T., (2007). *Atatürk'ün Yaveri Cevat Abbas Gürer*, Gürer yay, 4. bas., İstanbul.
- Gürel, Z., (1989). *Kurtuluş Savaşında Demiryolculuk*, T.T. Kurumu bas., Ankara.
- Güven, Cemal, (2006), Mustafa Kemal Paşanın Büyük Taarruz Öncesinde Sovyet Rus ve Azerbaycan Elçileri İle Cephe ve Cephe Gerisi Gezisi (Sivrihisar - Çay- Akşehir- Ilgın - Konya), *Yeni İpek Yolu Konya Ticaret Odası Dergisi*, Nisan, Sayı: 218, Konya.
- Güven, Cemal, (2012), *Millî Mücadele'de Mustafa Kemal Paşa'nın Yabancılarla Temas ve Görüşmeleri (Asker, Siyasî Temsilci ve Gazeteciler)*, Eğitim Yayınevi, Konya.
- Irmak, S., (1982). *Atatürk'ten Anılar*, Ankara.
- Karpat, K., (1985). *Ottoman Population (1830-1914) Demographic And Social-Characteristic*. Wisconsin- London.
- Kişmir, C., (1968). Sivashlı Ali Kemal, *Yeni Konya*, 09 Nisan.

- Kişmir, C., (1968). Refet Bele'nin Konyalılara Oynadığı Oyun, *Yeni Konya*, 12 Nisan.
- Kişmir, C., (1972). Mustafa Kemal ve Rus Elçisinin Konya Gezisi 2., *Yeni Konya*, 18 Mayıs.
- Kişmir, C., (1972). Mustafa Kemal ve Rus Elçisinin Konya Gezisi 3., *Yeni Konya*, 19 Mayıs.
- Kişmir, C., (1972). Konya Kız İlk Öğretmen Okulundaki Konuşmaları, *Yeni Konya*, 2 Temmuz.
- Kutay, C., (1977). *İstiklâl Savaşı'nın Maneviyat Ordusu*, C. 2, Yelken Mat., İstanbul.
- Nasrallah, B. M., Rüştü, K. M., Eşref, M. M., (1325). *Mükemmel Mufassal Atlas*, Şirketi Mektebiye Mat., İstanbul.
- Önder, M., (1954). *Bilgin Sivashlı Ali Kemâlî*, Yeni Kitap Basımevi, Konya.
- Önder, M., (1955). Milli Mücadelede Konya 1., Delibaş Hadisesi, Konya.
- Önder, M., (1986). Milli Mücadelenin Yanına ve Safına Öğüt Gazetesi., Güven Mat., Ankara.
- Özalp, K., (1971). Milli Mücadele (1919 - 1922) C. 1, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara.
- Sarıhan, Z., (1996). Mehmet Akif, Kaynak yay, İstanbul.
- Semiz, Y., (2000). Milli Mücadele ve Mehmet Akif, *S.Ü Türkiyat Arş. Enst. Dergisi*, S. 7, Konya s. 413 - 414.
- Seraslan, H., (1995). *Hamdullah Suphi Tanrıöver*, Türk Kültürü Arş. Enst. Yay., Ankara.
- Sıfır, M., (1940). Konya İsyanı'nın iç yüzü, *Yeni Sabah*, 29 Kanunisanı (Ocak).
- Süslü, M. Y., (1937). *Ermenekli Hasan Rüştü Hayat ve Eserleri*, Yeni Kitap ve Basımevi, Konya.
- Şapolyo, E. B., (1944). *Kemal Atatürk ve Milli Mücadele Tarihi*, Kanaat Kitapevi, Ankara.
- Tanrıöver, H. S., (1931). *Dağ Yolu 2. Kitap*, Türk Ocakları yay., Ankara.
- Tanyol, C., (1981). *Atatürk ve Halkçılık*, Türkiye İş Bankası yay., Ankara.
- Uluğ, N., (1973). *Siyasi Yönleriyle Kurtuluş Savaşı*, Milliyet yay., İstanbul.

Kaynakça Bilgisi / Citation Information

Semiz, Y.& Toplu, G. (2017). Milli Mücadele Döneminde Konya ve Atatürk,*OPUS – Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 7(12),254-283.

Kayseri’de Ticaret Kültürünün Tarihsel Kökleri ve Bugünü: MÜSİAD Kayseri Şubesi Örneği¹

*

Cihad Özsöz*

* Arş. Gör. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Isparta/Türkiye

E-Posta: cozsosz@gmail.com

ORCID: 0000-0003-1988-1445

Öz

Bu çalışmada sanayi ve ticaret alanında etkin ve önemli bir aktör olduğu düşünülen ve aynı zamanda muhafazakâr yapısıyla anılan Kayseri ilinin ticaret kültürünün geçmişine ve bugününe odaklanılmıştır. Özellikle Kayserili girişimcinin iş hayatına giriş motivasyonları, birer ekonomik aktör olarak Kayserililere özgü olduğunu düşündükleri pratikler, sahip oldukları şirketleri nasıl yönettikleri ve geçmişle nasıl bağ kurdukları üzerine sorulan sorulara katılımcı iş adamlarının verdikleri cevaplar üzerinden Kayseri’nin ticaret kültürüyle ilgili olarak gündelik dilde çok genel ifadelerle yapılan bazı tespitler tartışmaya açılmıştır. Diğer yandan anadolu sermayesini ve özellikle dindar/muhafazakâr iş adamlarını örgütleme amacıyla yola çıkan MÜSİAD’ın, muhafazakâr yapısıyla bilinen Kayseri’den gördüğü destek yadsınmaz. Bu çalışmada MÜSİAD’ın Kayseri şubesiyle üyelik ve/veya ticari faaliyet ilişkisi içerisinde olan 20 katılımcıyla derinlemesine görüşmeler yapılmış ve elde edilen veriler yukarıda sözünü ettiğimiz bağlamda değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kayseri, Ekonomi, Ticaret Kültürü, Girişimcilik, MÜSİAD

¹ Bu makale Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı’nda Prof. Dr. Nadir Suğur danışmanlığında tamamlanan “Yeni Muhafazakâr Orta Sınıf, Din ve Gündelik Hayat-Kayseri MÜSİAD Örneği” başlıklı doktora tezinden türetilmiştir.

Historical Roots and Present State of Trade Culture in Kayseri: The Case of Kayseri Branch of MÜSİAD

*

Abstract

This study focuses on the past and the present trade culture of the city of Kayseri which has been a significant actor in the field of industry and trade and known as a conservative city. In particular the focus will be on the responses given by the participant businessmen to the questions such as what kind of motivations lead Kayserian entrepreneurs to business life, what do they think as economic actors on the practices which are believed to be peculiar to Kayserians, how do they run their companies and how do they connect to the past. Through these questions this study puts into question some assumptions generated in ordinary language about the trade culture of Kayseri. On the other hand, support of Kayseri, a city known for its conservatism, to MÜSİAD, an organisation which set out to organise Anatolian capital and in particular pious/conservative businessmen cannot be overlooked. We conducted in-dept interviews with 20 participants who are either members or having economic relationship with the Kayseri branch of MÜSİAD and in this study this gathered information will be assessed in the light of the context mentioned above.

Key Words: *Kayseri, Economy, Trade Culture, Entrepreneurship, MÜSİAD*

Giriş

Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği (TÜSİAD) ve Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) gibi organizasyonlarda yeteri kadar temsil edilemediklerini düşünen bir grup küçük ve orta ölçekli sanayicinin kurduğu Müstakil Sanayici ve İş Adamları Derneği (MÜSİAD), zaman içerisinde gerek büyükşehirlerde gerekse Kayseri gibi ekonomik açıdan tarihi öneme sahip Anadolu kentlerinde çok sayıda muhafazakâr sanayiciyi bünyesinde toplayarak, elinde büyük bir ekonomik sermaye bulunduran muhafazakâr kesimin önemli temsilcilerinden birisi haline geldi.

Değişen siyasi atmosferle bağlantılı olarak, salt ekonomik sermayesini değil, kültürel ve sosyal sermayesini de genişleten muhafazakâr kesimin, “Anadolu Kaplanları” adıyla ün yapmış illerden birisi olan Kayseri’de hatırı sayılır bir ağırlığı olduğunu söylemek yanlış olmaz. MÜSİAD’a üye kuruluşların sayısına il bazında bakıldığında Kayseri’nin, İstanbul’un hemen ardından gelen illerden birisi olduğu görülmektedir. Dernek İstanbul’da kurulduktan sonra şubeleştiği ilk illerden biri Kayseri’dir². Kayseri sanayi ve ticaret alanlarındaki başarılarının yanı sıra yaşam kalitesi anlamında da sözü edilen şehirlerden birisidir³.

Bu çalışmanın alanı sözü edilen muhafazakâr sermaye sahiplerinin örgütlü olarak yer aldığı MÜSİAD’ın Kayseri şubesidir. Bu kapsamda iş hayatını Kayseri merkezli yürüten, 1954 ile 1982 yılları arasında doğmuş, tamamı Kayseri doğumlu, MÜSİAD’a üye olan, üyelik aşamasında olan, üyelikten ayrılmış olan ya da hiç üye olmayıp ticari ilişkilerini MÜSİAD çevresiyle yürüten toplam 20 iş adamıyla yarı yapılandırılmış soru formu

² MÜSİAD’ın 5. yılındaki üye sayıları dikkate alındığında Kayseri MÜSİAD şubesi 112 üyeyle İstanbul, Ankara, Konya ve İzmir’in hemen ardından 5. sıradadır (MÜSİAD Tanıtım Kataloğu’ndan Akt. Buğra, 1998, s. 530). Gürel’in verdiği istatistiğe göre Kayseri 2000’li yılların başında İstanbul, Konya, Ankara ve Bursa’nın ardından yine 5. sırada (Gürel, 2006, s. 61). 2009 yılı verilerine göre 124 üyeyle 4. sırada olan şube (Buğra ve Savaşkan, 2015, s. 181), çalışmamızın yapıldığı tarihlerde (Haziran 2015) 137 üyeye sahipti. Derneğin internet sitesinde güncel toplam üye sayısına dair “11000’i aşan” ifadesi yer almaktadır. (<http://www.musiad.org.tr/tr-tr/musiadla-tanisin> Erişim Tarihi: 25.01.2017)

³ Kayseri, CNBC-E Business dergisinin 2011 Eylül sayısında yer alan “Türkiye’de En Yaşanabilir İller” sıralamasında 2010 yılında 24, 2011 yılında 22. sıradadır (Mavi, 2011, s. 64-98). TÜİK’in Ocak 2016’da 24561 sayılı haber bülteniyle duyurduğu “İllerde Yaşam İndeksi, 2015” başlıklı çalışmasında Kayseri altyapı hizmetlerine erişim ve sivil katılım alanlarında 8. sıradadır (<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24561> Erişim Tarihi: 15.09.2016).

aracılığıyla derinlemesine görüşme yapılmıştır. Bu görüşmeler sonucunda elde edilen verilerden Kayserili muhafazakâr sermaye sahiplerinin iş hayatına giriş motivasyonları, girişimcilik pratikleri ve şirket politikalarına dair betimlemeler yapılmaya çalışılmıştır.

Muhafazakâr yapısıyla ön plana çıkan Kayseri'nin, 1980'lerde ortaya çıkan "Anadolu Kaplanları" hareketinin öncülerinden olduğu ve Anadolu'daki ilk Âhilik teşkilatına ev sahipliği yapan önemli bir ticaret kenti olduğu görülmektedir (Keyman ve Koyuncu Lorasdağı, 2010, s. 43). Şehrin Eski Tunç devrinden başlayarak, Asur, Hitit, Frig, Lidya, Med, Pers, Roma, Bizans, Büyük Selçuklu, Anadolu Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde önemli ticaret yolları üzerinde yer alması her zaman önemli ve devletler açısından uğruna mücadele etmeye değer bir şehir olarak görülmesine neden olmuştur (Çoruk, 2009, s. 17-18). Keyman ve Koyuncu Lorasdağı'nın *Kentler* başlıklı araştırmasında değindiği üzere, Anadolu'nun "yeni orta sınıf" üreten illerinden birisi de Kayseridir (2010, s. 15 ve 37).

"Bu rapor, en azından Kayseri örneğinde, Anadolu'nun değişme kapasitesi yüksek, küreselleşme ve Avrupalılaştırma süreçlerine açık, kültürel boyutta muhafazakâr ama ekonomik anlamda dinamik bir nitelik taşıyan toplumsallaştırma ve kentleşme yaşadığını ortaya koyuyor." (Keyman ve Koyuncu Lorasdağı, 2010, s. 19)

Cumhuriyet yıllarındaki gelişimine baktığımızda da ilk uçak fabrikası (1926), demiryolu (1927), Sümerbank Bünyan Yünlü Mensucat fabrikası (1927), Türkiye'nin ilk sanayi sitesi (1950-1954), Kayseri Şeker Fabrikası (1955), Kayseri Organize Sanayi Bölgesi (1973), Erciyes Boru Sanayi (1974), Hacılar Elektrik Sanayi (1974) gibi önemli yatırımların Kayseri'nin gelişimine büyük katkı sağladığını görebiliyoruz. Bu süreçler 1978 yılında bugünkü adıyla Erciyes Üniversitesi'nin kurulması ve 1988 yılında büyükşehir statüsü verilmesiyle devam etmiştir (Çoruk, 2009, s. 19).

Kayseri'de ticaretin geçmişine dair dikkat edilecek önemli tarihsel dönemlerden biri de sanayileşen Batı ülkelerinde tekstil sektöründe kullanılması için hammadde üretimine geçilen ve klasik tarımın terk edildiği 19. yüzyıl ortalarıdır. Daha öncesinde yerel olarak da kullanılan ve boyar madde olarak anılan cehri İngiltere, Fransa ve Hollanda'dan yoğun rağbet görmüştür. Yine 19. yüzyılda kentte önemli bir gelir kaynağı olan pastırma-sucuk üretimi ve halı-kilim dokumacılığı hem iç pazara hem de

dış pazara açılarak önemli birer gelir kalemi haline gelmiştir. Osmanlı tarihi boyunca da ordunun temel ihtiyaçlarının Kayserili zanaatkar ve üreticiler tarafından karşılandığı bilinmekte, tüm bu etkenler sayesinde 1900'lere gelindiğinde ekonomik ve ticari tüm araçların (bankacılık, çek, nakliye, faiz, sözleşme vb.) Kayseri’de kullanılmaya başlandığı görülmektedir (Büyükmihçı, 2005, s. 32-38).⁴

Kayseri’deki ticaret kültürünün temellerinde bölgede yaşamış olan Rum ve Ermeni nüfusun ticari faaliyetlerinin yattığı hem yazılı kaynaklarda hem de çalışmamız kapsamında yaptığımız görüşmelerde dile getirilen bir durumdur. Bu kadar etkin bir ticari faaliyet ancak etkin bir nüfusun varlığıyla açıklanabilecektir.

1915 ve 1923 yıllarındaki tehcir ve mübadeleler sebebiyle sonraki yıllarda nüfus dağılımı homojen bir yapıya bürünmüş ve Kayseri’deki gayrimüslim nüfus yok denecek kadar azalmıştır.⁵ Hem bahsi geçen siyasi sebepler hem de öncesinde Osmanlı’nın yaşadığı ekonomik ve siyasi sıkıntılar sebebiyle iki önemli durum ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki daha kârlı alanlara göç eden dönemin gayrimüslim Kayserili gözde zenginlerinin bir kısmının Kayseri’deki işlerini yanlarında çalışan güvendikleri kişilere bırakmaları (Büyükmihçı, 2005, s. 40) ikincisi ise Tehcir Kanunu sonrası şehirden göç etmek zorunda kalan Ermeni ve Rum nüfusun sapsiz kalan mallarının, dönemin İttihat ve Terakki Cemiyeti üyeleri tarafından kurulan Kayseri Milli İktisat Anonim Şirketi ve Köy İktisat Bankası aracılığıyla yerel tüccarlar tarafından ucuza satın alınıp yüksek fiyatlara satılarak kâr aracına dönüştürülmesidir (Gözel Durmaz, 2015, s. 843-844). Bu ayrıntılar geçmişten miras kalan ticaret kültürü ve zenginliğe dair önemli bilgiler içermektedir. Özellikle Ermeni nüfustan miras kalan ticaret kültürüne ve ekonomik zenginliğe dair ifadeler çalışmamıza katılan iş adamları tarafından da dile getirilmiştir.⁶

⁴ Büyükmihçı’nın ilgili çalışması (2005) Kayseri’deki Ermeni ve Müslüman konutlarının Mimari planları üzerinden gündelik yaşam ve dönemsel kültürel yapılara dair bilgiler sunmaktadır.

⁵ TÜİK verilerine göre 2015 yılı itibarıyla Kayseri’nin nüfusu 1.341.056, nüfus artış hızı ise %14’tür. (http://www.tuik.gov.tr/HbGetir.do?id=21507&tb_id=1 Erişim Tarihi: 02.01.2016)

⁶ Bir katılımcı bu durumdan çok irdelenmemesi gereken bir durum olarak söz etmiştir. Kastettiği ‘geçmiş incelenirse bazı Kayserililerin kökenlerinde Türkleşen Ermeniler olduğunun ortaya çıkabileceği’dir.

Tablo 1. Kayseri nüfusundaki değişimler (Çoruk, 2009, s. 25-26; Büyükmıhçı, 2005, s. 20; Demirci ve Kartal, 2014, s. 5-6)⁷

Tarih	Müslüman	Rum	Ermeni	Katolik	Protestan	Toplam
1500	7000 %81.39			1600 %18.60		8600
1584	%78			%22		31985
1831	21005 %56.91			15901 %43.09		36906
1877 1878	?	?	?	?	?	65443
1881 1882 1893	120357 %64.65	24895	35819	715 %33.69	1553	208536
1906 1907	138273 %66.30	24012	42621	1579 %33.69	2051	208584
1914	184292 %70.05	26590	48659	1515 %29.94	2018	263074
1921	189014 %85	27517 %15	5916	Her iki mezhebe mensup Rum ve Ermeniler soldaki toplamlara dâhil edilmiştir		222447

Kayseri'deki ticaret geleneğinin en önemli tarihsel göstergelerinden birisi de kuşkusuz Âhi Teşkilatı'dır. Selçuklu Dönemi'nde I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in ikinci kez tahta çıktığı dönemde ilk olarak Kayseri civarında örgütlediği bu teşkilat (Bayram, 2001, s. 2) kökenlerini İslâm kültüründeki fütüvvet idealinden almaktadır. Fütüvvet kısaca şöyle tanımlanabilir.

“(Allah’ın) emirlerine uyma, güzel ibadet, her kötülüğü bırakma, zahiren ve batinen, gizli ve açık ahlakın en güzeline sarılmadır. Her hal ve her vakit senden bir çeşit fütüvvet ister. Fütüvetsiz hiçbir hal yoktur: Rabbine...”

⁷ Toplamlardaki bazı tutarsızlıklar ilgili kaynaklardaki sayılardan kaynaklanmaktadır.

Peygamber’in (s.a.v.)’e... Salih geçmişlere...şeyhlerine karşı kullanacağım fütüvvet var.” (Sülemi’den akt. Demirpolat ve Akça, 2004, s. 357)

Fütüvvetin bu arka planı ilk dönemlerinde ezilenlere destek olma mahiyetinde bir cesaret ve yiğitlik öğretisi görünümündedir ve bu yola baş koyanlar o dönem için şövalye topluluğu gibi görülmektedir. Daha sonraları tasavvufi etkilerle tarikat benzeri bir yapıya dönüşen fütüvvet birlikleri Anadolu’da da varlık göstermeye başladıktan sonra tarihsel süreç içinde kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik yönleri olan etkin bir kuma dönüşmüştür (Demirpolat ve Akça, 2004, s. 357).

Geçmiş farklı etnik yapıların ticaret tecrübelerine ve Âhilik geleneğine dayanan Kayseri ekonomisi üniversite aracılığıyla bilimsel desteklere de ulaşabilmektedir (Keyman ve Koyuncu Lorasdağı, 2010, s. 43). Bu yönde yapılan çalışmalarla bilimin ve din figürünün bir arada yer aldığı modern sanayiye ve küresel ekonomiye entegre bir yapı ortaya çıkmaktadır. Bilimsel bilginin Kayseri’deki ticaret kültürünün gelişimine etkisi araştırıldığında, bilimsel çalışmalarla ekonominin geliştirilmesi çabalarının Âhilik teşkilatının kurulmasının yolunu açan çok derin tarihi kökleri olduğunun ileri sürüldüğü görülmektedir (Bayram, 2001, s. 7-8).

Ancak konuya Türkiye genelini dikkate alarak ve bir devlet meselesi olarak baktığımızda araştırma-geliştirme (AR-GE) faaliyetlerine gereken önemin 2000’lerden sonra verilmeye başlandığı görülmektedir. Bozkurt ve Aytaç üniversite ve sanayi kuruluşlarının işbirliği üzerine ilki 1996 ikincisi 2016 yıllarında olmak üzere yaptığı iki araştırmada bu alanda yaşanan dönüşüme dair önemli veriler sunmaktadır. 1996 yılındaki çalışmada Türkiye genelinde AR-GE faaliyetlerine ayrılan bütçe Gayri Safi Yurtiçi Hasıla’nın (GSYH) binde 5.4’ü civarındayken (Bozkurt ve Aytaç, 1996, s. 8) bu oranın 2016 yılına gelindiğinde %1’e yükseldiği görülmektedir (Bozkurt ve Aytaç, 2016, s. 16).⁸ Bu veriler ışığında Anadolu’da ticaret ve sanayinin bilimsel bilgi desteğiyle geliştirilmesi

⁸ Bozkurt ve Aytaç ilgili çalışmalarda üniversite-sanayi işbirliğini Bursa örneği üzerinden ele almaktadır. Hem Bursa’daki sanayiciler özelinde hem de devletin yaklaşımları açısından bu alanda belli düzeyde bir bilinçlenme yaşandığı tespiti yapılmaktadır (Bozkurt ve Aytaç, 2016, s. 81). Yine de Ar-Ge’ye verilen önemin yeterli düzeyde olmadığı belirtilen 2016 yılındaki çalışmada sunulan çözüm önerisi ise eğitimde köklü bir değişim yapılması yönündedir (Bozkurt ve Aytaç, 2016, s. 82). Kayseri örneği üzerinden düşündüğümüzde, üniversiteyle etkin bir iletişim içinde oldukları belirtilse de, Kayserili girişimci için eğitim halen “ticarete aklı ermeyenlerin” yönlendirildiği ikincil bir kurumdur.

noktasında Âhilik teşkilatıyla başlayan kurumsallaşmaya ancak 2000’li yıllarda devlet düzeyinde destek verildiği görülmektedir.

Kayseri’de İş Hayatına Giriş

Katılımcıların iş hayatına giriş hikâyelerinde Kayseri’deki ticaret geleneğinin etkisi hemen hemen her görüşmede dikkat çekmiştir. 2 katılımcı hariç tüm katılımcıların ailelerinin ticaretle uğraşması sebebiyle bu alana yöneldiği ve/veya küçük yaşlardan itibaren ticaretle uğraşmaya başladığı görülmektedir. Bazı katılımcıların anlattıklarından hareketle işçi/memur emeklisi ya da çiftçilik geçmişi olsa da bir şekilde şehir merkezine yerleşip ticaretle uğraşmaya başlayan ebeveynlerin, çocuklarının mesleki tercihlerinde etkili olduğu gözlenmektedir.

“Zaten ticaretin içinden geliyordum. Okuduğumuz zamanlarda bile bize tatil diye bir şey yoktu. Gerek sömestr tatili gerekse yaz tatillerinde biz hep babamıza yardım ederdik, bundan keyif de alırdık. O gençlik yıllarımda zaman zaman bu zor geliyordu sıkıntı gibi geliyordu ama inanın bana son 5-6 senedir yani babam da rahmetli oldu rahmetle anıyorum ki iyi ki bizi zorla işe getirmiş. O sorumluluğu vermiş şimdi kendi çocuklarımı, evlatlarımızı görüyoruz onlara kıyamıyoruz ama kıymamız gerekiyor.” (11nk)

Görüşmelerde konuşulanlar ışığında ticaret dışındaki işlerin çalışmaktan kaçmak gibi algılandığı söylenebilir. Eğitim konusuyla da bağlantılı olarak üniversiteden yeni mezun birisinin yüksek maaşlı masa başı iş beklentisi şımarıklık olarak algılanmaktadır. Burada bahsi geçen yüksek maaşın asgari ücretin üzerindeki tüm maaşlar için dile getirildiğini hatırlamakta yarar var. Bu anlamda Kayserili iş adamlarının kendilerinden önceki nesilden devraldıkları ekonomik sermayeye rağmen, ekonomik sermaye mirasçısı ol(a)mayan insanları tembellik veya şımarıklıkla suçlamaları hatta yoksulluğu tamamen bu iki olguya bağlamaları çelişkili bir durum ortaya koymaktadır. Ailesinden devraldığı bir ekonomik gücü olmayan ve ekonomik anlamda sınıf atlama imkanı bulamayan herkes bu konuda gereken emeği sarfetmemiş kişiler olarak kabul görmektedir.

Kayseri’de Girişimcilik

Yapılan çalışma özelinde ele alırsak Kayserili girişimcinin riski sevmeyen, sağlamcı, güncel gelişmeleri iyi takip eden ve kazandığını daima yatırım odaklı yeniden değerlendiren bir yapısı olduğu söylenebilir. Bu anlamda Kayserili girişimcinin çağın ve teknolojinin getirdiği yenilikleri her zaman takip ettiği ve Kayseri’nin çoğunlukla devlet desteği olmaksızın büyük bir sanayi kenti haline geldiği de yine katılımcılar tarafından sık sık dile getirilmektedir⁹.

Serbest Bölge ve 3 organize sanayi bölgesine (Kayseri, İncesu, Mimar Sinan) sahip olan Kayseri’nin Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM) verilerine göre 2015 yılında ihracat bazlı ilk 1000 şirket listesine 14 şirket sokmayı başardığı görülmektedir¹⁰. İstanbul Sanayi Odası’nın (İSO) birinci¹¹ ve ikinci¹² 500 büyük sanayi kuruluşu listelerinde ise 15’i ilk 500’de olmak üzere toplam 29 Kayserili şirket yer almaktadır¹³.

Kayseri’de ekonomik gidişatla ilgili özelleştiriler de yapan ve özellikle İstanbul sermayesiyle gizli gerilimli bir ilişkisi olan dinamik bir yapı olduğu görülmektedir. Ayrıca sahadan elde ettiğimiz veriler ışığında Kayseri’deki iş adamları arasında bir devir teslim dönemi yaşandığı gözlemlenebilmektedir. Katılımcıların çoğunluğunu oluşturan -1970 sonrası doğmuş olan 12 kişilik- grup ya işi ailesinden devralmış ya da ailesinin meşgul olduğu sektörden ayrılıp kendisine yeni bir alan açmış kişilerden oluşmaktadır. Halen işinin başında olan iş adamlarının ise çocuklarını iş hayatına hazırladığı ve kısmen işleri devretmeye başladığı görülmektedir. Bu süreci Yankaya’nın dikkat çektiği MÜSİAD’daki iki dönemli üye profili üzerinden okumak yani eski üyelerin daha kimlik temelli, yeni ve genç üyelerin ise iş odaklı ve çağı yakalama heyecanıyla bir araya geldiğini söylemek mümkündür (Yankaya, 2014, s. 116). Sektör

⁹ Bu konuyla ilgili resmi rakamlar katılımcıların bu iddialarının tartışılmalı olduğunu göstermektedir.

¹⁰ <http://www.tim.org.tr/tr/ihracat-arastirma-raporlari-ilk-1000-ihracatci-arastirmasi.html> (Erişim Tarihi: 10.01.2017)

¹¹ <http://www.iso.org.tr/sites/1/content/500-buyuk-liste-2015.html> (Erişim Tarihi: 10.01.2017)

¹² <http://www.iso.org.tr/sites/1/content/500-ikinci-buyuk-liste-2015.html> (Erişim Tarihi: 10.01.2017)

¹³ İSO’nun yayımladığı bu listede geçmiş yıllara baktığımızda 1996’dan itibaren ilk 500 şirket listesinde Kayseri’nin konumunun çok değişmediği görülebilmektedir. Bu süreç içerisinde en fazla 15, en az 10 Kayserili şirket bu listede kendisine yer bulmuştur. En düşük sayı ise 8 şirket ile 1990 yılındaki listededir (Buğra ve Savaşkan, 2015, s. 226-227).

değişimlerinin kârlılık veya kişisel ilgi odaklı olması gelenekten ziyade rasyonel ve bireysel kararların etkinliğini göstermektedir. Bu durum görüşmelerin devamında katılımcılar tarafından da büyük ölçüde doğrulanan Kayseri'deki ekonomi geleneğinin bir yansımasıdır.

Sektörlere göre dağılımda inşaat sektörünün yoğunlukta olduğu görülmektedir. İnşaat ve bağlı sektörlerin yaygınlaşması Kayseri'nin git-tikçe büyüyen bir şehir olmasıyla açıklanabilir. Bu büyümede iş imkânları dolayısıyla göç alması da pay sahibidir. Ancak literatürde bu sektörün büyümesinin AKP'nin planlı politikası olduğu üzerinde durulmaktadır. AKP'nin buradaki 3 temel hareket noktası hızlı büyüme sürecini tetikleme ve işsizliği azaltma, ekonomik alandaki güç dengelerini lehine çevire-bilmek için bir sermaye grubu oluşturma ve geniş kitleleri İslâmi modern-leşme projesine bayındırlık faaliyetleri ve konut sahipliği üzerinden dâhil etme olarak özetlenmektedir (Yeşilbağ, 2016, s. 622). Ekonomik, politik ve ideolojik bu hareket noktaları Kayseri'deki güncel durumla da uyum göstermektedir.

Katılımcıların eğitim durumları dikkate alındığında ise üniversite mezunlarının ağırlıkta olduğu görülmektedir; 16 katılımcı üniversite mezunudur. Sektör seçimlerinde mezun olunan bölümün etkili olmadığı görüşmelerde net olarak ortaya çıkmaktadır. Eğitimini aldığı alanda çalışmalarını sürdüren 2 katılımcı dışında tüm katılımcılar çalıştıkları sektörlerle ya kısmen ilişkili ya da tamamen ilişkisiz bölümlerden mezundur. Ayrıca üniversite okumaya ve Kayseri'ye dair şöyle dikkat çekici bir ifadeyle de karşılaşmıştır;

"...şöyle de bir laf vardır burada akli yetmeyeni akli olmayanı okuturuz, öteki zaten zeki çocuk onun akli vardır ki gitsin hayatını kurtarsın, bir şekilde ticaret yapar bir şekilde parasını kazanır..." (7nk)

Görüştüğümüz iş adamlarından çok azı eğitime, okumaya ve birikim sahibi olmaya önem vermektedir. Diğer iş adamlarının işle ilgili gelişme ve girişimlere daha çok vakit ayırdığı okuma alışkanlıkları özelinde de dikkat çekmektedir. Ayrıca bu durum MÜSİAD'ın yayımladığı, aile şirketlerinin doğru yönetilmelerine odaklanan çalışmada "Eğitim politikas(sızlığı)" olarak adlandırılan ve aile şirketlerinin dezavantajlarından biri olarak dile getirilen durumun tanımıyla birebir uyuşmaktadır (Alay-oğlu, 2003, s. 26). Katılımcıların ifadeleriyle iş dünyasında başarılı olama-

yacağı düşünülen çocuklar boş durmasın diye üniversiteye gönderilmektedir. Temel kriter alttan gelen neslin aile şirketi için işlevsel olup olamayacağıdır.

Kayseri’deki ticaret eğiliminin milattan önceye dayanan köklerinin beylikler ve imparatorluklar dönemlerinden Cumhuriyete kadar uzanması ve Kayseri’nin ticaret yollarının kesiştiği önemli bir noktada olması bugün de halen aktif olan girişimci ruha dair tarihsel bir veri sunuyor (Çoruk, 2009: 17-18). Peki bu girişimciliğin ortaya çıkış ve gelişme nedenlerine dair katılımcı iş adamları neler söylüyor? Bu konuda tarihsel nedenler, ekonomik ve coğrafi şartlar değinilen önemli ana başlıklar olarak dikkat çekmektedir. Başka imkânsızlıklar sebebiyle ticaretin kaçınılmaz bir durum olduğuna dair ortak bir kanı olduğu da görülmektedir.

“O bir tabir var Kayserili delinmedik kabağa girer diye. Delinmedik kabak yani olmadık, kimsenin aklına gelmedik işi bulur yapar falan gibisinden. Bir böyle Kayseri’de tabi fazla bir tarım, fazla bir turizm olmayınca ticarete yöneliriz eskiden beri ta kadim Kayseri eskiden beri ticaret şehri olarak biliniyor. Böyle genetiklerimize ticaret yerleşmiş ama bir yerlerde de hata yaptığımız şeyler oluyor yani o eski ticaret bitmiş.” (5nk)

Hem milattan öncesine, hem Selçuklu dönemine hem de Cumhuriyet’in ilk yıllarındaki ekonomik gelişmelere yapılan atıflar şehirdeki ticari geçmişe dair gündelik bilgi düzeyinde de olsa bir bilinç olduğunu göstermektedir. Burada özellikle Coğrafyanın başka iş yapılmasına müsaade etmediği yönündeki belirlemeler en fazla dile getirilen belirlemelerdir. Katılımcılara göre Kayserili hayatta kalmak için ticaret yapmaya mahkumdur. Bu İbn-i Haldun’un “coğrafya kaderdir” sözüyle özetlenen, temelde her toplumun yaşam tarzının içinde bulunduğu coğrafi şartlara uyum sağlama sürecinde geliştiği ve o tarzın o toplum için doğal olduğunu ifade eden belirlemeyle uyuşmaktadır (İbn-i Haldun, 2007, s. 336).

Yine de şehirdeki ticaret kültürünü sadece coğrafi şartlarla açıklamak sağlıklı bir çerçeve oluşturmayacaktır. Kayseri’ye eski uygarlıklardan miras kalan ticaret kültürünün önemine daha önce değinmiştik. Bu mirasın en önemli kaynaklarından birisi şüphesiz Kayseri’nin İpek Yolu üzerindeki duraklardan birisi olmasıdır. Hem Haçlı kontlukları hem de Selçuklular dönemlerinde Kayseri Anadolu’dan Çin’e uzanan İpek

Yolu'nun güney hattını takip eden kolunda yer alıyordu (Kırpık, 2012, s. 181; Günel, 2010, s. 135-136). Bu bölgede Haçlılar döneminde Cenevizlilerin mahalleler ve pazarlar kurduğu (Kırpık, 2012, s. 185), Selçuklu dönemlerinde ise adına "Yabanlu Pazarı" denilen uluslar arası fuarlar düzenlendiği de bilinmektedir (Günel, 2010, s. 138). Kayseri Anadolu'nun merkezinde yer alan bir ovada kurulu olması ve İran, Karadeniz ve Akdeniz yollarının kesişim noktasında olması nedeniyle bu güzergahtaki önemli konumunu Osmanlı döneminde de korumuştur (Sönmez ve Alper, 2012, s. 113).

Şehre ticari önemini kazandıran önemli tarihi figürlerden olan Rum ve Ermeni nüfusla ilgili olarak dikkat çekici şöyle bir yorum da yapılmıştır.

"Kayseri'de eski kökene baktığımız zaman Rum ve Ermenilerle iç içe yaşayan bir şehir. Aslında yani ticareti de onlardan öğrendiği söylenir. Hatta burada derler ki '3 nesil geriye dedene bakma arkası karışır'. Neticede o dönemde ta Selçuklu'dan, Osmanlı'dan gelen bir Keroan Yolu üzerinde bir ticaret merkezi oluşumundan kaynaklı bir şeyler var ama bunları bence tam anlamıyla ticaret hayatına aktarıp kâra dönüştürmüş bir şehir değil Kayseri. Çok kapalı bir yapısı var." (7nk)

7 numaralı katılımcının dikkat çektiği bu durum, Kayserinin ticaret geleneğinde çok köklü bir yeri bulunan gayrimüslim nüfusa dair bilinçli ya da bilinçsiz bir hafızasızlık olduğunu göstermektedir. Oysa göç ve tehcir sebebiyle mal varlığını Kayseri'de bırakan gayrimüslimlerin mallarının şehrin ekonomisine nasıl dâhil edildiğine yukarıda değinmiştik.

Kayserili girişimcinin özelliklerine dair de ortak bir dil olduğunu söyleyebiliriz. Kayseri'nin kendine yetmesi, zor da olsa yapılacak işin mümkün kılınması ve inatçılık konuları üzerinde özellikle durulmaktadır.

"Devletin buraya yaptığı hiçbir şey yoktur. Hastane, 32 bin, 40 binden daha fazla öğrencisi olan devlet üniversitesi var, bütün fakültelerini ama bütün fakültelerini Kayserili iş adamları kurmuştur... Bunlar öyle 100 bin, 200 bin, 500 bin lirayla olan şeyler değil, milyon dolarlarla ölçülen, bunların hiçbirisi devlet vasıtasıyla yapılmamıştır. Camiler, okullar, sağlık ocakları hiçbirisi ama hiçbirisi devlet tarafından yapılmamıştır. Türkiye'de bu ilktir... Yani böyle bir hayra karşı kazandığımızı hayır yoluna harcamayla ilgili müthiş bir şey var." (3nk)

Katılımcı iş adamları kazanılan paranın hayır işlerine harcanmasının inanca dayalı bir sorumluluktan kaynaklandığı üzerinde durmaktadırlar.

Ancak sosyal açıdan bu tip girişimlerin Kayseri özelinde bir statü kazandırdığı, “hayırsever ve dindar” iş adamı imajının oluşmasında, başka bir deyişle MÜSİAD’ın arzu ettiği değerlere sahip iş adamı imajının oluşmasında önemli bir rolü olduğu anlaşılabilmektedir. Bu sayede ekonomik ilişkilerin dini bir formasyon kazanarak belirginleştiği bir simgesel sermaye inşası karşımıza çıkmaktadır.

Kayserili girişimcinin sağlamcı ve risk (ya da belirsizlik) sevmeyen yapısına katılımcılar tarafından sık sık değinilmiştir.

“Yani Kayserili, Kayseri tabiriyle tülek bir yapısı vardır. Tülek ne demek bilir misiniz? Yani her şeyi hesaplayan, ince ince ‘ya acaba şöyle olur mu, bu da böyle olur mu, işte şöyle olsun da ondan sonra bakalım’, yani korkakla, tedirginle, teyakkuz halinde olan, yani böyle bir deyim yani enteresan bir deyimdir o tülek.” (3nk)

Aşağıdaki katılımcının küçüklüğünden beri ticari olarak büyümenin hayalini kurduğunu belirttiği ifadeler dikkat çekicidir. Dini motivasyon içeren ticari karakterin çok küçük yaşlarda holding hayalleri kurdurmasının kültürel yapıyla ilişkisi olduğunu görmek çok zor değildir.

“...ta İmam Hatip’ten buraya benim hayalim vardı. Hep kitaplarımın kenarında X Holding¹⁴ yazardı. Besmele vardı, besmeleden sonra X Holding yazardım. Kitaplar hani, çocukken kitapları böyle yaparsın da yazı genişler ya onunki gibi hep kitaplarımın kenarında X Holding diye yazıyor.” (10nk)

Sosyal hayata katılmaktansa işle uğraşmak da tasarrufun ve ekonomik başarının önemli etkenlerinden birisi olarak görülmektedir. Diğer yandan katılımcıların ifadelerinden ve görüşmelerde yaptığımız gözlemler sonucu, lüks sayılabilecek tüketim kalıplarının (tatilleri yurt dışında geçirmek, sahip olunan araba ve elektronik eşyalar, vakit geçirilen kafeteryalar, bağ evlerindeki imkânlar vb.) buradaki tutumluluğun dışında bırakıldığını görebiliyoruz.

Bu durum aynı zamanda özel hayattan feragat edip iş hayatına daha çok vakit ayırma durumunu da beraberinde getirmektedir. Bu da ticari faaliyetin Kayserili dindar iş adamları için ne kadar temel bir uğraş olduğunu göstermektedir. Tasarrufun dini temelleri dikkate alındığında ise Weber’in dile getirdiği anlamıyla püriten bir tutum takınıldığı görülebilmektedir. Bu noktada İslâmi temellerden hareket eden bir statü grubu

¹⁴ Katılımcı burada soyadını söylemektedir.

olarak MÜSİAD'ın sağladığı aidiyet önemlidir. Weber'in Batı özelinde "serbest çalışan kentliler" olarak tanımladığı statü grubu üzerinden okuyabileceğimiz katılımcıların dine yönelik tutumları da Weber'in tanımlamalarıyla benzerlik göstermektedir. Söylem düzeyinde dini hassasiyetler sıkça dile getirilse de ekonomik tutumlarda rasyonel davranışların ağırlıkta olması Weber'e haklılık payı kazandırmaktadır (Weber, 2005, s. 360-364). Yine de bu belirleme yeni muhafazakâr orta sınıfın Kalvinist olduğu iddiasını dile getirmeye yeterli olmamaktadır. Weber'le hareket eden metinler ile onları eleştiren metinler arasındaki gerilim belki de özgün durumun yeni bir kavram üretilerek yeniden tanımlanmasıyla çözülebilecektir. Bununla ilgili bir çaba Kehf'in Weber'e atıfla dile getirdiği "İslâmi rasyonalizm" ifadesidir. Kehf'in tanımına göre İslâmi Rasyonalizm "Allah'ın Birliği" (yani Vahdet) inancında temellenir ve en temel çabası da "Allah'ın rızasını kazanmak"la ilgili faaliyetlere odaklanmaktır (Kehf, 1994, s. 155). Bununla ilgili olarak Wright'ın işten çıkarma örneğini ele alabiliriz.

"... A.B.D.'li bir yönetici, yaşlı bir işgöreni işten çıkarma kararını verirken, bunun örgüt moralini bozabileceği, ya da uzun yıllar başarılı hizmette bulunan bir kişiyi işten çıkarmanın 'ayıp' olacağı gerekçeleriyle tereddüt ederken, Müslüman yönetici aynı tereddüt halini, bunun bir 'günah' olacağı ve kıdemli işgörene yapılan bu nazik olmayan işlemde Allah'ın memnun olmayacağı gerçekleriyle karşılaşacaktır." (Wright, 1994, s. 44)

Burada Müslüman yöneticiye karşıt olarak doğrudan Birleşik Devletler'den örnek verilmesi dindar iş adamı kimliğinin kime karşı inşa edildiğine dair de fikir vermektedir. Diğer yandan işle ilgili pratiklere yüklenen bu anlam iş ilişkilerinin de günah-sevap terazisine konması, yani bir nevi ibadet niteliği kazanması anlamına gelmektedir. Burada alıntıladığımız ekonomik rasyonel tutumların ve bunlarla paralel dile getirilen dini hassasiyetlerin Kayseri özelinde tarihsel olarak da gerekçelendiriliyor olması Weber'in dile getirdiği rasyonel kapitalist birikim (yani Batı) ve zorbalığa veya siyasete bağlı ilkel birikim (yani Doğu) ayrımını (Sunar, 2012, s. 183) veya Doğu'nun saf ritüelizmine karşı Batı'nın rasyonelliği vurgusunu (Sunar, 2012, s. 178) tartışmaya açık hale getirmektedir. Bu ayrımlar tartışmaya açıldığında Weber'in bu ayrımlar yoluyla "Doğu karşısında Batı'nın üstünlüğü" iddiasına gerekçe bulmaya çalıştığı görülebilmektedir (Sunar, 2012, s. 229).

Katılımcılar açısından iş hayatının rasyonel gerekçelerle bu kadar merkeze konulması beraberinde bazı eleştirileri de getirmektedir.

“Ben şunu gözlemledim iş hayatına bakan insanlar içerisinde, hayatı işten ibaret gören ağırlık oluyor bu MÜSİAD’ın içerisinde de böyledir. Bu yoğun olarak hissedilir gibime geliyor, ben arkadaşları gözlemlerim, ondan sonra hatta bazen ikaz ederim yani bu mal mülk biriktirdiğiniz şeyleri daha sonra hepsini satsanız çoluğunuza çocuğunuza zaman ayırma bakımından belki bir daha alamayacaksınız derim.” (16nk)

Bir diğer konu da Kayseri’nin dışarıdaki imajının Kayseri üzerindeki etkileri konusudur. Kayseri’yle ilgili imajın Kayseri’ye zarar verdiği ve aslında benzer kültürlerin İç Anadolu’daki diğer illerde de olduğu biraz sitemkar bir dille şu şekilde ifade edilmiştir;

“İşte Kayserili kendi işini bilir, Kayserili kendine yeter, işte Kayserili başarır gibi bir takım söylemler, pohpohlamalar diyeyim daha doğrusu dışarıdan. Bunun kötülere de var Kayserili pintidir, işte cimridir, falan gibi böyle başka ufak kötü şeyler diyeyim, sıfatlar diyeyim, yakıştırmalar. Aslında uyanıklığın altında kurnazlık, götürücülük falan da alttan alttan verilir. Ateş olmayan yerden duman da çıkmaz ama bu da şehre yapıştırılan bir yafta haline geldi herkes böyle değil sonuçta... Aslında biz biraz da bunun için çabalıyoruz yani sizin bize, bizim dışımızdaki insanların bize yaklaşımından biz zarar görüyoruz. Kayseri uyanık değil, Kayseri söylenildiği kadar girişimci değil, Kayseri’nin Organize Sanayii iyi değil, ticareti de o kadar görüldüğü gibi çok herkes işini biliyor falan böyle bir durum aslında yok. Ya bu durum Anadolu’nun birçok şehrinde var olan bir durum. Bize özel pozisyon yok.” (9nk)

Benzer yorumlar yapan bazı katılımcılarda Kayseri hakkında çizilen imaja rağmen ve hatta bu imaj yüzünden ticari yapının bozulduğu yönünde bir mutsuzluk ve kaygı olduğu gözlemlenebilmektedir. Bu kaygının en temel dayanaklarından birisi de ulusal ve uluslar arası sermayenin büyük aktörlerinin Kayseri’de söz sahibi olmaya başlaması ve bu sebeple yerel dinamiklerin devre dışı kalmasıdır.

Kayseri’de Dün ve Bugün

Yapılan görüşmelerde Kayseri’nin özellikle de ekonomi kültürü özelinde dünü ve bugünü arasında neler değiştiğine dair çarpıcı ifadeler dikkat

çekmektedir. Burada öncelikle Kayseri'nin ve Kayserilinin dönüşen dünyaya ayak uyduramaması üzerinde durulmaktadır.

“Yani yeni bir hayat başlamış. Kayserili şaşırıyor, Anadolu insanı şaşırıyor bu yeni hayat yeni ticaret karşısında. Bizim sektörümüzle alakalı birkaç cümle söylemek isterim... Kayseri'ye yeni hayatın tarzı olarak her yere gittiği gibi 2-3 tane alışveriş merkezi açıldı. Her alışveriş merkezinde tekstil sektöründen 50-60-100 mağaza geldi fakat Kayserili bunu kavrayamadı. Daha çok mal bulundururum, daha çok eleman şey yaparım, müşteriye daha çok taviz verirsem ben müşterimi kaçırmam sandı ama yeni nesil oraları seviyor, gidiyor oralara. Tabi aşırı stok mal bulundurursanız onu ödemesi sıkıntı, vergisi falan derken bunların hemen %95i battı yani ayak uyduramadığı için battı... Kayserili üçe ayırmış mesela sermayesini eskiden, bizim babalarımızın anlattığı kadarıyla. Bir çalıştırdığı işletme sermayesi, iki gayrimenkul muhakkak olduğu kadar da gayrimenkulü olurmuş, üç paraya çevrilebilen bir değer, işte altın var o zamanlar döviz möviz yokmuş. Üç sermayesi var biriyle çalışıyor ikisi stok yedekte bekliyor, yedek akçe olarak. Bu hiç batmaz ama bugünkü ticaretin de bu kadar lüksü olmaz yani sermaye gücünüz kadar iş noktanız büyüyor, çapınız büyüyor.” (5nk)

Burada inşaat sektörünün Kayseri özelinde gördüğü rağbete dair bir dayanak daha buluyoruz. Çünkü bu katılımcıya göre Kayserilinin temel sermaye türlerinden birisi olarak gayrimenkul karşımıza çıkıyor.

Yeni neslin çağı yakalama (ve buy olla küresel ekonomik yapıya entegre olma) konusundaki istekliliğine daha önce de değinmiştik. Bu anlamda olumlu gelişmelerin olduğunu ya da en azından bu yolda çabaladığını düşünen bir katılımcı da mevcuttur.

“Buradaki en önemli etken tabii ki ticari kabiliyetimiz var ama Kayseri şuna çok inanıyor artık; okumuş bir kesimle beraber bunu yürütmek. Bizim önceki işte babalarımız, dedelerimiz belki ticari olarak var ama belki eğitimleri çok iyi değildi ama şimdi şu anda mevcutta işte ben bir baba olarak oğlumun eğitimini tamamlayıp ticareti öyle yapmasını istiyorum. Çünkü eğitimi yaptıktan sonra ticareti daha düzgün yapacağına inanıyorum. Kayseri'de de şuan da böyle bir model var çünkü bir de kuşak değişme şansı oluyor. İşte bizde bir aldık kuşağı işte on sene sonra on beş sene sonra bir kuşak değişikliği daha olacak onların öyle olmuş olacak. Dolayısıyla Kayseri şu anda Türkiye ve Dünya'daki ekonomik değişimlere de ayak uydurma zorunluluğunu hissediyor ve bunu da yapıyor. Yani yapmasa da kaybolacağını biliyor.” (19nk)

Diğer değerlendirmeler ise daha ziyade “kaybolan değerler” temalıdır. Burada özellikle ticarete güven kaybı ve bazı dini kabullerden kaynaklanan pratiklerin artık devam etmiyor oluşuna değinilmektedir.

“Benim mesela dikkatimi çeken şu var. Konya’da okudum ben Konya ve Kayseri için söylüyorum. Ne bileyim sabah namazından sonra dükkanlar açılmış, kalmadı mesela öyle bir şey mesela erken dükkan açan çok az yani... Ne bileyim hani eskiden yani bir bereket olacağına inanış var hani o da çalışmak. Çalışmanın süresini uzatmaktan kaynaklanıyor belki de. Pek kaldığını zannetmiyorum bunun görmüyoruz çünkü sabah sekiz gibi veya sabah namazından sonra açılmıyor artık veya çok az kaldı.” (8nk)

Hizmet sektöründe çalışan bu katılımcının çalışma süresini uzatma fikrini bereket kavramıyla birlikte gelenek üzerinden açıkladığını görebiliyoruz.

Şirket Politikaları

Görüştüğümüz Kayserili iş adamlarının yönetim anlayışlarını değerlendirenken, katılımcılar da bu profile uygun düştüğü için, Türkiye’de bir gelenek olan aile şirketlerine değinmekte fayda görüyoruz. Buğra’nın *Devlet ve İş Adamları* başlıklı çalışmasında dikkat çektiği üzere Türkiye’de büyük şirketler/holdingler onları kuran ailelerin malı olarak kabul görürler ve profesyonel yöneticilerin yalnızca etkin olamayacakları yan kuruluşlarda söz sahibi olmalarına izin verilir (Buğra, 2010, s. 285-286).

Koç ve Sabancı Holding gibi büyük holdingleri de içeren bu çalışma ışığında Kayseri’deki girişimlere baktığımızda benzer yapılanmaları buralarda da görüyoruz. Büyüklük olarak holding çapında olmamaları şirketlerin kontrolünü daha da kolaylaştırırken, diğer yandan söylemde ne kadar profesyonel olurlarsa olsunlar söz sahibi aile büyüğü tarafından, onun kişisel kararlarıyla yönetildiğini görmek çok zor olmuyor. Buğra bu tercihi Türkiye’de devletin ekonomi üzerindeki etkisi üzerinden yorumlamaktadır. Çalışmamızda da karşımıza çıktığı üzere iş dünyasındaki aktörlerin siyasetçiler ve bürokratlarla ilişki kurması Buğra’nın da dile getirdiği gibi doğal görülmektedir. Profesyonel çalışanların bu tip ilişkilere dâhil edilmeme sebeplerinden ilki siyasetçi ve bürokratların sorunları profesyonellerle tartışmak istememeleri, ikincisi ise Türkiye’deki hukuki yapının iş dünyasıyla ilgili ayağındaki belirsizliklerin giderilmesi

sürecinde (şirket ve bireysel imaj düşünülerek) siyasetçi ve bürokratlarla bizzat iletişim kurulması, yani hukuki olarak hassas konularda araya üçüncü kişileri dâhil etmeyi istememeleridir (Buğra, 2010, s. 296-297). Bu durum şirketlerin çalışanlara yönelik ciddi bir güven eksikliğiyle yönetildiğine işaret etmektedir. Katılımcı iş adamları çalışanlarla birebir temas imkânını hiçbir zaman elden bırakılmak istememektedir.

MÜSİAD özelinde konuyu ele alacak olursak, üye profili sebebiyle bu konuya özel bir önem verildiğini söyleyebiliriz. Bu doğrultuda MÜSİAD Yayınları tarafından yayımlanan *Aile Şirketlerinde Yönetim ve Kurumsallaşma* (Alayoğlu, 2003) isimli çalışma MÜSİAD üyesi şirketlere önemli tavsiyelerde bulunmaktadır. Çalışmada aile şirketleriyle ilgili olarak yetki ve sorumlulukların belirsizliği, eğitimsizlik, merkezîyetçi yönetim anlayışı, objektif verilere itibar edilmemesi gibi dezavantajların üzerinde durulmaktadır (Alayoğlu, 2003, s. 24-25). Diğer yandan etkin iletişim yoluyla kurumsallaşmanın sağlanması, aile anayasası oluşturulması, yönetim kurulunun doğru organize edilmesi, aile meclisi uygulamasının işletilmesi, devir ve miras planlamalarının doğru yapılması gibi tavsiyelerde bulunmaktadır. Burada aile anayasasıyla ilgili olarak verilen örneğin Japon Mitsui şirketi olması, MÜSİAD'ın ekonomik örgütlenme modeli olarak Doğu Asya'yı rol model alması bağlamında anlamlıdır (Alayoğlu 2003, 86-101). Bahsettiğimiz tavsiyeler arasında profesyonel yöneticilere önem verilmesi de bulunmaktadır ancak çalışmamız özelinde geleneksel aile şirketi yapısının halen sürdüğü, alttan gelen nesilde eğitim düzeyinin arttığı ancak yine de bu eğitimin şirketin çalışma alanlarıyla ilişkili olmasına dikkat edilmediği görülmektedir.

Bu yönetim anlayışını göz önünde bulundurarak şirketlerinin hedefleri sorduğumuzda katılımcılar "dürüst, planlı, hedefe yönelik stratejiler" izlediklerini dile getirmekte ve aile büyüklerinden devralınan şirketi bugünkü konumuna getirmiş olmalarından gururla söz etmektedirler.

"Askerden gelince toptancılığa başladık, perakende ve toptancılık derken şimdi distribütörlükler, bayiler şeklinde çok şükür hamdolsun devamlı bir hedef koyduk. Hedefin üstüne de hep koymaya çalıştık hamdolsun. Altı delik araçlarla servis yaparak, debriyajın orası delikti Skoda aracımız vardı, servis yaparak bugünlere geldik. Bugünse elemanların altına sıfır araba veriyoruz."
(15nk)

Geleneksel ticari anlayıştan duyulan rahatsızlık dikkat çekicidir. Planlı kurumsal hedefleri olan, başka bir deyişle mevcut ekonomik yapıya entegre olabilmiş bir şirket hayali net olarak görülmektedir. Hatta bunu başarmış olan 15 numaralı katılımcının bundan duyduğu gurur da sözlerine yansımaktadır. Ayrıca yurt dışındaki şirketlerle iş yapma isteğinin neredeyse her görüşmede önemli bir hedef olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Küresel ekonomik şartlarda rekabeti güdüleyen yeni atılımlar yapma ve büyüme arzusunun, başka bir deyişle ekonomik alanın simgesel sermayesinin benimsendiğini görmek mümkün.

Planlı büyüme ve gereksiz risk almama önemli bir özellik olarak göze çarpmaktadır. Bu noktada risk ve belirsizlik arasındaki ayrıma vurgu yapmak gerekmektedir. Katılımcıların “gereksiz risk” olarak adlandırdıkları durumlar ekonomist Frank H. Knight’ın girişimcilikle ilgili teorilere katkı olarak yaptığı “risk ve belirsizlik” ayrımındaki belirsizlik kısmına denk düşmektedir.

“Knight risk ve belirsizliği ayırmıştır. Risk hesaplanabilir bir olasıdır ve bu yüzden de maliyet olarak ele alınır. Bir şampanya fabrikasında şişelerin patlama yüzdesi buna örnek gösterilebilir. Bu tehlikeler bizim maliyet hesaplarımızın içinde yer alır. Yangın gibi diğer risk tipleri sigorta edilebilir. Buna karşın belirsizlik sigorta edilemez.” (Özkul, 2007, s. 358-359)

Bu durumda Kayserili girişimciyi öngörebildiği riskleri alan, “belirsiz” durumlarda doğru zamanı bekleyen girişimci olarak tanımlayabiliriz. Bu özelliğin Kayserili tüccarın temel özelliklerinden biri olduğu vurgusu görüşmelerde sık sık yapılmıştır.

“Şimdi daha farklı atılımlar belki olabilirdi, çok daha ciddi imeler olabilirdi ama ticarete mutlaka risk almak gerekiyor ama körü körüne risk alma taraftarı olan bir kişi değilim ben. Biraz daha basamakları birer birer çıkmayı istiyorum. Bunun daha doğru olduğuna kendimce inanıyorum yani. Üçer beşer basamak atlamaktansa birer birer emin olarak, likidi tamamen çözerek gitmenin daha doğru olduğunu düşünüyorum.” (17nk)

Sağlam adım atarak büyüme ve kurumsallaşmanın yanı sıra eski usullere yakın yönetim anlayışı sergileyen katılımcılar da dikkat çekmektedir.

“Yok biz kurumsal bir şirket değiliz her şeyden önce biz ben merkezli bir şirketiz yani daha çok benim günlük psikolojik durumuma göre buradaki

birçok şey şekillenir ama genelde yapı itibariyle personelimize burada çok katı kurallar içerisinde bulunmayız.” (7nk)

7 numaralı katılımcının personele yönelik kurallarla ilgili söylediği “günlük psikolojik durumum” kriteri çalışanlara yönelik tutumlarda keyfilik konusunu yeniden hatırlamamızı sağlamaktadır. Ekonomik büyümeye rağmen geleneksel aile şirketi mantığı devam etmektedir. Bu durum modern ekonomik sisteme entegrasyon ve büyüme planlarının olduğu bir iş ortamında çelişkili bir durum yaratmaktadır. Şirket yönetimi anlamında şirketin sahibi olan kişiler tek karar mercii konumundadır.

Teşvikler Açısından Merkez ve Taşra Arasında Fırsat Eşitliği/Eşitsizliği

Devlet teşviklerinin dağıtımı ve yatırım fırsatları bağlamında merkez ve taşra arasında eşitsizlik olup olmadığı sorulduğunda katılımcı iş adamlarının ikiye ayrıldığı görülmektedir. Bir grup çeşitli devlet kurumları ve bankaları aracılığıyla taşranın aynı yatırım koşullarına eriştiğini düşünse de diğer grup bu eşitliğin hala sağlanmadığını düşünmektedir. Eşitliğin belli ölçülerde sağlandığını düşünenler grubuna dâhil ettiğimiz katılımcılar arasında durumu “en azından bazı eşitsizlikler giderildi” cümleleriyle ifade edenler de mevcuttur. Bu tartışma Kayseri'nin devlet desteği olmaksızın ekonomik atılımlar yaptığı yönündeki iddialar özelinde okunduğunda daha da önem kazanmaktadır.

“(Eşitlik) sağlanması çok mümkün değil ama o eski eşitsizlik büyük oranda giderildi. En azından bir grup büyüdüğünde ona engel olunmaya çok çalışılmıyor eskisi gibi, önü kesilmeye çalışılmıyor eskisi gibi. Eskiden birisi, Anadolu'dan birisi zengin olmaya başlayınca ona bir müdahale, önünü kesme, kapatma durumları olurdu. Şu anda hiç öyle bir şey duymuyoruz, bununla ilgili bir mücadele yani yeşil sermayeyle ilgili bir mücadele duymuyoruz.” (13nk)

Fırsat eşitliğinin sağlanması noktasında siyasi iktidarın yüzünü Anadolu'ya dönmesinin büyük etkisi olduğu katılımcıların dikkat çektiği noktalardandır. Fırsat eşitliğinin olmadığını düşünen ikinci grup katılımcılar için İstanbul ve İstanbul sermayesinin temsil ettiği merkezi ekonomik yapı her türlü etkinliğin öncüsü konumundadır.

“Türkiye'de hala görüyoruz ki sermaye son 100 yıldır aynı kesimlerin elinde. Anadolu eksenli son 12 yıldır ortaya çıkan, hatta belki geriye doğru

gittiğimizde Özal döneminden beri alacağımız bu ekonomik hareketlenme biraz periferiden merkeze doğru yürürken, merkezdeki o sermaye grubunun iktidarında, egemenliğinde bir gedik açtı diyelim. Pastaya biraz ortak oldu, ne kadar ortak oldu, ortak olması o egemen sınıfın egemenliğine son verdi mi? Vermedi. Hala Türkiye’de sermaye itibarıyla egemen çevre bellidir. Politikayı da, sosyal süreçleri de hala onlar esasen belirlemektedir. Ak Parti sürecinde onların belirlenimi biraz limite edildi. Anadolu insanı şöyle biraz başını kaldırdı, burası bizim dedi. Bu ekonomiye de yansdı, politikaya da yansdı. Bu iki başlılık yarattı toplumda, böyle ilginç bir durum var.” (12nk)

AKP’nin siyasi gelişiminin temelinde yer alan siyasi ve ekonomik anlamda Batı’ya, kültürel anlamda İslâmi çizgiye yakın konumlanma çabasının Anadolu sermayesini cezbedtiğini söyleyebiliriz. Zira ufukta hem değerlerine uygun hem de ekonomik alanda söz sahibi olacağı bir siyasi proje görünmekteydi. Ancak Anadolu’daki MÜSİAD çevresinin - belli bir güce ulaşmış olsa da- merkezle mücadele edemeyeceğine dair bir inancı olduğunu da görebiliyoruz. Bunun nedenlerinden birisi de AKP’nin -Anadolu sermayesine destek vermiş olsa da- asli güç olarak görülen -ve büyük ölçüde TÜSİAD’la ilişkilendirilen- merkez sermayeyle ilişkilerini her zaman diri tutmasıdır.

Teşviklerdeki fırsat eşitliği konusuna döndüğümüzde, bazı katılımcıların bu teşviklerin yanlış değerlendirildiğini düşündüğünü görüyoruz.

“Yani şimdi bunu Anadolu’yu topyekûn düşünürseniz sağlandı tabi Anadolu’ya avantajlar sağlandı. Kayseri ölçeğine indirirseniz Kayseri’ye çok yazık edildi teşvikler açısından. Dibimizde Maraş, Antep uçtu. Ciddi teşvikler verildi, Kayserimizin kimseye ihtiyacı yok, kendi kendine yeten bir şehir. Borcu olmayan bir belediye şeyleriyle harcandı bitti gitti. Onlarca devasa fabrikalar kapandı organize sanayide. Onların hepsi yanlış teşvik uygulamalarından... Şimdi istemeyene hiçbir şey verilmez. Biz istemedik, istemeyi de bilmedik. Yeni yeni böyle bir dillenmeye başladık artık giden geri gelmez yani. Tren kalkmış oldu.” (14nk)

Bu noktada teşviklerle ilgili bazı istatistiki bilgileri ele almak faydalı olacaktır. Yatırım teşvik belgelerinden faydalanma oranları incelendiğinde Kayseri’nin 1980-2002 istatistiklerinde ülke çapındaki yatırım teşvik belgelerinin %1,57’sini aldığı görülmektedir. Dolar bazlı yatırımlarda ise payı %1,46’dır.

Tablo 2. 1980-2002 yılları arası illere göre Yatırım Teşvik Belgesi dağılımı (Duran, 2002, s. 116-117)

Sıra	İl	Teşvik Belgesi	Teşvik Belgesi	Sabit Yatırım
		Adedi	Payı %	Payı %
1	İstanbul	13273	21,70	21,63
2	İzmir	3767	6,16	4,30
3	Ankara	3738	6,11	5,28
4	Bursa	3179	5,20	6,67
5	Tekirdağ	1908	3,12	5,05
...
12	Muğla	1259	2,06	7,33
13	İçel (Mersin)	1173	1,92	1,03
14	Kahramanmaraş	990	1,62	3,04
15	Hatay	970	1,59	1,70
16	KAYSERİ	961	1,57	1,46
17	Balıkesir	855	1,40	0,58
...
Toplam		61158	100,00	

2001-2016 (Ekim) tarihleri baz alındığında ise Kayseri belge bazında biraz daha üst sıralara tırmanmış ancak yatırım miktarındaki payı düşmüştür.

Tablo 3. 2001-2016 (Ekim) yılları arası illere göre Yatırım Teşvik Belgesi dağılımı¹⁵

Sıra	İl	Teşvik Belgesi	Teşvik Belgesi	Sabit Yatırım
		Adedi	Payı %	Payı %
1	İstanbul	8302	15,61	15,21
2	Bursa	2749	5,17	4,19
3	İzmir	2665	5,01	5,40
4	Ankara	2381	4,47	4,12
5	Konya	2189	4,11	1,70
...
10	Manisa	1236	2,32	2,44
11	İçel (Mersin)	1138	2,14	2,90
12	Denizli	1109	2,08	1,13
13	KAYSERİ	1077	2,02	1,22
14	Adana	1034	1,94	5,07
...
Toplam		53169	100,00	

¹⁵ www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-232921 (Erişim Tarihi: 10.10.2016)

İlgili tablolar ayrıntılı incelendiğinde Kayseri’nin devlet desteği olmaksızın ekonomisini büyüttüğü yönündeki kabullerin tartışmaya açık olduğu görülmektedir. Ayrıca 1980-2002 dönemiyle 2001-2016 dönemi kıyaslandığında sabit yatırım payındaki düşüş dikkat çekicidir.

Verilerdeki durum teşviklere erişim veya teşviklerin doğru değerlendirilmesi konusunda bazı sıkıntılar yaşandığını göstermektedir. Yani temel sorun yatırım teşviklerinin yokluğu değil, bu teşviklerden kimlerin faydalanabildiği sorunudur. Yine bu istatistikler ışığında Kayseri’nin devlet desteği olmaksızın geliştiği yönündeki -katılımcılardan bazılarının da dile getirdiği- iddialar da boşa çıkmaktadır. Ayrıca bazı katılımcıların dile getirdiği kadarıyla Kayseri’nin ticaret ve/veya girişimcilik alanlarında sanıldığı kadar başarılı olmadığı iddiası da güçlenmektedir. Başka bir ifadeyle Kayseri’deki gelişme veya gerilemeler Türkiye’deki genel gelişme (veya gerileme) süreçleriyle bağlantılıdır (Cengiz, 2013, s. 421).

Bu iddiayı güçlendiren bir diğer veri de ihracat rakamlarıdır. 1996-2012 döneminde illerin toplam ihracattaki payı dikkate alındığında Kayseri’nin bu süreçte payını %0,80’den 2011’de %1,08’e kadar yükseltebildiği, 2012 itibariyle %1,03 düzeyine gerilediği görülmektedir (Buğra ve Savaşkan, 2015, s. 228). TÜİK’in 2016 verilerine göre ise bu pay %1,07’dir (Toplam 1.392.671.000 \$).¹⁶ Bu rakamlar ışığında aşağıdaki tablo da dikkate alındığında her yıl artan rakamın 2015’te düşüşe geçmesi dikkat çekicidir. Kayseri’nin ihracattaki payının son yıllarda diğer illerin önüne geçmesini sağlayacak ciddi bir artış gösteremediği görülebilmektedir.

Tablo 4. 2004-2015 yılları Kayseri’den yapılan ihracat miktarı¹⁷

Yıl	İhracat Miktarı
2012	1.611.748,75 \$
2013	1.773.422,47 \$
2014	1.891.139,90 \$
2015	1.581.953,63 \$

¹⁶ http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=646 (Erişim Tarihi: 03.01.2017)

¹⁷ <http://www.kayso.org.tr/user/files/web-ekim-istatistik.pdf> (Erişim Tarihi: 03.01.2017)

2002-2016 dönemi ithalat rakamlarına bakıldığında ise 2002'de Kayseri'ye yapılan 408.115.000 \$'lık ithalatın 2011'de 1.724.364.000 \$ ile tarihindeki en yüksek rakamına ulaştığı, 2016'da ise 1.336.586.000 \$'a gerilediği görülmektedir. Türkiye genelindeki ithalatın 2002'de %0,79'u (11.), 2011'de %0,71'i (11.), 2016 ise %0,74'ü (12.) Kayseri'ye yapılmıştır¹⁸. Bu alanda Kayseri'nin Türkiye genelindeki konumu son 15 yıl içinde önemli bir değişiklik göstermemiş gibi görünüyor. Bu veriler de bazı katılımcıların dile getirdiği gibi Kayseri'nin ekonomi ve ticaret alanındaki öncü imajının sorgulanmaya açık olduğunu düşündürmekte, diğer yandan da her ne kadar yurt dışı hayali kursa da Kayserili yatırımcı için asıl odaklanmanın iç piyasa olduğunu göstermektedir.

Merkez illerle Anadolu arasındaki gerilimin katılımcı iş adamları açısından ne ifade ettiğini görmüş olduk. Özellikle de teşvikler konusunda bazı fikir ayrılıkları olmasına rağmen genel kanı merkez ve taşra arasında ekonomik anlamda hala ciddi bir yarılma olduğu yönünde.

Sonuç

Kayseri'nin tarihine baktığımızda farklı uygarlıkların şehirdeki ekonomik faaliyetlere yaptığı etkilerin yadsınamaz olduğunu görebiliyoruz. Önemli ticaret yollarının kavşak noktasında yer alan Kayseri'nin bugün hala ekonomik hareketliliğin önemli aktörlerinden biri olarak kabul edilmesinde bu geçmişin payı büyük. Ancak yapılan görüşmelerde ve incelenen kaynaklarda şehrin bu etkinliğinin hala sürdüğünün sorgulamaya açık olduğunu görmek mümkün.

MÜSİAD üyesi Kayserili iş adamının ticarete giriş motivasyonları sorulduğunda katılımcıların neredeyse hepsinin aileden gelen kültürel ve ekonomik mirasa atıf yaptıklarını görebiliyoruz. Bu durum şehirdeki ekonomik faaliyetlerin tarihsel sürekliliğine dair belirlemelerle de uyumluluk göstermektedir. Kuşaklar arasında ekonomik kararlara dair yaklaşım farklılıkları dikkati çekse de şirket yönetimlerindeki geleneksel anlayış genç katılımcılarda da sürmektedir. Eğitime verilen önemin de bu geleneksel anlayıştan etkilendiğini görebiliyoruz. Zira yukarıda da alıntıladığımız üzere katılımcılar arasında "kafası çalışmayan üniversite

¹⁸ http://www.tuik.gov.tr/PrelstatistikTablo.do?istab_id=647 (Erişim Tarihi: 03.01.2017)

okur, kafası çalışan zaten ticarete atılıp kendini kurtarır” düşüncesi hakim.

Çalışmamız kapsamında yapılan görüşmeler Kayseri’nin sanayi ve ticaretteki etkinliği üzerine çokça dile getirilen bazı mitlerin tartışmaya açık olduğunu da göstermektedir. Kayseri’nin devlet desteği ve teşviklerden faydalanmaksızın zenginleştiği yönündeki belirlemelerin dayanağı olmadığını resmi rakamları inceleyerek görebiliyoruz. Bu alandaki tartışmaların daha ziyade teşviklerin kimler tarafından ve nasıl değerlendirildiği üzerinden devam etmesi daha makul görünüyor. Diğer yandan Kayseri’nin Türkiye geneli ihracat ve ithalat rakamlarındaki payına baktığımızda, Kayseri’nin ve Kayserili girişimcinin zannedildiği kadar özel olmadığını belirten katılımcılara kulak vermemiz gerektiğini görebiliyoruz. Bu konuyla ilgili yapılacak çalışmaların daha derinlikli ve karşılaştırmalı olarak yapılması ve konunun genellemekten kaçınarak ele alınması gerekmektedir.

Kaynakça

- Alayoğlu, N. (2003). Aile Şirketlerinde Yönetim ve Kurumsallaşma. İstanbul: MÜSİAD Yayınları.
- Bayram, M. (2001). Türkiye Selçukluları Döneminde Bilimsel Ortam ve Âhiliğin Doğuşuna Etkisi. Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, (10), 1-11.
- Bozkurt, V., Aytaç, S. (1996). 2000’li Yıllara Doğru Türkiye’nin Önde Gelen Sorunlarına Yaklaşımlar: XIV – Üniversite Sanayi İşbirliği ve Araştırma Geliştirme. TÜGİAD Araştırma Raporu.
- Bozkurt, V., Aytaç, S. (2016). Bursa’da AR-GE ve Üniversite-Sanayi İşbirliği Araştırması. Bursa, Mümin Ceyhan Bursa Kültür Kaynakları Kütüphanesi Yayını: 5.
- Buğra, A. (1998). Class, Culture, and State: An Analysis of Interest Representation by Two Turkish Business Associations. *International Journal of Middle East Studies*, 30 (4), 521-539.
- Buğra, A. (2010). Devlet ve İş Adamları. (Çev.: F. Adaman). İstanbul: İletişim Yayınları.

- Buğra, A., Savaşkan, O. (2015). Türkiye’de Yeni Kapitalizm: Siyaset, Din ve İş Dünyası. (Çev.: B. Doğan). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Büyükmihçı, G. (2005). Kayseri’de Yaşam ve Konut Kültürü. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları.
- Cengiz, K. (2013). “Yav İşte Fabrikalaşak” Anadolu Sermayesinin Oluşumu: Kayseri Hacılar Örneği. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çoruk, F. J. G. (2009). Kayseri Esnafının Kent Kimliği Oluşumuna Etkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Demirci, S., Kartal, K. (2014). 1833/34 (H. 1249) Tarihli Kayseri Sancağı, Karahisar-i Develi (Yeşilhisar) ve Talas Kazası Müslim Nüfus Defteri İncelemesi. *Journal of History Studies*, 6 (4), 1-29.
- Demirpolat, A., Akça, G. (2004). Âhilik ve Türk Sosyo-Kültürel Hayatına Katkıları. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (15), 355-376.
- Duran, M. (2002). Türkiye’de Yatırımlara Sağlanan Teşvikler ve Etkinliği hakkında araştırma. Ankara: Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü.
- Gözel Durmaz, O. (2015). The Distribution of the Armenian Abandoned Properties in an Ottoman Locality: Kayseri (1915–18). *Middle Eastern Studies*, 51 (5), 838-858.
- Günel, G. (2010). Anadolu Selçuklu Dönemi’nde Anadolu’da İpek Yolu – Kervansaraylar – Köprüler. *Kebikeç*, (29), 133-146.
- Gürel, D. (2006). MÜSİAD Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme: Konya Örneği. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- İbn-i Haldun. (2007). Mukaddime (I. Cilt). (Çev: S. Uludağ). İstanbul: Dergah Yayınları.
- Kehf, M. (1994). İslâm Toplumunda Tüketici Davranışı. İş Hayatında İslâm İnsanı: Homo Islamicus içinde (s. 155-172). H. Şencan (Ed.). MÜSİAD Araştırma Raporları: 9.
- Keyman, E. F. ve Koyuncu Lorasdağı, B. (2010). Kentler: Anadolu’nun Dönüşümü, Türkiye’nin Geleceği. İstanbul: Doğan Kitap.
- Kırpık, G. (2002). Haçlılar ve İpek Yolu. *Bilig, Bahar* (61), 173-200.
- Özkul, G. (2007). Kapitalist Sistemin Sürükleyici Aktörleri: Ekonomik Teoride Girişimciler. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 12 (3), 343-366.

- Sönmez, F., Alper, B. (2012). Kayseri Kentinde Fiziksel Çevrenin Değişimi: 1882-1945. *Sigma Journal of Engineering and Natural Sciences*, 4, 111-130.
- Sunar, L. (2012) Marx ve Weber’de Doğu Toplumlari. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Weber, M. (2005). *Sosyoloji Yazıları*. (Çev.: T. Parla). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Wright, P. (1994). İslâmi Firmalarda Örgütsel Davranış. İş Hayatında İslâm
- İnsanı: Homo Islamicus içinde (s. 143-154). H. Şencan (Ed.). MÜSİAD Araştırma Raporları: 9.
- Yankaya, D. (2014). Yeni İslâmi Burjuvazi: Türk Modeli. (Çev.: M. I. Durmaz). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yeşilbağ, M. (2016). Hegemonyanın Harcı: AKP Döneminde İnşaata Dayalı Birikim Rejimi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 71 (2), 599-626.

İnternet Kaynakları

- <http://www.musiad.org.tr/tr-tr/musiadla-tanisin> (Erişim Tarihi: 25.01.2017)
- <http://www.tim.org.tr/tr/ihracat-arastirma-raporlari-ilk-1000-ihracatci-arastirmasi.html> (Erişim Tarihi: 10.01.2017)
- <http://www.iso.org.tr/sites/1/content/500-buyuk-liste-2015.html> (Erişim Tarihi: 10.01.2017)
- <http://www.iso.org.tr/sites/1/content/500-ikinci-buyuk-liste-2015.html> (Erişim Tarihi: 10.01.2017)
- <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-232921> (Erişim Tarihi: 10.10.2016)
- http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=646 (Erişim Tarihi: 03.01.2017)
- <http://www.kayso.org.tr/user/files/web-ekim-istatistik.pdf> (Erişim Tarihi: 03.01.2017)
- <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21574> (Erişim Tarihi: 29.10.2016)

Kaynakça Bilgisi / Citation Information

Özsöz, C. (2017). Kayseri’de Ticaret Kültürünün Tarihsel Kökleri ve Bugünü: MÜSİAD Kayseri Şubesi Örneği, *OPUS – Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 7(12), 284-311.